

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ):
إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ: كِتَابَ اللَّهِ، وَ عِثْرَتِي
أَهْلَ بَيْتِي، مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا،
وَأَنْهُمَا لَنْ يَفْتَرَقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ.

(صحيح مسلم، ج ٧، ص ١٢٢، سنن دارمي، ج ٢، ص ٤٣٢،
مسند احمد، ج ٣، ص ١٤، ١٧، ٢٦، ٥٩، ج ٤، ص ٣٦٦،
٣٧١، ج ٥، ص ١٨٢، مستدرک حاکم، ج ٣، ص ١٠٩، ١٤٨،
٥٣٣، و....)

Resulullah (s.a.a) şöyle
buyurmaktadır: “Ben sizin aranızda iki
paha biçilmez emanet bırakıyorum: -
Biri- Allah’ın kitabı ve -diğeri- itretim,
Ehl-i Beytim. Bu ikisine sımsıkı
sarıldığınız müddetçe asla sapmazsınız.
Bu ikisi Kevser havuzunun başında bana
varıncaya kadar birbirinden
ayrılmazlar.

(Sahih-i Müslim, c.7, s.122; Sünen-i
Daremî, c.2, s.432; Müsned-i Ahmed, c.4, s.14,
17, 26, 59, c.4, s.466, 471, c.5, s.182; Müstedrek-
i Hakim, c.4, s.109, 148, 533 vs...)

EHL-İ BEYT İMAMLARININ (A.S) SİRETİ

Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) Sireti

Şehdi Murtaza MUTHARRÎ

Mütercim:

Cafer BENDİDERYA

Dünya Ehlibeyt (a.s) Kurultayı

Ehl-i Beyt İmamlarının Sireti

Yazar: Şehid Murtaza MUTAHHARİ

Mütercim: Cafer BENDİDERYA

Hazırlayan: Kültürel Yardımcılık, Tercüme Bürosu

Dizgi ve Mizanpaj: Derya

Baskı: İsra

Birinci Baskı: 2006

Tiraj: 3000

Yayınlayan: Dünya Ehlibeyt (a.s) Kurultayı

ISBN: 975-6640-37-5

Site : www.ahl-ul-bayt.org

Mail: info@ahl-ul-bayt.org

Baskı Hakları Yayıncıya Aittir

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	11
İMAM HÜSEYİN'LE (A.S) DİĞER EHL-İ BEYT İMAMLARININ (A.S) METODUNUN MUKAYESESİ.....	13
TAKİYYE	13
HZ. ALİ'NİN (A.S) SORUNLARI	23
OSMAN'IN ÖLDÜRÜLMESİ SORUNU (NİFAK SORUNU).....	27
ADALETİN İCRASINDA TAVİZ YOK	30
SİYASETTE SADAKAT VE NETLİK	30
HZ. ALİ'NİN (A.S) ASIL SORUNU HARİCİLER	31
HZ. ALİ'NİN HARİCİLERE KARŞI DAVRANIŞI	37
HARİCİLER MEZHEBİNİN İLKELERİ	39
HZ. ALİ'NİN (A.S) HARİCİLERE KARŞI TUTUMU	40
HARİCİLERİ DİĞERLERİNDEN AYIRAN ÖZELLİKLER	43
HZ. ALİ'NİN (A.S) ŞEHADETİ	49
İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI.....	56
<i>Birinci Oturum</i>	58
RESUL-İ EKREM (S.A.A) VE BARIŞ	60
HZ. ALİ (A.S) VE BARIŞ	61
ŞİA FIKHINDA CİHAD.....	65
AZGİNLİK ÇIKARANLARLA SAVAŞ	68
ŞİA FIKHINDA BARIŞ	69
HUDEYBİYYE BARIŞI.....	72
SORU VE CEVAP	80
<i>İkinci Oturum</i>	83

İMAM HASAN'LA (A.S) İMAM HÜSEYİN'İN (A.S) DÖNEMİNİN ŞARTLARI ARASINDAKİ FARKLILIKLAR	84
İMAM HÜSEYİN'İN (A.S) KIYAMINDA ETKİLİ OLAN NEDENLER VE ONUN İMAM HASAN'IN (A.S) DÖNEMİNİN ŞARTLARIYLA MUKAYESESİ.....	89
ANLAŞMANIN MADDELERİ	97
SORU VE CEVAP.....	102
İMAM ZEYNULABİDİN (A.S) HAKKINDA	110
İMAM'IN (A.S) İBADETİ	112
SEVGİ ELÇİSİ	113
HAC KAFİLESİNDE HİZMET	113
İMAM'IN DUA VE AĞLAMASI	114
İMAM SADİK (A.S) VE HİLAFET MESELESİ	117
1. Oturum.....	119
ABBASİLERİN HALKIN RAHATSIZLIĞINDAN	121
EBA MÜSLİM'İN İMAM SADİK (A.S) VE ABDULLAH-İ MAHZ'A MEKTUBU.....	126
İMAM SADİK (A.S) VE ABDULLAH-İ MAHZ'IN TEPKİSİ	128
İNCELEME.....	131
HAŞİMOĞULLARI'NIN İLERİ GELENLERİNİN MAHREMANE TOPLANTILARI	133
"MUHAMMED B. NEFS-İ ZEKİYE"YE BİAT	134
İMAM SADİK'IN (A.S) ÖZELLİKLERİ	137
2. Celse.....	140
İMAM HÜSEYİN'LE (A.S) İMAM SADİK'IN (A.S) DÖNEMİNİN MUKAYESESİ.....	141
İNANÇ SAVAŞI.....	144
İMAM SADİK'IN (A.S) ÇEŞİTLİ FİKRİ AKIMLARA KARŞI.....	147
MALİK B. ENES'İN İMAM SADİK (A.S) HAKKINDAKİ SÖZÜ ...	148
AHMED EMİN'İN GÖRÜŞÜ	150
CAHİZ'İN İTİFARI.....	151
MİRA ALİ HİNDİ'NİN GÖRÜŞÜ.....	152
AHMED ZEKİ SALİH'İN SÖZÜ.....	153
ŞİA'NIN AKLÎ BİLİMLERE ÖNEM VERİŞİ	153
CABİR B. HAYYAM	154
HİŞAM B. HAKEM	155

İMAM SADİK'IN (A.S) DÖNEMİNDE İLMÎ CANLANMADA ETKİN OLAN NEDENLER	158
---	-----

SORU VE CEVAP.....163

İMAM MUSA KÂZİM'IN (A.S) ŞEHADETİNE NEDEN OLAN ETKENLER	165
---	-----

ZAMAN GEREÇLERİNİN MÜCADELE ŞEKLİNDE ETKİSİ	168
İMAM MUSA KÂZİM (A.S) BASRA ZİNDANINDA.....	171
İMAM MUSA (A.S) KAZİM ÇEŞİTLİ ZİNDANLARDA	172
HARUN'UN İMAM'DAN (A.S) İSTEĞİ	173
İMAM (A.S) NEDEN TUTUKLANDI?.....	174
ME'MUN'UN SÖZÜ	176
İMAM'IN (A.S) MANEVİ ETKİSİ	178
EHL-İ BEYT İMAMLARI (A.S) ARASINDA UYGULANAN İKİ SÜNNET	181
HARUN SİSTEMİNİN PLANLARI	182
BUŞR-İ HAFİ VE İMAM KÂZİM (A.S).....	183
SAFVAN-İ CEMAL VE HARUN	184
İMAM KÂZİM (A.S) NASIL ŞEHİD EDİLDİ?.....	188

İMAM RIZA'NIN (A.S) VELİAHTLIK MESELESİ.....192

1. Oturum.....	193
ABBASİLERİN ALEVİLERE KARŞI DAVRANIŞLARI.....	195
İMAM RIZA'NIN (A.S) VELİAHTLIK MESELESİ VE TARİHİ NAKİLLER	197
ME'MUN VE ŞİİLİK	199
ŞEYH MUFİD VE ŞEYH SADUK'UN GÖRÜŞÜ.....	200
İKİNCİ İHTİMAL	202
CORCİ ZEYDAN'IN GÖRÜŞÜ	203
ÜÇÜNCÜ İHTİMAL.....	204
TARİHİN KEŞİN OLAYLARI	208
2. Oturum.....	214
ŞÜPHELİ MESELELER.....	219
VARSAYIMLARIN İNCELENMESİ.....	225
EHLİBEYT İMAMLARI (A.S) AÇISINDAN HALİFELERLE.....	228
İMAM RIZA'NIN (A.S) İSTİDLALİ	229
ZALİMİN VELAYETİ	231

SORU VE CEVAP.....233

İMAM HASAN ASKERİ (A.S) HAKKINDA.....	238
GENEL ADALET	246
ADALETİN TANIMI.....	252
ADALETİ SEVMEK FITRÎ BİR DURUM MUDUR?	253
NİCHE VE MAKİYOVEL’İN GÖRÜŞÜ	254
BERTRAND RUSSEL’İN GÖRÜŞÜ	255
BU GÖRÜŞE TENKİT	256
MARKSİZM’İN GÖRÜŞÜ	257
İSLAM’IN GÖRÜŞÜ	258
HZ. MEHDİ’NİN (A.F) ÖMRÜ	259
HZ. MEHDİ’NİN (A.F) DÖNEMİNİN ÖZELLİKLERİ	261
VAADEDİLEN MEHDİ (A.S)	268
KUR’AN VE RESULULLAH’IN (S.A.A) SÜNNETİNDE MEHDİLİK İNANCI.....	271
HZ. ALİ’NİN (A.S) BUYRUĞU	273
MUHTAR’IN KİYAMI VE MEHDİLİK İNANCI	275
ZUHRİ’NİN SÖZÜ	276
“NEFS-İ ZEKİYE”NİN KİYAMI VE MEHDİLİK İNANCI.....	277
ABBASÎ HALİFESİ MENSUR’UN HİLESİ	279
MUHAMMED B. İCLAN VE MENSUR-İ ABBASÎ	279
Dİ’BEL’İN SÖZÜ.....	281
EHL-İ SÜNNET DÜNYASINDA MEHDİLİK İNANCI	282
HAFİZ’IN BEYANI	283
HZ. MEHDİ’NİN (A.F) KİYAMININ MAHİYETİ	285
“MEHDİLİK İNANCI” BÜYÜK BİR EVRENSEL FELSEFE	288

GİRİŞ

Şüphesiz kültürlerin savaşta halinde olduğu asrımızda etkili tebliğ metotlarından yararlanarak kendi ideallerini yayabilen her mektep bu alanda öncül olup dünya insanların düşüncesinde etki bırakacaktır.

İran'da İslam inkılabının zafere ulaşmasından sonra dünyanın gözü bir kez daha İslam dini, Şia kültürü ve Ehl-i Beyt (a.s) mektebine çevrilmiştir. Düşmanlar bu fikrî ve manevî gücü ortadan kaldıracı, dostlar ve taraftarlar ise inkılâbî ve kültürel örneklerden ilham alıp onları izleyebilmek için bu asil ve tarih yaratan kültürün merkezine göz dikmişlerdir.

Dünya Ehl-i Beyt (a.s) Kurultayı Resulullah'ın (s.a.a) Ehl-i Beyt'inin izleyicileri arasında karşılıklı yardımlaşma, fikir alış-verişi, vahdet ve birliğin zaruretinin bilincinde olarak dünya Şiileri ile faal bir ilişki oluşturma amacıyla konferanslar düzenleme, kitap basma, telif eserlerini tercüme etme ve Şia düşüncesi alanında insanları bilgilendirme vasıtasıyla Ehl-i Beyt ve Muhammedî öz İslam kültürünü yaymak için Şia'nın iş bilir, büyük ve yaratıcı gücünden ve Caferî mektebi düşünürlerinden yararlanarak bu meydana ayak basmıştır. Rabbimize şükürler olsun ki, büyük rehberimiz Ayetullah Hameneî'nin (Allah sayesinde başımızdan eksik etmesin) özel yönlendirmeleriyle bu hassas ve kültür yaratıcı meydana çok önemli adımlar atılmıştır. Gelecekte bu nurlu ve asil hareketin günden güne hızlanıp büyümesini, günümüz dünyasının ve Kur'an ve Ehl-i Beyt'in berrak maarifine susuz insanların bu mektebî maneviyetin, irfanî mektebin ve velaî İslam'ın kaynağından daha fazla yararlanmasını ümit ederiz.

Biz Ehl-i Beyt (a.s) kültürü sağlam, mantıklı, üslubuna uygun ve doğru bir şekilde sunulması durumunda uyanış, hareket ve maneviyet sancaktarları olan Resulullah'ın Ehl-i Beyt'inin mirasının kalıcı cilvelerini dünya insanların gözleri önüne serebileceğine, zuhur asrının eşliğinde Hz. Mehdi'nin (a.f) evrensel hükümetine susamış olan yorgun dünyayı modern cehaletten ve dünyayı sömürenlerin başına buyruk hareketlerinden, ahlak ve insanlığa aykırı kültürlerden kurtarıp yapacağına inanıyoruz.

İşte bu nedenle, bu doğrultuda yazar ve araştırmacıların araştırma eserlerine ve ilmi faaliyetlerine kucak açıyor ve kendimizi bu yüce kültürün yayılma için çaba harcayan yazar ve mütercimlerin hizmetçisi biliyoruz.

* * *

Bir kez daha, Dünya Ehlibeyt (a.s) Kurultayının değerli araştırmacılarının zahmetlerinin semerelerinden diğer biri olan ve değerli mütercim Cafer Bendiderya'nın zahmet ve çabasıyla Türkçeye kazandırılan "Ehlibeyt İmamlarını (a.s) Sireti" kitabını aziz okuyucularımıza sunmaktan, bu arada sayın yazar ve değerli mütercim için başarılan sunmaktan mutluluk duyuyoruz.

Burada, bu eserin hazırlanmasında zahmetleri geçen tercüme bürosundaki aziz kardeşlerimiz ve sadık arkadaşlarımıza tüm samimiyetimizle teşekkür ediyor, kültürel cihad meydanında bu küçük adımın mevlamızın rızasını kazanmasını temenni ediyoruz.

**Dünya Ehlibeyt Kurultayı
Kültürel Yardımcılığı**

İMAM HÜSEYİN'LE (A.S) DİĞER EHL-İ BEYT İMAMLARININ (A.S) METODUNUN MUKAYESESİ

Takiyye

Üzerinde durulup incelenmesi gereken konulardan biri de şehitler efendisi İmam Hüseyin'le (a.s) diğer Ehlibeyt İmamlarının metotlarının mukayesesidir. Bir çoklarına göre İmam Hüseyin'in (a.s) metoduyla İmam Hasan (a.s), İmam Seccad (a.s), İmam Bâkır (a.s), İmam Sadık (a.s) gibi diğer Ehlibeyt İmamlarının (a.s) ve hatta Emirulmüminin Ali'nin (a.s) metoduyla farklıdır. Sanki İmam Hüseyin'in (a.s) mektebi, kendine has bir mekteptir ve diğer Ehlibeyt İmamlarının (a.s) hiç biri bu mektep ve bu metoda tabi değil, bambaşka bir mektep ve metodu izlemişlerdir; işte bu sanı kendi başına yanlış bir inanca neden olmakta ve kalplerde şüphe uyandırmaktadır; ayrıca buna karşı nasıl davranmamız, o mektebe mi, yoksa buna mı uymamız gerektiğini de bilmeliyiz. Mevzunun daha iyi anlaşılması için şunu söylemek gerekir ki, Şia'nın kendisiyle tanındığı, din önderlerinin belirttiği ve Şia'nın nişanelerinden biri olarak bilinen metotlardan biri de "takiyye"dir. "Şia"yla "takiyye"nin ilişkisi, "Hatem" ve "cömertlik" gibi birbirinden ayrılmaz şeyler olarak tanınmıştır. Bütün din önderleri takiyye yapmaktaydılar. O halde onlardan biri olan İmam Hüseyin (a.s) neden takiyye yapmayıp kıyam etti. Eğer gerçekten takiyye yapmak

caizse, İmam Hüseyin (a.s) takiyye yapması için gerekli tüm şartlar olmasına rağmen neden takiyye yapmadı. Yok, eğer takiyye caiz değilse, o halde neden diğer Ehlibeyt İmamları (a.s) takiyye yapıyor ve takiyye yapmayı emrediyorlardı?

Ayrıca, "Ehlibeyt İmamlarının (a.s) uygulamaları birbirinden farklı mıydı, yoksa hepsinin uygulaması bir miydi; hepsinin uygulamasının bir olduğunu kabul edecek olursak, hepsi takiyye mi yapıyordu, yoksa hiç biri takiyye yapmıyor muydu?" konusu dışında, bu mevzu usul ilmini ilgilendirmektedir. Kelam ve usul ilmi açısından esasen takiyyenin doğru olup olmadığı veya Kur'an ve akıla bağdaşıp bağdaşmadığı tartışılabilir. Şunu da söylemek gerekir ki, her ne kadar takiyye Şia'ya has bir konu bilinip halk arasında diğer mekteplerin takiyyeyi kabul etmediği yaygınsa da bu söz doğru değildir; çünkü Şia dışındaki diğer mekteplerde de takiyye vardır. Bu da, Kur'an'ın tahrif olması mevzusu gibi Şia'ya has konulardan bilinmiştir; oysa her ne kadar bazı Şiiler Kur'an'ın tahrif olduğunu söylemişlerse de bunu söyleyen Sünniler de vardır; Kur'an-ı Kerim'in tahrif olduğunu söyleyen Sünnilerin sayısı bunu ileri süren Şiiler'in sayısından hiç de az değildir. Tabii ki Ehlişünnet ulemasının tümü Kur'an-ı Kerim'in tahrif olduğunu kabul etmediği gibi Şia ulemasının da tümü Kur'an'ın tahrif olduğunu kabul etmemektedir. Bunu bir örnek olarak söyledim; şimdilik Kur'an-ı Kerim'in tahrif olması mevzusuna girmek istemiyorum. Bu konuyu takiyye mevzusundan daha kapsamlı olacak şekilde bir basamak daha genişletip diğer bazı yerlerde de ilk etapta Ehlibeyt İmamlarının (a.s) siret ve uygulamaları arasında çelişki kaydedildiğini söyleyebiliriz. Örneğin Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sünnet ve

uygulaması Emirülmüminin Ali'nin (a.s) siret ve uygulamasıyla farklı olabilir veya her ikisinin gidişatı bir olduğu halde İmam Bâkır (a.s) ve İmam Sadık'ın (a.s) uygulamaları onlarla farklı olabilir. Bu zahiri çelişki çok görünmektedir; örnek olarak onlardan bazılarına değineceğim: Hepsinin masum olduğuna, sözleri gibi davranışlarının da hüccet olduğuna inandığımıza göre pratikte vazifemiz nedir? Hangisinin siret ve davranışına uymamız gerekiyor? Biz tertemiz Ehlibeytin (a.s) imametini kabul edip söz ve davranışlarını hüccet bildiğimiz, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) bizi onlara yönlendirdiğine inandığımız için dini kaynak ve eser bakımından Ehlisünnet ve Cemaat'ten daha zenginiz; onlardan daha fazla hadis ve rivayete sahibiz. Onlardan fazla ahlaki ve toplumsal hikmetlere sahibiz. Onlardan fazla dua hazinemiz var. Duaların kendisi de müstakil olarak incelenmesi gereken İslam dininin ahlaki ve toplumsal talim ve öğretileri konusuyla ilgili büyük bir bölümü teşkil etmektedir. Onlarda bizim kadar siret ve gidişat söz konusu değildir; bu açıdan da biz daha zenginiz. Dolayısıyla hesaplayanlar Ehlisünnet'in bütün Sihah-i Sitte'sinde bizim Kâfi kadar hadis olmadığını söylemektedirler. Ben bunu çok önce okumuştum; kendim hesaplayıp karşılaştırmış değilim; başkalarından naklediyorum. Şimdi de ikisindeki hadis sayısı aklımda değil. Fakat hatırladığım kadarıyla Kâfi'de on altı biniN üzerinde hadis var. Bu da başlı başına Şia için bir iftihar kaynağı sayılmış; işte bu nedenle Şia -Ehlisünnet'te olduğu gibi- kıyas ve istihzan yapmaya gerek duymamış ve sürekli bununla övünmüştür. Şimdi Şia'nın kuvvet noktası sayılan bu mevzu yukarıdaki problemi göz önünde bulundurarak onun zaaf noktası sayılıp Şia'nın izlediği bir

masum ve önder olmadığı, masum önderleri olduğu, bu önderlerin her birinden farklı davranış ve uygulamalar nakledildiği için Şia'nın bir nevi şaşkınlık ve dalalet içerisinden olduğu, bunun kendisi de dini uğursuz amaçları için vesilen edinen ve fesadı kutsal bir güçle donatmak isteyen kişilerin eline iyi bir bahane verdiği, isteyen belli bir konuda Ehlibeyt İmamlarının birinden (a.s) nakledilen bir hadis ve davranışı delil getireceği; bunun sonucu ise karışıklık, sabit bir ahlaki ve toplumsal ilkeye sahip olmayış olduğu söylenebilir; sabit bir ilkeye sahip olmayan ve herkesin kendine has bir düşünce tarzına sahi olduğu bir milletin ise ne kadar feci bir durumda olduğu açıktır. Bu ise tıpkı "Hastanın doktorları çok olursa iyileşme ümidi olmaz" deyiminin açık bir örneğidir.

Gerçekten de görünüşte birbirine muhalif ve zıt olan bu davranış ve uygulamalar üzerinde durulup dikkatli bir şekilde incelenmezse bu kötü sonucu verir; yani ister birbirinden farklı uygulamalar sergileyen önderlerimiz olsun, ister önderlerimizi hepsi tek bir uygulamaya sahip oldukları halde görünüşte uygulamaları ihtilaflı olsun ve hatta ister bir önderimiz olsun, ama çeşitli yerlerde farklı gidişatlar sergilediği görünsün; bu gidişat ihtilaflarını belli bir ilke üzerine halledemezsek yukarıda değinilen karışıklık meydana gelecektir.

Örneğin, bir taraftan Resul-i Ekrem'in (s.a.a) davranışlarına baktığımızda o hazretin fakirane bir hayat sürdüğünü, arpa ekmeği yediğini ve yamalı elbise giydiğini görmekteyiz; Emirülmüminin Ali de (a.s) aynı şekilde. Nitekim Kur'an-ı Kerim buyuruyor ki: **"Allah ve ahiret gününü umanlar için size Allah'ın Resulünde güzel bir örnek vardır."**¹ O halde herkes Resulullah'ı

1 - Ahzab, 21.

(s.a.a) örnek alıp; fakirane bir hayat sürmeli, arpa ekmeği yiyip yamalı elbise giymelidir, diyoruz. Fakat İmam Hasan-ı Mücteba'nın (a.s) hayatına baktığımızda veya İmam Sadık (a.s) ve İmam Rıza'nın (a.s) yaşamına göz attığımızda, onların fakirane yaşamadıklarını, güzel yemekler yediklerini, güzel elbiseler giydiklerini, iyi merkebe bindiklerini ve dünyadaki nimetlerden yararlandıklarını görmekteyiz. İmam Sadık (a.s) birinin evine gidince adamın zengin olduğu halde küçük bir evde yaşadığını görünce, "Niçin kendin için daha büyük bir ev satın almıyorsun?" diye sordu. Adam, "Bu ev, babamın evidir; babam bu evde yaşıyordu" cevabını verdi. İmam bunun üzerine, "Ya baban idrak etmiyorduydu? Sen de onun için idrak etmeyecek misin? Sen bir ömür boyu babanın idraksizliğinin cezasını mı çekmek istiyorsun!"

Görünüşte birbirine muhalif olan ve Şia'da bir zaaf noktası sayılabilecek şeyler bunlardır. Fakat işin aslı bu şekilde değildir. Ben bu örneği ele alarak onun, Şia'nın zaaf noktası değil kuvvet noktası olduğunu altını çizmek istiyorum. Her şeyden önce şuna dikkat etmek gerekir ki yirmi veya otuz yıl aramızda bulunan masum bir önderimiz olsa veya aramızda 250 yıl bulunan bir önderimiz olursa; elbette aramızda sadece yirmi yıl bulunsa o önderin farklı şartlarda davranışı ve hareketlerini görebilecek kadar değişiklik ve farklı konular söz konusu olmayacağı için sürekli değişim halinde olan bu dünyada nasıl davranmamız ve yaşam koşulları değişmekte olan hayatta dinin genel ilkelerini çeşitli ve değişken konularda nasıl uyarlamamız gerektiği konusunda uzmanlık kazanıp yeterli bilgiye sahip olamayız; çünkü tıpkı teorik ve pratik derslerde olduğu gibi dinde de bir beyan, tatbik ve amel vardır. Pratik

dersler, teorilerin farklı ve cüzî mevzularla tatbik şeklidir. Fakat 250 yıl farklı olaylarla karşılaşp onları bize izah eden masum bir önderimiz olursa din talimatı hakikatini daha iyi anlar ve körü körüne bir bağınazlık ve "delilsiz kabullenme" veya "zatla arazı karıştırma" mantığından kurtuluruz. "Zatla arazı karıştırma" yani, birlikte olan iki şeyden birinin üçüncü bir şeyde etkili olması ve diğerinin ise üçüncü şeyle birlikteliğinin asaletinin olmayışı, aksine birincisiyle tesadüf sonucu birlikte olması ve bizim ise yanılarak üçüncü şeyi onun gerektirdiğini sanmamız anlamındadır. Örneğin bir kapta A ve B'nin birlikte olduğunu ve A'nın C'yi meydana getirdiğini farzedin. Daha sonra biz C'yi B'nin meydana getirdiğini veya A'nın C'yi meydana getirmesinde B'nin de katkısı olduğunu sanıyoruz. Şüphesiz din önderlerinin uygulamalarında da, her biri bir zamanda yaşamış, zaman ve ortamlarının gereksinimleri olmuş ve her biri kendi zamanının koşulları doğrultusunda hareket etmek zorunda kalmıştır; yani din halkı zaman gereksinimlerine karşı serbest bırakmıştır. Masum önderlerin birden fazla oluşu veya insan olan bir önderin uzun ömürlü oluşu, din talimatı hakikatini zaman gereksinimlerinden soyutlayarak, din talimatı hakikatlerinin özünü alıp zaman gereksinimlerini bırakmada daha iyi rol ifa edebilir. Nitekim Resulullah (s.a.a) din hakikatinin gerektirmesi nedeniyle bir girişimde bulunurken, zaman gereksinimi nedeniyle de daha farklı bir şey yapabilir. Yukarıda değindiğim meşhur fakirane yaşam örneğinde olduğu gibi; Resul-i Ekrem (s.a.a) fakirane bir yaşam sürdüğü halde İmam Sadık (a.s) böyle yaşamamıştır. Şimdi bu mevzuu daha iyi anlatacak bir öyküyü hatırlatalım:

"Kâfi" ve "Tuhefu'l-Ukul" kitaplarında geçen meşhur bir hadiste Sufyan-i Surî'nin İmam Sadık'ın (a.s) huzuruna giderek (İmam'ın yumuşak bir elbise giydiğini görüp, Resulullah (s.a.a) böyle bir elbise giymiyordu diye itiraz etmesi üzerine İmam şöyle buyurdu:) "Resulullah (s.a.a) böyle olduğu için insanların kıyamete kadar böyle olması gerektiğini mi sanıyorsun sen?! Bunun İslam'ın emirlerinden olmadığını bilmiyor musun sen?! Senin düşünüp akletmen, o zaman ve mekanın şartlarını göz önünde bulundurman gerekir. O dönemde Resulullah'ın (s.a.a) yaşamı normal bir yaşamdı. İslam eşitlik ve beraberliği emretmektedir. İnsanların çoğunun o dönemde nasıl yaşadığına bakmak gerekir. Elbette önder ve lider olan, insanların can ve mallarını kendisine sunduğu Resulullah (s.a.a) için her türlü yaşama imkanı vardı. Fakat Resulullah (s.a.a) halkın geleninin yaşamını göz önünde bulundurarak hiçbir zaman kendisi için özel bir üstünlük tasarlamıyordu. İslam dini insanların derdine ortak olmayı, eşitlik, adalet, insaflı olma, fakirlerin ruhunda ukde oluşturmaması, arkadaş, komşu veya amelleri tanık olan kişinin rahatsız olmaması için yumuşak ve ılımlı olmayı emrediyor. Eğer Resulullah'ın (s.a.a) döneminde yaşam şartları bu kadar geniş ve rahat olsaydı Hazret kesinlikle böyle davranmazdı. İnsanlar şöyle veya böyle, eski veya yeni bir elbise giymekte, şu veya bu parçayı seçmekte, şu veya bu şekilde giyinmekte serbesttir. Din bu gibi şeylere önem vermez; önem verdiği konular yukarıda değindiğimiz şeylerdir (yani dert ortağı olmak, eşitlik, beraberlik, adalet ve insaf gibi ilkelerdir.)

Daha sonra şöyle buyurdu: Fakat bu şekilde gördüğün ben sürekli malıma taalluk eden mali hakları gözetmekteyim... O halde benim gidişatımla Resulullah'ın

(s.a.a) gidişatı arasında temel ve manevi bir fark yoktur. Dolayısıyla İmam Sadık'ın (a.s) hadisinde bir kuraklık yılında mali işleriyle ilgilenen kişiye -git de ambarımızda biriktirdiğimiz buğdayları sat ve bundan böyle ekmeğimizi günlük olarak hazırlayalım (pazardaki ekmek buğday ve arpa karışımından pişiriliyordu)- İslam dini buğday veya arpa ekmeği ye veya buğdayla arpayı karıştır demiyor. Halk arasında davranışın insaf, adalet ve ihsan üzerine olmalıdır diyor. Biz Resulullah'la (s.a.a) İmam Sadık'ın (a.s) gidişatı arasındaki bu ihtilaftan İslam dininin ruh ve hakikatini daha iyi anlıyoruz. İmam Sadık (a.s) böyle buyurup bu açıklamayı yapmasaydı biz Resulullah'ın (s.a.a) zamanının gereksinimlerinden olan o davranışını İslam dininin buyruklarından biri olarak algılayıp buna "peygamberi izleyin" buyuran Ahzab Suresinin 21. ayetini de ekleyerek önerge kurup kıyamete kadar insanları buna esir ederdik. Fakat İmam Sadık'ın (a.s) buyruk ve açıklaması, o hazretle Resulullah'ın (s.a.a) davranışı arasındaki ihtilaf bize yapıcı bir ders vermekte, bizi kör ve kuru bir bağnazlıktan çıkarıp ruh ve manayla tanıştırmaktadır. Elbette burada İmam Sadık'ın (a.s) şahsen bir buyruğu vardır. Fakat eğer İmam'ın buyruğu da olmasaydı kendimiz böyle bir düşünce seviyesine sahip olup bunları zıt, çelişkili bilmememiz gerekirdi.

Bu bağnazlık özellikle Ahbarilerde fazladır; onlar hatta sigara içmeyi bile haram bilmekteler.

Dolayısıyla farklı gidişatlarda gözlenen zıtlık ve çelişkiyi ortadan kaldırmanın yollarından biri, zaman gereksinimlerindeki farklılıklar kanalıyla işi örf açısından halletmektir. Hatta sözlü çelişkilerin çözümlemeye bile ulemamızın dikkat etmediği bu yoldan yararlanabiliriz.

Başka bir örnekte şu ki, Hz. Ali'ye (a.s) kendisinin naklettiği, "Sakalınızı değiştirin ve Yahudilere benzemeyin" hadisine neden uyarak sakalına kına yakıp boyamadığını sorduklarında, "Bu emir, Resulullah'ın (s.a.a) kendi dönemine hastır; düşmanın karşımızdakiler bir grup yaşlı ve işten düşmüş kişilerdir, dememeleri için bu bir savaş taktiği idi. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kullandığı bir savaş hilesiydi. Fakat bugün kişi bu konuda serbesttir.

Şimdi eğer Hz. Ali (a.s) olmasaydı, böyle bir açıklamada bulunmasaydı, "Resulullah, sakalınıza kına yakın buyurmuştur" deyip sakallarını boyamaları için kıyamete kadar insanların sakalına yapışacaktır. O halde bu da çelişkiyi halletmenin yollarından biridir. Elbette bu iş için mevzuu tüm ayrıntılarıyla incelemek gerekir.

Hiç unutmam; müstakil düşünen bir alim, Allah'ın kullara nasıl yetki verdiği (adalet bakanının yetkileri gibi) doğrultusunda bayağı gürültü de çıkaran tefviz (Allah'ın işleri tamamen kullara bırakması) rivayetleri konusunda diyordu ki, örneğin...²

Şunu bilmemiz gerekir ki din talimatının ruhunu teşkil eden, Allah'ın genel emirlerini oluşturan bir takım meseleler vardır. Bunlar kesinlikle değişmezler. Bu meseleler insanoğlunun genel ve yüce maslahatlarından kaynaklanmaktadır. İnsanoğlu var oldukça bu emirler de olacaktır. Beşer, beşer olması açısından bu emirlere uymak zorundadır.

2 - (Şehid Mutahhari bu şekilde kaydetmiştir.)

HZ. ALİ'NİN (A.S) SORUNLARI

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd alemlerin Rabbi Allah'a hastır; bütün mahlukatın yaratıcısı odur. Salat ve selam Allah'ın kulu, elçisi, habibi, seçtiği, sırrının koruyucusu, risaletinin mübelliği, efendimiz, peygamberimiz, mevlamız Ebu'l Kasım Muhammed'e (s.a.a) ve onun tertemiz ve masum Ehlibeytine (a.s) olsun.

Hız. Ali'nin (a.s) sözlerinden: "Beni bırakın ve başka birinin peşine gidin. Çok yönlü ve rengarenk bir geleceğe doğru ilerlemekteyiz. Ufukları sis bürümüş; anayol çıkmaz yola dönüşmüştür. Şunu bilin ki, davetinize icabet edecek olursam size kendi bildiğim gibi davranacağım size."

Biliyoruz ki, Ali *aleyhisselam* ilk üç halifenin hilafeti döneminde hilafetin kendine has olduğunu söylemekten sakınmıyordu; fakat buna rağmen Osman'ın kendisine karşı yapılan kanlı bir devrim sonucu öldürölmesinden sonra insanlar Ali'nin (a.s) evine hücum edip etrafını sarak kendisine biat etmek ve hilafete geçmesi için çok ısrar ettiklerinde Ali (a.s) kabul etmeyip hilafete geçmekten sakındı.

Yukarıda arzettiğim cümleler Nehcu'l-Belaga'da geçmektedir. Buyuruyor ki: "Bırakın beni ve başka birinin

peşine gidin." Daha sonra hilafete geçmekten neden sakındığını açıklayıp kimsenin neuzubillah Ali'nin Resulullah'tan (s.a.a) sonra hilafet ve hükümete kendisini layık görmediğini tasavvur etmemesi için durumun çok karışık olduğunu ve içinden çıkılması güç olayların yaşanacağını dile getirip, "Biz çok yönlü ve rengarenk bir geleceğe doğru ilerlemekteyiz" buyuruyor. Yani önümüzde karışık, çok yönlü ve rengarenk olaylar var. Açık-seçik bir geleceğimiz yok bizim. Çeşitli çehreleri ve farklı renkleri olan bir geleceğimiz var bizim. İmam (a.s) daha sonra konuyu bir cümlede şöyle anlatıyor: "Ufukları sis bürümüştü." Hava aşırı sisli olunca insan önünü göremez. "Anayol çıkmaz yola dönüşmüş, tanınmaz olmuş." İnsanlar artık ana yolu teşhis etmemektedir. Fakat sonunda hücceti tamamlamak için şöyle buyurmaktadır: "Şunu bilin ki, hilafete geçecek olursam sizin istediğiniz gibi değil, kendi bildiğim gibi davranacağım size." İşte bu nedenle sonunda şöyle buyurdu: Beni kendi halime bırakın; şimdilik emir olmaktansa daha önce olduğu gibi vezir olmam daha iyidir.

Bu cümleler Hz. Ali'nin (a.s) kendi hilafeti döneminde bir çok problem ve sıkıntılarla karşılaşacağını tahmin ettiğini göstermektedir; daha sonra baş gösteren ve vuku bulan sorunlardan bahsetmektedir. O sorunlar nelerdi? Bir oturumda o sıkıntıların tümünü size açıklamam mümkün değildir. Ben yalnızca Ali'nin (a.s) büyük sıkıntısını anlatmak istiyorum. Sadece o sıkıntıyı açıklayıp diğer sorunlara özet olarak değineceğim. Daha sonra Hz. Ali'nin (a.s) en büyük sıkıntısına ve karşılaştığı en büyük probleme işaret edeceğiz.

Osman'ın Öldürülmesi Sorunu (Nifak Sorunu)

Hız. Ali'nin (a.s), hakkında, "çok müphem bir geleceğimiz var" buyurduğu ilk sorun Osman'ın öldürülmesiydi. Ali (a.s) öyle bir hilafetin mirasçısı oluyordu ki, ayaklanan devrimciler kendisinden önceki halifeyi öldürmüş, hatta onun defnedilmesine bile müsaade etmeyen çok sayıda itirazlara maruz kalmıştı. Şimdi bu devrimci grup Ali'nin (a.s) safına geçmiştir. Diğer insanlar ne düşünecekler? Herkes o devrimciler gibi düşünmüyorlardı ya. Ali'nin (a.s) düşüncesi ise ne devrimcilerle bağdaşıyor, ne de onların muhalifleriyle ve ne de genel halkla. Bir tarafta Osman ve etrafındakiler ve onların yaptığı o kadar zulüm, sitem, adaletsizlik ve kendi akrabalarına tanıdıkları özel haklar, diğer tarafta Hicaz, Medine, Basra, Kufe, Mısır ve diğer yerlerden gelen itiraz ve tenkilleri dile getiren öfkeli ve kızgın gruplar; bu arada Osman'ın teslim olmayışı Ali'nin de devrimcilerle Osman arasında elçi ve aracı olması; bu da ilginç bir olaydır; Ali (a.s) Osman'ın gidişatına karşıdır; aynı zamanda halife öldürme sünnetinin başlatılmasını da istemiyor. Halifeyi öldürme sonucu Müslümanlar arasında fitne çıkmasına taraftar değil; bu da kendi başına geniş bir konudur.³ Osman'ın davranışlarına itiraz etmekte ve onu izlemekten olduğu yoldan alıkoyup doğru yola sevketmeye, böylece devrimcilerin ateşini söndürmeye ve fitneyi yatıştırmaya çalışmaktadır. Fakat ne Osman ve taraftarları (izledikleri yoldan vazgeçtiler) ve ne de devrimciler başlattıkları devrimi bıraktılar; dolayısıyla bu hareket böyle bir sonuç doğurdu.

3 - Hız. Ali (a.s) Nehcu'l - Belaga'nın on dört yerinde Osman'ın öldürülmesi olayından bahsetmiştir.

Ali (a.s) Osman'ın öldürölmesinin (fitne çıkarakacak) bir konu olduğunu biliyordu; özellikle bizim sadece bugün gördüğümüz, sosyolog ve İslam tarihini inceleyen tarihçilerin keşfettikleri -Nehcu'l - Belaga'da da açıklanan-insanı hayrete düşüren, Osman'ın katlinde kendi taraftarlarından bazılarının da rolü olduğu konusunu, onların da Osman'ın öldürölmesini ve İslam dünyasında fitne çıkmasına, böylece bu bulanmış sudan kendi amaçları doğrultusunda yararlanmak isteyişlerini (Nehcu'l-Belaga'da bu konular işlenmiştir) göz önünde bulundurarak. Osman'ın öldürölmesinde özellikle Muaviye'nin tam anlamıyla parmağı vardı. Osman'ın öldürölmesi için gizlice bu fitneyi daha da alevlendirmeye, böylece Osman'ın öldürölmesinden -kendi uğursuz garazları doğrultusunda- yararlanmaya çalışıyordu. Bu, hakkında daha fazla bahsedemeyeceğim bir sorun...

Ali'nin (a.s) muhalifleriyle Resulullah'ın (s.a.a) muhalifleri arasındaki fark şuydu ki, Resulullah'ın muhalifleri kafir, putperest bir grup olup putperestli sloganıyla o hazretle mücadele etmekte, Allah ve tevhidi inkar etmekte ve bu işi açıkça herkesin gözleri önünde yapmaktaydılar. Açıkça "Hubel'i yüceltin; yaşasın Hubel" diyerek mücadele ediyorlardı. Bunun karşısında Resulullah'ın (s.a.a) da açık bir sloganı vardı: "Allah daha ulu ve yücedir." Fakat Ali (a.s) görünüşte Müslüman olan, fakat gerçek Müslüman olmayan, İslamî sloganlar atan, fakat hedefleri İslam'la zıt olan bilgili ve dinsiz bir grupla karşı karşıyaydı. Muaviye'nin babası Ebusüfyan "Hubel'i yüceltin" sloganıyla Resulullah'a (s.a.a) karşı savaşımaya geliyor; dolayısıyla Resul-i Ekrem'in (s.a.a) onunla daha kolay mücadele edebilirdi. Ebusüfyan oğlu Muaviye, Ebusüfyan'ın ruhuna ve onun hedefine sahiptir; fakat o,

"Kim mazlum olarak öldürülürse onun velisine -yakın akrabalarına, mazlum olarak öldürülen yakınlarının kanını talep etmeleri için- yetki -güç ve hak-vermişizdir."⁴ ayetini slogan ederek gerçekleştirmek istiyor bu hedefini. Evet; bu çok güzel bir slogandır. Fakat neden bir kişi kalkıp da Muaviye'den, Osman'ın kanının şer'i velisinin kim olduğunu sormuyor?! Seninle dört bel yukarıda soy bağılılığı bulan bir kimsenin kanından sana ne?! Osman'ın oğlu var; ona senden daha yakın akrabaları var; ayrıca Osman'ın öldürülmesinin Ali'yle ne ilgisi var?! Fakat Muaviye gibi hilekâr bir kişinin bu sözleri dinlemez bile; o, bu vesileden -uğursuz amaçları doğrultusunda- yararlanmak istiyor.

Muaviye, Osman etrafındaki casuslarına, halife öldürülünce hemen onun kanlı gömleğini kendisine getirmelerini tembih etmişti. Osman öldürülünce gömleğinin kanının kurumasına fırsat vermeden kanlı gömleğini eşinin parmağıyla⁵ birlikte Muaviye'ye gönderdiler. Osman'ın kanlı gömleği ve eşinin kesik parmakları Muaviye'ye ulaşınca sevinçten içi içine sığmıyordu. Osman'ın karısının kesik parmaklarını minberinin yanına asmalarını emretti. Sonra Muaviye şöyle konuştu: Ey insanlar! Zulüm dünyayı sardı. İslam yok oldu. Bunlar halifenin karısının kesik parmaklarıdır." Daha sonra Osman'ın kanlı gömleğini bir sopaya geçirerek kaldırıp mescide veya başka bir yere götürdüler. Kendisi de gidip orada oturup mazlum halifeye ağlamaya başladı. Şam'da uzun bir zaman Osman için ağıt okutarak halkı

4 - İsrâ, 33.

5 - Devrimciler Osman'ı öldürmek isteyince eşi kendisini Osman'ın üzerine attı. Osman'a indirmek istedikleri bir kılıç darbesi eşinin eline isabet etti ve bunun sonucu bir veya iki parmağı koptu.

ağlatıp Osman'ın kanını talep etmek için hazırladı. Osman'ın kanını kimden talep edelim? Tabii ki Ali'den. Ali (a.s) kendisine biat eden devrimcilerle iş birliği yapıyordu; eğer iş birliği yapmıyor idiysele o halde neden şimdi onlar Ali'nin ordusunda yer almışlar? Bu da büyük bir sorun. Cemel ve Sıffin savaşlarını da kötü maksatlı kişilerin aracılığıyla bu sorun meydana getirdi. Bu iki savaş bu bahaneyle vuku buldu.

Adaletin İcrasında Taviz Yok

Hz. Ali'nin (a.s) bir açıdan kendi gidişatıyla ve diğer açıdan Müslümanların değişimiyle ilgili diğer sorunları da vardı. Ali, İslam hükümlerinin uygulamasında taviz vermeyen bir kişiydi. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) sonra İslam toplumu yıllarca nüfuz sahibi kişilere imtiyaz tanımaya alışkanlık kazanmıştı. Bu konuda Ali (a.s) şaşırtıcı bir sebat sergiliyor, diyordu ki: "Ben adaletten bir kıl ucu kadar sapacak bir kişi değilim." Hatta ashabı gelip, "Bir miktar taviz ver, yumuşak davran" diyorlardı. Fakat onlara karşı, "Siz benden zulmetme ve zayıf kişilerin hakkını çiğneme pahasına siyasette muvaffakiyet kazanmamı mı istiyorsunuz. Vallahi! gece ve gündüz olduğu müddetçe, gökte bir yıldız hareket ettiği sürece böyle bir şeye razı olmam."⁶

Siyasette Sadakat ve Netlik

İmam Ali'nin (a.s) hilafetinin üçüncü sorunu siyasette sadakat ve netliğiydi. Bunu da dostlarından bir grubu beğenmeyip diyorlardı ki: "Siyasette bu kadar sadakat ve netliğe gerek yoktur; siyasete bir miktar hile katmak

6 - Nehcu'l-Belaga, 124. hutbe.

gerekir. Siyasetin tadı hilekarlıktır." (Bütün bu naklettiklerim Nehcu'l-Belaga'da geçer) ve hatta bazıları, "Ali siyaset bilmiyor; baksana Muaviye nasıl siyaset yapıyor!" diyorlardı. Ali (a.s) ise şöyle diyordu: *"Vallahi -yanılıyorsunuz- Muaviye benden dahi değildir. O hilekârdır; fasıktır; ben hile yapmak istemiyorum. Ben hakikat yolundan sapmak, fışk u fücür işlemek istemiyorum. Allah Tebarek ve Teala hilekârlıktan nefret etmeseydi o zaman dünyanın en zeki ve uyanık adamının Ali olduğunu görürdünüz; hilekarlık fışk u fücürdür. Böyle fücurlar küfürdür ve ben kıyamet günü hilekarların ellerinde bir bayrak olduğu halde haşrolacağını -zahiren aldananların da aldatanların bayrağı altında toplanacaklarını kastediyor- biliyorum."*⁷ Bu da Ali aleyhisselamın karşılaştığı diğer bir sorundu.

Hz. Ali'nin (a.s) Asıl Sorunu Hariciler

Burada arz etmek istediğim asıl sorun başkadır; bütün bunlar arz etmek istediğim bu sorun için giriş konumundadır ve o da şu ki: Resul-i Ekrem'in (s.a.a) döneminde, o hazretin oluşturduğu tabaka, bir inkılap oluşması ve bir grubun bir bayrak altında toplanmasından ileri gelen bir tabaka değildi. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bir tabakaya talim vermiş, fakih etmiş, adım adım ileri götürmüş, İslamî talim ve terbiyeyi tedricen onların ruhuna yerleştirmiştir; Resulullah (s.a.a) on üç yıl Mekke'de idi; bu süre içerisinde Kureyş'ten çeşitli işkence, sıkıntı ve zahmetler görmüş, fakat sürekli sabırlı olmayı emretmiş, ashabı her ne kadar, "Ey Allah'ın resulü! Kendimizi savunmamıza izin ver; ne kadar sabrederim;

7 - Nehcu'l-Belaga, 198. hutbe.

bunların bizden ne kadar insanları öldürmesine, işkence etmesine müsaade edelim?! Bizi Hicazın bu kızgın kumları üzerine yatırıp göğsümüze taş bırakmalarına, kırbaçlamalarına ne kadar tahammül edelim?!" dediyse Resul-i Ekrem (s.a.a) cihad ve savunma izni vermiyordu. Sonunda sadece hicret etmeye izin verince bir grup Habeşistan'a hicret etti; bu hicretin çok yararı oldu. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bu on üç yıl boyunca ne yapıyordu? Eğitim veriyordu, talim ve terbiye ediyordu; yani İslam dininin temel çekirdeğini oluşturuyordu. Hicret ettiklerinde belki bin kişi olan o grup, İslam'ın ruhuyla tanışan ve çoğu İslam ahlakıyla ahlaklanan kişilerdi. Bir kıyam ve hareketin birinci şartı, talim görmüş, eğitilmiş, hedef ve kurallar doğrultusunda taktiklerle aşına olan talim ve terbiye ekibine sahip olmaktır. Bunlar merkezî bir çekirdek haline getirilebilir ve daha sonra gelenlerin bunların öğrencisi olup kendilerini bunlarda tatbik edebilirler. İslam'ın muvaffakiyetinin sırrı budur işte.

Dolayısıyla, İmam Ali'yle (a.s) Resul-i Ekrem'in (s.a.a) durumu arasındaki farklardan biri, Resulullah'ın (s.a.a) kafirlerle, yani apaçık ve perdesiz bir küfürle, açıkça ben küfrüm diyen bir küfürle karşı karşıya olması; fakat Hz. Ali (a.s) perde altındaki küfürle, yani nifakla karşı karşıya olmasıydı. İslam perdesi altında, kutsallık ve takva perdesi altında, Kur'an bayrağı ve Kur'an'ın zahiri altında kafirlerin hedefini güden bir kavimle karşı karşıyaydı. İkinci fark şuydu ki, halifelerin döneminde, özellikle Osman'ın döneminde Resulullah'ın (s.a.a) aldığı talim ve terbiyenin peşinden gerektiği gibi gitmediler; oldukça fazla İslamî fetihler yapıldı. Fetihler tek başına bir şey yapamazdı. Resul-i Ekrem (s.a.a) on üç yıl Mekke'de kaldı ve Müslümanların kendilerini

savunmalarına bile müsaade etmedi; çünkü kişiler daha bu savunma ve cihada layık değillerdi. Cihad ve fetihler yapılacaksa da İslamî kültürün yayılışıyla orantılı ve uyumlu olmalıdır; yani bir taraftan fetihler yapıldığı gibi diğer taraftan da onunla orantılı olarak İslamî kültür de genişlemeli, yayılmalıydı. Müslüman olan insanlar ve hatta İslam'a cezb olan kişiler İslam dininin temel ilkelerini, gerçeklerini ve hedeflerini, İslam'ın dış görünümü ve çekirdeğini anlamalı, tanımalıydılar. Fakat halifelerin döneminde vuku bulan bu gaflet nedeniyle İslam dünyasından yaşanan şeylerden biri de İslam toplumunda İslam dinini seven, bu dine inanan, fakat sadece İslam'ın zahirini tanıyan, İslam'ın ruhuyla tanışmayan bir tabakanın ortaya çıkmasına neden oldu. Bu tabaka ne kadar kendini zorluyorduysa da, bu, marifet ve İslam dininin hedeflerini tanıma üzerinde değil, sadece örneğin namaz kılmak üzerinde yoğunlaşıyordu. Fazla secde etmeleri sonucu İslam dünyasında alınları nasır bağlayan, secdede başlarını (halıya değil) yere, el ve dizlerini toprak ve kumlara bırakıp -bir saat, iki saat ve beş saat- uzun secde yapmaları sonucu ellerinin içi ve diz kapakları nasır bağlayan kutsal görünümlü ve zahit bir tabaka oluştu. Hz. Ali (a.s) İbn-i Abbas'ı onların üzerine gönderdiği zaman, onlar Ali'ye (a.s) karşı baş kaldırıp ayaklanınca, İbn-i Abbas gelip şunları söyledi: "Çok secde etmeleri sonucu alınları yaralanmış, elleri deve dizleri gibi nasır bağlamış, üzerlerinde zahitler gibi eski gömlekler bulunan, kati simalara sahip olan kişilerdir." Şimdi su getirip havuzu doldur.

İslam dünyasında, İslam eğitimiyle tanışmayan, fakat İslam'ın zahirine sınımsız sarılan böyle bir tabaka; yani cahil dindar, sevaba düşkün mukaddesatçı oluştu. Ali (a.s)

bu tabakayı şöyle tavsif etmiştir: *"Haşin, katı kalpli, düşük ruhiyeli, köle vasıflı bir halk saygın bir ruha sahip değildir; nereden çıktıkları belli olmayan düşük ve alçak insanlardır. Biri bu köşeden ve diğeri ise diğer bucaktan çıkmış. Nereden geldikleri belli olmayan temelsiz, köksüz insanlar. Şimdi gelip İslam mektebinin birinci sınıfında oturup İslam dersini almaları gereken, okur-yazarsız, bilgisiz, Kur'an'ın ne olduğunu bilmeyen, Kur'an'ın anlamını bilmeyen, Resulullah'ın (s.a.a) sünnetini anlamayan insanlar; bunlar eğitim almalı, terbiye edilmelidirler; bunlar İslami talim ve terbiyeyi almamışlar; bunlar Resul-i Ekrem'in (s.a.a) eğittiği muhacir ve ensardan değildir; İslamî terbiyeden yoksun bir grup insanlardır."*

Ali (a.s) öyle şartlar altında hilafete geçiyor ki, hem Müslümanlar arasında, hem de diğer yerlerde böyle bir tabaka var; hatta kendi ordusu arasında bile bu tabakada kişiler vardı. Bunun sonucu olarak da; defalarca duymuş olduğunuz Sıffin savaşı ve bu savaşla birlikte Muaviye ve Amr-ı As'ın hilesi vuku buldu. Onlar artık yenilmek üzere olduklarını ve bu yenilginin artık son yenilgi olduğunu hissedince bu tabakadan yararlanmak için plan hazırlıyorlar. Dolayısıyla Kur'anları mızraklara vurmalarını emrediyorlar ve diyorlar ki: "Ey insanlar! Hepimiz Kur'an ehliyiz; hepimiz kible ehliyiz. Neden savaşıyorsunuz? Buna rağmen savaşmak istiyorsanız; gelin Kur'anları vurun!" Bunun üzerine bu tabaka hemen savaşı bırakıp "Biz Kur'an'la savaşmayız" dediler ve Ali aleyhisselam'ın huzuruna gelerek "Artık sorun halloldu. Kur'an ortaya sürüldü. Ortada Kur'an olunca da savaşmanın bir anlamı yoktur" dediler. Ali (a.s), "Başından beri onlara, gelin Kur'an'ın esas alarak

hükmedip hakkında kimden yana olduğunu görelim diye söylediğimi bilmiyor musunuz? Bunlar yalan söylüyorlar; bunlar Kur'an'ı hakem kılmış değillerdir; bunlar daha sonra tekrar Kur'an'a karşı kıyam etmek için Kur'an'ın cilt ve kağıtlarını siper etmişlerdir. Önemsemeyin. Ben sizin önderinizim; ben Kur'an-ı natıkım. Vurun; ilerleyin" buyurdu. Fakat onlar; "Hayret!! Neler söylüyorsun sen?! Şimdiye kadar bize seni iyi bir kişi biliyorduk; senin iyi bir kişi olduğunu söylüyorduk; belli oluyor ki sen de makamperest bir kişisin. Biz gidip Kur'an'la mı savaşıalım yani?! Hayır; savaşmayız biz" dediler. Peki, olsun; savaşmayın siz.

Malik-i Eşter ilerlemekteydi. "Hemen Malik'e geri dönmesini emret; artık Kur'an'la savaşmak yakışmaz" dediler. Çok baskı yaptılar. Bunun üzerine Ali aleyhisselam geri dönmesi için Malik'e haber saldı. Malik geri dönmeyerek, "Efendim müsaade edin. Bir iki saat kaldı; bular kesin bir yenilgiye uğramak üzereler." Gelip Malik geri dönmüyor dediler. Bunun üzerine, "Ya Malik'i geri döndürürsün ya da buracıkta bu kılıçla seni param parça ederiz (sayıları yirmi bin kişiydi). Sen Kur'an'la mı savaşıyorsun?!" dediler. Ali (a.s), "Ey Malik! Ali'yi hayatta görmek istiyorsan geri dön" diye haber gönderdi. Hakemeyn olayı gündeme geldi. Dediler ki, "şimdi Kur'an ortaya kondu; o halde iki hakem seçelim." Peki, olsun; hakem seçelim. Onlar şeytan Amr-ı As'ı seçtiler. Ali ise uyanık bir alim olan İbn-i Abbas'ı önerdi. Fakat onlar, "hayır", dediler; "İbn-i Abbas senin amcan oğludur. Akrabandır senin. Seninle akrabalık bağı olmayan birini seçmemiz gerekir dediler." Bunun üzerine "Peki Malik Eşter'i seçin" buyurdu. Fakat yine, "Hayır; biz Malik Eşter'i kabul etmiyoruz" dediler. Diğer birkaç kişiyi de

kabul etmediler. "Biz sadece Ebu Musa Eş'arî'yi kabul ederiz" dediler. Kimdir bu Ebu Musa? Ali'nin ordusundan bir kişi midir? Hayır; Ebu Musa Eş'arî daha önce Kufe valisiydi; Ali (a.s) onu valilikten almıştı. İçinde Ali'ye karşı kin besleyen bir kişiydi. Ebu Musa'yı getirdiler. Ebu Musa da Amr-ı As'a aldandı ve defalarda duyduğunuz ciddi bir işten ziyade oyuna benzeyen hile vuku buldu. Aldandıklarını anlayınca, "hata ettik" dediler. "Hata ettik" söyleyerek hatalarını itiraf etmeleri de başka bir hatadır. Çünkü "Muviye'yle savaşı bırakmakla hata ettik; onunla savaşmamız gerekirdi; bu, Kur'an'la savaş değildi. Savaş Kur'an'a karşı değil, Kur'an'ın lehineydi" demediler. Aksine, "Bu hareketimiz doğrudu; biz Ebu Musa'yı seçmekle hata ettik. İbn-i Abbas veya Malik Eşter'i göndermeliydik" dediler. "Aslında Allah'ın dininde iki kişinin gelip hakemlik yapmasını kabul etmek küfürdü. Çünkü Kur'an, **'Hüküm ancak Allah'ındır'** buyuruyor. Kur'an, hüküm ancak Allah'ındır buyurduğu için hiç kimsenin hakemlik yapma hakkı yoktur. O halde esasen hakem tayin etmek küfür ve şirkti. Hepimiz kafir olduk. Biz "Esteğfirullahe rebbi ve etubu ileyh" diyerek tövbe ettik" dediler. Sonra Ali'ye gelerek, "Ey Ali! Sen de bizim gibi kafir oldun; sen de tövbe et" dediler. -Şimdi asıl sorun neymiş bakın görün. Ali'nin sorunu Muaviye midir, yoksa bu ruhsuz inanca sahip olanlar mı? Ali'nin sorunu Amr-ı As mıdır, yoksa bu kuru inanca sahip olanlar mı?- Ali, "Yanlıyorsunuz" buyurdu; "Hakemlik küfür değildir; siz bu ayetin manasını anlamış değilsiniz. **'Hüküm ancak Allah'ındır'** ayeti, yani kanun ancak Allah veya Allah'ın izin verdiği kimse tarafından konulmalıdır. Biz başka birinin gelip bize kanun belirtmesini istemedik. Biz, kanun Kur'an'ın kanunudur; iki kişi gelip Kur'an'a uygun

hakemlik yapsın, dedik. Allah gelip de kişilerin ihtilafa düştükleri konularda hakemlik yapacak değil herhalde!" Fakat onlar, "böyle olması gerekir" dediler. Ali, "Ben hiçbir zaman işlemediğim bir günahı itiraf etmem ve asla şeriata aykırı olmayan bir şeyin şeriata aykırı olduğunu söylemem. Ben nasıl Allah ve Resulü'ne yalan bağlayıp ihtilaf konularında hakem seçiminin şeriata aykırı ve küfür olduğunu söylerim. Hayır; küfür değildir. Siz istediğinizi yapabilirsiniz" buyurdu.

Hz. Ali'nin Haricilere Karşı Davranışı

Bunun üzerine Ali'yle yollarını ayırıp, "Ali'ye karşı isyan edenler" anlamında "Hariciler" isminde bir fırka oluşturdular. Bunlar Ali'nin içine kan doldurmaya başladılar. Bunlar silahlı kayama başlamadıkça Ali (a.s) mümkün olduğu kadar onlarla karşı iyi davrandı; hatta bunların beytülmalden maaşlarını bile kesmedi; özgürlüklerini kısıtlamadı. İnsanların gözleri gönünde gelip ona hakaret ediyorlardı; Ali ise yumuşak davranıyor, sabrediyordu. Ali minberde sohbet ederken onlardan biri kalkıp parazitlik yapıyordu. Bir gün Ali Minberde konuşurken biri bir soru sordu. Ali bu soruyu anında çok güzel bir şekilde cevapladı. Ali'nin bu güzel cevabı herkesi hayrete düşürdü; belki tekbir de getirdiler. Orada olan haricilerden biri, "Allah canını alsın; ne kadar bilgili bir adam?!" dedi. Ashabı başına üşüşüp ona gereken cevabı vermek isteyince Ali, "Ne işiniz var onunla; o benim için kötü bir söz söyledi; en fazla siz de ona kötü bir şey söyleyebilirsiniz; hayır; ona dokunmayın" buyurdu.

Ali (a.s) namaz halindeydi; cemaat namazı kılıyordu. Müslümanların halifesiydi Ali -bakın ne kadar halim davranıyor Ali!-. Onlar Ali'ye iktida etmiyorlardı; Ali

Müslüman değildir, Ali kafir ve müşriktir, diyorlardı. Ali namazda Fatiha ve sureyi okurken onlardan İbn-i Kevva isminde biri gelerek şu ayeti okudu: **'Andolsun! Sana da senden öncekilere de kesinlikle vahyedilmiştir ki; eğer Allah'a ortak koşacak olursan kesinlikle amelin batıl olur.'**⁸ Bu ayet Resulullah'a hitaben şöyle buyuruyor: Ey peygamber! sana ve senden önceki peygamberlere vahyedildi; sen de ortak koşacak olursan tüm amellerin batıl olur. Veya o peygamberler de ortak koşacak olsalar tüm amelleri batıl olur. İbn-i Kevva bu ayeti okuyarak şunu söylemek istemiştir: Ey Ali! Senin ilk Müslüman olduğunu ve İslam'da parlak bir geçmişe sahip olduğunu, büyük hizmetler yaptığını ve böylesine yüce bir ibadete sahip olduğunu kabul ediyoruz. Fakat müşrik olup Allah'a ortak koştuğun için Allah yanında hiçbir ecrin yoktur. Peki Ali buna karşı nasıl davrandı? Ali (a.s), **'Kur'an okununca onu dinleyin ve susun'**⁹ hükmü gereğince adam yukarıdaki ayeti okuyunca Ali susup dinledi. Ayet okunup bitince namaza devam etti. Ali (a.s) namaza devam edince adam yine aynı ayeti tekrarladı. Ali (a.s) yine susup ayeti dinledi. Ayeti bitirince kaldığı yerden namaza devam etti. Adam bu hareketi üçüncü ve dördüncü defa tekrarlayınca artık Ali itina etmeyip şu ayeti okudu: **'Artık sabret. Allah'ın verdiği söz haktır. Ve ahirete inanmayanlar sakın seni telaşlandırmassınlar'**¹⁰ ve daha sonra namazına devam etti.

8 - Zümer, 65.

9 - A'raf, 204.

10 - Rum, 60.

Hariciler Mezhebinin İlkeleri

Acaba Hariciler bu kadarıyla yetindiler mi? Eğer bununla yetinmiş olsalardı Ali için büyük bir sorun olmazlardı. Yavaş yavaş bir araya gelip bir topluluk, bir parti ve hatta bir mezhep oluşturdular; İslamî bir mezhep meydana getirdiler ("İslamî bir mezhep" derken onların gerçekten Müslüman olduklarını söylemek istemiyoruz; hayır, bizce onlar kafirdirler.) İslam dünyasında yeni bir mezhep oluşturdular ve bu mezhepleri için bir takım temel ilkeler ve ayrıntılar belirlediler; dediler ki bizden olan, hem Osman'ın, hem de Ali'nin, hem Muaviye, hem de hakemiyeti kabul edenlerin kafir olduğuna inan kimsedir. Biz de kafir olmuştuk, fakat tövbe ettik ve sadece tövbe edenler Müslüman'dır. Ve yine dediler ki, iyiliği emredip kötülükten sakındırmanın şartı yoktur. Her zalim imamın, zorba önderin karşısında ve tüm şartlar altında kıyam etmek gerekir; kıyamın yararsız olduğunu kesin olarak bilsen bile. Bu da onlara fevkalade haşin bir çehre verdi. Haricilerin bu mezhepleri için belirledikleri cehalet ve ufuklarının darlığını ortaya koyan ilkelerden biri de şu sözleridir: Esasen amel imanının bir parçasıdır. Sadece **"Eşhedu en la ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden Resulullah"** demekle Müslüman olunmaz. Müslüman namazını kılar, orucunu tutar, şarap içmez, kumar oynamaz, zina etmez, yalan konuşmaz ve bütün büyük günahlardan sakınırsa, bu durumda İslam'ın başındadır. Müslüman bir yalan söylerse esasen kafir olur, necis olur ve böyle bir kişi artık Müslüman değildir. Bir defa gıybet yapar veya şarap içerse İslam dininden çıkar. Büyük günahları işleyenleri İslam dininin dışında bildiler. Sonuçta dünyada sadece kendileri Müslüman bildiler; - sanki diyorlardı ki- şu gök kubbesinin altında bizden başka

Müslüman yok. Hariciler bunun gibi bir takım ilkeler belirlediler kendilerine.

İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın farz oluşu, bunun hiçbir şarta dayanmayışı, her zalim imamın karşısında kıyam edilmesinin gerekliliği Haricilerin ilkelerinden biri olduğundan ve Ali'yi (a.s) da kafir saydıkları için "Ali'ye karşı kıyam etmekten başka bir seçenek kalmadı" dediler. Böylece ansızın şehrin dışında çadır kurup resmen baş kaldırdılar. Baş kaldırmalarında da çok katı ve sert ilkeleri izliyorlar, diyorlardı ki: Diğerleri Müslüman değiller; Müslüman olmadıkları için onlardan kız alamayız; onlara kız da vermememiz gerekir. Onların kestikleri hayvanların etlerinden yemek haramdır. Onların kasaplarından et almamalıyız; dahası, onların kadın ve çocuklarını öldürmek caizdir.

Şehrin dışına çıktılar. Diğer insanları öldürmeyişi caiz bildikleri için insanları öldürüp mallarını yağmalamaya başladılar. Acayip bir durum oldu. Resulullah'ın (s.a.a) bir sahabeşi hamile eşiyle birlikte geçerken ondan Ali'den beri olduğunu söylemesini, uzak durmasını istediler. Sahabe bunu kabul etmeyince onu öldürüp eşinin de karnını mızrakla yırttılar; siz kafirsiniz dediler. Aynı kişiler bir hurmalığın yanından geçerken (hürmalık, onların malını saygın bildikleri bir kişiye aitti) biri elini uzarak ağaçtan bir hurma alıp ağzına koydu. Bunun üzerine onun başına öyle bir bağıldılar ki Allah bilir. Müslüman kardeşinin malına mı tecavüz ediyorsun dediler.

Hz. Ali'nin (a.s) Haricilere Karşı Tutumu

Haricilerin işleri öyle bir yere vardı ki Ali (a.s) gelerek onların karşısında karargah kurdu. Artık serbest bırakılamazlardı. İbn-i Abbas'ı gidip onlarla konuşması

için gönderdi. İşte orada İbn-i Abbas gelerek şöyle dedi: Çok ibadet nedeniyle alınları nasır bağlayan, ellerinin için devenin dizleri gibi olan kişiler gördüm. Zahidane eski elbiseler giymişlerdi. Çok ciddi ve kararlı bir çehreleri vardı. İbn-i Abbas'ın gitmesinin bir yararı olmadı. Ali'nin (a.s) kendisi gidip onlarla konuştu. İmam'ın konuşmaları etkili oldu. O on iki bin kişiden sekiz bini pişman oldu. Ali (a.s) aman bayrağı diye bir bayrak dikip o bayrak altında toplananların güvencede olduklarını söyledi. Bunun üzerine bu sekiz bin kişi geldiler; fakat dört bini hayır, imkansızdır dediler. Ali de alınları nasır bağlayan görünüşte dindar olan bu riyakârların boynuna kılıç bırakıp tümü kılıçtan geçirdi. Onlardan on kişiden fazlası kurtulamadı. Bu kurtulan on kişiden biri dindar görünümlü riyakâr Abdurrahman b. Mülcem'di.

Ali'nin (a.s) Nehcu'l-Belaga'da bir cümlesi var - olağanüstü bir kişidir Ali. Aslında Ali'nin (a.s) yüceliği burada ortaya çıkmaktadır- diyor ki: *"Fitnenin gözünü ancak ben çıkardım. Benim dışımda kimse bu fitnenin - dindar görünümlü bu riyakârların fitnesinin- gözünü çıkaramazdı; benden başka kimse bunların boynuna kılıç bırakmaya cüret edemezdi."* Çünkü sözde dindar olan bir topluluğu ancak iki kesim öldürebilir: Biri İslam ve Allah'a inanmayanlar; Yezid taraftarlarının İmam Hüseyin'i (a.s) öldürmeleri gibi. Ancak kendileri de Müslüman olan bir kesimin bu topluluk karşısında bir şey söyleyip bir şey yapma cüreti göstermesi öyle sıradan herkesin yapabileceği bir iş değildir. Aslan gibi biri olmalıdır; onların İslam dünyasında doğuracakları tehlikeyi hisseden Ali'nin (a.s) basireti gibi bir basirete sahip olmayı gerektirir bu iş (Ali'nin kendi sözlerinden anlaşılan hissetti şeyi şimdi açıklayacağım). Onlar bu

taraftan Allah'ı zikredip Kur'an okuyadursunlar Ali de o taraftan kılıç sallayıp onları param parça etsin! Bu iş, Ali'nin basireti gibi bir basiret ister. Buyurmuştur ki: Hiçbir Müslüman, Resulullah'ın (s.a.a) hiçbir sahabesi onlara karşı kılıç çekme cüretini bulamazdı kendinde; fakat ben onlara karşı kılıç çektim; kılıç çektiğim için de iftihar ediyorum. Buyuruyor ki, "*Zulmet denizi dalgalanıp zulmet dalgası yükseldikten sonra ben bu fitnenin gözünü çıkardım.*"¹¹ *Kuduzluk baş alıp gidiyordu.*" Bu cümle çok ilginçtir. Köpek kudurunca ve avam diliyle delirince, özel bir hastalığa yakalanır. Bu hayvan bu hastalığa yakalanınca tanıdıkla yabancı, sahibiyle sahibi olmayan arasında fark gözetmez, hiç kimseyi tanımaz. Karşılaştığı her insan veya hayvanı ısırır, dişlerini bedenine geçirir ve sonra ağzının salyasından bu hastalığın mikrobi karşı tarafın kanına geçer; bir süre sonra o da kuduz olur. Yani kuduz bir köpek bir atı ısırırsa, o at bir süre sonra kuduz olur; yine bir insanı ısırırsa, o insan da bir süre sonra kuduz olur. Ali (a.s) buyuruyor ki bu kutsal görünümlü kişiler kuduz köpek gibi olmuş ve kuduz köpekler gibi kime temas ediyorlardıysa onu da kendileri gibi kuduz

11 - Yani esasen durum şüphe uyandırıcı olduktan sonra. Gidip onları gören İbn-i Abbas da şüpheleniyordu. Hava sisliydi; net değildi. Kendisi, ufukları sis bürümüş diyordu. Durum, İslam adına savaşa girmek isteyen bir Müslüman'ın yaptığı işin İslam'ın yararına olduğuna emin olabileceği kadar açık değildi. Kendisinden daha abid ve daha zahit olan, daha az günah işleyen, daha fazla namaz kılan, ibadet izlerini çehrelerinde gördüğü bir grupla karşılaştığında eli esiyor, kılıcı kalktığında eli titriyordu; bunlar nasıl kılıç çekerim diye kalbi titriyordu. Eğer Ali ve Ali'nin safı olmasaydı, Ali'nin safında yer alanlar Ali'ye güvenmeseydiler onlara kılıç çekmeleri imkansızdı. Durum haklı olarak çok şüpheliydi; biz ve siz de olsaydınız onlara el kaldırmazdık.

yapıyorlardı. İnsanlar bir köpeğin kuduz olduğunu gördüklerinde ısırıp diğerlerini de kuduz yapmaması için herkes kendisine onu idam etme hakkını verdiği gibi ben de bu kuduz köpekleri görüp onları idam etmekten başka bir çare kalmadığı, aksi durumda taşıdıkları kuduz hastalıklarını İslam toplumuna bulaştıracakları, İslam toplumunu katılık, sertlik, aptallık ve cahillik bataklığına gömecekleri sonucuna vardım. Ben İslam'ı tehdit eden bu tehlikeyi hissediyordum. Onlar hakkında zulmet, şek ve şüphe dalgası yükselip, kuduzlukları artıp, günden güne diğerlerine bulaştıktan sonra bu fitnenin gözünü ben çıkardım; benim dışımda hiç kimse böyle bir şeye cüret edemezdi.

Haricileri Diğerlerinden Ayıran Özellikler

Haricilerin kendilerine has bir takım özellikleri vardı. Onları diğerlerinden ayıran özelliklerinden biri olağan üstü secaat ve fedakârlıklarıydı. Onlar inanarak çalıştıkları için fedakârlardı; hem de çok büyük fedakâr. Onların fedakarlıklarıyla ilgili ilginç kıssalar vardır. İkinci özellikleri ise çok ibadet etmeleriydi. Onların bu özelliği diğerlerini oldukça fazla şüpheyeye düşürüyordu. İşte bu nedenle Ali (a.s), *"Benden başka hiç kimse onları öldürmeye cüret edemezdi"* buyurmuştur. Üçüncü özellikleri haddinden fazla cehalet ve bilinçsizlikleriydi. Eyvah cahillikten! Cahillik nedeniyle İslam'ın başına neler gelmiştir neler?! Nehcu'l - Belaga mükemmel bir kitaptır; her açıdan çok mükemmel bir kitaptır. Tevhidi mükemmeldir; vaazları mükemmeldir; dua ve ibadet konusu mükemmeldir; kendi zamanının tarihini tahlil edişi mükemmeldir. Ali (a.s) Muaviye'yi tahlil edince, Osman'ı tahlil edince, Haricileri tahlil edince, diğer olayları tahlil

edince, çok mükemmel bir şekilde tahlil ediyor. Örneğin Ali (a.s) Hariciler hakkında, *"Siz halkın en kötüsüsünüz"* buyuruyor. O kutsal görünümlü kişilere, siz insanların en kötüsüsünüz diyor. Neden mi? Biz olsaydık, "Efendim!" derdik, "Ne de olsa zararsız insanlardır, iyi insanlardır." Biz böyle kişilere iyi insanlar diyoruz. Bizim açımızdan bunlar iyi insanlardır. Fakat Ali'nin (a.s) onlara neden, *"Siz insanların en kötüsüsünüz"* dediğini biliyor musunuz? Bunu sonraki cümlesinde şöyle açıklıyor: *"Sizler şeytanların elindeki oklarsınız; şeytan sizi ok olarak kullanıyor. Yayma yerleştirip hedef alıyor."* İşte bu nedenle kötü insanlarsınız. Ali (a.s), sizler şeytanların elinde çok katı vesilelersiniz diyor. Şunu da unutmayın ki Ali aleyhisselamın döneminde Amr-ı As ve Muaviye gibi bilgili ve gerçekleri bilen münafıklar vardı. Vallahi onlar Ali'yi (a.s) diğerlerinden daha iyi tanıyorlardı. Tarih Muaviye'nin Ali'ye (a.s) karşı ilgi duymasına rağmen onunla savaştığına tanıklık ediyor. -Fakat onlar dünyaperest, dünya metasına düşkün, ukdeli kişilerdi; bunu unutmamak gerekir.- Bunun delili ise şudur: Ali'nin (a.s) şehadetinden sonra yanına gelen Ali'nin dostlarına, "Bana Ali'den anlat" diyordu. Anlattıklarında ise gözlerinden yaşlar aktığı halde "Ne yazık ki artık dünyaya Ali gibi bir insan gelmez" diyordu.

Amr-ı As ve Muaviye gibi Ali ve Ali'nin (a.s) hükümetini tanıyan, hedeflerinden haberdar olan, fakat dünyaperestlikten kurtulamayan kişiler vardı. Bu uyanık münafık grup bu kutsal görünümlü kişileri sürekli hedeflerini vurmak için bir ok olarak kullanıyorlardı; dünyada bu olay her zaman devam etmektedir; Ali'nin (a.s) bu büyük sorunu dünyada her zaman vardır; her zaman münafık vardır; vallahi şimdi bile çeşitli elbiselerde

Muaviye ve Amr-ı As vardır. İbn-i Mülcemler, kutsal görünümlüler ve şeytanların elinde birer vesile olan oklar vardır. Sürekli Ali (a.s) gibi kişilere kafir olmuştur, müşrik olmuştur demek için aldanmaya, iftira etmeye hazır kişiler vardır.

Biri İbn-i Sina hakkında, "İbn-i Sina kafir olmuştur" demişti.¹²

İbn-i Sina onun hakkında şu dörtlüğü okudu:

Benim gibi birinin küfrü rahat ve kolay değil
Benim imanımdan sağlam iman mevcut değil
Asırda benim gibi bir kişi, o da kafir olursa
O halde hiçbir asırda bir kişi bile Müslüman değil

İslam dininin ne kadar büyük alimi varsa, bu ruhsuz kutsalcılar onlar Müslüman değildi, kafirdi; Şii değildi, örneğin Ali aleyhisselamın düşmanıydı diyorlar. Size bir olayı anlatayım; Müslümanlar! Uyanık olun; Nehrevan haricilerinden olmayın; şeytanın oku olmayın.

Bir gün bir arkadaşım telefon açıp, "Efendim! Hayret" dedi; "acayip bir şey duydum. Şu hakkında anma programı düzenlediğiniz Pakistanlı İkbâl, kitabında İmam Cafer-i Sadık aleyhisselama hakaret ettiğini, küfrettiğini söylüyorlar." Ben, "Söylenecek söz mü bu?!" dedim. Arkadaşım, "Falan kitabın filan sayfasına bir bakıver"

12 - Sürekli cahiller, bilgisiz ve bilinçsiz kişiler bilgili, güçlü yetenekli kişiler karşısında yer aldıklarında ve toplumun onlara saygı duyduğunu görünce kusur bulmak için ellerinde bir şey olmadığından ne yapacakları bilmezler. Bilgisizdir deseler, halk ilmi eselerini gördüğü için geçerli olmaz, yeteneksizdir deseler, yetenekleri gözler önündedir; akılsızdır deseler akıllarının ürünlerini herkes görmektedir. Ne yapsınlar? Kusur bulmak için bir şey bulamayınca sonunda bu adam dinsizdir, kafirdir, Müslüman değildir derler.

dedi. Ben, "Kendin baktın mı?" diye sordum. Arkadaşım, "Hayır; çok saygın bir kişi söyledi bana" dedi. Ben bu sözler üzerine afalladım. -İkbal'ın divanını baştan sona kadar okuyan- Saidî gibi bazı kişilerin nasıl bunu görmemişler diye şaşırdım. Ona dedim ki, "Birincisi anma ve yüceltme değil, konu etmek söz konusuydu. Bizim övüp yüceltmediğimiz bir kişi vardiysa o da İkbal'dı. İkbal'ı bir takım İslamî hedefler için konu ettik. Programda siz yoktuysanız yayınlanacak olan kitabında göreceksiniz." Hemen Said Gulam Rıza Saidî ile bağlantı kurup durumu kendisinden sorudum. O da şaşıarak, "Efendim! Ben bu kitabı okudum; fakat böyle bir şey bulamadım onda" dedi. Ben, "Bu kadar büyük bir yalan olmaz ya" dedim. Bir iki saat sonra hatırlayarak gelip, "Olayın ne olduğunu anladım" dedi; "Hindistan'da bir Cafer ve diğeri ise Sadık isminde iki kişi vardı. İngilizler gelip Hindistan'ı işgal edince Müslümanlar onlara karşı kıyam ettiler; bu ikisi ise gidip İngilizlerle uzlaştılar; İslamî kıyama arkadan vurup yok ettiler. İkbal kitabında bu ikisini kınamıştır. Sanıyorum bunu karıştırmışlar." Ben, "Bakalım" dedim. Kitabı getirdiklerinde onların söylediği sayfada şöyle yazıldığını gördüm: "Dünyanın neresinde bir bozukluk varsa orada ya bir Sadık vardır ya da bir Cafer."

İki sayfa öncesinde ise şöyle yazılmıştır:

Bangladeş'ten Cafer, Dekan'dan Sadık
Dinin utancı, dünyanın utancı, vatanın utancı

Bangladeşli Cafer ve Dekanlı Sadık'dan bahsediyor. İmam Cafer-i Sadık (a.s) Bangladeşli veya Dekanlı mıydı?! Daha sonra olayın tarihini araştırınca gördüm ki, İngilizler gelip Hindistan'ı işgal etmek isteyince

Siracuddin ve Tiposultan ismindeki iki büyük ve kahraman İslam kumandanı -galiba Siracuddin Hindistan'ın güneyinde ve Tiposultan ise kuzeyinde- İngilizlere karşı kıyam ediyor. -İkbal bu iki Şii kahramanı övüp göklere çıkarıyor- İngilizler Siracuddin'in ordusunda Cafer'i bulup onunla uzlaşıyor; Cafer dost görünüp İngilizlerle işbirliği yapıyor. Tiposultan'ın ordusunda ise Sadık'ı ele geçiriyorlar; o da İslam ordusu içerisinde İngilizlerle işbirliği yapıyor. Her ikisi de gelip arkadan vuruyorlar; bunun sonucu olarak İngilizler Hindistan'ı üç yüz sene sömürüyorlar. İster Siracuddin olsun ve ister Tiposultan, her ikisi de saygın ve kahraman bir Şiidirler. İslam kahramanı oldukları için Ehl-i Sünnetce de kahramandırlar. Milli kahraman olmaları nedeniyle Hindistan halkı arasında da sevilen sayılan kişilerdir. Fakat bu ikisi Hindistan ve Pakistan'da Şiisi, Sünnisi ve Hindusuyla herkes arasında hain, kötü ve çirkin kişilerdir.

Bu anma toplantısı üzerinden üç ay geçmesine rağmen, "Efendim! İmam Hüseyin'in methinde Şiirlerini okuduğunuz bu adam neden İmam Sadık'a küfretmiş?!" sorusuyla karşılaşmadığım çok az gün var. Ve şimdi gayr-i İslamî toplantılarda alay konusu olan ve bana ıstırap veren şey, bu olayın gayr-i İslamî toplantılara yansımaları, oralarda "Pakistanlı İkbal Bangladeşli Cafer'i ve Dekanlı Sadık'ı yermiş, Müslümanlar ise her yerde İkbal, İmam Cafer-i Sadık'a küfretmiştir diyorlar. Şu Müslümanların aklına bakın!" söylenmesi ve bu gayr-i İslamî toplantılar karşısında Müslümanlarımızın düşünce seviyesinin bu kadar düşük olduğunu görüp utanmamızdır.

Hz. Ali'nin (a.s) elçisinin Şam'da olduğu bir sırada Muaviye Çarşamba günü olduğu halde Cuma namazı kılınacağını ilan edilmesini emretti. Cuma namazı için

ilan edildi. Çarşamba günü Cuma namazı kıldırdı. Buna rağmen kimse ona itiraz etmedi. Daha sonra gizlice Ali'nin (a.s) elçisini çağırıp, "Git Ali'ye de ki, Çarşambayı Cuma'dan ayırt edemeyen eli kılıçlı yüz bin kişiyle ona karşı savaşıcağım; bunu Ali'ye söyle de hesabı yapsın" dedi. Şimdi Hüseyniye-i İrşad bir gün Filistinliler hakkında bahsedip, "Ey İnsanlar! Filistinlilere yardım edin" dediği için suç işlemiş konumdadır. Bir grup Yahudi -bu ülkede çok sayıda İsrail casusu var; ne yazık ki bir çok Müslüman onların casusudur- Hüseyniye-i İrşad'a karşı kin beslemişler ve Hüseyniyeye karşı yaygara yapmadıkları bir gün bile yoktur.¹³ Sizden istediğim tek şey şu ki gözlerinizi açın; araştırın; bilin ki bu ülkede -ve bütün İslam beldelerinde- çok sayıda Yahudi unsurları var. Elemanları, casusları ve paraları sürekli çalışmaktadır. Nehrevan Haricilerinden olmayın. Ne zamana kadar İslam adına İslam'a karşı kılıç sallayacağız?! Bu derslerden ibret almazsak nelerden ibret alacağız? Neden her yıl gelip Ali adına meclis düzenliyoruz? Çünkü Ali'nin (a.s) yaşamı eğiticidir. Ali'nin (a.s) yaşamının eğitici yönlerinden biri işte bu Haricilerle mücadelesidir; bu kutsal görünümlü yobazlarla mücadelesidir; nifakla ve cahillikle mücadelesidir; Ali (a.s) cahil Şii istemiyor. Ali (a.s) hilekârlar, Yahudi ve katı kişilerin gelip Pakistanlı İkbâl İmamını Cafer-i Sadık'a küfretmiştir diye yaygara çıkarması sonucu yıldırım hızıyla halk arasında -Resulullah'ın (s.a.a) Ehl-i Beyt'ine gönül veren- "Pakistanlı İkbâl neuzibillah nasibiymiş" diye yayan, gidip kitabını okumayan veya en azından Pakistan elçiliğinden ya da başka bir yerden onun tarihini sormayan bir Şia'yı

13- -Açıktır ki, Şehid Mutahhari bu konuşmayı bu müessesenin müdüriyet heyetinden istifa etmeden yapmıştır.-

istemiyor. Gözlerinizi açın; kulaklarınızı açın. Bir şey duyar duymaz hemen, "Böyle diyorlar" demeyin. Bu "diyorlar" kelimesinin kökü bir takım tehlikeli boyutlara varmaktadır. Araştırın; araştırdıktan sonra kendinizle Allah arasında istediğinizi söyleyin; fakat araştırmadan bir şey söylemeyin.

Abdurrahman b. Mülcem gelip Ali'yi (a.s) öldürüyor; bakın bunun için nasıl alkışlıyorlar onu. Bu haricilerden birinin bu konuda bir dörtlüğü var; bu dörtlüğün birinci mısrası şöyledir:

Aferin Allah'ın rızasını kazanmayı yeğleyen
O takvalı kişinin indirdiği o güzel darbesine

Aferin o takvalı kişinin darbesine. -Hangi kişinin? İbn-i Mülcem'in- Allah'ın rızasından başka hiçbir şeyi amaçlamayan o takvalı ve çekingen kişinin darbesine. Daha sonra diyor ki: "Bütün insanların amellerini ilahi terazinin bir kefesine, İbn-i Mülcem'in o darbesini de diğer kefesine koysalar. Allah kulları arasında hiç kimsenin İbn-i Mülcem'den daha büyük bir amel yapmadığını görürsüz." İşte cehalet İslam ve Müslümanlarına bunları getirir.

Hz. Ali'nin (a.s) Şehadeti

İbn-i Mülcem Mekke'ye gidip aralarında o anlaşılmayı yapan, İslam dünyasında bütün fitneler Ali, Muavi'ye ve Amr-ı As'tan kaynaklanmaktadır diyen zahit ve ruhsuz bir kutsallığa sahip olan dokuz kişiden biridir. İbn-i Mülcem Ali'yi (a.s) öldürmeyi üstleniyor. Anlaşmaları ne zamandır? Ramazan ayının on dokuzuncu gecesi. Neden bu geceyi seçmişlerdi? İbn-i Ebi'l-Hadid diyor ki: Cahilliğe bak! Onlar, bu işi Ramazan ayının on dokuzuncu

gecesinde yapmayı kararlaştırıp bu amelimiz büyük bir ibadet olduğu için daha fazla sevap almak için Kadir gecesinde yapalım dediler!

İbn-i Mülcem Kufe'ye gelip bir süre kararlaştırılan gecenin gelip çatmasını bekliyor. Bu süre içerisinde harici olup kendisiyle aynı inancı paylaşan "Kutam" adında bir kadınla tanışıp ona aşık oluyor. Belki de bu düşünceleri az da olsa unutmak istiyor. Gidip ona evlenme teklifinde bulununca Kutam, "Seninle evlenmeyi kabul ediyorum; fakat benim mehirim çok ağırdır" diyor. İbn-i Mülcem de ona sırlıslıkla aşık olduğundan ne istersen kabul ediyorum diyor. Diyor ki, üç bin dirhem. Olsun diyor. Bir köle. Olsun diyor. Bir cariye. O da olsun diyor. Dördüncüsü Ali b. Ebutalib'i öldürmek. Başta Ali'yi (a.s) öldürmek dışında bir doğrutuda olduğunu sanan İbn-i Mülcem bunu duyunca afallayıp, "Biz evlenip güzel bir hayat yaşamak istiyoruz; halbuki Ali'yi (a.s) öldürecek olursam yaşamamız mümkün değıl" dedi. Fakat Kutam, "Benim şartım budur; benimle evlenmek istiyorsan Ali'yi öldürmen gerekir. Sağ kalkırsa evleniriz; aksi durumda bu iş olmaz" karşılığını verdi. İbn-i Mülcem bir süre bu düşünce içerisindeydi. Bu konuda bir takım şiirler de okumuştur. Örneğin iki şiiri şöyledir:

Üç bin dirhem, köle, cariye
Ve Ali'yi zehirli kılıçla öldürmek
Ali'yi öldürmekten daha büyük bir mehir olmaz
İbn-i Mülcem'in saldırısından büyük saldırı olmaz

Diyor ki, mehir olarak benden bu birkaç şeyi istedi. Daha sonra, dünyada bundan daha ağır bir mehir olmaz diyor. Doğru söylüyor. Diyor ki, dünyada bir mehir ne

kadar ağır olursa olsun Ali'ye ulaşmaz. Benim eşimin mehri Ali'nin (a.s) kanıdır. Sonra da, kıyamete kadar dünyada vuku bulacak bütün terörle İbn-i Mülcem'in terörü karşısında küçük kalırlar diyor; evet; doğru diyor.

Ama bakın Ali (a.s) nasıl vasiyet ediyor? Ali (a.s) ölüm yatağına düşünce geriye bıraktığı bir ülkede iyi olayı görüyor: Biri Muaviye ve başlarında Muaviye bulunan münafıkların oluşturduğu Kasitin olayı, diğeri ise ruhsuz kutsalcılar. Bu iki olay birbirleriyle çelişki içerisinde. Şimdi Ali'nin (a.s) ashabı ondan sonra bunlara karşı nasıl davranmalıdır. Ali (a.s) buyuruyor ki, benden sonra artık bunları öldürmeyin: *"Benden sonra Haricileri öldürmeyin."* Her ne kadar bunlar beni öldürseler de siz onları öldürmeyin. Çünkü benden sonra bunları öldürdükçe hak ve hakikat için değil Muaviye lehine çalışmış olursunuz. Muaviye'nin tehlikesi de başka bir tehlikedir. Buyuruyor ki: *"Benden sonra Haricileri öldürmeyin. Çünkü hakkı isteyip hata eden bir kimse batılı isteyip ona ulaşan kimse gibi değildir."*¹⁴ Onlar aptal ve cahildirler; o ise başından beri batılın peşindedir; aradığı batıla da ulaşmıştır.

Ali'nin (a.s) kimseye kini yoktur; sürekli bir hesap üzerine konuşur. Tutup esir ettiği İbn-i Mülcem'i İmam Ali'nin (a.s) huzuruna getirdiklerinde İmam -aldığı darbe sonucu- zayıf bir sesle onunla birkaç kelime konuştu. *"Neden bu işi yaptın?"* dedi; *"Ben senin için kötü bir imamıydım?"* -Bir defa mıydı, iki defa mı yoksa daha fazla mıydı tam olarak bilmiyorum; fakat bütün bu söylediklerini yazmışlardır.- Bir defasında örneğin Ali'nin (a.s) maneviyyatının etkisinde kalarak, **"Sen ateşte**

14 - Nehcu'l - Belaga, 60. hutbe.

bulunanı mı kurtaracaksın?"¹⁵ Ben bedbaht olduğum için mi böyle bir işe giriştim? Bir defasında da Ali (a.s) onunla konuştuğunda Ali'yle (a.s) sert bir şekilde konuşup şöyle dediğini kaydetmişlerdir: "Ey Ali! Ben bu kılıcı satın alınca onunla Allah'ın en kötü kulunu öldürmeyi ahdettim. Bu kılıçla kullarının en kötüsünü öldürmesi için sürekli Allah'a dua edip yakardım." Bunun üzerine Ali (a.s), *"Duan kabul oldu; çünkü bu kılıçla seni öldürecekler"* buyurdu.

Kufe gibi büyük bir şehirde bulunan Ali (a.s) şehid oldu. Nehreven Haricileri dışında diğer insanlar Ali'nin (a.s) cenaze törenine katılmayı, Ali'ye ağlayıp sızlayarak göz yaşı dökmeyi arzuluyorlar. Ramazan ayının yirmi üçüncü gecesi insanların Ali'nin (a.s) durumundan haberdar değillerdi. Ali (a.s) gece yarısı ahiret yurduna göçtü. Ali (a.s) şehid olunca aynı gece evlatları Hasan, Hüseyin Muhammed b. Hanefiyye, Ebulfazl-i Abbas ve -sayıları şayet altı kişiyi geçmeyen- özel Şiilerinden bir grubu Ali'ye (a.s) gizlice gusül verip kefenlediler ve zahiren Hz. Ali'nin (a.s) kendisinin tayin etmiş olduğu bir yer defnettiler. -İmam Ali'nin (a.s) bu gün türbesinin bulunduğu yere defnedilmiştir; rivayetlere göre bazı peygamberler de oraya defnedilmişlerdir-; Ali'yi gecenin karanlığında defnettiler ve bundan hiç kimsenin haberi olmadı. Sonra mezarın yerini de gizlediler ve kimseye söylemediler. Sabah olunca halk Ali'nin (a.s) akşamleyin defnedildiği öğrendiler. Ali (a.s) nereye defnedildi? diye sordularsa da kimsenin bilmesi gerekmez, dediler; hatta bazılarının yazdığına göre İmam Hasan (a.s) bir şeye cenaze görünümü vererek halkın cenazenin Medine'ye gönderildiğini sanmasın için Medine'ye gönderdi. Neden

15 - Zumer, 19.

mi? Bu Hariciler yüzünden. Onlar Ali'nin (a.s) nereye defnedildiği bilselerdi kabrine saygısızlık yapalardı; gidip mezarı açık Ali'yi (a.s) mezardan dışarı çıkarırlardı. Hariciler dünyada olduğu ve hüküm sürdüğü sürece Ali (a.s) evlatları ve torunları -Ehl-i Beyt İmamları- dışında hiç kimse Ali'nin nereye defnedildiğini bilmiyordu. Nihayet yaklaşık bir asır sonra Hariciler yok olunca ve Ümeyyeoğullarının hükümeti son bulup Abbasilerin hükümete geçince; artık Ali'nin mezarının yerinin belli olmasında bir sakınca olmayınca ilk olarak İmam Sadık (a.s) Ali'nin (a.s) mezarının yerini belirtti. Aşura ziyaretinde okuduğunuz duanın senesinde ismi geçen şu meşhur Safvan diyor ki: Ben Kufe'de İmam Sadık'ın (a.s) huzurundaydım. Hazret bizi Ali'nin (a.s) mezarının yanına götürerek, "Ali'nin mezarı burasıdır" buyurdu ve -galiba ilk olarak- Hz. Ali'nin (a.s) mezarının üzerine bir gölgelik yapmalarını emretti. İşte o andan itibaren Ali'nin mezarının yeri bilindi.

O halde Ali'nin bu büyük sorunu o hazretin hayatı dönemiyle sınırlı değildi; Ali'nin şehadetinden bir asır sonrasına kadar da onların korkusundan o hazretin mezarının yeri gizli kaldı.

"Selam olsun sana ey Ebe'l Hasan; selam olsun sana ey Emirulmüminin!" Sen ve evlatların ne kadar da mazlumdunuz! Bilmem Ali mi daha mazlumdu, yoksa değerli oğlu Eba Abdullahi'l Hüseyin mi? Ali'nin cenazesi düşmanın kötülüğünden rahat olmadığı gibi aziz oğlu Hüseyin'in bedeni de düşmanın kötülüğünden rahat değildi. Bu sebeple olacak ki, "Hiçbir günün senin günün gibi değildir ey Eba Abdullah" buyrulmuştur. İmam Hasan (a.s), Ali'nin bedenini gizledi. Neden acaba? Ali'nin cenazesine saygısızlık yapılmaması için. Fakat Kerbela'da

durum farklıydı. İmam Zeynulabidin (a.s) İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetinden sonra cenazesini hemen gizlemeye güç bulamadı. Bunu sonucu da dile getirmek istemediğim gibi oldu. Şair diyor ki:

Ne gerek var ki eski elbiseye? Atların nalları altında,
Çiğnenen bedenden bir şey kalmadı ki elbise
giydirilsin.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Birinci Oturum

Bismillahirrahmanirrahim

İmam Hasan'ın (a.s) barışı hem geçmişte ve hem de sonraki zamanlarda sürekli sorula gelmiştir¹⁶; özellikle günümüzde İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'yle neden sulhettiği daha fazla sorulmaktadır. Özellikle İmam Hasan'ın Muaviye'yle sulhu İmam Hüseyin'in Yezid'le savaşı ve onun Yezid ve İbn-i Ziyad'a teslim olmayışıyla mukayese edildiğinde zihinlerde daha fazla soru oluşturmaktadır. Konunun derinliğine fazla dikkat etmeyen kimseler bu iki gidişatın zıt ve birbiriyle çeliştiğini sanıyorlar. Dolayısıyla bazıları esasen İmam Hasan'la İmam Hüseyin'in birbirinden farklı iki ruha sahip olduklarını, İmam Hasan'ın tabiatı gereğince sulh ve barış yanlısı, İmam Hüseyin'in ise tam aksine kıyamcı ve savaşçı bir ruha sahip olduğunu söylemişlerdir. Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz konu şudur: Acaba Muaviye'yle barış imzalayan İmam Hasan'la hiçbir

¹⁶ -İmam Hasan'ın kendi döneminde itiraz ediyorlardı; sonraki Ehlibeyt İmamları döneminde de bu konu sürekli sorulmuştur.

şekilde barış ve teslim olmaya yanaşmayan İmam Hüseyin birbirinden farklı iki ruha mı sahiptir. İmam Hüseyin İmam Hasan'ın konumunda olsaydı ve İmam Hasan'ın yerine İmam Hüseyin olsaydı sonuç değişir miydi ve İmam Hüseyin (a.s) kanının son damlasına kadar savaşırmıydı? Ve yine eğer Kerbela'da İmam Hüseyin'in yerine İmam Hasan olsaydı savaş yapılmaz ve olay bir şekilde son bulup yatıştırılır mıydı? Yoksa uygulamalar zaman ve mekan koşullarına ve farklı şartlara göre değişiyor mu; İmam Hasan'ın şartları bir şeyi, İmam Hüseyin'in şartları ise farklı bir şeyi mi gerektiriyordu? Farklı şartlardan bahsetmek için giriş olarak bir konuyu incelememiz gerekiyor. Ve genellikle bu konudan bahsedenler, İmam Hasan'ın (a.s) zamanının şartlarıyla İmam Hüseyin'in (a.s) zamanının şartlarının birbirinden tamamen farklı olduğu konusunu işlemişlerdir ve gerçekten de İmam Hasan'ın zamanında yapılması en uygun olan sulhu seçmek ve İmam Hüseyin'in (a.s) zamanında ise kıyam etmeyi tercih etmekte. Elbette biz de bunu kabul etmekteyiz ve ileride bundan bahsedeceğiz. Fakat bu konuya girmeden önce İslam dininin cihad konusundaki kural ve kaidelerini net bir şekilde ortaya koymamız ve cihada bu boyutlu bir açıklama yapmamız gerekiyor; çünkü her ikisi de cihat konusuna dönmektedir: İmam Hasan (a.s) cihadı bırakıp barış yaptı; İmam Hüseyin (a.s) ise cihadı bırakıp sulh yapmayarak savaştı. Dolayısıyla biz İslam dininin cihat konusunda genel emirlerini açıklayıp -Ben İmam Hasan'ın (a.s) barışını inceleyenlerin bu konulara girdiklerini görmedim- ve daha sonra İmam Hasan'ın (a.s) neden barış yaptığını ve İmam Hüseyin'in (a.s) neden savaştığını inceleyeceğiz.

Resul-i Ekrem (s.a.a) ve Barış

İmam Hasan'ın (a.s) ortaya koyduğu uzlaşmacı ve sulhtan yana tavrı sadece kendisine has olmayıp, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) de bi'setin ilk yıllarında Mekke'de bulunduğu son anlara kadar ve yine zahiren Medine'ye girişinin ikinci yılına kadar müşrikler karşı uzlaşmalı davranmış, müşrikler tarafından her ne kadar eziyet ve işkence gördüyse, hatta bir çok Müslüman işkence altında öldüyse ve Müslümanlar onlarla savaşmak için izin isteyip "Bundan kötüsü mü olacak, bundan daha kötü bir şey olamaz" dediyse de müsaade etmeyip nihayet sadece Hicaz'dan Habeşistan'a hicret etmelerine izin vermiş ve orada şu ayet nazil olmuştur: **“Zulmedilmelerinden dolayı savaşanlara izin verildi. Allah'ın onlara zafer vermeye gücü yeter.”**¹⁷ Kısaca, işkence ve zulme maruz kalanlara savaşmaları için izin ancak koşullar müsait olduğu zaman verilmiştir.

İslam dini, savaş dini midir, barış dini mi? Eğer barış diniyse sonuna kadar bu metodu sürdürmeleri ve esasen savaşın dinde bir yeri yoktur; dinin işi sadece davet etmektir; ilerleyebildiği kadar böyle ilerlemeli, ilerleyemediği yerde de durmalıdır demeleri gerekirdi. Fakat eğer İslam savaş diniyse, o halde Mekke'de bulundukları on üç yıl boyunca neden Müslümanlara hatta kendilerini savunmaları için bile izin verilmedi. Yoksa İslam hem barış dini¹⁸ ve hem de savaş dini midir; bazı şartlarda savaşılması ve bazı şartlarda ise savaşılması mı gerekiyor? Yine Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Medine'de bazı şartlarda müşriklerle veya Yahudi ve Hristiyanlarla

17 - Hac, 39.

18 - Genel anlamda barış; yani savaşmamak.

savaştığını ve bazen de müşriklerle barış yaptığını görmekteyiz. Nitekim Resulullah Hudeybiyye’de (s.a.a) en azgın düşmanı olan Mekke müşrikleriyle neredeyse ashabın tümünün istememesine rağmen barış anlaşması yapmıştır. Yine Medine’de Yahudilerle birbirlerine taarruz etmemek üzere antlaşma imzalamıştır. Bunun nedeni nedir?

Hz. Ali (a.s) ve Barış

Yine Emirülmüminin Ali’nin (a.s) bir yerde savaştığını, başka bir yerde ise savaşmadığını -ve kendi tabiriyle ‘Gözde diken, boğazda kemik varmışçasına...’ sabredip, beklediğini- görmekteyiz. Resul-i Ekrem’den (s.a.a) sonra hilafet meselesi söz konusu olunca ve hilafeti başkaları ele geçirip sahiplenince Ali (a.s) savaşmıyor; kılıca sarılmıyor ve ben savaşmamak üzere görevlendirildim; savaşmamam gerekir diyor. Diğerlerinden her ne kadar sertlik ve kabalık da görse yumuşa davranıyor. Öyle ki bir ara Hz. Zehra’nın (s.a) şu itirazıyla karşılaşılıyor: “Nedir bu halin ey Ebutalib oğlu?! Neden rahimdeki bebek gibi el ve ayağını toplayıp bir köşeye çekilmiş, dışarı çıkmaktan mahcubiyet duyan sanıklar gibi evde oturmuşsun?! Savaş meydanlarında aslanlar senin önünden kaçarlardı. Şimdi bu çakallar sana musallat olmuşlar?! Neden?”¹⁹ Bunun üzerine Hz. Ali (a.s), orada zaman vazifem o idi, şimdi ise budur, şeklinde cevap veriyor.

Yirmi beş sene geçiyor ve bu yirmi beş sene içerisinde Hz. Ali (a.s) sözde barış yanlısı ve uzlaşmacı bir kişidir. Halk Osman’a karşı kıyam edince -nihayet Osman’ın

19 - İhticac-i Tabersi, c. 1, s. 107.

öldürülmesiyle sonuçlanan ayaklanmada- Ali (a.s) şahsen Osman'a karşı ayaklananlar arasında değildir; Osman'ın taraftarları arasında da yer almıyor; ayaklananlarla Osman arasında bir aracıdır. Bir taraftan ayaklananların isteklerinin -ki Osman'ın valileri ve onların halka reva gördükleri zulümlerden şikayet mahiyetini içeren adilane isteklerdi- yerine gelmesi ve diğer taraftan da Osman'ın öldürülmemesi ve olayın bu şekilde son bulmaması için çaba harcıyordu. Nehcu'l-Belaga'da böyle geçer ve tarih de kesin olarak böyle söylemektedir. Osman'a şöyle buyuruyor: Ben senin bu ümmetin öldürülen önderi olmandan endişeleniyorum. Sen öldürülecek olursan bu ümmet üzerine öldürme kapısı açılacak, Müslümanlar arasında asla sönmeyecek bir fitne çıkacaktır.

O halde Hz. Ali (a.s) Osman döneminin en kötü dönemlerinden olan Osman'ın hayatının son anlarında bile Osman'la ayaklananlar arasından gerçek bir aracı idi. Osman'ın hilafetinin başında da, Abdurrahman b. Avf'ın hilesi sonucu altı kişiden sadece ikisi hilafet adayı olarak kaldı. Biri Ali (a.s) ve diğeri ise Osman. -Orada da Hz. Ali (a.s) aynı davranışı sergiledi. Ömer yerine geçecek halifeyi seçmek için altı kişilik bir şura tayin etmişti. Bu şurada önce- üç kişi kenara çekildi. Bunlardan biri Hz. Ali'nin (a.s) lehine hilafet adaylığından kenara çekilen Zubeyr, diğeri Osman'ın lehine çekilen Talha ve üçüncüsü ise Abdurrahman'ın lehine çekilen Sa'd b. Vakkas'tı. Geriye üç kişi kaldı. Abdurrahman, ben de aday değilim dedi. Böylece iki kişi kaldı ve görüş de Abdurrahman'ın görüşü oldu. Abdurrahman kime oy verseydi o kimse dört oya sahip olur (çünkü kendisinin iki oyu vardı; diğer iki kişinin de her birinin bir oyu olmak üzere iki oyu vardı) ve o şuraya göre halife sayılırdı. Önce Ali'ye gelerek,

“Allah’ın Kitabı, Resulullah’ın sünneti ve iki şeyhin - Ebubekir ve Ömer’in- gidişatına uygun davranmak şartıyla sana biat etmeye hazırım” dedi. Ali ise, “Ben Allah’ın Kitabı, Resulullah’ın sünneti ve kendi teşhisime uygun davranmak şartıyla seninle biatleşirim” buyurdu. Bunun üzerine Abdurrahman, Osman’ın yanına giderek, “Ben Allah’ın Kitabı, Resulullah’ın sünneti ve iki şeyhin - Ebubekir ve Ömer’in- gidişatına uygun davranman şartıyla sana biat ediyorum” dedi. Osman, “Peki, kabul ediyorum” dedi. Oysa Osman Ebubekir ve Ömer’in gidişatından bile saptı. Her halükarda, orada gelip Hz. Ali’ye, neden böyle oldu diye itiraz ettiler. Bu durumda sen ne yapacaksın dediler. -Nehcu’l-Belaga’da şöyle geçer:- Buyurdu ki: “Vallahi Müslümanların iş doğrudürüst yürüdükçe; benim yerime oturan kişi haksız yere oturmuş olsa bile işleri doğru bir şekilde idare edildiği, zulüm sadece şahsıma yapıp diğerlerine bir zarar gelmediği sürece muhalefet etmeyip teslim olacağım.”²⁰

Osman’dan sonra, Muaviye’nin döneminde insanlar gelerek Hz. Ali’ye biat edince Hazret Cemel, Sıffin ve Nehrivan ashabını teşkil eden Nakisin, Kasitin, Marikin ordusuyla savaşıp kanlı bir savaşa imza atıyor. Yine Sıffin savaşından sonra, haricilerin başkaldırması, Amr-ı As ve Muaviye’nin hileye baş vurup Kur’an’ları mızraklara takarak, “gelin aramızda Kur’an hükümlerine” demeleri üzerine bir grup doğru söylüyorlar dedi ve Hz. Ali’nin (a.s) ordusunda ikilik çıktı ve artık Emirulmüminin Ali (a.s) için başka seçenek kalmadı ve istemediği halde teslim oldu ve nihayet hakemiyet olayını kabul etti. Bu da barışa benzer bir işti; yani hakemler gidip Kur’an ve İslam’ın emirlerine uygun bir karara varınlar dedi. Fakat

20 - Nehcu’l - Belaga, 74. hutbe.

Amr-ı As olayı öyle bir şekle soktu ki hatta Muaviye için bile bir değeri yoktu. Yani olayı düzenbazlıkla bitirdi. Ebu Musa'yı aldattı. Fakat aldatması Ali'yi hilafetten alıp Muaviye'yi bırakmakla sonuçlanacak şeklinde değildi. Aksine, öyle bir şekilde hareket etti ki herkes onların anlaşmadığını, birinin diğerini aldattığını anladı. Çünkü biri, ben ikisini de hilafetten alıyorum diyince, diğeri, biri konusunda doğrudur, ama ötekinde yalan söylüyor; ötekini ben kabul etmiyorum dedi. Daha minberden aşağı inmeden, neden beni aldattın diye kavga edip birbirlerine küfretmeye başladılar. Böylece olayın boş olduğu anlaşıldı.

Herhalukârda, hakemiyet olayı da böyledir. Ali neden hakemiyete rıza gösterip savaşı sürdürmedi? Hariciler kendisine baskı yaptılarsa bile neden savaşa devam etmedi? Olsa olsa oğlu İmam Hüseyin gibi öldürülecekti?! Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkında da aynı şeyi söylüyoruz: Neden Resulullah (s.a.a) ilk başta savaşımadı; en fazla İmam Hüseyin gibi öldürülecekti?! Neden Hudeybiyye'de barış yaptı. En fazla İmam Hüseyin gibi öldürülecekti?! Veya diyoruz ki: Resulullah'tan (s.a.a) sonra Emirülmüminin Ali (a.s) neden önce savaşımadı; olsa olsa öldürülecekti; varsın olsun; İmam Hüseyin (a.s) gibi öldürülseydi?! Bu doğru bir söz müdür? Daha sonra İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in dönemine geliyoruz. Diğer Ehlibeyt İmamları (a.s) da İmam Hasan'ın barışı gibi bir yaşam sürmüşlerdir. İşte bu nedenle mesele, sadece İmam Hasan'ın barışı ve İmam Hüseyin'in savaşı meselesi değildir; meseleyi daha geniş incelemek gerekir. Ben bir takım külliyata varmak için size fıkıh ilminin "cihad kitabı"nın bazı bölümlerini sunacağım. Bu külliyattan sonra ayrıntılara gireceğim.

Şia Fıkında Cihad

Biliyoruz ki; İslam dininde cihad ilkesi vardır. Cihad birkaç şeyde sözkonusu olabilir. Biri iptidai cihaddır; yani eğer diğerleri (gayr-i Müslim ve) özellikle müşrik olurlarsa, onlarla düşmanlık geçmişi olmasa bile İslam dini şirki ortadan kaldırmak için Müslümanların onlara saldırmasına izin vermektedir. Bu cihadda, mücahidlerin buluş çağına ermiş olmaları, akıllı ve hür olmaları şarttır ve bu cihad sadece erkeklere farzdır; kadınlara farz değildir. Bu tür cihada masum imamın veya imam tarafından atanan kişinin izni şarttır. Şia fıkı açısından bu cihad ancak masum imam veya şahsen masum imam tarafından atanan kişinin huzurunda caizdir. Yani Şia fıkı açısından günümüzde şer'i bir hakim de böyle bir cihada girişmesi caiz değildir.

İkinci cihad, İslam'ın hakimiyeti altındaki bir yerin düşman saldırısına uğraması, yani savunma yönü olan cihaddır. Şöyle ki düşman İslam beldelerine hakimiyet kurmak veya İslam topraklarının bir bölümünü işgal etmek ya da İslam topraklarına hakimiyet kurmak değil, kişilere istila etmek, gelip bir takım kişileri esir edip götürmek ister veya saldırarak Müslümanların mallarını herhangi bir şekilde almak -veya geceleyin baskını düzenleyip veya günümüzde olduğu gibi gelip zorla maden ve diğer kaynaklarını alıp götürmek veya Müslümanların haremine, namusuna, evlatlarına ve çocuk çocuğuna tecavüz etmek ister. Velhasıl mal, can, toprak veya Müslümanlar bakımından saygın olan bir şeye düşman saldırısına uğrarsa, bu durumda kadını erkeği, hürü ve kölesiyle

bütün Müslümanların bu cihada katılmaları farzdır.²¹ Bu cihada İmam veya İmam tarafından atanan kişinin izni şart değildir.

Bu söylediklerim fakihlerin kendi ifadeleridir; “Muhakkık” ve “Şehid-i Sanî”nin ifadelerini size tercüme ediyorum.

“Muhakkık”ın “Şerayi” isminde bir kitabı var. Bu kitap Şia fıkhnın kesin metinlerindendir. Şehid-i Sanî şerhederek “Mefahimu’l-Efham” adını vermiştir; çok güzel bir şerhtir. Şehid-i Sanî de Şia fakihlerinin ileri gelenlerinin başında yer aldığı söylenebilir.

Bu konuda masum imamın izni şart değildir diyorlar. Tıpkı günümüzde Müslümanların topraklarını İsrail tarafından işgal etmesi gibi. Bu durumda kadın ve erkeğiyle, hür ve kölesiyle, uzak ve yakınıyla bütün Müslümanlara savunma denilen bu cihada katılmak farzdır. Bu savunma masum imamın iznine bağlı değildir. Arz ettiğimiz gibi “uzak, yakın tüm Müslümanlara.” Diyorlar ki: Bu cihat sadece toprakları, malları, canları ve namusları saldırıya uğrayan kişilere değil, bu saldırıdan haberi olan her Müslüman’a farzdır; ancak insan saldırıya uğrayanların kendilerini savunmada yeterli olduklarını, yani düşmanın zayıf, onların ise güçlü olduklarını ve yardıma ihtiyaçları olmadığını bilirse başka. Fakat kendi varlığına ihtiyaç olduğunu bilirse farzdır. Onlara yakın oldukça bu farz da şiddetlenmekte, yani müekked farz olmaktadır.

Üçüncü çeşidi de cihat gibi olmasına rağmen genel cihat değildir. Özel cihattır. Hükümleri genel cihatlarla farklıdır. Genel cihadın kendine has bir takım hükümleri

21 - Şayet hatta buluş çağına erişmeyen çocuğunda da bu cihada katılması farzdır.

vardır. Bu hükümlerden biri şudur: Bu cihada öldürülen herkes şehittir; gusül verilmez; resmî cihada öldürülen kişiyi gusül vermeden üzerindeki elbiseyle ve kanlı vaziyette defnederler.

Şehitlerin kanı sudan üstündür
Bu günah yüz sevaptan üstündür

Üçüncü kısma da “cihat” diyorlar. Fakat tüm hükümleri cihat gibi değildir. Sevabı cihat gibidir; bu cihada ölen de şehittir; o da şu ki, eğer biri İslam’ın hakimiyetinde değil, fakirlerin hakimiyet alanında olan ve bulunduğu alan diğer bir grup kafir tarafından saldırıya uğrayan, onların arasında bulunan kendisinin de ölme tehlikesi bulunan, -örneğin Fransa’yla Almanya arasında savaş çıktığı sırada Fransa’da bulunan bir kişi gibi- esasen onlardan biri olmayan bir kişinin bu durumda vazifesi nedir? Böyle bir kişinin vazifesi herhangi bir şekilde canını korumaktır. Canını koruması bilfiil savaşa katılmasına bağlı olduğunu, savaşa katılmazsa canının tehlikeye gireceğini bilirse, içinde bulunduğu muhitin derdini paylaşmak için değil, kendi canını kurtarmak için savaşması gerekir; bu sırada ölürse şehit sevabını alır; nitekim İslam dininde her ne kadar üzerindeki elbiseyle ve gusül verilmeksizin defnedilmesi gibi konularda şehit hükmüne sahip olmasa da şehit ve mücahit gibi bilinen bunun dışında diğer yerler de vardır. Bunlardan biri, saldırgan Müslüman olsa bile insanın can, mal veya namusuna tecavüz etmek isteyen bir düşmanın saldırısına uğramasıdır; örneğin insan evinde uyuduğu bir sırada bir hırsız -hatta Müslüman bir hırsız ve Hacı Kelbasi’nin

dediği gibi²² gece namazını kaçırmayan bir hırsız- gelerek evdekilere saldırıp mallarını götürmek isterse, bu durumda insan malını savunabilir mi? Evet; öldürölme ihtimali de var diyorsunuz. İnsan yüzde on ihtimal verse bile, yüzde on ihtimalle canını koruması farzdır insana. Fakat burada malı koruma söz konusu olduğu için yüzde elliye kadar da ilerleyebilir; fakat mal dışında bir tehlike söz konusuysa, örneğin namus veya can tehlikesi söz konusu olursa yüzde yüz öldürölüneğine emin olması durumunda da savunması ve savaşıması gerekir. “O, beni öldürmek istiyor; ben ne yapabilirim ki?” dememelidir. Hayır; o öldürmek istiyor; bu durumda sen daha önce davranıp onu öldürmelisin. Yani direnmelisin; “o öldürmek istiyor; o halde ben neden bir şey yapayım; ben niye katılayım?!” dememelisin.

Azgınlık Çıkaranlarla Savaş

Yukarıda değindiğimiz üç türlü cihat dışında iki cihat daha var. Bunlardan biri azgınlık çıkaranlarla savaştır. Yani Müslümanlar arasında iç savaş çıkacak olur da, bir grup diğer gruba zorbalık yapmak isterse, bu durumda diğer Müslümanların birinci derecede vazifesi onlar arasında barış sağlamak, aracı olmak, barışmaları için çaba harcamaktır. Fakat buna rağmen bir taraf azgınlık yapar, hiçbir şekilde barışmaya razı olmazsa, bu durumda zulme uğrayan grubun lehine azgın gruba karşı savaşmak herkese farz olur. Bu hüküm Kur’an-ı Kerim’in apaçık nassıdır:

“Eğer inananlardan iki grup vuruşurlarsa onların arasını düzeltin; şâyet biri ötekine saldırırsa Allâh'ın

22 - (Şu olaya işaretler: Hacı Kelbasi'ye, “Falan eve gece yarısı hırsız girmiş” dediklerinde, “Öyleyse hırsız gece namazını ne zaman kılmış?!” diye sordu.)

buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla vuruşun.”²³

Bunun bir örneği, insanların zamanlarının adil imamına karşı baş kaldırmasıdır. O, adil ve hak imam olduğu ve bu da ona karşı baş kaldırdığı için, bunun değil, onun haklı olduğu varsayılmıştır. Dolayısıyla onun lehine ve bunun aleyhine savaşmak gerekir.

Bunun bir örneği de -bu konuda fakihler arasında biraz kısmen ihtilaf vardır- iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak için kanlı kıyamdır. O da bir merhaledir.

Şia Fıkhında Barış

Cihat kitabında bir mesele daha söz konusudur ve o da fakihlerin ıstılahında “hudne” veya “muhadene” denilen barış meselesidir. Muhadene karşılıklı olarak anlaşmak ve hudne ise barış anlamındadır. Bu barışın anlamı nedir? Birbirine taarruz etmeme, savaşmama ve günümüz tabiriyle uzlaşmacı bir şekilde bir arada yaşamak üzere yapılan anlaşma. Burada da “Muhakkik”in “Şerayi” kitabındaki ifadesini okuyorum: “Muhadene belli bir süre boyunca birbiriyle savaşmamak üzere yapılan anlaşmadır.” Barış içerisinde yaşamak anlaşmasıdır; fakat süresinin belirlenmiş olması şarttır. Fıkıhta şu mesele söz konusudur: Eğer karşı taraf haddi zatında kendisiyle savaşılabilecek gruptansa -yani- müşrikse, onunla barış anlaşması yapılabilir; fakat belirsiz bir süreye kadar barış anlaşması yapılamaz. Belirsiz süre belirtilmeden yapılan bu şekilde anlaşma doğru değildir. Örneğin altı ay veya bir yıl, on yıl veya daha fazlası şeklinde sürenin net olarak belirtilmesi gerekir. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.a)

23 - Hucurat, 9.

Hudeybiyye’de on yıllık bir barış antlaşması yapmıştır. Diyor ki, “bu barış antlaşması Müslümanların maslahatı söz konusu olursa caizdir.”²⁴ Müslümanlar şimdilik barış yapmayı uygun görürlerse caizdir; haram değildir. Fakat dedik ki illa da savaşılmaması gereken bir konuda olursa - Örneğin yukarıda dediğimiz gibi Müslümanların toprağı düşman saldırısına uğrarsa- bu bir farzdır; her halükarda bu toprağı kurtarmak gerekir; savaşarak düşmanın elinden kurtarmak gerekir. Şimdi eğer bu saldırgan düşmanla bir barış imzalanması uygun görülürse, barış imzalanmalı mı, imzalanmamalı mı? Diyoruz ki barış imzalamak maslahat olursa imzalanır; fakat belirsiz bir süreyle değil, belli bir süre çerçevesinde olmalıdır. Çünkü düşman tarafından Müslüman topraklarının belirsiz bir süre için işgal edilmesi maslahat olamaz. Maslahat ise, anlamı belli bir süre için düşmanlığı bırakmaktır. Şimdi Müslümanların maslahatı nasıl barışı gerektirebilir? “Ya direnmek için sayıları azdır”; yani düşmandan daha güçsüzdürler.²⁵ Eğer güçsüz iseler ve savaşları da belli bir hedefe yönelikse; o halde güçlenmek için bir süre beklemeleri gerekir. “Ya da güçlenmek için barış imzalamaktalar.” Yani barış, destek kazanmak için yapılan bir taktiktir. “Veya beklendiği takdirde düşmanın Müslüman olması umulursa.” Bu varsayım düşmanın kafir olması durumunda söz konusudur. Yani barış süresinde karşı tarafı ruhen dize

24 - Savaş farz ve barış ise her zaman haram değildir. Hayır; barış caizdir ve hatta “Şehid” diyor ki, burada söylenen “caiz” ifadesi “yapmasak da bir zararı yoktur” anlamında değildir; burada geçen “caizdir” ifadesi haram olmadığını belirtiyor; hatta bazı durumlarda farz bile olur.

25 - Geçmişte güç ve kuvvet asker sayısı ile hesaplanıyordu; fakat günümüzde güç ve kuvvet asker sayısı ile değil, diğer ölçülerle hesaplanmaktadır.

getirip mağlup düşürme ümidiyle barış imzalanıyor. Nitekim ileride değineceğimiz Hudeybiyye barışında böyleydi. “Bu zaaf yönleri giderilir ve Müslümanlar düşman karşısında güç kazanırlarsa artık barış caiz değildir.”

Bu da barış ve “mudahene” meselesiyle ilgili bir bahisti. İslam fıkıhı açısından barışın belli başlı bir takım şartlarda caiz olduğunu gördük. Barış ister taraflar arasında bir antlaşma imzalanması anlamında olsun ve ister savaşı bırakmak anlamında, hiç fark etmez. Çünkü burada iki mevzu sözkonusudur: Bazen “barış” kelimesinden taraflar arasında bir barış antlaşmasının imzalanmasını kastetmekteyiz; bu, Resulullah (s.a.a) ve hatta İmam Hasan’ın (a.s) yaptığı gibi iki gücün birbirinin karşısında yer alıp bir barış antlaşması imzalamaya yanaştıkları durumdadır. Bazen de “barış” kelimesinden uzlaşma ve savaştan uzak durmayı kastetmekteyiz. Demişlerdir ki: Bazen düşman karşısında direnemeyeceğimizi, savaşmanın bir yararı olmadığını görüp savaşıyoruz. Sadr-ı İslam’ı da böyle açıklamak gerekir. Sadr-ı İslam’da Müslümanlar sayı bakımından azlardı; o zaman savaşacak olsalardı kökleri kazınır, kendilerinden ve içlerinden geriye bir eser bile kalmazdı. Dedik ki, bu süre içerisinde maslahat ya destek toplamak ya da karşı taraf üzerinde manevi etkiler bırakmaktır. Burada bu ilke üzerine gerçekleştirilen Resulullah’ın (s.a.a) Hudeybiyye barışını teferruatlı bir biçimde incelemek gerekiyor, nitekim İmam Hasan’ın (a.s) da barışı seçip, antlaşma yapması daha fazla Hudeybiyedeki koşullarla benzer koşullarda olmasından kaynaklanıyor.

Hudeybiyye Barışı

Resul-i Ekrem (s.a.a) kendi zamanında ashabı şaşırtan ve hatta üzen bir barış yaptı. Fakat bir iki yıl sonra Resulullah'ın (s.a.a) bu hareketinin doğru bir iş olduğunu kendileri de onayladılar. Hicretin altıncı yılında, Bedir savaşı, o kanlı savaş o şekilde gerçekleşip Kureyş Resulullah'a (s.a.a) karşı en büyük kını besledikten sonra, Uhud savaşı vuku bulup Kureyş Resulullah'tan (s.a.a) bir miktar intikam alıp, Müslümanları onlara karşı çok şiddetli bir kını besledikten sonra... Her halükarda, Kureyş açısından en büyük düşmanları Resulullah (s.a.a) ve Müslümanlar açısından ise en büyük düşmanları Kureyş'tir. Haram olan Zilkade ayı gelip çatmıştı. Cahilliye sünnetinde de haram ayda silah bırakılır, savaşılmazdı. Kan düşmanları haram aylar dışında birbirlerini ele geçirirlerdi katliam ederlerdi; fakat haram ayda o ayın saygınlığı nedeniyle bir şey yapmazlardı. Resul-i Ekrem (s.a.a) haram ayda cahilliye sünnetinden yararlanarak gidip Mekke'ye girmek, Mekke'de bir umre yapıp geri dönmek istedi. Bunun dışında hiçbir amacı yoktu. Bu amacını ilan ederek ashabı ve diğerlerinden oluşan yedi yüz kişiyle -ve bir görüşe göre de bin dört yüz kişiyle- hareket etti; fakat Medine'den hareket edince oradan ihrama girdiler ve kıran haccı yapmak istedikleri için kurbanlıklarını da sürdüler; çünkü kıran haccında kurbanlık olarak kesilecek hayvanın sürülerek önde götürülmesi ve -geçmişte yaygın bir şekilde yapıldığı gibi- herkesin görünce kurbanlık olduğunu anlaması için hayvanın üzerine belli bir alamet bırakılması, örneğin üzerine ayakkabı asılması gerekiyordu. Resulullah (s.a.a) uzaktan bakanların savaşa değil, hac yapmaya gittiklerini anlamaları için beraberinde hareket eden yedi yüz kişinin,

kafilenin önünde, üzerine kurbanlık alameti bırakılan yetmiş deve sürmelerini emretti. Hal ve hareketi hacıların hal ve hareketleri gibiydi. Bu iş gizlice değil, açıkça yapıldığı için haber Kureyş'e ulaşmıştı. Resul-i Ekrem (s.a.a) Mekke yakınlarında Kureyş'in kadınlı erkekli, küçükü büyüklü Mekke'den dışarı çıkıp, "Andolsun Muhammed'in Mekke'ye girmesine müsaade etmeyeceğiz" dediklerini öğrendi. Haram ay olmasına rağmen onlar, biz haram ayda savaşacağız dediler. Cahilliye kanun açısından da Kureyş'in bu hareketi cahilliye sünnetine aykırıydı. Resulullah (s.a.a) Kureyş'in karargahının yakınlarına kadar gidip orada beraberindekilere yere inmelerini emretti. Sürekli iki taraftan elçiler gidip geliyor. İlk önce Kureyş tarafından birkaç elçi peş peşe gelip, ne istiyorsun; niçin geldi? diye sordular. Resulullah (s.a.a), "Ben hacıyım ve hac yapmak için geldim. Kimseyle bir işim yok. Hac yaptıktan sonra dönüp gideceğim" buyurdu. Gelip hallerini görenler de dönüp "Emin olun Muhammed savaşmak istemiyor" diyorlardı. Fakat yine de kabul etmediler. Müslümanlar (Resulullah'ın kendisi de) savaşla sonuçlansa bile Mekke'ye gireceğiz; biz savaşmak istemiyoruz; fakat onlar bizimle savaşacak olurlarsa biz de onlarla savaşırız, dediler. Orada "Biat-i Rızvan" yapıldı. Bu iş için yeniden Resul-i Ekrem'le (s.a.a) biatleştiler. Nihayet Kureyş tarafından bir elçi gelerek, sizinle anlaşmaya hazırız dedi. Resulullah (s.a.a), ben de hazırım buyurdu. Hazretin mesajları uzlaşma içerikliydi. Bu elçilerden bir kaçına, "Eyvahlar olsun Kureyş'e; savaş onları bitirdi. Bunlar benden ne istiyorlar? Beni diğerleriyle baş başa bıraksınlar. Beni diğerleriyle yalnız bırakacak olurlarsa ya ben yok olur giderim; bu durumda onların yapmak

istedikleri başkaları tarafından yapılmış olur. Ya da ben diğerlerine galip gelirim ki bu da onların lehinedir. Çünkü ben Kureyş'ten biriyim. Onun için bunun iftiharını da onlarındır” buyurdu. Fakat bir yararı olmadı. Dediler ki barış antlaşması yapalım. Suheyl b. Amr isminde birini gönderip Resulullah'ın (s.a.a) o yıl geri dönmesi ve gelecek yıl gelip umre yapmak için üç gün Mekke'de kalması ve üç gün sonra geri dönmesi üzere barış antlaşması yaptılar. Barış antlaşmasında yer verilen diğer şeyler görünürde hepsi Müslümanların aleyhine olan şeylerdi. Örneğin bu maddelerden biri şöyleydi: “Bundan böyle bir müşrik Müslümanlara katılacak olursa, Kureyş gidip onu götürebilir; fakat bir Müslüman kaçıp Kureyş'e katılacak olursa Müslümanların böyle bir şeye hakkı yoktur.” Bunun gibi diğer ağır maddeler vardı antlaşmada. Fakat bunun karşısında Müslümanlar Mekke'de serbest olacak ve baskıya maruz kalmayacaklardı. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) tüm çabası bu maddeyi kabullendirmektir. Bu maddeyi kabullendirmek için bütün ağır şartları kabul etti. Antlaşma imzalandı. Müslümanlar bu antlaşmadan rahatsızdı; “Ey Allah'ın Resülü! Bu bizim için ar ve utanç vesilesidir. Mekke'ye bu kadar yaklaştıktan sonra buradan geri mi dönelim?! Bu doğru mudur?! Hayır; biz kesinlikle Mekke'ye gideceğiz” diyorlardı. Fakat Peygamber-i Ekrem (s.a.a), “Kesinlikle olmaz; antlaşma böyledir ve biz bu antlaşmayı imzaladık” buyurdu ve daha sonra kurbanlıkları orada kurban etmelerini emretti. Sonra, “Benim başımı tıraş edin” buyurdu ve ihramdan çıkmanın belirtisi olarak başını tıraş etti. İlk önce Müslümanlar bunu yapmak istemedilerse de daha sonra büyük bir rahatsızlıkla yaptılar. Aralarında en çok rahatsız olan Ömer b. Hattab'tı. Dolayısıyla Ebubekir'in yanına gelerek,

“Bu adam peygamber değil midir?” dedi. Ebubekir, “Evet; peygamberdir” karşılığını verdi. Ömer, “Biz Müslüman değil miyiz ve bunlar da müşrik değiller midir?” dedi. Ebubekir, “Evet” dedi. Ömer, “O halde bu durum neyin nesidir?!” dedi. Resulullah (s.a.a) daha önce rüya aleminde Müslümanların Mekke’ye girip Mekke’yi fethettiklerini görmüş ve bunu Müslümanlara anlatmıştı. Onun için Müslümanlar gelerek, “Siz rüya aleminde bizim Mekke’ye girdiğimizi görmemiş miydiniz?” dediler. Hazret, “Evet” buyurdu. Bunun üzerine, “O halde ne oldu?! Neden bu rüyanız tabir olmadı?” diye sordular. Resul-i Ekrem (s.a.a), “Ben rüya aleminde Mekke’ye bu yıl gireceğimizi görmedim; size de böyle bir şey söylemedim. Ben rüya gördüm ve gördüğüm rüya da gerçekleşecek ve biz Mekke’ye gireceğiz” şeklinde karşılık verdi. Sonra, “Bu nasıl anlaşmadır ki, onlardan biri bize gelecek olursa onlar gelip onu götürebilecekler, fakat bizden birisi onlara gidecek olursa biz gidip onu alamayacağız?” diye buyurdu. Bunun üzerine Hazret, “Bizden birisi onlara gidecek olursa o adam mürtet olmuş bir Müslüman’dır ve böyle birisi bize yaramaz. Mürtet olan bir Müslüman giderse biz peşine bile gitmeyiz. Fakat onlardan biri Müslüman olup bize gelirse, biz ona git deriz; şimdilik siz Müslümanlar Mekke’de mustazaf olarak yaşayın; Allah sizin için bir çıkış yolu açacaktır” şeklinde karşılık verdi. Resul-i Ekrem (s.a.a) çok ilginç şartları kabul etti. Örneğin Kureyş tarafından barış imzalamak için Müslümanlara gelen Sehl b. Amr’ın Müslüman olan ve İşlam ordusunda yer alan bir oğlu vardı. Bu antlaşmanın imzalandığı sırada Sehl’in diğer oğlu da Kureyş’ten kaçararak Müslümanlara geldi. Tam onun geldiği sırada Sehl, “Antlaşma imzalandı ve ben onu geri götüreceğim” dedi. Resulullah (s.a.a)

Sehl'in "Cundel" adındaki bu oğluna, "Git" dedi; "Allah siz mustazaflar için de bir çıkış yolu açacaktır." O zavallı üzülerək, "Ey Müslümanlar! Beni kafirlerin arasına götürüp dinimden vazgeçirmelerine izin vermeyin" diye bağıırıyordu. Müslümanlar ise büyük bir rahatsızlık içerisinde, "Ey Allah'ın Resulü! Bari izin verin sadece bu bir kişiyi götürmelerine engel olalım" dediler. Fakat Resulullah (s.a.a), "Hayır; bırakın bu bir kişiyi de götürsünler" buyurdu. Bu antlaşma imzalanıp Müslümanlar serbest bir şekilde İslam dinini tebliğ etme özgürlüğüne kavuştuktan sonra bir yıl veya daha az bir zaman içerisinde Kureyş'ten o kadar insan dönüp Müslüman oldu ki o yirmi yıl boyunca o kadar Müslüman olmamıştı. Daha sonra durum öyle bir Müslümanların lehine döndü ki antlaşmanın maddeleri Kureyş tarafından kendiliğinden ortadan kalktı ve Mekke'de amelî ve manevî bir heyecan oluştu.

Bu konuda güzel bir kıssa anlatmaktadırlar: Mekke'de Ebu Basir adında çok güçlü ve cesur bir kişi vardı. Ebu Basir kaçarak Medine'ye gitti. Kureyş antlaşma gereğince gidip onu getirmeleri için peşine iki kişi gönderdi. Adamlar gelip, "antlaşma gereğince bunu geri götürmemiz gerekiyor" dediler. Resulullah (s.a.a), "Evet; öyledir" buyurdu. Ebu Basir her ne kadar, "Ey Allah'ın Resulü! Beni götürmelerine izin vermeyin. Onlar orada beni dinimden vazgeçirecekler" dediyse de Hazret, "Olmaz; bizin antlaşmamız var; dinimizde antlaşmaya aykırı davranmak yoktur; antlaşma gereğince onlarla birlikte git; Allah senin için bir kurtuluş yolu çıkaracaktır" buyurdu. Ebu Basir onlarla birlikte gitti. Ebu Basir'i göz altında götürüyorlardı. Ebu Basir silahsız, onlar ise silahlıydı. Medine'ye yedi km. uzaklıkta olan Zu'l-Huleyfe'ye, yani

hac için ihram bağlanan Mescid-i Şecere bölgesine vardılar. Bir gölgeye çekilip dinleniyorlardı. Ebu Basir elinde kılıç olan onlardan birine, “Çok iyi bir kılıcın var; versene bir bakayım” dedi. Adam, “Al” dedi. Ebu Basir kılıcı alınca vurup onu öldürdü. Olayı gören arkadaşı var gücüyle kaçarak Medine’ye döndü. Adam Medine’ye gelince Resulullah (s.a.a), “Galiba yeni bir olay oldu?” buyurdu. Adam, “Evet” dedi. “Arkadaşınız arkadaşımı öldürdü. Çok geçmeden Ebu Basir de gelip yetişti ve dedi ki, “Ey Allah’ın Resulü! Siz antlaşmaya uydunuz. Anlaşma gereğince onlardan biri kaçıp size gelecek olursa onlara teslim etmeniz gerekiyordu. Siz de teslim ettiniz. O halde artık bana dokunmayın” dedi ve sonra kalkıp Kızıl Deniz’in sahiline gitti. Orada bir noktayı seçip kendisi için merkez edindi. Mekke’de baskı ve işkenceye maruz kalan Müslümanlar Resulullah’ın (s.a.a) kimseyi yanında tutmadığını, fakat Ebu Basir’in kalkıp Kızıl Deniz’in sahiline gittiğini ve orada bir yeri kendisi için merkez edindiğini duyunca bir bir oraya gittiler. Yavaş yavaş sayıları yetmiş kişiye vardı ve kendileri tek başlarına bir güç haline geldiler. Kureyş artık gidip gelemeyince Resul-i Ekrem’e (s.a.a) bir mektup yazarak, “Biz isteğimizden vazgeçtik; lütfen onlara bizi rahatsız etmemeleri için Medine’ye gelmelerini yazın. Biz anlaşmamızın bu maddesinden vazgeçtik” dediler ve böylece bu maddeyi uygulamadılar.

Her halükârda, bu barış antlaşması daha sonra yapılacak olan savaş için halkın ruhunda daha fazla zemin hazırlamak içindi; öyle de oldu. Arz ettiğim gibi Müslümanlar ondan sonra Mekke’de serbest oldular ve bu serbestlikten sonra insanlar grup grup Müslüman oluyorlardı ve o yasakların tümü kaldırılmıştı.

Şimdi İmam Hasan'la (a.s) İmam Hüseyin'in (a.s) döneminin şartlarına bir göz atalım; bakalım acaba bu ikisi gerçekten farklı şartlara mı sahipti; İmam Hasan'da İmam Hüseyin'in yerinde olsaydı İmam Hüseyin (a.s) gibi savaşırmıydı ve İmam Hüseyin (a.s) de İmam Hasan'ın yerinde olsaydı o da kardeşi İmam Hasan (a.s) gibi barış mı yapardı? Kesinlikle böyledir. Ancak burada şu noktayı da hatırlatayım ki biri "İslam dini barış dini midir, savaş dini mi?" diye soracak olursa bunun karşısında cevabımız ne olmalıdır? Kur'an'a müracaat edelim. Kur'an'a müracaat ettiğimizde Kur'an'da da hem savaş ve hem de barış emri verildiğini görmekteyiz. Kafirler ve müşriklerle savaşmakla ilgili bir çok ayet nazil olmuştur. Örneğin, "..."²⁶ ve diğer ayetler. Yine barışla ilgili olarak da, "..."²⁷ Yani eğer onlar barışa eğilim gösterirlerse sen de eğilim göster. Bir yerde de, **"Barış daha hayırlıdır"**²⁸ buyurmaktadır. O halde İslam hangisinin dinidir. İslam dini ne sulhu sabit bir ilke bilip bütün şartlarda savaşı bırakıp barış yapmaktan yanadır ve ne de bütün şartlarda savaştan yana olup her yerde savaş olması gerekir der. Savaş ve barış her yerde şartlara, yani ondan alınacak olan sonuca bağlıdır. Müslümanlar ister Resulullah'ın (s.a.a) döneminde, ister Hz. Ali'nin döneminde, ister İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in döneminde, ister diğer Ehl-i Beyt İmamlarının döneminde ve ister günümüzde, her yerde kendi hedeflerini takip etmelidirler; onların hedefi İslam ve Müslümanların haklarıdır. Bütün şartları ve mevcut durumu göz önünde bulundurduktan sonra savaş ve mücadeleyle hedeflerine daha iyi ulaşacaklarını

26 - Bakara, 190.

27 - Enfal, 61.

28 - Nisa, 128.

görürlerse savaşmalı, hedeflerine barışla daha iyi ulaşacaklarını görürlerse barış yapmalıdırlar. Esasen savaş mı, barış mı? meselesi doğru şey değildir. Bunların her biri kendi şartlarına bağlıdırlar.

SORU VE CEVAP

Soru: İmam Hasan'ın (a.s) barışının caiz olup olmadığı konusunda Şia fıkına istinat etmek doğru değildir; çünkü esasen Şia fıkının temelini Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) uygulamaları oluşturmaktadır. Her zaman her konuda bir takım şeyler temel olarak kabul edilir, daha sonra olaylar bu temel üzerine oturtulur. Şia fıkı, “Muhakkik” veya diğer Şia ulemasının temeli Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) uygulama ve direktifleridir.

Cevap: Çok yararlı ve uygun bir uyarıdır. Doğrudur; fakat biz İmam Hasan'ın (a.s) burada Şia fıkını izlediğini söylemek istemiyoruz; biz arz ettiğimiz bu fıkıh külliyyatının mantıkla bağdaşıp bağdaşmadığını incelemek istiyoruz. Bu meseleyi söz konusu edince, önce hiçbir bahsi göz önünde bulundurmaksızın fıkıh külliyyatını söz konusu edip daha sonra bu fıkıh külliyyatının mantıkla bağdaşıp bağdaşmadığını incelemeyi düşündüm (çünkü insan bir şeyi genel olarak söz konusu ederse, bu hareket belli bir konuda sorunu çözümlemesine yardımcı olur; yoksa hiç sorgulamasız bir konuya isnat etmek istemedik. Bizce, şimdi fıkıhta gördüğümüz şeyler de, ister Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) siretinden alınsın, ister diğer bir yerden, tümü mantıkî meselelerdir). Bakalım cihadı meşru gördüğümüz yerlerde, cihadın meşru olduğunda bir sorun var mıdır? Ve yine barışı meşru gördükleri yerlerde barış mantıklı mıdır, yoksa mantığa aykırı mıdır? Biz şöyle anlamak istedik: Hem cihadı meşru bildikleri yerlerde ve hem barış mantıklı bildikleri yerlerde ikisi de mantıklıdır.

Mantık açısından bunu kabul ettikten sonra bakalım İmam Hasan'ın (a.s) cihat etmesi gerekirken barış yaptığı veya İmam Hüseyin'in (a.s) barış yapması gerekirken cihat ettiği bir yer var mıdır? (Çünkü İslam'da hem cihat direği ve hem de barış direği mevcuttur.) Yoksa İmam Hasan (a.s) barış yapması gereken bir yerde barış ve İmam Hüseyin (a.s) de cihat etmesi gereken yerde cihat mı yapmıştır? Resulullah (s.a.a) ve Emirülmüminin Ali (a.s) hakkında da aynı şey geçerlidir. Onlar hakkında durum kesindir ya. Özellikle Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkında tartışma bile söz konusu olamaz; çünkü Peygamber efendimiz bir yerde barış ve diğer bir yerde ise savaş yapmıştır ve -alınan kararın isabetli olduğu zamanın akışıyla da ortaya çıkmıştır.-

Soru: Acaba cihat konusunda Ehl-i Sünnet kardeşlerin fıkhiyla Şia fıkhi arasında fark var mıdır? Eğer ihtilaf varsa nelerdir? Diğer bir soru da şu ki: Cihat şartlarını açıklarken genel olarak mal ve canlara sulta kurmak söz konusu edildi; acaba burada fikir ve düşünceye sulta kurmak da söz konusu mudur? Söz konusuysa bu cihat hangi cihadın kapsamına girer?

Cevap: Bu konuya bir açıklık getirebilmek için öncelikle Ehl-i Sünnetin bu konudaki fikhî hükmünü incelenmesi gerekir. Bu incelenme yapıldıktan sonra, bu sorunun cevabı verilmelidir. Fakat genel olarak onları şartlarıyla bizimkisi pek fazla farklı değildir. Bir fark varsa da; bu bizim sahip olduğumuz, fakat onlarda eksik olan sınırlandırmalardır. Şöyle ki biz bazı yerlerde masum imamın veya onun özel naibinin varlığını şart bilmekteyiz; fakat onlarda böyle bir şart yoktur. İkinci sorunuza gelince; bu mevzu yeni gündeme gelen konulardan olduğu için geçmişte fıkhta söz konusu edilmemiştir. Dolayısıyla

genel kurallar çerçevesinde yeni çıkmış bu mevzunun hükmünün ne olduğunu incelemek gerekir. Kısacası geçmişte böyle bir mesele olmadığı için bu konuda kurallarına uygun bir şekilde içtihat yapılması gerekir.

İkinci Oturum

Bismillahirrahmanirrahim

İmam Hasan'ın (a.s) barışından bahsediyorduk. Bir önceki oturumda İslam açısından ve özellikle İslam fıkhi açısından savaş ve barış hakkında genel konuları işledik ve genel olarak -hem de İslam tarihi açısından- Müslümanların imam ve önderinin belli başlı bir takım şartlar altında barış yapmasının câiz -ve bazen farz ve gerekli- olduğunu söyledik. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.a) de çeşitli yerlerde barış imzalamıştır; bazı yerlerde hem kitap ehliyle ve hem de müşriklerle barış imzalamış, bazı yerlerde ise savaşmıştır. Daha sonra, bir din veya bir sistemin -ismine ne söylerseniz söyleyin- savaş kanununun câiz bilmesi onu bütün şartlarda gerekli görmesi ve hiçbir zaman barışı ve savaşı bırakıp diğer insanlarla bir yerde yaşamayı câiz görmemesi anlamına gelmediği doğrultusunda İslam fikhından bir takım genel kurallar zikrettim; nitekim bunun karşı noktası da yanlıştır; yani genel olarak biz savaşa karşıyız ve genel olarak barıştan yanayız denilmesi de yanlıştır. Bazen savaşlar tam

anlamında bir barışı için zemin hazırladığı gibi bazen de barışlar zaferle sonuçlanacak bir savaş için daha iyi zemin hazırlar. Bunlar bir önceki oturumda değindiğim bir takım genel kurallardı. Daha sonra İmam Hasan'ın (a.s) döneminin durumunu, İmam Hasan'ın (a.s) barış yaptığı veya daha doğrusu barış yapmak zorunda bırakan şartların neler olduğunu ve yine bu şartların İmam Hüseyin'in (a.s) döneminin şartlarıyla farkının neler olduğunu, neden İmam Hüseyin'in (a.s) barış yapmaya yanaşmadığını inceleyeceğiz demiştik. Bu ikisi arasında çok fazla ve çok büyük farklar vardır. Şimdi ben bunun çeşitli yönlerini size aktardıktan sonra; verilen kararı beyefendilerin kendileri versin.

İmam Hasan'la (a.s) İmam Hüseyin'in (a.s) Döneminin Şartları Arasındaki Farklılıklar

Birinci farklılık İmam Hasan'ın (a.s) halife ve Muaviye'nin ise bir vali ve yönetici olmasıdır; Muaviye'nin o dönemde kendisini halife ve müminlerin emiri bilmediği söylenebilir. O Emirulmüminin Ali'nin (a.s) döneminde isyancı ve itiraz eden bir kişi olarak kıyam etti. Muaviye, "Ben Ali'nin hilafetini kabul etmiyorum. Çünkü Ali Müslümanların hak halifesi olan Osman'ın katillerine sığınak vermiş, hatta Osman'ın katline kendisi de iştirak etmiştir; işte bu yüzden Ali Müslümanları hak halifesi değildir" söyleyerek Ali'ye (a.s) karşı kıyamı için mazeret getirmiştir. Muaviye, itirazı olan bir kişi -ve itirazcı bir grup olarak- hak olmayan ve eli bir önceki hükümetin kanına bulaşan hükümetle mücadele adı altında kıyam etti. O zamana kadar hilafet iddiası da etmiyor, halk da onu müminlerin emiri olarak kabul etmiyordu; o, bu halifeye uymak istemiyoruz diyordu.

İmam Hasan (a.s), Emirülmüminin Ali'den (a.s) sonra hilafete geçiyor. Muaviye ise günden güne güç kazanıyor. İmam Hasan'ın (a.s) da miras aldığı, Emirülmüminin Ali'nin (a.s) döneminde hükümetinin durumunun kendine has tarihî nedenlerle tedricen içten zayıflıyor; öyle ki Emirülmüminin Ali'nin (a.s) şehadetinden on sekiz gün sonra -bu on sekiz gün de haberin hızlı bir şekilde Şam'a ulaşması ve Muaviye'nin derhal umumî seferberlik ve hazır ol komutu vermesinden ibarettir- Muaviye Irak'ı fethetmek için hareket ediyor. Burada İmam Hasan'ın (a.s) durumu özel bir durumdur; yani isyancı ve azgın bir güç kendisine karşı kıyam eden Müslümanların halifesidir. İmam Hasan'ın (a.s) bu durumda öldürülmesi Müslümanların halifesinin öldürülmesi ve hilafet merkezinin yenilgiye uğraması demektir. İmam Hasan'ın (a.s) öldürülme haddine kadar direnmesi Osman'ın kendi hilafeti dönemindeki direnişi gibidir; fakat İmam Hüseyin'in direnişi gibi değildir. İmam Hüseyin'in (a.s) durumu mevcut hükümete karşı itiraz eden bir kişinin durumu gibiydi.²⁹ Öldürülecek olsaydı -ki nihayet öldürüldü de- iftihar edilecek bir öldürülüş olacaktı ki öyle de oldu. Mevcut duruma, mevcut hükümete, fesadın yayılmasına itiraz etti; onların salahiyeti olmadığını ilan etti ve yirmi yıl boyunca nasıl insanlar olduklarını ispatladılar da. İmam Hüseyin (a.s) öldürülünceye kadar da bu sözü üzerinde ayak diretti. İşte bu nedenle İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamı iftihar edilir ve yiğitçe bir kıyam olarak kabul ediliyordu ve böyle kabul edildi de.

29 - İmam Hüseyin'in (a.s) haklı bir itirazcı, İmam Hasan'ın (a.s) ise hak imam olması ve ona batıl bir kişinin itiraz etmesi arasındaki farka değinmek istemiyorum, toplumsal açıdan durumu açıklamak istiyorum.

Bu açıdan İmam Hasan'ın (a.s) durumu İmam Hüseyin'in (a.s) durumunun tam aksidir; yani biri hilafet makamında oturmuş, diğeri ise ona itiraz ediyor; biri öldürülecek olursa Müslümanların halifesi hilafet makamında öldürülmüş olurdu; bu ise hatta İmam Hüseyin (a.s) için bile bir sorundur; nitekim İmam Hüseyin de (a.s) birinin Resulullah'ın (s.a.a) yerinde ve o hazretin hilafet makamında öldürülmesini istemiyordu. İmam Hüseyin'in (a.s) Mekke'de öldürülmeye razı olmadığını görüyoruz? Neden acaba? Buyuruyor ki: Bu durumda Mekke'nin saygınlığı çiğnenmiş olur; bu saygınlık ortadan kalkar. Nasıl olsa beni öldürecekler; neden beni Allah'ın haremünde öldürsünler ve böylece Allah'ın haremının ve Beytullah'ın da saygınlığını çiğnesinler?! Görüyoruz ki; Osman'ın döneminde insanlar ayaklanınca,³⁰ onların isteklerinin yerine getirilmesini çok fazla istiyor, fakat Osman'ın öldürülmesini istemiyor. -Bu konu Nehcu'l - Belağa'da geçer- Osman'ı savunuyordu. Kendisi şöyle diyor: *"Osman'ı o kadar savundum ki bu açıdan günahkâr olmaktan korktum."*³¹ Fakat neden Osman'ı savunuyordu? Osman'ın taraftarı mıydı acaba? Hayır; bu şiddetli savunmasını "Senin öldürülmüş halife olmandan korkuyorum. Müslümanların halifesinin hilafet makamında öldürülmesi İslam alemi için utanç vericidir; hilafet makamına saygısızlıktır" buyurarak açıklıyor. İşte

30 - Ki hak üzere de ayaklanmışlardı; yani bütün itirazları yerindeydi -bugün Ehlisünnet de Osman'a itiraz edenlerin itirazlarının yerinde olduğunu kabul etmektedirler- dolayısıyla Ali (a.s) kendi hilafeti döneminde de onları ağırlıyordu. Osman'a itiraz edenler ve onun katilleri arasında Muhammed b. Ebubekir ve Malik Eşter gibi kişiler vardı; bunlar daha önce olduğu gibi sonraları da Emirülmüninin Ali'nin (a.s) özel ashabından oldular.

31 - Nehcu'l - Belağa, 240. hutbe.

bu nedenle, "Bunların istekleri meşrudur; bunların isteklerini yerine getir; bırak bunlar çekip gitsinler" diyordu. Diğer taraftan Emirülmüminin Ali (a.s) ayaklanan insanlara, işiniz olmasın, hak sözünüzü söylemeyin; bu diretiyorsa sizler çekip gidin, evlerinizde oturun demek istemiyordu; çünkü halifenin eli her ne kadar açık olsa zulümleri de bir o kadar artar. Elbette bunu da söylemiyordu; söylememesi de gerekiyordu. Fakat Osman'ın da hilafet makamında öldürülmesini istemiyordu. Sonunda Emirülmüminin Ali (a.s) istememesine rağmen bu iş vuku buldu.

Dolayısıyla İmam Hasan (a.s) direnecek olsaydı tarihin gösterdiği kadarıyla sonucu öldürülmektir; fakat İmam ve halifenin hilafet makamında öldürülmesi. Ama İmam Hüseyin'in (a.s) öldürülmesi itirazcı bir kişinin öldürülmesiydi. İmam Hasan'ın (a.s) döneminin şartlarıyla İmam Hüseyin'in (a.s) döneminin şartları arasındaki farklardan birisi budur.

Bu ikisi arasındaki ikinci fark ise şuydu: Her ne kadar da Irak ordusu, yani Kufe ordusu zayıf duruma düşmüş idiyse de, bu, ordunun tamamen yok olduğu, Muaviye'nin gelecek olsaydı komple fethedeceği, bila teşbih Resulullah'ın (s.a.a) Mekke'yi fethetmesi gibi kolay ve rahat bir şekilde fethedeceği anlamına gelmez. Halbuki İmam Hasan'ın (a.s) ashabından bir çokları ihanet etmiş, Kufe'de bir çok münafık çıkmış ve Kufe bir çok tarihî olay ve etkenlerin sonucu bozuk bir hal almıştı.

Kufe'de vuku bulan büyük belalardan biri de haricilerin ortaya çıkmasıdır; Emirülmüminin Ali (a.s) Haricilerin ortaya çıkışının da, yapılan hadsiz hesapsız fetihlerden kaynaklandığını düşünüyor, insanların talim ve terbiye olup, İslam ahlakıyla ve dinin ruhuyla aşına

olmadan, bu prensipler doğrultusunda genişletilmesi gereken İslam sınırlarının, bunlara paralel olarak genişletilmediğini ve fitnenin kökünün de bu sorundan kaynaklandığını söylüyordu. Nehcu'l - Belağa'da bu konuda şöyle geçer: Eşitim ve öğretim almayan, İslam'ı tanımayan ve İslam'ın talimatının derinliklerine aşına olmayan kişiler Müslümanların arasına girip diğerlerinden daha fazla Müslümanlık iddiasında bulundular.

Herhalûkârda, Kufe'de parçalanma ve gruplaşma meydana geldi. Ahlak, insanlık, din ve iman ilkelerine bağlı olmayan kimsenin elinin bu gibi şeylere bağlı olan kimsenin elinden daha açık olduğunu da hepimiz kabul etmekteyiz. Muaviye parayla Kufe'de büyük bir üs oluşturmuştu; sürekli Kufe'ye gönderdiği casuslar bir taraftan çok miktarda paralar dağıtıp insanların vicdanlarını satın alıyor, diğer taraftan da çok sayıda yaygaralar çıkarıp halkın moralini bozuyorlardı. Bunlar da kendi yerinde; İmam Hasan (a.s) direnecek olsaydı Muaviye karşısına büyük bir ordu oluştururdu; bir yere kadar Muaviye'nin yüz elli bin kişilik ordusuna karşı koyabilecek en az otuz kırk bin kişilik bir ordu oluştururdu ve belki -tarihlerde geçtiği gibi- yüz bin kişilik bir ordu da hazırlayabilirdi İmam Hasan (a.s). Fakat bütün bu çabasının karşısında elde edeceği sonuç ne olurdu? Sıffin'de Emirülmüminin Ali (a.s) Irak ordusunun daha iyi ve daha fazla olduğu o dönemde Muaviye'yle on sekiz ay savaştı. On sekiz ay sonra Muaviye nerdeyse tam bir yenilgiye uğramak üzereyken Kur'an'ı mızrağa vurma hilesini uyguladılar. İmam Hasan (a.s) savaşacak olsaydı Şam ve Irak Müslümanlarından oluşan iki büyük ordu arasından yıllarca sürecektir olan bir savaş çıkar ve iki taraftan belli bir sonuca varmadan on binlerce insan

öldürdü. Tarihî şartların gösterdiği kadarıyla Muaviye'yi yenilgiye uğratma ihtimali yoktur; sonunda İmam Hasan'ın (a.s) yenilgiye uğraması daha büyük ihtimaldir. İmam Hasan (a.s) iki üç yıl savaşıyor; bu savaşta iki taraftan on binlerce ve belki de yüz binden fazla insan öldürülecek; sonucu da ya iki tarafta yorulup gidip yerlerinde oturacaklar ya da İmam Hasan (a.s) hilafet makamında öldürülecek! Gerçekten İmam Hasan (a.s) için bir iftihar mıdır bu? Fakat İmam Hüseyin'in (a.s) tümü yetmiş iki kişi olan grubu var; hatta onları da gönderiyor, "İsterseniz gidin; ben yalnız kalacağım" diyor. Onlar da direnerek öldürülüyorlar; o da yüzde yüz iftihar edilecek bir şekilde.

O halde burada şu iki fark söz konusudur: Biri İmam Hasan'ın (a.s) hilafet makamındaydı ve öldürülecek olsaydı halife hilafet makamında öldürülmüş olurdu; diğeri ise İmam Hasan (a.s) hemen hemen Muaviye gücüne karşı koyabilecek bir güce sahipti ve bu savaşın başlatılması, beraberinde doğru bir nihaî zafer getiremeyeceği gibi uzun bir süre devam etmesi ve Müslümanlardan büyük bir grubun öldürülmesi sonucunu doğururdu.

İmam Hüseyin'in (a.s) Kıyamında Etkili Olan Nedenler ve Onun İmam Hasan'ın (a.s) Döneminin Şartlarıyla Mukayesesi

İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin'in (a.s) içinde bulundukları diğer şartlar da birbirinden çok farklıydı. İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamında üç etkenin rolü vardır. Bu üç etkenin her birini göz önünde bulundurduğumuzda bunların İmam Hasan'ın (a.s) döneminde daha farklı olduğunu görmekteyiz. İmam Hüseyin'in (a.s) kıyam etmesine neden olan birinci etken şudur: Zalim hükümet

İmam Hüseyin'den (a.s) biat etmesini isteyerek: "Biat için Hüseyin'i sıkı bir şekilde tut; ona hiçbir fırsat verme; kesinlikle biat etmesi gerekir" diyor. İmam Hüseyin'den (a.s) biat etmesini istiyorlardı. Bu etken açısından İmam Hüseyin'in (a.s) cevabı, "Hayır; biat etmem" sözüydü ve biat etmedi. Olumsuz cevap verdi. Peki ya İmam Hasan? Muaviye'yle barış yapmak isteyince Muaviye, "Gel bana biat et " diye İmam Hasan'dan biat etmesini mı istedi? - Biat hilafeti kabul etmek demektir- Hayır; aksine barış sözleşmesinin maddelerinden biri de biat istememektir ve zahiren hiçbir tarihçi İmam Hasan'ın (a.s) veya İmam Hasan'ın akrabalarından birinin, yani İmam Hüseyin, kardeşleri, ashabı ve Şiilerinin gelip Muaviye'ye biat ettiklerini yazmamıştır. Kesinlikle biat etme söz konusu değildi. Dolayısıyla, İmam Hüseyin'i (a.s) sert bir şekilde direnmeye sevkeden biat etmek etkeni İmam Hasan (a.s) hakkında söz konusu değildi.

İmam Hüseyin'in (a.s) kıyam etmesine neden olan ikinci etken Kufe halkının Kufe'yi kıyama hazır bir şehir diye o hazreti oraya davet edilmesi idi. Kufe halkı yirmi yıl boyunca Muaviye'nin hükümetini tadıp Muaviye döneminin ıstırap ve işkencelerini görüp onun zulümlerine tahammül ettikten sonra gerçekten artık sabırları tükenmişti, hatta bazılarının³² gerçekten Kufe'de yüzde yüz hazır bir zemin olduğuna ve beklenmedik bir olayın durumu değiştirdiğine inandıklarını görmekteyiz. Kufe halkı İmam Hüseyin'e on sekiz bin mektup yazıp tamamen hazır olduklarını bildiriyorlar. İmam Hüseyin (a.s) gelince Kufe halkı yardım etmediği için tabii ki herkes, "Demek ki zemin tam olarak hazır değildi" diyor. Fakat tarih açısından İmam Hüseyin (a.s) o mektuplara olumlu cevap

32 - Örneğin "Şehid-i Cavid"in yazarı gibi.)

vermeseydi kesinlikle tarih karşısına mahkum olurdu; çok müsait bir zemini kaçırdı, derlerdi. Oysa İmam Hasan'ın (a.s) Kufe'sinde durum tamamen tersineydi; yorgun ve rahatsız bir Kufe vardı; dağınık ve karışık bir Kufe vardı; içinde bin tane farklı görüş bulunan bir Kufe vardı; öyle bir Kufe'ydi ki Emirülmüminin Ali'nin (a.s) hilafetinin son günlerinde sürekli halkından ve hazırlıksız oluşlarından yakınıyor ve devamlı, "Allah'ım! Beni bu insanlardan al; bunlara layık oldukları bir hükümeti musallat et ki hükümetin kadir-kıymetini bilsinler. "Hazır Kufe" derken, yani İmam Hüseyin'e (a.s) hüccet tamamlanmıştı demek istiyorum. Yoksa bazıları gibi Kufe'nin gerçek bir hazırlık içerisinde olduğunu ve İmam Hüseyin'in (a.s) de gerçekten Kufe üzerinde hesap yaptığını söylemek istemiyorum. Hayır; İmam Hüseyin'e (a.s) insanı hayrete düşürecek bir şekilde hüccet tamamlanmıştı; zemin hazır olmasaydı bile o hüccet tamamlanmasını görmezden gelemezdi. Peki İmam Hasan (a.s) açısından nasıl? İmam Hasan (a.s) açısından ise hüccet aksine tamamlanmıştı. Yani Kufe halkı hazırlıklı olmadıklarını göstermişlerdi. Kufe'nin iç durumu o kadar bozuktı ki İmam Hasan'ın (a.s) kendisi bir çok Kufeliden kaçıyor, dışarı çıktığında -hatta namaza geldiğinde- elbisesinin altından zırh giyiyordu. Çünkü Hariciler ve Muaviye'nin beslediği kişiler çoktu; kendisinin öldürülme tehlikesi vardı. İmam Hasan (a.s) namaz halindeyken bir an kendisine ok atıldı; ancak İmam elbisesinin altından zırh giydiği için okun etkisi olmadı; aksi durumda İmam'ı namaz halinde okla öldürürlerdi.

Dolayısıyla, Kufe halkının daveti açısından hüccet İmam Hüseyin'e (a.s) tamamlanmıştı -hüccet tamamlandığı içinde olumlu cevap vermesi gerekiyordu-fakat İmam Hasan (a.s) açısından durum tam tersineydi;

Çünkü hüccet aksine tamamlanmıştı ve Kufe halkı neredeyse hazır olmadıklarını ilan etmişlerdi.

İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamındaki -İmam Hasan'ın (a.s) hareket tarzından farklı olarak etkili olan- üçüncü etken de iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma etkeniydi. Yani İmam Hüseyin'den (a.s) biat istendiği ve o hazretin ise biat etmeye hazır olmadığı ve yine Kufe halkının İmam Hüseyin'i (a.s) davet etmiş olması nedeniyle İmam'a hüccetin tamamlandığı ve İmam onlara bir cevap vermek için hazır olduğunu ilan etmesi dışında başka bir mesele daha vardı ve İmam Hüseyin (a.s) bu üçüncü nedenle kıyam etti. Yani eğer İmam Hüseyin'den (a.s) biat etmesi istenmeseydi yine kıyam ederdi ve eğer Kufe halkı davet etmeselerdi yine kıyam ederdi. Peki nedir bu mesele? İyiliği emretme ve kötülükten sakındırma meselesidir bu mesele. Muaviye'nin hilafete kurulduğu günden itibaren yirmi yıl boyunca yaptığı her şey İslam'a ters düşmekteydi. O zalim ve zorba bir yöneticiydi; zulüm ve haksızlığını herkes görmüş ve görmekteydi. İslam hükümlerini değiştirmiş, Müslümanların beytlmalini zayi etmiş, saygın kanları dökmüş, şöyle etmiş, böyle etmiş, şimdi de kendisinden sonra şarap için, kumar oynayan, köpek oynatan oğlu Yezid'i veliaht olarak tayin edip zorla kendi yerine oturtmakla en büyük günahı işlemişti. Bizim bunlara itiraz etmemiz gerekiyor. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah'ın haramını helak eden, ahdini bozan, Resulullah'ın sünnetine muhalefet eden, Allah kulları arasında günah ve haksızlıkla davranan zalim bir yöneticiyi görür de amel ve sözüyle ona karşı çıkmasa, bu durumda onu, o zalim yöneticiyi atacağı cehenneme atmak Allah zerine bir hak olur; haberiniz olsun: Onlar şeytana itaati gerekli*

bilmişlerdir..."³³ Kim zalim bir yöneticiyi bu durumda ve o durumda, bu belirtilerle görür de hareket veya sözüyle davranışlarına itiraz etmezse öyle bir günah işlemiş olur ki o kimseyi, o zalim yöneticiyi azaplandırdığı azapla azaplandırmak Allah üzerine bir hak olur. Muaviye'nin döneminde de durumun bilkuvve olarak böyle olduğunda şüphe yoktur. İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'nin nasıl bir mahiyete sahip olduğunda hiçbir şüphesi yoktu; fakat Muaviye İmam Ali'nin (a.s) döneminde, ben sadece Osman'ın kanını talep etmek istiyorum diyordu. Şimdi ise ben Allah'ın Kitabı, Resulullah'ın sünneti ve Hulefa-i Raşidin'in sünnetine yüzde yüz amel etmeye hazırım, kendimden sonra yerime birini halife tayin etmeyeceğim; benden sonra hilafet Hasan b. Ali'nindir ve hatta ondan sonra da Hüseyin b. Ali'nindir diyor; yani onların hakkını itiraf ediyor; sadece onları teslim etsinler -anlaşma maddesinden geçen tabir de "işî teslim etmek"tir- Yani işî bana bıraksınlar; ben bu şartlara uyacağım. Altı imzalanmış boş bir yaprak göndererek dedi ki: Hasan b. Ali istediği şartı buna yazsın, hepsini kabul ediyorum; ben bundan fazla hilafette kalmak istemiyorum; ben İslam dininin tüm emirlerini yerine getireceğim. Halk da o zamana kadar Muaviye ve etrafını deneme imkanı bulamamıştı.

Şimdi tarih karşısında bu durumda kaldığımızı kabul edin; Muaviye gelip altını imzaladığı boş bir sayfayı İmam Hasan'a (a.s) göndererek, "Sen kenara çekil; sen hilafeti niçin istiyorsun? İslam'ın emirlerini yerine getirmek için değil mi? Senin yapmak istediklerini ben yerine getireceğim; ancak sorun, Allah'ın Kitabı ve Resulullah'ın sünnetinin icrasını senin mi, yoksa benim mi yapacağım

33 - Tarih-i Taberî, c. 7, s. 300.

konusudur. Acaba sen sırf bu işi kendin yapmış olmak için mi böyle bir kanlı savaşa girişmek istiyorsun?!" şeklinde bu taahhütleri etseydi; İmam Hasan (a.s) bu şartlar altında işi bırakmayıp savaşı sürdürseydi, iki üç yıl savaşıydı; on binlerce insan ölseydi, tahripler yapılsaydı ve sonunda İmam Hasan'ın (a.s) kendisi de öldürülseydi, bugün tarih İmam Hasan'ı (a.s) kınayarak, "Bu şartlar altında barış yapması gerekirdi; Resulullah (s.a.a) da bir çok yerde barış yapmıştır. İnsan bir yerde de barış yapmalıdır" derdi. - Evet; biz de o zamanda olsaydık, biz de İmam Hasan'a derdik ki:- "Muaviye kendisi hükmetmek, işlerin komutasını yürütmek istiyor değil mi? Pekala, kendisi hükmetsin; ne senden onu halife olarak kabul etmeni, ne kendisini Emirulmüminin'in diye çağırmanı,³⁴ ne de ona biat etmeni istiyor; hatta eğer 'Şiilerin canı tehlikededir' desen, 'Baban Ali'nin tüm Şiileri emniyet ve güvence içerisinde olacak; Sıffın'de onlara karşı duyduğum bütün kinlerimi unuttum' diyor; -'maddi olarak ne kendimin ne de şialarımın kimseye muhtaç olmasını istemiyorum' desen- memleketin bir bölümünün vergilerini almayıp malî bakımdan bize muhtaç olmaman, kendin, Şiilerin ve akrabalarını rahat bir şekilde idare etmen için onları sana bırakmaya hazırım' diyor ve imzalıyor." İmam Hasan (a.s) bu şartlar altında barışı kabul etmeseydi bugün tarih karşısında mahkum olurdu. Fakat İmam Hasan (a.s) kabul etti; İmam kabul edince de tarih karşı tarafı mahkum etti. Muaviye o kadar dest paça olmasına rağmen bu şartların hepsini kabul etti. Ve bu da Muaviye'nin sadece siyasi açıdan zafere ulaşmasıyla sonuçlandı. Yani yüzde yüz politikacı bir kişi olduğunu, politikacılıktan başka hiçbir

34 - Muaviye'nin hiçbir zaman İmam Hasan'ın (a.s) onu "Emirulmüminin" diye çağırmasını beklememesini kaydetmişlerdir.

şeye sahip olmadığını gösterdi; çünkü hilafet kürsüsüne oturup iktidarı ele geçirir geçirmez anlaşmanın tüm maddelerini ayağı altına alıp onların hiç birine uymayarak hilekâr bir kişi olduğunu ispatladı. Ve hatta Kufe'ye gelince açık bir şekilde şöyle dedi: "Ey Kufe halkı! Ben geçmişte sizinle namaz kılasınız, oruç tutasınız, hac yapasınız ve zekat veresiniz diye savaşmadım. Ben size emirlik yapmak için sizinle savaştım." Daha sonra kötü niyetinin ifadelerinde açık bir şekilde ortaya çıktığını fark edince; dedi ki: "Bunlar kendinizin yapması gereken şeylerdir; bu konularda size ısrar etmem, baskı yapmam gerekmez." Muaviye kendisinden sonra hilafetin Hasan b. Ali'ye ve ondan sonra da Hüseyin b. Ali'ye ulaşması şartını kabul etmişti. Fakat hilafet kürsüsüne oturduktan yedi-sekiz yıl sonra Yezid'in veliahtlık meselesini söz konusu etmeye başladı. Anlaşmanın metninde Ali Şiilerini rahatsız etmemesi şart koşulmuşken çok kötü bir şekilde rahatsız edip ve onlara karşı kin gütmeye başladı. Gerçekten Muaviye'yle Osman arasında ne fark var? Hiçbir fark yok aslında; fakat Osman az da olsa Müslümanlar arasında -Şiiler dışında- hulefa-i raşidinden biri olarak makamını korudu; tabii ki bir takım sürçmeleri de oldu. Fakat Muaviye başından beri hilekâr bir politikacı olarak meşhur oldu ve genel olarak İslam uleması ve fakihleri açısından -sadece biz Şiiler açısından değil; Şiileri daha farklı bir mantığa sahiptir- Muaviye ve ondan sonra gelenler Resulullah'ın (s.a.a) halifeleri olup İslam'ı uygulamak için gelen kişilerin unvanından tamamen çıkıp sultan ve padişahlar kategorisine girdiler.

Dolayısıyla İmam Hasan'la (a.s) İmam Hüseyin'in (a.s) durumunu karşılaştırdığımızda bunların hiçbir açıdan mukayese edilemeyeceklerini görüyoruz. Arzetmek

istediğim son bir şey de İmam Hüseyin'in (a.s) çok net bir mantığa ve çok keskin bir kılıca sahip olmasıdır. Nedir o? *"Kim Allah'ın haramlarını helal eden... zorba bir yöneticiyi görürse... Onu cehennem ateşine atmak Allah üzerine bir hak olur..."* Yani kim şöyle-böyle yapan zalim bir yöneticiyi görür de sessiz kalırsa Allah huzurunda günahkardır. Fakat İmam Hasan (a.s) için bu mesele daha söz konusu değildi. İmam Hasan (a.s) için en fazla söz konusu olan, "Bunlar gelecek olsalar bundan böyle şunları yapacaklar" mantığıydı. "Bunlar gelecek olsalar bundan böyle şunları yapacaklar" mantığı bir şeyi yapmış olmaktan, şimdi onların karşısında somut bir senet ve delile sahip olmamızdan farklıdır.

İşte bu nedenle İmam Hasan'ın (a.s) barışı İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamı için zemin hazırladı, diyorlar. Emevilerin halka gizli olan mahiyetlerinin ortaya çıkması için İmam Hasan'ın (a.s) bir süre kenara çekilmesi, böylece ileride yapılacak olan kıyamın tarihî açıdan geçerliliği olması gerekiyordu. Daha sonra Muaviye'nin hiçbir şartına bağlı olmadığı anlaşılan bu anlaşmadan sonra Şiilerden bir grubu gelip İmam Hasan'a (a.s), "Artık bu anlaşmanın hiçbir geçerliliği yoktur -doğru söylüyorlardı; çünkü Muaviye onu çiğnemişti-. Onun için gelin kıyam edin siz" dediler. Fakat İmam, "Hayır; kıyam Muaviye'den sonra olacak" cevabını verdi. Yani durumlarını daha iyi ortaya koymaları için bunlara biraz daha fırsat vermek gerekir; kendilerini iyice ortaya koyduktan sonra kıyam vakti gelmiş olur. Bu cümlenin anlamı şudur: İmam Hasan (a.s) Muaviye'den sonraya kadar hayatta olsaydı ve İmam Hüseyin'in (a.s) bulunduğu konumda olsaydı kesinlikle kıyam ederdi. Dolayısıyla, İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamının doğru, meşru ve diki

nedenleri olan her üç etken açısından İmam Hasan'la (a.s) İmam Hüseyin'in (a.s) durumu birbirinden tamamen farklıydı. Ondan biat istiyorlardı, bundan ise böyle bir şey istemiyorlardı -halbuki biat etmek de başlı başına bir meseledir-. İmam Hüseyin'e (a.s) Kufe halkı tarafından hüccet tamamlanmıştı ve halk, Kufe yirmi yıl sonra nihayet uyanmıştır, Muaviye'den yirmi yıl sonraki Kufe yirmi yıl önceki Kufe'den farklıdır; bunlar artık Ali'nin (a.s) kadir - kıymetini biliyor, İmam Hasan'ın (a.s) değerini biliyor, İmam Hüseyin'in (a.s) kıymetini biliyorlar; Kufe halkı arasında İmam Hüseyin'in (a.s) ismi anılınca göz yaşı döküp ağlıyorlar; artık ağaçlar meyve vermiş, tarlalar yeşermiştir; tam bir hazırlık içersindeyiz; haydi gel diyorlardı. Bu davetler İmam Hüseyin'e (a.s) hücceti tamamlıyordu. Fakat İmam Hasan (a.s) hakkında durum farklıydı. Kufe'nin durumuna bakan herkesi onun hiçbir hazırlığı olmadığını görüyordu. Üçüncü mesele ise hükümetin kötü davranışydı -hakim olan bozukluğu kastetmiyorum; hakim bozuklukla yönetimin bozuk ve kötü davranışı farklı şeylerdir-. Muaviye İmam Hasan'ın (a.s) döneminde mahiyetinin ortaya çıkmasına, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak unvanıyla kıyam etmek için zemin oluşturmaya neden olacak veya bilfiil bir vazife oluşturacak bir hareket yapmamıştı; fakat İmam Hüseyin'in (a.s) döneminde şartlar yüzde yüz böyleydi.

Anlaşmanın Maddeleri

Şimdi bu barış anlaşmasının bazı maddelerini okuyup anlaşmanın durumunu görelim. Tarihçiler anlaşmanın maddelerini şöyle kaydetmişlerdir:

1- "Hükümet, Allah'ın Kitabı, Resulullah'ın (s.a.a) sünneti ve Hulefa-i Raşidin'in gidişatına uyması şartıyla Muaviye'ye bırakılacak."³⁵

-Burada şu noktaya da değinmem gerekir ki,- Emiulmüminin Ali'nin (a.s) şöyle bir mantığı var: Hilafet benim hakkım olduğu halde ben kendim veya başka birinin halife olması için kıyam etmem; bu halkın vazifesidir; ben ancak hilafet kürsüsünde oturan kişi işleri mecrasından çıkaracak olursa kıyam ederim. Nehcu'l - Belağa'da şöyle buyuruyor: Hakkım elimden alınarak zulüm sadece bana yapıldığı ve bunun dışında diğer işler kendi mecrasında olduğu müddetçe ben teslimim; ben ancak Müslümanların işleri mecrasından dışarı çıktığı zaman kıyam ederim.³⁶

Anlaşmanın bu maddesi böyledir ve gerçekte İmam Hasan (a.s) şöyle anlaşma yapmaktadır: Zulüm sadece benim şahsıma yapıp benim hakkım gasbediliyorsa ve o gaasıp Müslümanların işlerini doğru mecrasında idare etmediği taahhüt ediyorsa, bu durumda ben kenara çekilmeye hazırım.

2- "Muaviye'den sonra hükümet İmam Hasan'a geçecek. Onun başına bir bele gelecek olursa İmam Hüseyin'e (a.s) geçecek." Bu cümlemin anlamı şudur: Bu barış anlaşmasının geçici bir süresi vardır. İmam Hasan (a.s), "Al, hilafet senin olsun; biz kenara çekiliyoruz. İstedığın kadar istediğin işi yapabilirsin" buyurmamıştır. Hayır, "Muaviye hayatta olduğu müddetçe", bu barış anlaşması Muaviye hayatta olduğu süre için geçerlidir; Muaviye'den sonrası için bir geçerliliği yoktur. O halde

35 - Arapça'da işi bırakmak anlamında "teslim-i emr" ifadesi kullanılmıştır. Bunun Türkçe tabiri "hükümet"tir.

36 - Nehcu'l - Belağa, 74. hutbe.

Muaviye kendisinden sonrası için komplo hazırlayamaz: "Muaviye bir kimseyi kendine halife seçemez."

3- Muaviye Şam'da Emirülmüminin Ali'ye (a.s) lanet etmeyi yaygınlaştırmıştı. Bu çirkin hareketin durdurulması anlaşma maddelerinden biri olarak yazıldı: "Muaviye Emirülmüminin Ali'ye küfretmeyi ve namazlarda ona lanet etmeyi bırakmalı, Ali'yi iyi bir şekilde anmalıdır." Muaviye bunu da taahhüt edip imzaladı. Bunlar Ali'ye karşı propaganda yapıp diyorlardı ki, Ali -neuzubillah- İslam dininden çıktığı için ona lanet ediyoruz diyorlardı. Bu maddeyi imzalayan bir kişiye en azından şu kadar hüccet tamamlanmıştır: Sen Ali'yi gerçekten lanete layık bir kişi biliyorsan, o halde neden onu ancak iyi bir şekilde anmayı taahhüt ediyorsun. Fakat eğer Ali lanete layık değilse ve taahhüt ettiğin şey doğruysa, o halde neden böyle davranıyorsun?! Muaviye daha sonra bunu da çiğnedi ve bu çirkin hareket doksan yıl devam etti.

4- "Beş milyon dirhemi bulunan Kufe'nin beytülmalı hükümeti teslim etme konusundan müstesnadır; Muaviye her yıl İmam Hasan'a (a.s) iki milyon dirhem göndermelidir." Bu şart Muaviye hükümetine ihtiyaç duymamaları, zor durumda kalmamaları; ihtiyaçları olduğunda İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin'in (a.s) giderebileceğini bilmeleri için koşulmuştu. "Haşimoğullarına Ümeyyeoğullarına yapılan bağış ve hediyelerden imtiyaz vermeli, Cemel ve Sıffin savaşında Emirülmüminin Ali'nin (a.s) safında yer alıp şehit olan kişilerin aileleri arasında bir milyon dirhem bölüştürmeli ve bu paranın "Darabucrud" haraçlarından temin edilmelidir." Darabucerd Şiraz nahiyesinde dir. Bu bölgenin haraç ve maliyetini Haşimoğullarına ihtisas ettiler.

5- "Halk Şam, Irak, Yemen, Hicaz ve yeryüzünün her tarafından emniyet ve güvence içerisinde olmalı, zenci ve kızıl derliler emniyette olmalı; Muaviye onların sürçmelerini görmezden gelmelidir." Maksat, geçmişte onlara karşı güdülen kinlerdir; çünkü onların çoğu geçmişte Sıffin'de Muaviye'yle savaşımlardı. "Hiç kimseyi geçmişteki hatalarından dolayı cezalandırmamalı ve Irak halkını geçmişte onlara karşı duyulan kinlerden dolayı cezalandırmamalıdır. Ali taraftarları nerede olurlarsa olsunlar emniyet ve güven içerisinde olmalı, Ali Şiilerinden hiç birine eziyet edilmemeli ve Ali dostları can, mal, namus ve çoluk-çocuklarına bir zarar gelmesinden endişe duymamalıdır. Hiç kimse onları takip edip zarar vermemeli, hak sahibine kim olursa olsun hakkı verilmeli ve Ali dostlarının ellerinde olan şeyler onlardan alınmalıdır. Açıkta ve gizlide Hasan b. Ali ve kardeşi Hüseyin'in ve Resulullah'ın Ehl-i Beyt'inden hiç kimseni canına kastetmek için komplo hazırlanmamalıdır." Bu maddeler, özellikle 5. ve -Emirulmüminin Ali'ye lanet etme meselesi olan- 3. madde birinci maddeden de anlaşıyor; çünkü Muaviye Allah'ın Kitabı, Resulullah'ın (s.a.a) sünneti ve hulefa-i raşidinin gidişatına uygun davranmayı taahhüt etmiştir; bu durumda 3. ve 5. maddeyi de içermektedir; fakat buna rağmen Muaviye'nin üzerinde durduğu ve aksine davranacağını bildikleri için, ileride bunlar hakkında hiçbir tevil ve yorumda bulunulmaması için tek başına anlaşma maddelerinden biri olarak yerleştirildi. "Ve İslam aleminin hiçbir yerinde korkutulmamalı, tehdit edilmemelidirler." Bu ifadeyle, şimdiden senin davranışlarına karşı kötümseriz demek istiyorlar aslında.

Bu anlaşmanın maddeleri bunlardı. Muaviye'nin Abdullah b. Amir isminde bir temsilcisi vardı. Muaviye onu altını imzaladığı bir mektupla İmam Hasan'a (a.s) gönderip şartları sen yaz, senin bu sayfaya yazdığın tüm şartları kabul ediyorum dedi. İmam Hasan (a.s) da barış antlaşmasına bu şartları yazdı. Daha sonra da Muaviye ben Allah ve Resulünü tanık tutuyorum ki eğer böyle yapmazsam şöyle olayım, şöyle yapmazsam böyle olayım diye bir çok yeminlerle bu şartların tümünü kabul edip imzaladı.

Dolayısıyla, İmam Hasan'ın (a.s) döneminde ve içinde bulunduğu şartlarda yaptığı bu barışta bir kusur göremiyoruz. İmam Hasan'ın (a.s) hilafet makamında yaptığı barışla itiraz eden bir kişi olarak İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamını, aralarındaki arzettiğimiz bu kadar farklılıklara rağmen mukayese etmek doğru değildir; yani öyle görünüyor ki, (a.s) o dönemde İmam Hasan olmasaydı ve Emirülmüminin Ali'den (a.s) sonra İmam Hüseyin (a.s) halife olsaydı, o da bu barış anlaşmasını yapardı. İmam Hasan (a.s) da Muaviye sonrasına kadar yaşayacak olsaydı İmam Hüseyin (a.s) gibi kıyam ederdi; çünkü bu iki dönem arasındaki şartlar farklıydı.

SORU VE CEVAP

Soru: İmam Hasan (a.s) yerine Emirülmüminin Ali (a.s) olsaydı o da barış yapar mıydı? Çünkü Hz. Ali (a.s), "Ben, bir gün bile Muaviye'nin hükümetine tahammül etmem" buyuruyordu. İmam Hasan (a.s) Muaviye'nin hükümetine nasıl razı oldu?

Cevap: "İmam Hasan'ın (a.s) yerine Emirülmüminin Ali (a.s) olsaydı o da barış yapar mıydı?" sorusuna bu şekilde cevap verilemez. Evet, Hz. Ali (a.s) da İmam Hasan'ın (a.s) şartlarından olsaydı, hilafet makamında öldürülme endişesi olsaydı barış yapardı. Fakat Hz. Ali'yle (a.s) İmam Hasan'ın (a.s) şartlarının birbirinden çok farklı olduğunu biliyoruz; yani karışıklıklar Hz. Emirülmüminin Ali'nin (a.s) döneminin sonlarında ortaya çıktı; dolayısıyla Sıffin savaşı da ilerleme kaydeden bir savaştı. İçeriden Hariciler ortaya çıkmasaydı kesinlikle Emirülmüminin Ali (a.s) zafere ulaşırdı; bunda tartışma yoktur. Ama Emirülmüminin Ali'nin (a.s) neden bir gün dahi Muaviye'nin hükümetini kabul etmeye razı olmadığı, oysa İmam Hasan'ın (a.s) buna razı olduğu yönündeki sorunuza gelince; siz bu ikisini karıştırıyorsunuz. Hz. Ali (a.s) Muaviye'nin kendinden sonraki halife ve kendisi tarafından atanmış bir kişi olarak bir gün bile hükümet etmesine razı değildir; fakat İmam Hasan (a.s) Muaviye'yi kendi yerine halife etmek istemiyor, kendisi kenara çekilmek istiyor. İmam Hasan'ın (a.s) barışı kenara çekiliştir, taahhüt ediş değil. Bu antlaşmada hilafetin adı bile geçmemiştir, Emirülmümininden bahsedilmemiş,

Resulullah'ın (s.a.a) yerine geçecek olan halifeden söz edilmemiştir. Mevzu bizim kenara çekilmemizdir; işin sorumluluğu onun üzerinedir; fakat şahsen bu işe layık olmayan, ama doğru bir şekilde yapmayı taahhüt eden bu adamın işi doğru bir şekilde yapması şartıyla. O halde bu ikisi çok farklıdır. Emirülmüminin Ali (a.s), Muaviye gibi birinin benim tarafımdan ve benim temsilcim olarak bir yerde kalmasına razı olmam buyurmuştur. Böyle bir şeye İmam Hasan (a.s) da razı değildir ve barış şartları da böyle bir şeyi içermemektedir.

Soru: Emirülmüminin Ali (a.s) İmam Hasan'a (a.s) Muaviye'ye karşı nasıl davranması gerektiğiyle ilgili bir vasiyette bulunmuş muydu?

Cevap: Bugüne kadar Emirülmüminin Ali'nin (a.s) vasiyetlerinde bu konuda bir şey söylediğine rastladığını hatırlamıyorum; fakat durum açıktı; tarih sayfalarında kalmasa bile durum açıktı. Emirülmüminin Ali (a.s) sonuna kadar Muaviye'yle savaştan yanaydı; hatta Emirülmüminin Ali'nin (a.s) durumunun karışık olduğu son dönemlerde bile Hz. Ali'yi (a.s) rahatsız eden şey Muaviye'nin durumuydu. Hazret Muaviye'yle savaşıarak onu ortadan kaldırmak gerektiğine inanıyordu. İmam Ali'nin (a.s) şehadeti Muaviye'yle yeni bir savaşa girmesine engel oldu. Nehcu'l - Belağa'daki meşhur bir hutbede Hz. Ali'nin (a.s) halkı cihada davet ettiği ve sonra Sıffin'de öldürülen sadık ashabın anarak şöyle buyurduğu geçer: *"Nerede yola binip hak üzere canlarından geçen kardeşlerim, nerede Ammar? Nerede İbn-i Teyyihan? Nerede Zu's-Şehaeteyn?"* sonra ağladı. İmam bu hutbeyi Cuma namazında okuyup insanları hareket etmeye davet etti. Fakat yazıyorlar ki, sonraki Cuma'ya ulaşmadan darbe alarak şehid oldu. İmam Hasan (a.s) da ilk önce

Muaviye'yle savaşmaya kararlıydı; fakat ashabının bağından geçenleri görüp onların hazır olmadığına ve i ihtilaflara dikkat edince savaşmaktan vazgeçip barış yapmaya karar verdi. Yani İmam Hasan (a.s) bu savaşın utanç verici bir savaş olduğunu, o insanlarla savaşa gitmenin rezillikten başka bir şey olmadığını gördü. "Sabat"ta kendi ashabı gelerek mızrakla ayağına vurdular.

İmam Hüseyin (a.s) hareketinin büyük imtiyazlarından biri Hazretin tüm şiddet ve sıkıntılar karşısında direnen iman bakımından güçlü bir çekirdek oluşturmasıydı. Tarih onlardan birinin bile gidip düşman ordusuna sığındığını yazmıyor; fakat tarih düşman ordusundan büyük bir grubun Aşura günü onlara katıldığını yazıyor; yani İmam Hüseyin'in (a.s) ashabından bir (veya iki) kişi dışında hiç kimse zaaf göstermemiştir. O da Zahhak b. Abdullah-i Maşrikı'dır. Zahhak başından beri gelip İmam Hüseyin'e (a.s) şöyle dedi: "Ben varlığımın size bir yararı olacağını ihtimal verdiğim sürece sizinle birlikteyim; fakat size en kk bir yararım dokunmayacağını bildiğim anda ayrılacağım. Ben bu şartla sizinle birlikte gelirim." Zehhak bu şartla İmam Hüseyin'le (a.s) birlikte gitmeye razı oldu; İmam da kabul etti. Geldi Aşura gününe kadar, o son anlara kadar kaldı. Sonra İmam Hüseyin'in (a.s) huzuruna gelip, "Ben size koştuğum şarta göre şimdi gidebilirim; çünkü artık varlığımın size bir yararı dokunmayacağını hissediyorum" dedi. İmam (a.s), "Gitmek istiyorsan git" buyurdu. Zehhak'ın hızlı koşan mükemmel bir atı vardı. Atına binip hazırlamak için birkaç kırbaç vurdu. Etrafı sarılmıştı. Bir nokta seti. Aniden düşmana doğru atını mahmuzladı; fakat saldırmak için değil, düşman ordusunu yarıp kaçmak için. Düşmanın içine dalıp dışarı ıktı. Bir grup onu takip etti. Tam yakalanmak üzereyken tesadüfen

takip edenler arasında bir tanış çıktı; "Ona dokunmayın. O savaşmak istemiyor, kaçmak istiyor" dedi. Onlar da bıraktılar çekip gitti. Fakat ondan başka hiç kimse zaaf göstermedi. Ama İmam Hasan'ın (a.s) ashabı zaaf gösterdiler; rezalet yaptılar. -İmam Hasan (a.s) barış yapmasaydı- kendi ashabı tarafından neredeyse utanç verici bir şekilde öldürülürdü. Dolayısıyla bunlar arasında fark var.

Maksat, Emirülmüminin Ali'nin (a.s) yine de savaşmaya kararlı olduğudur; İmam Hasan (a.s) da ilk başta savaşmaya kararlıydı; fakat Kufe halkından gördüğü şeyler savaşa devam etmesini engelledi. Hatta İmam Hasan (a.s) o az sayıda gelip şehrin dışına çıkanlara da "Nuheyle"ye gidin buyurdu. Kendisi de hutbe okuyarak halkı savaşa davet etti. İmam (a.s) hutbe okuyunca bir kişi bile olumlu cevap vermedi. Bunun üzerine Udey b. Hatem ayağa kalkarak halkı kınadıktan sonra "Ben hareket ettim" dedi. Udey ve ona bağlı olan bin kişi hareket edince diğerleri de hareket ettiler. Sonra İmam Hasan (a.s) da hareket edip Nuheyle'ye gitti. On gün orada kaldı. Fakat sadece dört bin kişi toplandı. İmam (a.s) tekrar gelip halkı seferber etti. Bu defa büyük bir kalabalık geldi. Fakat oracıkta zaaf gösterdiler. Başlarından bir grubuna para verdiler; onlar da akşamleyin kaçıp gittiler. Bir grubu başka bir şekilde ve bir grubu da diğer bir şekilde; bunun üzerine İmam (a.s) artık iftiharla savaşma zemini olmadığını gördü -ve bu koşullar altında savaşmaktansa sulh yapmayı tercih etti.-

Soru: İmam Hasan (a.s) barış yapmayacak olsaydı tarih, neden barış antlaşmasında kendi şartlarını ileri sürebileceğin bu işi yapmadın diye Hazret'i kınardı söylediniz; fakat bu söz doğru görünmüyor; çünkü halk

İmam Hasan'a (a.s) imzalanmış boş bir kağıdın gönderilmesini hile kabul ediyordu; nasılsa ben senin sözlerini kabul etmiyorum, sen istediğini yaz anlamındaydı. Halk Muaviye'yi Hz. Emirülmüminin Ali'nin (a.s) döneminde tanımışlardı...

Cevap: Tesadüfen imzalanmış o boş kağıtta Muaviye başka bir hile de yapabilirdi. Şöyle ki İmam Hasan'ın (a.s) istediği şartların İslami mi, yoksa gayr-i İslami mi şeyler olduğunu görebilirdi. Çünkü Muaviye kendi durum ve konumu açısından -gerçekte de böyleydi- İmam Hasan'ın (a.s) ne istediğini bilmek istiyordu. -Bu işi hem İmam Hasan (a.s) istiyordu, hem de Muaviye-. Onun şartlarının kendi yararına mı, Müslümanların yararına mı olduğunu görmek istiyordu. Biz bütün şartların Müslümanların yararına olduğunu gördük. İmam Hasan (a.s) bunun dışında ne bir şey yapabilirdi ve ne de yapardı. Siz, halk bunu hile kabul ederlerdi diyorsunuz. Halbuki halk, "Ne iyi adam!" diyorlardı. -Ve İmam Hasan'a (a.s) da diyorlardı ki:- Sözünü söyle de senin ne istediğini görelim. Acaba, "Yalnız ben halife olmalıyım" mı diyorsun, yoksa başka bir şey mi istiyorsun? Başka bir şey istiyorsan, bu zaten gerçekten Müslümanları saadete ulaştırmaya hazırdır.

Halk Muaviye'yi Hz. Ali'nin (a.s) döneminde tanıyorlardı diyorsunuz. Tesadüfen halk Muaviye'yi kötü bir adam, ama iyi bir yönetici olarak tanıyordu; Kufe halkının gevşemesinin nedenlerinden biri de budur işte. Onlar, "Muaviye kötü bir adam olsa da eli altındakilere iyi davranıyor. Şam halkına nasıl davranıyor, görüyor musunuz?! Şamlılar ondan ne kadar razılar!" diyorlardı. Muaviye'yi tanıyanlar, her ne kadar kötü bir insan olsa da iyi bir yöneticidir. Yönetime o geçecek olursa Kufe

halkıyla diğerk insanlar arasında fark gözetmez şekilde tanınmışlardı. Hele bir de Muaviye sabırlı ve tahammüllü bir kişi olarak tanınmıştı. Muaviye'nin siyasi bir sabrı vardı; tarihçiler Kufeliler hakkında siyasi sabrını gündeme geçiremedi, bunu gündeme geçirecek olsaydı manevi açıdan da başarı sağlardı, diye onu eleştirmişlerdir. Muaviye siyasî sabrıyla meşhurdy. İnsanlar gidip ona küfrediyorlardı; o ise gülüyor, sonunda da para veriyor ve onları cezp ediyordu. Hükümet için budan daha iyisi bulunmaz; kötü bir kişi olsa da varsın olsun diyorlardı. İmam Hasan (a.s) da bu nedenle -barış yapmaya karar verdi; sanki halka diyordu ki:- "Pekala; işleri iyi yapması için biz bu kötü adamı getirdik; görün bakalım beklediğiniz gibi bu kötü adam işleri iyi yapacak mı?" Kesinlikle Muaviye zalim bir yönetici olarak tanınmamıştı; sadece makamperest ve koltuk sevdalısı bir kişi olarak tanınmıştı. Muaviye'yi, onun nasıl bir yönetici olduğunu gerçekten İmam Hasan'ın (a.s) barış dönemi tanıttı.

Soru: Barış antlaşmasını İmam Hüseyin (a.s) de imzaladı mı? Ve acaba İmam Hüseyin (a.s) İmam Hasan'ın (a.s) barışına itiraz etti mi?

Cevap: Ben hiçbir yerde İmam Hüseyin'in (a.s) de barış antlaşmasını imzaladığını görmüş değilim; İmam Hüseyin'in (a.s) imzalamasına gerek de yoktu. Çünkü o dönemde İmam Hüseyin (a.s) İmam Hasan'a (a.s) tabi ve teslim olan bir kişiydi. İmam Hasan'ın (a.s) yaptığı her şeyi kabul ve taahhüt ediyordu. Hatta İmam Hasan'ın (a.s) barış yapmasına karşı olan bir grup İmam Hüseyin'e (a.s) gelerek, "Biz bu antlaşmayı kabul etmiyoruz; gelip sana biat edelim mi?" dediler. İmam Hüseyin (a.s), "Hayır; kardeşim İmam Hasan (a.s) ne yaparsa ben ona tabiim"

buyurdu. Tarih açısından İmam Hüseyin'in (a.s) yüzde yüz İmam Hasan'ın (a.s) barışına tabi olduğu kesindir.³⁷ Yani İmam Hüseyin (a.s) bu barışa en küçük bir muhalefette bulunmamış ve ben bu barıştan yana değilim diye itiraz ettiğine, daha sonra İmam Hasan'ın (a.s) barış yapmaya kararlı olduğunu görünce sustuğuna hiçbir yerde rastlanmamıştır. Hayır; İmam Hüseyin'in (a.s) bir itirazda bulunduğuna rastlanmamıştır.

37 - Tarih açısından diyorum; yoksa imamet açısından biz bunları ayıramayız.

İMAM ZEYNULABİDİN (A.S)
HAKKINDA

Bismillahirrahmanirrahim

İmam Zeynulabidin (a.s) maneviyet kahramanıdır - tam anlamıyla bir maneviyat-; yani Ali b. Hüseyin (a.s) gibi bir kişinin varlığının felsefelerinden biri şudur ki, insan Resulullah'ın (s.a.a) Ehl-i Beytine baktığı zaman - her birinde ve onlardan biri olan İmam Zeynulabidin'de (a.s)- İslam maneviyatının, yani İslam'ın hakikatinin, o İslam inancının Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Ehl-i Beyt'ine (a.s) ne kadar nüfuz ettiğini görmektedir; bu da başlı başına dikkate alınması gereken bir konudur. İnsan Ali b. Ebutalib (a.s) gibi bir kişiyi görünce; çocukluktan Resulullah'ın (s.a.a) eli altında eğitilen ve büyüyen, Resulullah'ın (s.a.a) son nefeslerinde başını dizlerinin üzerine alan, Resul-i Ekrem (s.a.a) dizlerinde canını Allah'a teslim eden; çocukluktan Peygamberin evinde olan, onun kadar hiç kimse Peygamberle birlikte olmayan; evet insan Ali'nin (a.s) yaşamına baktığında tepeden tırnağa Resulullah'a (s.a.a) iman dolu olduğuna şahid oluyor ve insan Ali (a.s) aynasında Resul-i Ekrem'i (s.a.a) görüyor. Ali (a.s) gibi bir kişinin tepeden tırnağa - Resulullah'a (s.a.a)- imanla dolup taşması neyin nesidir?

İmam'ın (a.s) İbadeti

Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) hepsi böyledir. Gerçekten şaşırtıcıdır. İnsan Ali b. Hüseyin'e baktığı zaman, Allah Teala karşısındaki o korkusu, gerçek bir yakarış ve - Aleksis Karl'ın dediği gibi- ruhun Allah'a doğru uçuşu olan namazları görünce -onun kıldığı namazda, vücudu Ka'be'ye dönük ve ruhu başka yerde değildi; ruh sanki şu vücuttan çıkıp gidiyordu-. Evet; insan Ali b. Hüseyin'i (a.s) görünce içinden kendi kendine, "Bu nasıl bir İslam?! Bu nasıl bir ruh?!" diyor.

Bütün bu şarkılar şahtandı
Gerçi Abdullah'ın boğazındandı.

İnsan Ali b. Hüseyin'i (a.s) görünce sanki gecenin son üçte birinde veya Hıra dağında ibadet mihrabında Resul-i Ekrem'i (s.a.a) görüyor gibi oluyordu.

Bir gece İmam (a.s) kendisinin ehli olduğu o dua ve yakarışlara meşguldü. O sırada çocuklarından biri yere düşüp kemiği kırıldı. Bunun üzerine tabibe ihtiyaç duydular. Ev halkı gelip İmam'ı (a.s) ibadetini bozmadılar. Gidip tabibi getirip feryatlar içindeki çocuğun elini bağladılar. Çocuk rahatladı ve sorun bitti. Sabahleyin İmam (a.s) çocuğun elini bağlı görünce, "Ne olmuş?" diye sordu. Durumu anlattılar. İmam (a.s), "Ne zaman oldu?" diye sorunca, "Dün gece falan saatte, siz ibadetle meşgulken" dediler. Demek ki, İmam (a.s) kendini öyle bir ibadete kaptırıp, ruhu öyle bir Allah'a doğru uçmuştu ki o gürültü patırdı ve bağırmaclarını hiç birini duymamıştı.

Sevgi Elçisi

İmam Zeynulabidin (a.s) sevgi ve muhabbet elçisiydi. Bu da şaşırtıcı bir durumdur: Yürürken nerede kimsesiz birini görseydi, garip birini görseydi, fakir ve yoksul birini görseydi, kimsenin ilgilenmediği bir kimseyi görseydi ona sevgi ve şefkat gösterir, gönlünü alır ve evine götürürdü. Bir gün cüzam hastalığına yakalanmış bir grubu gördü - herkes cüzam hastalığına yakalanmış birini görünce, bu hastalığın kendisine bulaşmasından endişelenerek ondan kaçır. Fakat bu hastalığa yakalananlar da Allah'ın bir kuludurlar-. İmam (a.s) onları davet etti. Evine götürüp bakımlarıyla ilgilendi. İmam Zeynülâbidin'in (a.s) evi miskinlerin, yetimlerin ve zavallı kimselerin eviydi.

Hac Kafilesinde Hizmet

Resulullah'ın (s.a.a) oğludur İmam Zeynulabidin (a.s). Hacca gidiyor. Fakat kendisini tanıyan bir kabileyle gitmekten çekiniyor. Uzaktan kendisini tanımayan bir kafilenin gelmesini, garip bir kişi olarak o kabileye girmeyi gözetiyor. Bu kabilelerden birine katıldı. Onlardan hizmet etmek için izin istedi. Onlar da kabul ettiler. O zamanlarda at ve deve gibi hayvanlarla gidiyorlardı hacca. Onun için on - on iki gün sürüyordu hac yolculuğu. İmam (a.s) bu süre içerisinde kafilenin bir hizmetçisi gibi çalıştı. Yol esnasında bu kabileyle karşılaşan bir adam İmam'ı (a.s) tanıdı. Adam İmam'ı tanıyınca hemen yanına gidip, "Hizmetçi olarak getirdiğiniz bu adamın kim olduğunu biliyor musunuz?!" diye sordu. Onlar, "Tanımıyoruz; Medinelidir. Fakat çok iyi bir genç!" dediler. Adam, "Evet; tanıımıyorsunuz. Eğer tanısaydınız ona böyle emirler vermez, onun size hizmet etmesine müsaade

etmezsiniz" dedi. Kafiledeki hac yolcuları, "O kim ki?!" siye sordular. Adam, "Bu peygamberin evladı Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebutalib'dir" dedi. Hacılar koşup İmam'ın eline-ayağına düştüler: "Efendimiz; neden böyle yaptınız?! Bu hareketimiz nedeniyle Allah'ın azabına uğrayabilirdik, size karşı yakışmaz bir harekette bulunabilirdik. Siz bizim serverimiz olmalısınız. Sizi burada oturmanız ve bizim hizmet etmemiz gerekirdi" dediler. Fakat İmam (a.s), "Hayır," buyurdu; "Ben bunu denedim. Beni tanıyan bir kabileyle gittiğimde kafiledekilere hizmet etmeme izin vermiyorlar. Bu nedenle Müslümanlara ve arkadaşlarıma hizmet etmeye muvaffak olabilmek için beni tanımayan bir kabileyle gitmek istedim."

İmam'ın Dua ve Ağlaması

Ali b. Hüseyin (a.s) değerli babası İmam Eba Abdullahi'l-Hüseyin (a.s) gibi bir fırsat bulamadı; yine İmam Sadık (a.s) gibi bir fırsat da bulamadı. Fakat İslam dinine hizmet etmek isteyen bir kimse için her zaman fırsat vardır; ama fırsatlardaki şekiller farklıdır. Bakın İmam Zeynülâbidin duayla Şii dünyasına ne kadar büyük bir hizmet etmiştir! Bununla birlikte o dua elbisesiyle kendi işini de yapıyordu.

Bazıları İmam Zeynülâbidin'in (a.s) değerli babasından sonra hayatta olduğu müddetçe kılıçla kıyam etmediği için olayları unuttuğunu sanıyorlar; fakat durum kesinlikle bu şekilde değildir. İmam Zeynülâbidin (a.s) değerli babasının kıyamının etkisinin devam etmesi için her fırsatı değerlendiriyordu. O ağlamaları ve anmalarının sebebi neydi? Acaba yüreği yanan ve hedefsiz ağlayan bir kişi gibimiydi İmam'ın durumu?! Yoksa bu olayın canlı

kalmasını ve insanların İmam Hüseyin'in (a.s) niçin kıyam ettiğini ve onu kimlerin öldürdüğünü unutmamalarını mı istiyordu? İşte İmam (a.s) bazen bu nedenle uzun uzadıya ağlıyordu. Bir gün -İmam'ın Aşura'da kaybettiği azizleri için ağladığını anlayan- hizmetçilerinden birisi, "Efendim! Artık bu ağlamalarınıza bir son vermenin zamanı gelmedi mi?" diye sordu. İmam (a.s), "Ne diyorsun sen?!" buyurdu, "Yakub'un bir Yusuf'u vardı. Kur'an onun duygusunu, **"Hüzünden gözleri ağardı"**³⁸ şeklinde anlatıyor. Ben kendi gözlerimle biri diğerinden sonra yere düşen on sekiz Yusuf gördüm."

38 - Yusuf, 84.

İMAM SADİK (A.S) VE HİLAFET MESELESİ

1. Oturum

İmamet ve hilafetle ilgili konumuzun devamında İmam Hasan'ın (a.s) barışı ve ondan sonra İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlığı³⁹ meselesine ulaştık. Her iki konu hakkındaki bir takım soruları cevapladık. Bu konuları tamamlamak için şunu söylemek gerekir ki, Ehl-i Beyt İmamları (a.s) bu hususta bazı açılardan bunlara benzeyen başka bir meseleyle daha karşılaşmışlardır; bu alanda İmam Sadık'la (a.s) ilgili bir takım sorular ve hatta bazı eleştiriler vardır. Bu dört imam, yani Emirülmüminin Ali (a.s), İmam Hasan (a.s), İmam Rıza (a.s) ve İmam Sadık (a.s) dışında diğer imamlar için hilafet meselesi hiçbir şekilde söz konusu olmamıştır. İmam Sadık'la (a.s) ilgili olarak hilafetin icmalen sunulması söz konusudur. İmam Sadık (a.s) hakkında gerçekte iki soruyla karşılaşmaktayız. Biri Ümeyyeoğullarının son döneminde ve Abbasilerin hakimiyetlerinin başlarına tesadüf eden İmam Sadık'ın (a.s) döneminde uygun bir siyasi fırsat oluştu. Abbasiler bu fırsattan yararlandıkları halde neden İmam Sadık (a.s)

39 - Bu konu zaman açısından "İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlığı" konusundan sonra işlenmiştir.

yararlanmak istemedi? Ümeyyeoğulları'nın gittikçe muhalifeleri artıyordu; ister Araplar arasında, ister İranlılar arasında dinî ve dünyevî nedenlerle muhalifleri artış kaydediyordu. Dinî nedenler halifelerin açıkça işledikleri günah ve fesatlardı. Dindar insanlar onların fasık, zalim ve liyakatsiz kişiler olduklarını tanımış, İslam dininin ileri gelenlerine ve takvalı kişilere karşı işledikleri cinayetlere şahit olmuşlardı. -bu gibi olaylar yavaş yavaş etki bırakıyordu.- Özellikle İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetinden sonra Ümeyyeoğullarına karşı nefret hissi halk arasında daha da arttı ve daha sonra vuku bulan kıyımların ardından -örneğin Zeyd b. Ali ve Yahya b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin'in kıyımları gibi- dinî görünümelerini tamamen kaybettiler. Onların günah ve fesatlarını da duymuşsunuzdur. Şarap içme, ayyaşlık ve bu gibi işleri açıkça insanların gözleri önünde yapmaları dinî görünümelerini tamamen yok etmişti. Dolayısıyla halk dinî açıdan onlardan nefret ediyordu. Dünyevî açıdan da hakimleri zulmediyorlardı; özellikle Haccac b. Yusuf'un Irak'ta ve diğer birkaç kişi Horasan'da bir çok zulümler yaptılar. Özellikle İranlılarda; İranlılar arasında da Horasanlılarda -o da geniş anlamında eski Horasan'da- Emevi halifelerine karşı bir hareketlenme oluşmuştu. İslam'la hilafet düzeni arasında bir ayrılık meydana gelmişti. Özellikle Alevilerin bazı kıyımları Horasan'da olağan üstü bir etki bırakmıştı; kıyam edenlerin zahiri açıdan bir zafer elde edememelerine rağmen; kıyımlar tebligat açısından fevkalade bir etki bıraktı. İmam Zeynulabidin'in (a.s) oğlu Zeyd Kufe sınırlarında kıyam etti. Yine Kufe halkı ona biat edip biatlarına sadık kalmadılar; ona karşı çok cani bir şekilde davrandılar. Mezarının nerede olduğu bilinmemesi için arkadaşları

geceleyin nehrin suyunu kesip su yatağında onun için mezar kazıp oraya defnettikten sonra tekrar suyu yatağına salmalarına rağmen bu işi yapanların durumu raporlamaları sonucu birkaç gün sonra gelip cenazesini oradan çıkararak astılar. Zeyd'in cenazesi dar ağacında kalarak kurudu. Hatta cenazesinin dört yıl dar ağacında kaldığı söylenmektedir. Zeyd'in Yahya isminde genç bir oğlu vardı. O da kıyam ettikten sonra yenilgiye uğrayarak Horasan'a gitti. Yahya'nın Horasan'a gitmesi orada çok etki bıraktı. Kendisi Emevilerle savaşta öldürülmesine rağmen halk arasında fevkalade bir sevgi kazandı. Zahirî Horasan halkı Resulullah'ın (s.a.a) evlatlarının hilafet düzeni karşısında böyle kıyam başlattıklarını anladılar. O dönemlerde haberler günümüzdeki kadar çabuk yayılmıyordu. Gerçekte İmam Hüseyin (a.s), babası Zeyd ve diğer olayları Yahya tebliğ edebilmişti. Öyle ki Horasanlılar Emevilere karşı kıyam edince -yazıyorlar ki- Horasan halkı Yahya için yetmiş gün yas tuttu. -İlk başta hedefe ulaşmayan inkılapların daha sonra nasıl etki bıraktıkları anlaşılıyor.- Herhalukârda Horasan'da bir inkılap zemini oluşmuştu. Elbette tamamen bir rehber tarafından yönlendirilen bir inkılap değildi; çok şiddetli genel bir rahatsızlığın halk arasında hakim olmasıyla yapılan kıyamlardı.

Abbasilerin Halkın Rahatsızlığından Yararlanmaları

Abbasiler bu olaydan oldukça fazla yararlandılar. İbrahim İmam, Ebu'l-Abbas Seffah ve Ebu Cafer Mensur isminde üç kardeşlerdi. Bu üç kardeş Resulullah'ın (s.a.a) amcası Abbas b. Abdulmuttalib'in torunlarıdır. Şöyle ki bunlar Abdullah'ın, Abdullah Ali'nin ve Ali ise meşhur

Abdullah b. Abbas'ın oğludur. Başka bir tabirle şu Emirulmüminin Ali'nin (a.s) ashabından olan meşhur Abdullah b. Abbasi'nın Ali isminde bir oğlu var, onun da Abdullah isminde bir oğlu var. Abdullah'ın ise İbrahim, Ebu'l Abbas-i Seffah ve Ebu Cafer isminde üç oğlu var; bu çocukların üçü de gerçekten fevkaladeydi. Bunlar Emeviler'in son dönemlerinde bu olaylardan yararlandılar. Şöyle ki gizlice mübelliğler yetiştirdiler. Gizli bir teşkilat oluşturdular. Kendileri ise Hicaz, Irak ve Şam'da gizlenip bu teşkilatı yönetiyorlardı. Temsilcileri dört bir yanda - daha fazla Horasan'da- halkı Emevi düzenine karşı kıyam ve ayaklanmaya davet ediyorlardı. Fakat kıyamın önderliğini ele alacak belli bir kişiyi tanıtmıyor, "Resulullah'ın Ehl-i Beyt'inden iyi bir kişinin" önderliği adı altında davet ediyorlardı. Buradan halk arasında Resulullah'ın (s.a.a) Ehl-i Beyti (a.s) ve İslam'ın zemini olduğu anlaşılmaktadır; bugün ise Ebu Müslim'in kıyama gibi bu kıyamlara İranlılık görünümü verip halkın milli İranlılık taassupları nedeniyle bu işe giriştiklerine söyleyenler var. Oysa böyle olmadığına yüzlerce delil vardır. Şimdi bu konuya girmek istemiyorum; fakat bu iddiayı doğrulayacak bir çok deliller vardır. Elbette halk onları istemiyorlardı. Fakat halkın kendilerini kurtarmak için düşündükleri şey Emevilerden kurtulup İslam'a sığınmaktı. Halkın attığı tüm sloganlar İslamî sloganlardı. O büyük ve geniş Horasan'da hilafet düzenine karşı kıyam eden halkı İran yanlısı sloganlar yerine İslamî sloganlar atmaya zorlayacak bir güç yoktu. O dönemde Horasan halkı hilafet ve İslam'ın hakimiyetinden çıkmayı isteselerdi, bu işi çok kolay bir şekilde yapabilirlerdi; fakat bunu yapmadılar. İslam adına ve İslam için hilafet düzenine karşı mücadele ettiler. Dolayısıyla hicretin 129.

yılında Merv şehrinin "Sefidnah" adlı bir köyünde kıyıamlarını gerçekleştirdiklerinde -bu iş için zaman olarak Ramazan bayramını tayin ettiler ve bayram namazından sonra da kıyıamlarını ilan ettiler- bayraklarının üzerine Kur'an-ı Kerim'in cihat hakkındaki şu ayeti yazmışlardı: **"Kendileriyle savaşılan(mü'min)lere (karşı koyma) izn(i) verildi. Çünkü onlara zulmedilmiştir ve şüphesiz Allâh, onlara yardım etmeğe kâdirdir."**⁴⁰ Bu ayet Kur'an-ı Kerim'in cihad hakkındaki ilk ayetidir. Ne kadar güzel bir ayet değil mi! Müslümanlar Mekke'de oldukları müddetçe Kureyş'in zulüm ve haksızlıkları altında inliyorlardı; cihad etme izinleri de yoktu. Medine'de zulme uğrayan kişilerin kendilerini savunmaları adı altında cihad etmelerine izin verildi. Esasen İslam cihadı -Hac suresindeki- bu ayetle başladı. Slogan edindikleri diğer ayet ise şuydu: **"Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allâh yanında en üstün olanınız, (günâhlardan) en çok korunanınızdır. Allâh bilendir, haber alandır."**⁴¹ Bu ayetle Emeviler'in İslam dinini emirlerine aykırı olarak Arap milliyetçiliğini ön plana çıkarıp Arapların acemlerden üstün olduğunu savunduklarına ve bunun ise İslam dininin kesin buyruklarına aykırı olduğuna işaret edilmektedir. Yani gerçekte Arapları İslam'a davet ediyorlardı.

Bir hadiste, -ben bu hadisi "İslam ve İran'ı birbirlerine karşılıklı hizmetleri" adlı kitapta naklettim- Resul-i Ekrem (s.a.a) veya ashaptan birinin gelerek bir mecliste şöyle dediği geçer: "Rüya aleminde beyaz koyunların siyah koyunların içine girip eşleştiklerini ve onların bir takım

40 - Hac, 39.

41 - Hucurat, 13.

yavrular doğurduklarını gördüm." Sonra Resulullah (s.a.a) bu rüyayı şöyle yorumladılar: Acemler İslam dini konusunda size ortak olup erkekleriniz onların kadınlarıyla ve kadınlarınız da onların erkekleriyle evlenecekler. -Bu cümleden maksadım şudur:) Bir gün siz İslam için acemlerle savaştığınız gibi acemlerin de İslam için sizinle savaştığını görüyor gibiyim. Yani bir gün siz acemleri Müslüman etmek için onlarla savaşıyordunuz, bir günde onlar sizi tekrar İslam'a döndürmek için sizinle savaşıacaklar; bu hadisin örneği elbette bu kıyamdır.

Abbasiler gizli bir teşkilatla bu kıyama yönlendiriyorlardı; hem de çok dakik, düzenli ve iyi bir şekilde. Ebu Müslim'i de onlar Horasan'a gönderdiler; yoksa bu kıyam Eba Müslim tarafından başlatılmamıştır. Onlar Horasan'a elçiler göndermişler, onlar da halkı kıyama davet ediyorlardı. Esasen Eba Müslim'in de neyin nesi ve nereli olduğu belli değil. Bu güne kadar tarih onun İranlı mı, yoksa Arap mı olduğunu; İranlıysa İsfahanlı mı, yoksa Horasanlı mı olduğunu ispatlayabilmiş değil. O - yirmi küsur yaşında- genç bir köleydi. İbrahim İmam onunla karşılaşp çok yetenekli biri olduğunu anlayınca onu Horasan'a gönderdi; bu adam bu iş için iyidir dedi. O gösterdiği başarılarla diğerlerini etkileyip Horasan'da bu kıyamın önderliğini ele geçirebildi. Eba Müslim siyasi anlamda çok başarılı biri olmasına rağmen çok kötü biriydi; yani insanlıktan haberi olmayan bir kişiydi; Eba Müslim, Haccac b. Yusuf gibi biriydi. Haccac b. Yusuf böyle bir kimlikle Araplar arasında önplana çıktığı gibi, Eba Müslimde ona benzer kimliğiyle ortaya çıktı. Haccac da çok zeki bir kişiydi; yetenekli ve Abdülmelik'in işine yarayan çok başarılı komutandı. Ama aynı zamanda insanlıktan haberi olmayan insanlığa çok zıt bir kişiydi.

Hükümeti döneminde yüz yirmi bin kişi öldürdüğü söylenmektedir; Eba Müslim'in de altı yüz bin kişi öldürdüğünü söylüyorlar. Küçük bir bahaneyle çok samimi arkadaşını öldürüyor, milliyetçilik taassubuna sahip olduğu söylenebileceği "bu İranlıdır, şu Arap'tır" sözünden de hiç anlamazdı.

İmam Sadık'ın (a.s) bu davetlere müdahale ettiğini görmüyoruz; fakat Abbasiler fazlasıyla müdahale ettiler ve gerçekten canlarından geçtiler; sürekli olarak da "Ya öldürölüp yok olacağız ya da hilafeti bunların elinden çıkaracağız" diyorlardı.

Burada şunu da ekleyelim ki, Abbasilerin bu kıyama önderlik eden, yönlendiren iki mübelliği vardı; biri Irak ve Kufe'de -gizli-, diğeri ise Horasan'daydı. Kufe'deki mübelliği "Eba Semle-i Hallal" diye meşhurdu. Horasan'daki ise Eba Müslim'di; dediğimiz gibi Eba Müslim'i Horasan'a gönderdiler; o da orada ilerlerdi. Eba Semle birinci, Eba Müslim ise ikinci derecedeydi. Eba Selme'ye "Âl-i Muhammed'in veziri", Eba Müslim'e ise "Âl-i Muhammed'in emiri" lakabını vermişlerdi. Eba Semle çok tedbirli bir kişiydi. Siyasetçi, tedbirli, iş bilir, bilgili ve sohbeti güzel biriydi. Eba Müslim'in kötü ve çirkin işlerinden biri Eba Selme'yi kıskanması, onunla rekabete geçmesiydi; Eba Selme'yi ortadan kaldırmak için bulunduğu Horasan'dan Ebu Abbas Seffah'a, "Bu tehlikeli bir kişidir; onu ortadan kaldır" diye mektuplar yazarak kişileri ona karşı tahrik etmeye başladı. Ebu Abbas Seffah'ın amcalarına, yakınlarına sürekli mektup yazıp tahrik etti. Fakat Seffah buna bir türlü razı olmuyor, "Bana bu kadar hizmet eden, bu kadar fedakârlıkta bulunan birini neden öldüreyim?" diyordu. "Onun kalbinde başka bir şey var; hilafeti Abbasilerden alıp Ebutalip oğullarına teslim

etmek istiyor" dediler. Fakat Seffah, "Bu bana ispatlanmış değil; böyle bir şey olsa bile bu boş bir hayalden başka bir şey değil. İnsanoğlu sürekli bu gibi hayallere kapılır" şeklinde cevap verdi. Her ne kadar Seffah'ı Ebu Selme'yi öldürmeye zorladıysa da Seffah kabul etmedi. Fakat Ebu Selme'nin bu komplodan haberi olduğunu öğrenince onu kendisi ortadan kaldırmaya girişti. Ebu Seme çoğu akşam Seffah'ın yanına gidip onunla sohbet ediyor ve gece yarısı dönüyordu. Ebu Müslim Ebu Selme'yi öldürmeleri için bir grubu görevlendirdi. Onlar da gidip onu öldürdüler. Seffah'ın çevresindekiler de katil veya katillerle birlikte oldukları için gerçekte Ebu Selme'nin kanı heder oldu; bu olay Seffah'ın hilafetinin ilk yıllarında vuku buldu. Şimdi nakledilen ve kafalarda bir çok soru uyandıran olay şudur:

Eba Müslim'in İmam Sadık (a.s) ve Abdullah-i Mahz'a Mektubu

Mesudî "Murucu'z-Zeheb" adlı kitabında şöyle yazıyor: Eba Müslim sonunda hilafeti Abbasiler'den Ebutaliboğullarına geçirmeye karar verdi; yani Eba Müslim hicri 132 yılında Abbasiler'in kendileri Irak'ta resmen ortaya çıkıp hilafeti ele geçirincede kadar Abbasiler için çalışıyordu. O dönemde İbrahim İmam Şam civarında gizlice faaliyet gösteriyordu. Büyük kardeş olduğu için onu hilafete geçirmek istiyorlardı. Fakat İbrahim son Emevi halifesi Mervan b. Muhammed'in eline düştü; İbrahim gizlendiği yerin öğrenildiğini ve yakında tutulacağını hissedince bir vasiyetname yazarak yakınlarından biriyle kardeşinin bulunduğu Kufe yakınlarındaki "Humeyme"ye gönderdi. İbrahim bu vasiyetnamesinde gelecekteki siyasi hattı belirleyip kendi yerine geçecek kişiyi tayin ederek, "Büyük bir ihtimalle

beni ortadan kaldıracaklar. Öldürülecek olursam yerime kardeşim Seffah geçecek -Seffah yaşça Mensur'dan daha küçük olmasına rağmen yerine onu tayin etti-" yazdı. Onlara, "Şimdi Humeyme'den çıkmanın zamanı geldi. Gidip Kufe'de gizlenin; kıyam zamanı yakındır" şeklinde talimat verdi. İbrahim'i öldürdüler. İbrahim'in mektubu kardeşlerine ulaştı. Onlar da gizlice gidip Kufe'ye yerleştiler ve bir süre orada gizlendiler. Eba Selme de Kufe'de gizlenmiş, kıyama yöneltiyordu. İki üç ay geçmeden açıkça ortaya çıkıp savaştılar ve Emevileri yenilgiye uğrattılar.

Diyorlar ki: İbrahim İmam'ın öldürülmesinden sonra hareket Seffah ve diğerlerinin eline geçince Eba Selme pişman olup hilafeti Abbasiler'den Ebutaliboğullarına geçirmeye karar verdi; iki nüshalı bir mektup yazıp birini İmam Sadık'a (a.s) ve diğerini de Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebutalib'e⁴² ulaştırmaları için Medine'ye

42 - İmam Hasna'nın (a.s) "Hasan" isminde bir oğlu var. Ona ikinci Hasan anlamında "Hasan-i Musenna" diyorlar. Hasan-ı Musenna Kerbela'da Eba Abdullah Hüseyin'in (a.s) safında yer almış, yaralanmıştı; fakat öldürülmemişti. Daha sonra yaralıları öldürmeye gelince anne tarafından akrabalarından bir kişi onu yanına alıp Abdullah Ziyad'a götürerek ona dokunmamaları için aracı olmuştu. Daha sonra Hasan-ı Musenna tedavi olup iyileşti. Hasan-ı Musenna İmam Hüseyin'in kızı Fatıma bint-i Hüseyin'le evlendi. -Fatıma da Kerbela'daydı; fakat daha evlenmemişti; onun hakkında "güzel bir kızı" yazmışlardır.- (Fatıma Yezid'in sarayındayken biri, "Bu kızı bana bağışla" demişti. Yezid sustu. İkinci defa bu isteğini tekrarlayınca Hz. Zeyneb (s.a) onu azarlamış, Yezi de bu sözünden dolayı o adama küfredmişti) Hasan-ı Musenna ve Fatıma bint-i Hüseyin'in birkaç çocuğu olmuştur; onlardan biri de Abdullah'tır. Abdullah anne tarafından İmam Hüseyin'in (a.s) ve baba tarafından da İmam Hasan'ın (a.s) torunudur. Dolayısıyla bununla övünerek "Ben iki taraftan da Resulullah'ın evladıyım; iki yolla Fatıma'nın evladıyım"

gönderdi. Görevlendirdiği kişiye, "Bu iki mektubu gizlice bu iki kişiye ulaştır; fakat diğerine de mektup yazdığımı hiç birine söyleme" diye tembih etti.⁴³ Ebu Selme her birine hilafet benim elimdedir. Horasan benim elimdedir. Burası (Kufe) benim elimdedir. İşi şimdiye kadar Abbasilerin lehine döndüren benim. Muvafakat ederseniz işi sizin lehinize döndürürüm, yazdı.

İmam Sadık (a.s) ve Abdullah-ı Mahz'ın Tepkisi

Elçi -geceleyin- önce mektubu İmam Sadık'a (a.s) ve sonra da Abdulah-i Mahz'a verdi. Onlar bu mektubu birbirinden tamamen farklı tepki gösterdiler. Mektubu İmam Sadık'a (a.s) verince, "Ben bu mektubu Şiiniz Ebu Selme'den size getirdim" dedi. Fakat İmam, "*Ebu Selme benim Şiim değil*" buyurdu. Elçi, "Herhalukârda bir mektuptur ve sizden cevap bekliyor" dedi. İmam, "*Lamba getirin*" buyurdu. Lamba getirdiklerinde mektubu okumadan onun gözleri önünde lambaya tutarak yakıp, "Arkadaşına, cevabın budur de" buyurdu ve sonra şu anlamda bir şiir okudu:

*"Ey yaktığı ateşin aydınlığından başkası yararlanan!
Ey çölden topladığı odunları başkasının ipine yığan!"*

diyordu; bunun için de ona "Resulullah'ın (s.a.a) halis evladı" anlamında "Abdullah-i Mahz" diyorlardı. Abdullah İmam Sadık'ın (a.s) döneminde İmam Hasan'ın (a.s) çocuklarının ileri geleniydi; nitekim İmam Sadık (a.s) da İmam Hüseyin'in çocuklarının ileri geleniydi.

43 - -Bir sonraki celsede Şehid Mütahhari bu iki mektubu Ebu Selme'nin iki ayrı kişiyle gönderdiğini söylüyor. Olay çeşitli kaynaklardan nakledilmiş olabilir.-

Topladığın odunları başkasının ipine yığdığını bilmez misin?

Sonra da o gelip topladığın odunları kendine alıp gider."⁴⁴

İmam'ın (a.s) bu şiirle anlatmak istediği şey neydi? Bu şiir kesinlikle bir konuda birinin zahmet çekmesine rağmen, ondan diğerinin yararlandığını bir sahneyi canlandırmak istiyor gözler önünde. İmam (a.s), "Ey zavallı Eba Selme! Sen bu kadar zahmet çekiyorken bundan diğerleri yararlanıyor ve senin bunda hiçbir çıkarın yok" şunu demek istiyordu veya Ebu Selme'nin davetini kabul eden kendisi konumundakilere hitap ediyordu; yani, "Bu adam bizi zahmetini bizim çekeceğimiz, yararını ise başka birinin alacağı bir işe davet ediyor" demek istiyor. Elbette metinde başka bir şey yoktur. Sadece İmam'ın (a.s) mektubu yaktıktan sonra bu şiiri okuduğu ve bunun dışında bir şey söylemediği geçer.

Ebu Selme'nin elçisi oradan ayrılıp Abdullah-ı Mahz'ın yanına gitti. Mektubu Abdullah'a verince Abdullah çok sevindi. Mesudî'nin yazdığına göre sabahleyin erkenden merkebine binerek İmam Sadık'ın huzuruna gitti. İmam Sadık (a.s) da ona karşı çok saygılı gösterdi -Abdullah-i Mahz İmam'ın amcası oğullarındandı-. Olaydan haberi olan İmam (a.s), "Galiba yeni bir haber var" dedi. Abdullah, "Evet; anlatılmayacak

44 - Oduncular iplerini ikiye katlayıp yere serer, sonra gidip odun toplar, getirip o ipin üzerine yığarlar. Bir yük kadar olunca ipi düğümleyip yükü götürürler. Şimdi eğer biri topladığı odunları kendi ipinin üzerine toplayacağına yanlışlıkla başka birinin ipinin üzerinde toplarsa, diğer gelip onun topladığı odunları götürür. İmam'ın (a.s) okuduğu şiirin anlamı budur.

kadar yeni bir haber var. Ebu Selme bana bu mektubu yazmış, Şiilerimizin hilafeti bize döndürmek için Horasan'da hazır olduklarını bildirmiş ve benden bu işi kabul etmemi istemiştir" dedi. Mesudî der ki,⁴⁵ İmam Sadık (a.s) ona, "*Horasanlılar ne zamandan beri senin Şiin oldular?! Eba Müslim'i sen mi Horasan'a gönderdin?!*" Horasan halkına siyah elbiseler giymelerini ve siyah elbiseyi slogan edinmelerini sen mi söyledin?⁴⁶ Şu Horasan'dan gelenleri⁴⁷ sen mi buraya getirdin?! Esasen bunlardan bir tekini tanıyor musun?! Abdullah bu sözlerinden rahatsız olunca İmam Sadık'la (a.s) tartışmaya başladı -İnsan bir şeyi çok ister ve sonra ona istediği o şeyi müjdelerlerse artık olayı detaylı bir şekilde inceleyemez-. İmam'a (a.s), "Sen ne diyorsun?" dedi, "Bu adamlar oğlum Muhammed'i hilafete geçirmek istiyorlar; oğlum Muhammed bu ümmetin mehdisiidir." -Bunun kıssasını da anlatacağım size.- İmam Sadık (a.s), "*Vallahi ümmetin Mehdisi o değildir. Oğlun Muhammed kıyam edecek olursa kesinlikle öldürülecektir*" buyurdu. Abdullah daha fazla kızarak sonunda hakaretle, "Sen kıskandığın için böyle söylüyorsun" dedi. İmam (a.s), "*Allah'a andolsun ki,*

45 - Mesudî bir tarihçidir; bugün söylediğimiz anlamda kesinlikle "Sünnî"dir. Çünkü Şiilik ve Sünnilik konusunda bizim ölçümüz, bizce hilafet konusunda Ebubekir ve diğerleri gaasıptırlar. Oysa Mesudî'nin halifelere karşı fevkalade bir saygısı var; fakat buna rağmen Ehl-i Beyt İmamlarına (a.s) da büyük bir saygı duymaktadır. "İsbatu'l-Vasiyye" adlındaki bir kitabı da ona isnat etmektedirler. Zahiren Sünnî'dir; fakat herhalukârda Mesudî İslam'ın önde gelen tarihçilerindendir.

46 - Yazdıklarına göre siyah elbise Yahya b. Zeyd'e matem olarak

47 - O sırada Horasanlılardan büyük bir kalabalık Irak'a gelerek Abbasilere yardım edip Araplardan bir grupla birlikte kıyam ettiler.

ben sadece senin hayrını istiyorum; bu iş senin çıkarına değil; bunun bir yarası olmayacaktır" buyurdu. Daha sonra, *"Vallahi Ebu Selme sana yazdığı bu mektubun aynısını bana da yazmıştır. Fakat ben mektubu okumadan yaktım."* Bu sözlerin üzerine Abdullah büyük bir rahatsızlıkla İmam'ın (a.s) yanından ayrıldı. Bu olaylar tıpkı Irak'ta vuku bulmak üzere olan gelişmelere gibidir. O gelişmeler nelerdir? Abbasilerin zuhur dönemidir. Eba Müslim de Eba Selme'yi ortadan kaldırmak için büyük bir çaba harcamaktaydı. Onu ortadan kaldırmak için Seffah'ın amcaları da onu onaylayıp desteklemekteydiler; nihayet öyle de oldu. Ebu Selme'nin elçisi daha Medine'den Kufe'ye dönmeden onu ortadan kaldırdılar. Dolayısıyla Abdullah-ı Mahz'ın bu mektuba verdiği cevap Eba Selme'ye ulaşmadı bile.

İnceleme

Mes'udî'nin bu yazdıklarına göre -olayı daha farklı bir şekilde kaydeden başka birisi yoktur.-⁴⁸ Bence Eba Selme olayı açıktır. Ebu Selme -İmam'ın (a.s) kendisinin de buyurduğu gibi- Şia ve İmam Cafer Sadık'ın taraftarı değil siyasi bir kişiydi. Bildiğimiz bazı nedenlerle Abbasiler için çalışma siyasetini değiştirmiştir. -Herkesi de halife olarak tanıtmak imkansızdı; çünkü- halk kabul etmezdi; bu iş Resulullah'ın (s.a.a) ailesinin dışına çıkmamalıydı. Halkın kabul edeceği bir kişi olmalıydı. Abbasilerden de olmasın

48 - Ben diğerlerine değil Mes'udî'nin yazdıklarına güvenmek istediğimden değil, diğerleri de aynı şeyi yazmışlardır. Mes'udî bu olayı daha ayrıntılı yazmıştır. Fakat diğerleri, "Eba Selme İmam Sadık'a (a.s) bir mektup yazdı. Ama İmam (a.s) mektubu yakarak cevap vermedi" diye işaret edip geçmişlerdir. Bunun dışında bir şey yazmamışlardır. Fakat Mes'udî olayı ayrıntılı bir şekilde kaydetmiştir.

istemiyordu; Ebutalipoğullarından başka bir kimse de yoktu. Ebutalipoğulları arasından da iki seçkin kişi bulmuştu: Abdullah b. Mahz ve İmam Sadık (a.s). Siyasi bir hareketle oku nereye isabet ederse ondan yararlanmak için her ikisine de mektup yazdı. Dolayısıyla, Eba Selme'nin bu girişiminde hiçbir din ve ihlas meselesi söz konusu değildi; o sadece bir kişiyi aracı olarak kullanmak istiyordu. Ayrıca yapılması mümkün olan bir şey de değildi, bunun nedeni ise daha o mektubun cevabı ulaşmadan Eba Selme'nin öldürülmesi ve olayın tamamen yatmasıdır. Tarihçi olduklarını iddia eden bazılarının, neden İmam Cafer Sadık (a.s) Eba Selme Hallal kendisine mektup yazınca kabul etmedi demelerine şaşıryorum gerçekten! Oysa burada şartlar hiçbir şekilde hazır değildi; ne kişilerin samimi bir şekilde önermesine neden olacak manevi şartlar vardı, ne de imkan sağlayacak zahiri şartlar. Burada Abdullah-ı Mahz'dan bahsedip konuşmamızın başında da İmam Sadık'ın (a.s) başından beri Abbasilerle işbirliği yapmadığını veya kendisinin kıyam etmediğini söylediğimiz için İmam Sadık'ın (a.s) Emevi karşıtı kıyamlara nasıl baktığını ortaya koyacak başka bir olayı daha nakledeyim. Burada da Ebu'l Ferec-i İsfahanî'nin kitabından istifade edeceğim; yine araştırdığım kadarıyla hiç kimse olayı Emevî ve Sünnî olan Ebu'l Ferec İsfahanî kadar güzel ve detaylı bir şekilde nakletmemiştir. İsfahan'da oturması nedeniyle ona "İsfahanî" diyorlar; fakat aslen İsfahan'lı değildir. Aslen Emevidir. Fakat Emevî olmasına rağmen tarafsız bir tarihçidir. Şeyh Mufid de "İrşad" adlı kitabında Şii rivayetlerinden değil, işte bu Ebu'l Ferec'ten naklediyor.

Haşımoğulları'nın İleri Gelenlerinin Mahremane Toplantıları

Bu Emevî karşıtı kıyam başlatılmak istendiğinde Haşımoğullarını ileri gelenleri Mekke ve Medine arasındaki "Ebva"⁴⁹ denilen yerde mahremane bir toplantı yaptılar. O mahremane toplantıda İmam Hasan'ın evlatlarından olan Abdulah-i Mahz, Muhammed ve İbrahim'in oğulları ve yine Abbasoğulları, yani İbrahim İmam, Ebu'l Abbas-i Seffah ve Ebu Cafer Mensur ve bunların amcalarından bir grubu vardı. Orada Abdulah-i Mahz topluluğa yönelerek, "Ey Haşımoğulları! Herkes gözünü size dikmiş, bütün boyunlar size doğru uzanmıştır. Şimdi Allah burada toplanmanızı sağlamıştır; gelin

49 - İslam tarihinde bu yerin adına sık sık rastlamaktayız. "Ebva", Resulullah'ın (a.s) annesi Amine'nin vefat ettiği yerdir. Amine'nin akrabaları Medine'deydi. Resulullah'ın (s.a.a) anne tarafından Medinelilerle akrabalık bağı vardır. Resul-i Ekrem (s.a.a) yaklaşık beş yaşında bir çocukken Amine onu kendisiyle birlikte Medine'ye götürmüştü. Dönüşte yolda hastalanarak "Ebva" menzilinde vefat etti. Annesinin ölümü üzerine Resulullah (s.a.a) annesinin "Ümm-ü Eymen" ismindeki cariyesiyle baş başa kaldı (elbette kabileyle birlikteydiler). Daha sonra annesinin cariyesiyle Mekke'ye döndü. Resulullah (s.a.a) gurbette ve yoldaki menzillerin birinde kendi gözleriyle annesinin ölümüne tanık oldu. Dolayısıyla Resul-i Ekrem (s.a.a) daha sonra Medine'ye gelince, "Ebva" denilen yerden geçtiği bir yolculuğunda -ashap- Resulullah'ın (s.a.a) tek başına bir yere doğru hareket ettiğini ve bir noktaya ulaşınca durduğunu, sonra oturarak bir dua okuduğunu, o sırada gözlerinden yaşlar aktığını gördüler. Herkes olayı şaşkınlıkla seyrediyordu. Olayın nedenini kendisine sorduklarına, "Bu benim annemin mezarıdır" buyurdu. Ondan yaklaşık elli yıl önce beş yaşında çocukken gelmişti oraya ve bu süre içerisinde yolu o tarafa düşmemişti. Elli yıl sonra yolu annesinin mezarına düşünce gidip onun hakkında dua edip ağlamıştır.

hepimiz bu gence (Abdullah-i Mahaz'a) biat ederek onu başımıza geçirerek Emevilerle savaşalım" dedi.

Bu olay Ebu Selme'nin olayından çok önce gerçekleşmiştir. Horasanlıların kıyamından yaklaşık on iki sene önce vuku bulmuştur. Daha bu işe yeni başlamak istiyorlardı ve işte böyle başladı:

"Muhammed b. Nefs-i Zekiye"ye Biat

Abbasiler başta kendileri için ortamı müsait görmüyorlardı. Onun için başlangıçta da olsa önce halk arasında tanınan, sevilen, sayılan Ali (a.s) oğullarından bir kişiyi söz konusu etmek ve daha sonra onu örneğın ortadan kaldırmayı tasarladılar. Bu iş için "Muhammed Nefs-i Zekiye"yi seçtiler. Muhammed Abdullah Mahz'ın oğludur. Dediğim gibi Abdullah Mahz hem anne tarafından Hüseyin b. Ali'nin oğludur ve hem de baba tarafından. Abdullah takvalı, imanlı ve güzel bir kişiydi. Gzelliğı de hem annesi -ve hatta anneleri- tarafından -çünkü anne annesi de güzellikte meşhur bir kadındı- ve hem de babası tarafından almıştır. Ayrıca Resulullah (s.a.a) gibi adı Muhammed, babasının adı da Abdullah'tır. Tesadüfen omzunda bir de ben vardı; rivayetlerde zulüm artınca Resulullah'ın (s.a.a), kızı Zehra'nın çocuklarından, adı peygamberin adı ve omzunda da ben olan bir evladının kıyam edeceğı geçmiştir. İşte bu nedenle onlar zuhur edip halkı zulümlerden kurtarması beklenen Mehdi'nin o olduğuna, rivayetlerden geçen o dönemin de kendi dönemleri olduğuna inandılar. En azından İmam Hasan'ın (a.s) ocukları mmetin Mehdisinin o olduğunu sandılar. Abbasiler de ya başından beri buna inanmışlar ya da başından beri hile ve sahtekarlıkla yaklaşmışlardı işe. Herhalukârda, Ebu'l Ferec'in naklettiğine göre Abdullah-i

Mahz ayağa kalkarak hutbe okumaya başladı; halkı "Gelin burada kendimizden olan birine biat edelim, sözleşelim ve Allah'tan Emevilere karşı zafer elde etmeyi dileyelim" dedi. Daha sonra, "Ey insanlar! Hepinizi ümmetin Mehdisinin bu oğlum olduğunu biliyorsunuz. O halde gelip ona biat edin" dedi. Bunun üzerine Mensur, "Ümmetin Mehdisi olarak değil; bence de bu genç herkesten daha layıktır. Doğru söylüyor gelip ona biat edin" dedi. Oradaki herkes doğru söylüyor deyip Muhammed'e biat etmeyi kabul ettiler ve gelip biat ettiler. Hepsı biat ettikten sonra İmam Cafer Sadık'ın (a.s) peşine adam gönderdiler.⁵⁰ İmam Sadık (a.s) gelince meclisi yönelten Abdullah Mahz yerinden kalkıp İmam'ı kendi yanına oturttu. Sonra daha önce söylediği sözleri tekrarlayıp durum böyledir ve hepiniz bu oğlumun ümmetin Mehdisi olduğunu biliyorsunuz; herkes biat etti. Siz de gelip ümmetin Mehdisine biat edin dedi. Fakat İmam Cafer Sadık (a.s), *"Hayır; bu işi yapmayın"* buyurdu; *"-Resulullah'ın (a.s) haber verdiği ümmetin Mehdisi- olayının vakti gelmemiştir daha; -Ey Abdullah'ı!- Sen de bu oğlunu Mehdi olarak görüyorsan yanılıyorsun. Senin bu oğlun ümmetin Mehdisi değildir ve şimdi de o meselenin zamanı değildir."* İmam (a.s) durumunu apaçık bir şekilde ortaya koyup buyurdu ki: *"Siz ümmetin Mehdisi olarak buna biat etmek istiyorsanız ben biat etmem; yalandır; ümmetin Mehdisi bu değildir; Mehdi'nin zuhur*

50 - Ebu'l Ferec diyor ki: Bazı rivayetlerde o sırada Abdullah'ın şöyle dediği geçer: "Hayır; Cafer'in peşine adam göndermeyin. O gelecek olursa kabul etmeyip bu durumu bozacaktır." Fakat diğerleri onu sözünü kabul etmeyin, gönderin dediler. Bunun üzerine İmam'ın (a.s) peşine adam gönderdiler. Bazıları da Abdullah'ın böyle bir şey söylemediğini demişlerdir.

zamanı da şimdi değildir; fakat kıyamınız iyiliği emredip kötülükten sakındırmak ve zulme karşı mücadele etmek içinse ben de biat ederim."

Dolayısıyla burada İmam Sadık'ın (a.s) konumu yüzde yüz açıktır. İmam Sadık (a.s) iyiliği emredip kötülükten sakındırma ve zulme karşı mücadelede onlara katılmaya razı oldu, fakat ümmetin Mehdisi olarak onlarla işbirliği yapmayı kabul etmedi. Onlar, "Hayrı," dediler; "Bu, ümmetin Mehdi'sidir; bu apaçık bellidir." İmam (a.s), "*Ben biat etmem*" buyurdu. Bunun üzerine Abdullah rahatsız olunca İmam (a.s) şöyle buyurdu: "*Ey Abdullah! Haberin olsun ki oğlun ümmetin Mehdisi olmadığı gibi biz Ehl-i Beyt'in yanında bir takım sırlar vardır; onlar aracılığıyla kimin halife olacağını ve kimin de olmayacağını biliriz. Oğlun halife olmayacak; öldürülecektir.*" Ebu'l Ferece yazıyor ki, Abdullah bu sözlerden rahatsız olarak, "Hayır," dedi; "Sen inancının aksine konuşuyorsun. Bu oğlumun ümmetin Mehdisi olduğunu sen de biliyorsun. Sen oğlumu kıskandığın için böyle söylüyorsun." Bunun üzerine İmam Sadık (a.s) eliyle Ebu'l Abbas'ın sırtına vurarak, "*Bununla kardeşleri hilafete ulaşacak, seninle oğulların ulaşamayacaksınız*" buyurdu. Sonra elini Abdullah b. Hasan'ın omzuna vurarak -Hilafet hırsı onun gözlerini kapadığını bildiği için-, "*Bu hilafet ne sana ve ne de çocuklarına ulaşmayacak; onları ölüme verme. Bunlar hilafetin size ulaşmasına izin vermeyecekler. Bu iki oğlun da öldürülecektir*" buyurdu. İmam Sadık (a.s) daha sonra yerinde kalkıp hareket etti ve Abdulaziz b. İmran-i Zuhri'nin⁵¹ eline yaslandığı halde yavaşça ona, "*Şu sarı cüppe giyeni görüyor musun?*" -Maksadı Ebu Cafer

51 - Bunun meşhur fakih Zuhri mi, yoksa başka biri mi olduğunu bilmiyorum.

Mensur'dur- "Evet" dedi. İmam (a.s), *"Vallahi bu adamın ileride bunun çocuklarını öldüreceğini görüyoruz"* buyurdu. Abdulaziz şaşırarak içinden nasıl olur?! Oysa bunlar bugün ona biat ediyorlar diye geçirerek "Bu mu onu öldürecek?!" dedi. İmam (a.s), *"Evet"* buyurdu. Abdulaziz diyor ki: Bunun üzerine içimden, "Sakın Cafer Sadık bu sözleri onu kışkırdığı için söylemesin?!" dedim. Fakat Allah'a andolsun ölmeden önce Ebu Cafer'in Muhammed'le Abdullah'ın diğer oğlunu gördüm. Buna rağmen İmam Sadık (a.s) Muhammed'i ilgi duyuyor, onu seviyordu; dolayısıyla Ebu'l Ferec şöyle yazıyor: "Cafer b. Muhammed, Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ı gördüğü zaman gözleri yaşla doluyor ve buyuruyordu ki: *"Canım kurban olsun ona -bu tabir onu çok sevdiğini gösteriyor- halk bunun hakkında gerçek dışı şeyler söylemekteler"* - Mehdilik meselesine işarettir.- Yani zavallı kendisi de buna inanmış, *"Bu öldürülecek; hilafete ulaşmayacak. Yanımızdaki Ali'nin (a.s) kitabında bunun adı ümmetin halifeleri arasında geçmiyor."* Buradan anlaşılıyor ki bu hareketi başından beri Mehdilik adıyla başlattıkları, İmam Sadık'ın (a.s) buna tamamen karşı olduğu anlaşılmaktadır; dolayısıyla, *"İyiliği emredip kötülükten sakındırmak adıyla biat etmeye hazırım; fakat Mehdilik adı altında biat etmem"* buyurmuştur. Fakat Abbasilerin düşüncesi daha farklıydı; hilafet ve siyaset meselesi vardı ortada.

İmam Sadık'ın (a.s) Özellikleri

Burada şu noktayı da açıklığa kavuşturmam gerekiyor: İmam Cafer Sadık'ın (a.s) dönemi İslamî açıdan müstesna bir dönemdir; siyasi hareket ve inkılaplarda fazla fikrî hareket ve inkılapların dönemidir. İmam Sadık'ın (a.s) dönemi ikinci asrı ikinci on yılından ikinci asrın beşinci on

yılına kadardır; yani değerli babaları hicri 114 yılında şehid olması üzere dönemin imamı kendisi oldu ve hicri 148 yılına -yaklaşık bu asrın yarısına- kadar yaşadı. İslam'ın zuhurundan yaklaşık bir buçuk asır ve İslam'ın fütuhatından yaklaşık bir asır geçiyordu. Çeşitli milletlerden yeni Müslümanlardan iki üç nesil İslam dünyasına girmişti. Emevilerin döneminden kitap tercümesine başlandı. Her biri farklı bir kültüre sahip olan milletler İslam dünyasına girdiler. Siyasî hareket İslam dünyasında küçük bir hareketti; çok sayıda kültürel hareketler vardı ve bu hareketlerden bir çokları İslam dinini tehdit ediyordu. Bu dönemde başlı başına dikkate alınması gereken zındıklar ortaya çıktılar; onlar Allah, din ve peygamberi inkar ediyorlar, Abbasiler de kafalarında tasarladıkları nedenlerle onlara serbestlik vermişlerdi. Tasavvuf meselesi de daha farklı bir şekilde çıkmıştı ortaya. Yine fıkhi bambaşka kurallardan -rey, kıyas vs.- çıkaran fakihler ortaya çıkmıştı. İslam dünyasında benzeri daha önce olmayan, daha sonra da görülmeyen farklı görüşler ortaya çıktı.

İmam Sadık'ın (a.s) dönemiyle İmam Hüseyin'in (a.s) dönemi çok farklıydı. İmam Hüseyin'in (a.s) dönemi tamamen bağınazlık hakimdi. Onun için İmam Hüseyin'den (a.s), bütün imameti boyunca hadis olarak nakledilenler beş altı cümleyi geçmez. Tam aksine İmam Sadık'ın (a.s) döneminde bu siyasî ihtilaflar nedeniyle ve bu kültürel hareketler sonucu öyle bir zemin oluştu ki İmam (a.s) için kitaplarda dört bin öğrencinin ismi kaydedildi. Dolayısıyla İmam Sadık'ın (a.s) kendi döneminde siyasi açıdan İmam Hüseyin'in (a.s) şartlarında olduğunu -ki böyle değildi- farz edersek bile -oysa bunun farzı bile yanlışır- diğer açıdan İmam Sadık'la (a.s) İmam Hüseyin'in (a.s) konumu

arasında büyük bir fark vardı. İmam Hüseyin (a.s) şehit olmasaydı -elbette İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetinin bir çok etkileri vardır- ne olurdu? Evinde kendi kabuğuna çekilmiş ve kapıyı yüzüne kapamış bir kişi; ama İmam Sadık'ın (a.s) şehit olmasını ve onun şehadetinin İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetinin etkilerini de bırakacağını farz etsek bile, şehit olmayarak İslam dünyasından -sadece Şia'nın değil- bütün İslam dünyasının kaderinde etkili olan bir ilmî ve fikrî harekete önderlik etti. İnşallah bunu önümüzdeki celsede açıklayacağım.

2. Celse

Bismillahirrahmanirrahim

Bir önceki celsede hilafet ve hükümet meselesine tepki gösteren imamlarımızdan birinin İmam Sadık (a.s) olduğunu söyledik. Şöyle ki İmam Sadık'ın (a.s) döneminde öyle bir ortam meydana geldi ki, İmam Sadık (a.s) dışında hükümet ve hilafet iddiasında bulunan herkes harekete geçti; fakat İmam (a.s) kenara çekildi. İmam Sadık'ın (a.s) döneminin asıl özellikleri hükümetin Emeviler'den Abbasilere geçmesine neden olan faktörlerdi. Ayrıca "Eba Müslim"den de önde olan "Eba Selme-i Hallal" gibi biri -ona "Âl-i Muhammed'in veziri" Eba Müslim'e ise "Âl-i Muhammed'in emiri" diyorlardı- hükümetin Emevilerden Abbasilere intikal etmesi için çaba harcıyor. Elbette Eba Selme Emevilerin saltanatının son bulup Abbasi hükümetinin kurulmasından sonra görüş değiştirip hilafeti Alioğullarına aktarmayı tasarlıyor. Dolayısıyla iki kişiyle Medine'ye iki mektup gönderiyor; birini İmam Sadık'a (a.s) ve diğerini ise -İmam'ın amcası oğullarından ve İmam Hasan-ı Mücteba'nın oğullarından

olan- Abdullah-i Mahz'a. Abdullah-i Mahz bu mektubu alınca seviniyor, olumlu cevap veriyor; fakat İmam Sadık (a.s) ilgisiz davranıyor; hatta mektubu okumayıp elçinin gözleri önünde ateşe tutup yakarak, "Bu mektubun cevabı budur" buyuruyor. Bu konu hakkında geniş bir şekilde bahsettiğimiz için daha fazla üzerinde durmuyoruz. Fakat genel olarak İmam Sadık'ın (a.s) hükümet ve hilafet konusuna çok çekimser davrandığı ve hükümeti ele geçirmeye en küçük bir eğilimi olmadığı ortadadır. Bunun neden nedir; neden İmam böyle davranmıştır? Elbette İmam (a.s) bir girişimde bulunduğunda hükümeti ele geçirmek için ortamı uygun görseydi kesinlikle girişimde bulunmalıydı; fakat mevzu bahis şu ki, ortam yüzde yüz uygun olmayıp, örneğin yüzde elli uygun olsaydı İmam'ın (a.s) öldürülme pahasına olsaydı bile girişimde bulunmasının ne sakıncası olabilirdi? Burada yine İmam Hüseyin'in (a.s) durum ve metoduyla mukayese söz konusu olmaktadır.

Burada birazcık İmam Sadık'ın (a.s) döneminin özellikleri, İmam'ın (a.s) kendi döneminde yaptığı İslamî faaliyetler, İmam Hüseyin (a.s) de o dönemde olsaydı kesinlikle aynı şekilde hareket edeceği ve o dönemin İmam Hüseyin'in (a.s) dönemiyle farklı olan yönleri üzerinde durmak istiyorum. Elbette dediğim gibi, mesele hükümet zemini olduğu halde İmam'ın (a.s) buna girişmediği değil, İmam'ın (a.s) neden kendisini ölüme vermediğidir?

İmam Hüseyin'le (a.s) İmam Sadık'ın (a.s) Döneminin Mukayesesi

Bu iki asır arasındaki mesafe yaklaşık bir asırdır. İmam Hüseyin'in (a.s) şehadeti hicretin 61. yılında vuku

bulmuş ve İmam Sadık (a.s) ise hicretin 148. yılında şehadet şerbetini içmiştir; yani bu iki imamın şehadetleri arasında seksen yedi yıl vardır. Dolayısıyla bu iki imamın yaşadıkları zaman arasında aşağı yukarı seksen yedi yıl vardır. Bu süre içerisinde İslam dünyasının durumu tamamen değişti. İmam Hüseyin'in (a.s) döneminde İslam dünyasında söz konusu olan tek mesele hükümet ve hilafet meselesiydi; tüm etkenleri hükümet ve hilafet düzeni oluşturuyordu; hilafet her şey anlamında ve her şey de hilafet anlamındaydı; yani meydana gelen basit İslam toplumu o halinde kalıyordu; mesele emir sahibinin kim olduğu konusundaydı. İşte bu nedenle hilafet düzeni de bütün hükümet işlerinde tam anlamıyla etkiliydi. Muaviye'nin fevkalade bir diktatörlük düzeni kurmuştu. Yani durum ve zamanı da onun için şartları hazırladı; gerçekten kimsenin nefes almasına bile izin vermiyordu. İnsanlar birbirlerine hükümetin siyasetine aykırı olan bir şey söylemek isteselerdi; mümkün değildi. Yazıyorlar ki, biri diğerine Hz. Ali'nin (a.s) faziletiyle ilgili bir hadis nakletmek isteseydi onun mevzuu kimseye anlatmayacağına emin olmadıkça söylemezdi. Hadisler nakledileceği zaman başkalarının duymayacağından emin olunan mekanlarda naklediliyor, ortamda genel bir güvensizlik ortamı hakimdi. Bütün Cuma namazlarında Emirulmüminin Ali'ye (a.s) lanet okuyorlardı; Resulullah'ın (s.a.a) minberinde, İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in (a.s) karşısında Hz. Ali'ye lanet okuyorlardı. Dolayısıyla Muaviye'nin döneminde -yani Hz. Ali'nin (a.s) şehadetinden sonra İmam Hüseyin'in kendi şehadetine kadar- İmam Hüseyin'in (a.s) tarihinin meçhul bir tarih olduğunu görüyoruz; hiç kimse İmam Hüseyin'i (a.s) arayıp sormuyor; hiç kimse bir haber, bir hadis, bir cümle,

bir konuşma, bir hutbe ve bir görüşme nakletmiyor. Ehlibeyt'i olağan üstün bir inzivaya itilmişlerdi; öyle ki hiç kimse onlarla bağlantıya bile geçemiyordu. İmam Hüseyin (a.s) böyle bir durumda elli yıl daha yaşasaydı yine bir şey değişmeyecekti; yani ondan üç cümle bile nakledilemeyecekti; her türlü faaliyet zemini ellerinden alınmıştı.

Emevilerin yıkılmasıyla sonuçlanan son dönemlerinde ve genellikle Abbasilerin döneminde -özellikle Abbasilerin hükümetlerinin başlarında- durum tamamen değişti -bunu Abbasilerin özgürlükçü olduklarına mal etmek istemiyorum; bunu İslam toplumunun tabiatına mal etmek gerekir-; öyle ki birincisi halk arasında düşünce özgürlüğü oluştu. -böyle bir özgürlüğün varlığı, düşünce ve inanç özgürlüğünün varlığı tartışılmaz. Fakat mesele bu düşünce özgürlüğünün kaynağının ne olduğunda ve acaba gerçekten Abbasilerin siyasetinin böyle olup olmadığındadır.- İkincisi, halk arasında ilmî bir hareketlenme ve heyecan oluştu; hem de beşer tarihinde eşine az rastlanan bir ilmî heyecan; bu ilmi heyecanla bir millet ilime yöneldi. Hem İslamî ilimlere -yani kıraat ilmi, tefsir ilmi, hadis ilmi, fıkıh ilmi, kelamla ilgili meseleler ve edebiyatın çeşitli bölümleri gibi doğrudan İslam diniyle ilgili olan ilimler- hem de İslam diniyle ilgili olmayan ilimlerle, yani tıp, felsefe, astronomi, riyaziyyat gibi insanî ilimler, genel beşeri bilimler yöneldi. Bir anda fevkalade bilimsel bir hareket oluştu ve ilim metası olan kimsenin ilmini sunması için zemin hazırlandı; yani geçmiş zamanlarda, İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) döneminin son zamanları ve İmam Sadık'ın (a.s) döneminden önce böyle bir zemin hiç yoktu; ansızın ilim, düşünce ve söz sahiplerinin çıkıp konuşması için zemin hazırlandı. Elbette

bu konuda bir çok etkenin rolü vardı; hatta Abbasiler de bunu engellemek isteselerdi engelleyemezlerdi; çünkü Araplar dışında diğer ırklar İslam dünyasına girmişti; bu ırklar arasında en şuurulusu İran ırkıydı. Onlardan biri Mısır ırkıydı. Hepsinden güçlüsü, bilgilisi Beynu'n-Nehreynlilerle Suriyelilerdi; bu bölgeler o asrın medeniyet merkezlerinden biriydi. Bu çeşitli milletlerin gelişyle millet ve ırk farklılığı kendiliğinden fikir alışverişi için zemin hazırladı. Müslüman olanlar da sürekli İslam'ın mahiyetini daha fazla tanımak istiyorlardı; Araplar Kur'an-ı Kerim'de o kadar derine inip Kur'an üzerinde düşünmüyor, araştırmıyorlardı; fakat diğer milletler Kur'an-ı Kerim ve Kur'an'la ilgili konular üzerinde o kadar inceleme yapıyorlardı ki haddi, hesabı yoktu; Kur'an-ı Kerim'in her kelimesi üzerinde düşünce sarf ediyor ve hesap açıyorlardı.

İnanç Savaşı

Bu dönemde birden inanç savaşı alevlendiğini görüyoruz; hem de nasıl alevleniyor! Birincisi Kur'an-ı Kerim tefsiri ve Kur'an ayetlerinin kıraati konusunda tartışmalar başlıyor. “Kurra” isminde bir tabaka oluştu; kurrular Kur'an-ı Kerim'i kıraat edip Kur'an kelimelerini doğru bir şekilde halka öğretiyorlardı. (Kur'an-ı Kerim bugün elimizde olduğu şekilde basılmamıştı.) Biri, ben kıraat ediyor ve kendi kıraatimi falancadan, filancadan, Resulullah'ın filan sahabesinden rivayet ediyorum (bunların çoğu Emirulmüminin Ali'ye ulaşıyordu). Diğeri, ben de kendi kıraatimi filan, filan, filan kişilerden rivayet ediyorum. Gelip camilerde toplanıyor, halka kıraat öğretiyorlardı. Bu camilerdeki kıraat dersi halkalarına Arap olmayanlar daha fazla katılıyorlardı; çünkü Arap

olmayanlar Arapça'yı doğru dürüst bilmiyor ve Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeye çok fazla ilgi duyuyorlardı. Bir kıraat hocası gelip camide oturuyor ve büyük bir grup da ondan kıraat öğrenmek için etrafında toplanıyorlardı. Ve bazen kıraat ihtilafı da çıkıyordu ortaya.

Bundan daha şiddetlisi Kur'an-ı Kerim'in tefsir ve manası konusunda yaşıyordu; acaba bu ayetin anlamı şu mudur, bu mudur? Tartışmalar baş alıp gidiyordu. Biri, ayetin anlamı budur derken, diğeri ayetin anlamı şudur diyordu. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) ulaşan hadis ve rivayetler konusunda da böyleydi durum. Hadis hafızı olmak hadis hafızları için büyük bir iftihar; oturup, ben bu hadisi şu adamdan, şu adamdan ve Resulullah'tan (s.a.a) naklediyorum diyordu. Acaba bu hadis doğru mudur ve acaba bu ibaretle mi buyrulmuştur? -Bunlar tartışma konusuydu.- Bunlardan daha şiddetlisi fıkıh konularıydı. İnsanlar günümüzde olduğu gibi gelip soru soruyorlardı. Çeşitli merkezlerde "fakihler" diye bir takım tabakalar oluşmuştu; insanların sorularına bunların cevap vermeleri gerekiyordu: Bu helaldir, o haramdır, bu pâktır, o necistir, bu muamele doğrudur, o muamele batıldır, demeliydiler. Bu merkezlerden biri Medine'ydi. Bir diğeri de Kufe'ydi. Ebu Hanife Kufe'de -bu işle uğraşıyordu-. Bir başkası da Basra'ydı. Daha sonra İmam Sadık'ın (a.s) döneminde Endülüs fethedilince o bölgelerde de bazı merkezler oluştu; İslam şehirlerinin her biri bir merkezdi. Diyordular ki, falan fakihin görüşü budur, filan fakihin ise görüşü şudur; bunlar bu mektebin öğrencileriydi. onlar o mektebin öğrencileriydi; ve bir inanç savaşı da hıkhî konular hakkında başladı.

Bütün bunlardan daha şiddetlisi -ve daha önemlisi- kalamî konulardı. Birinci asırdan itibaren "mütekellim"

tabakası adında bir tabaka ortaya çıktı (İmam Sadık'ın (a.s) buyruklarında bu tabirlere rastlamaktayız. Hatta İmam (a.s) bazı öğrencilerine, “Şu mütekellimlere söyleyin gelsinler” diyordu.) Mütekellimler akaid ve usul mevzularında bahsediyorlardı: Allah hakkında, Allah'ın sıfatları hakkında, Kur'an-ı Kerim'in Allah Teala'yla ilgili ayetleri hakkında; Allah'ın falan sıfatının onun zatiyla aynı olup olmadığı, hadis mi kadim mi olduğu konusunda, nübüvvet ve vahyin ne olduğu konusunda konuşuyorlardı; şeytan hakkında konuşuyorlardı, tevhid ve ikilik hakkında tartışıyorlardı, “Amel imanın rüknü müdür ve amel olmazsa iman da olmaz mı, yoksa amelin imanda hiçbir rolü yok mudur?” konusunda konuşuyorlardı, kaza ve kader hakkında, cebr ve ihtiyar konusunda tartışıyorlardı. Mütekellimler çok sıcak bir ortam yaratmışlardı.

Bütün bunlardan daha tehlikelisi -daha şiddetlisi ve daha önemlisi demiyorum;- “Zındıklar” adında bir tabakanın ortaya çıkmasıdır. Zındıklar esasen Allah ve dinleri inkar ediyorlardı; bu tabaka -her nedense- serbesttiler. Hatta Mekke ve Medine'de bile; hatta Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebi'de oturup fikirlerini söylüyorlardı; elbette bir düşünce ve karşılaştıkları bir şüphe olarak gündeme getiriyorlardı.⁵² Zındıklar o asrın yenicilik ve tahsilli tabakasıydı; o günkü dünyanın bütün canlı dillerini biliyorlardı; o dönemde daha fazla bilim dili

52 - Bu konuda İbn-i Ebi'l Evca'nın güzel ve zarif bir tabiri var. Bir gün İmam Sadık'ın (a.s) huzuruna gelerek dedi ki: “Ey Resulullah'ın torunu! Sen bu işin reisisin; sen şöylesin, sen böylesin. Bu dini getiren deden şöyle yapmış, böyle yapmıştır. Fakat özür dilerim, insanın öksürmesi gerekince öksürmeli, balgam boğazını tutunca öksürmelidir. İnsanın zihnine bir şüphe de gelince söylemelidir; ben düşünce öksürüğümü yapmam gerekir; müsaade edin ben sözlerimi söyleyeyim.” İmam (a.s), “Söyle” buyurdu.

olan Süryanî dilini biliyorlardı, onlardan bir çoğu Yunanca'yı biliyordu; bir çokları İranlıydı ve Farsça'yı biliyorlardı. Bazıları Hintçe'yi biliyor ve zındıklığı Hindistan'dan getirmişlerdi. Esasen İslam dinine zındıklığın nereden geldiği de başlı başına bir konudur. Çoğunlukla zındıklığın Mânevilerden kaynaklandığına inanmaktadırlar.

O dönemin akımlarından biri de (bunların hepsi ifrat ve tefriti akımlardır) tasavvufçuların içi boş akımıdır. Tasavvufçular da İmam Sadık'ın (a.s) döneminde ortaya çıktılar; yani biz bir tabaka oluşturup kendilerine bir çok taraftar toplayan ve tamamen serbest bir şekilde sözlerini söyleyen tasavvufçuların İmam Sadık'ın döneminde ortaya çıkışına inanıyoruz. Onlar içsiz bir görüşü savunuyorlardı. İslam karşısında bir grup olarak görüş belirtmiyorlardı; İslam'ın hakikati bizim söylediğimizdir diyorlardı. Onlar ilginç bir içsiz metot öneriyorlar ve İslam da böyle söylüyor, görünüşte tahammül edilmez zahitliği söylüyor diyorlardı!

Hariciler ve Murcie de her biri başka bir gruptu.

İmam Sadık'ın (a.s) Çeşitli Fikri Akımlara Karşı Tavrı

İmam Sadık'ın (a.s) bütün bunlarla karşı karşıya olduğunu ve hepsine karşı da tavır takındığını görmekteyiz. Kıraat ve tefsir açısından bir grubu İmam'ın öğrencileridirler ve İmam (a.s) Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinin kıraati ve Kur'an'ın tefsirleri konusunda diğerleriyle tartışmış, neden böyle yanlış şeyler söylüyorlar, neden böyle şeyler söylüyorlar, ayetleri böyle tefsir etmek gerekir diye bağırmış, feryat etmiştir. Hadislerle hakkında da çok açıktır; buyuruyor ki: Bunların

söyledikleri doğru değil; doğru hadisler bizim babalarımız vasıtasıyla Resulullah'tan (s.a.a) rivayet ettiğimiz şeylerdir. Fıkıh grubu konusunda da İmam Sadık'ın (a.s) mektebi o dönemin en güçlü fıkıh mektebiydi; öyle ki hatta Ehl-i Sünnet bile bunu kabul etmektedir. Ehl-i Sünnet'in bütün mezhep imamları vasıtasız olarak veya bir vasıtayla İmam'ın (a.s) öğrencileri olup ondan ders almışlardır. Ehl-i Sünnet imamların başında Ebu Hanife gelmektedir. Ebu Hanife'nin İmam Sadık'tan (a.s) iki yıl ders aldığı kaydedilmiştir. "İki yıl olmasaydı Nu'ma helak olurdu" sözünü biz Ehl-i Sünnet'in kendi kaynaklarında görmekteyiz. (Nu'man, Ebu Hanife'nin ismidir. Onun ismi "Nu'man b. Sabit b. Zuveyti b. Merzban"dır, dedeleri İranlıdır). Ehl-i Sünnet'in diğer bir imamı olan Malik b. Enes da İmam Sadık'la (a.s) aynı dönemde yaşamıştır. O da İmam'ın (a.s) huzuruna gelerek onun öğrencisi olmakla iftihar ediyordu. İmam Şafiî sonraki dönemdeydi. Fakat o Ebu Hanife'nin öğrencilerinden ve Malik b. Enes'ten ders almıştır. Ahmed b. Hanbel'in de öğrenciliği bir açıdan İmam'a (a.s) ulaşmaktadır. Diğerleri de aynı şekilde. İmam Sadık'ın (a.s) fıkıh dersi havzası diğer fakihlerin ders havzasından daha kalabalıktı; örneğin Ehl-i Sünnet ulemasından bazılarının bu konudaki görüşleri şöyledir:

Malik b. Enes'in İmam Sadık (a.s) Hakkındaki Sözü

Medine'de olan Malik b. Enes nispeten güzel bir ahlaka sahipti. O diyor ki: "Ben Cafer b. Muhammed'in yanına gidiyordum. O çok tebessüm eden biriydi; yani güler yüzlüydü, asık suratlı değildi; çoğu zaman tebessüm ederdi. Öyle bir edebi vardı ki yanında Resulullah'ın (a.s) ismi anılınca yüzünün rengi değişiyordu (yani

Resulullah'ın -s.a.a- ismi onu öyle heyecanlandırıyordu yüzünün rengi değişiyordu). Bir süre onunla gidiş-gelişim vardı.”

Sonra İmam'ın (a.s) ibadetinden anlatıp diyor ki, ne kadar ibadet ediyordu bu adam! Abid ve muttaki bir kişiydi. O meşhur kıssayı da Malik naklediyor; diyor ki: Bir defasında İmam Sadık'la (a.s) birlikte Mekke'ye müşerref olduk. Medine'den çıkıp Mescid-i Şecere'ye ulaştık. İhram elbisesi giymiştik ve “lebbeyk” söyleyerek resmen ihrama girmek istiyorduk. Bineğimizin üzerinde olduğumuz halde ihrama giriyorduk; hepimiz lebbeyk dedik. İmam (a.s) lebbeyk demek isteyince Allah korkusundan yüzünün rengi öyle bir değişmiş ve öyle bir titriyordu ki neredeyse merkebin üzerinden yere düşecekti; bu sahne benim gözümünden kaçmadı. Ben yaklaşarak, “Ey Resulullah'ın torunu! Sonuçta söylemeniz gerekiyor; başka çaresi yok, demek gerekir” dedim. Bunun üzerine İmam (a.s), *“Ben ne söyleyeyim, kime lebbeyk söyleyeyim?! Eğer cevaben bana “lâ lebbeyk” söylenirse o zaman ne yaparım?!”* buyurdu. Bu rivayeti Merhum Şeyh Abbas-i Kummî ve diğerleri kendi kitaplarında nakletmektedirler; herkes bunu nakletmiştir. Bu rivayetin ravisi dediğimiz gibi Ehl-i Sünnet imamlarından Malik b. Ense'tir.

Malik yine diyor ki: “Cafer b. Muhammed'den üstün birini hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak işitmemiş ve hiç kimsenin kalbinden de geçmemiştir.”

“el-Milel ve'n Nihel” kitabının yazarı ve hicri beşinci asrın büyük filozof ve mütekellimlerinden Muhammed Şerhistanî çok bilgili bir kişidir. Şehristanî bu kitabında dünyadaki bütün dinî ve felsefî bölümleri açıklamıştır. Bir yerde İmam Sadık'tan (a.s) bahsederken, “O sürekli

kaynamakta olan bir ilme, hikmette mükemmel bir edebe, dünyada zühte ve şehvet dürtüleri karşısında tam bir takvaya sahipti. Medine’de yaşıyordu; kendi dostlarını ilimlerin sırlarını vermiştir; daha sonra bir süre de Irak’a geldi” diyor. Daha sonra İmam’ın (a.s) siyaset sahnesinden çekilişine işaret ederek şöyle diyor: “O, hilafet konusunda hiç kimseyle tartışmadı.” Şehristanî, İmam’ın (a.s) siyaset sahnesinden çekilmesini şöyle yorumluyor: “İmam marifet ve ilim okyanusuna öyle bir dalmıştı ki bu gibi meselelere önem bile vermezdi.” Ben onun bu yorumunu onaylamak istemiyorum; amacım onun, İmam’ın (a.s) ne kadar marifet okyanusuna daldığını itiraf edişine dikkat çekmektir. Diyor ki: “Marifet okyanusunda boğulan kimse kendisini kıyıya atmaz (böyle şeyler sahilidir, demek istiyor) ve hakikat kalesinden yukarı çıkan kimse aşağı düşmekten korkmaz.”

İmam Sadık (a.s) hakkında bu sözleri söyleyen Şehristanî Şia düşmanıdır; “el-Milel ve’n - Nihel” kitabında Şia’yı öyle yerden yere vuruyor ki tavsif bile edilmez; fakat İmam Sadık’a (a.s) karşı bu kadar saygı duymaktadır. Bunun da bir hesabı vardır.

Bugün dünyada bir çok alimler Şia mektebine karşı büyük bir düşmanlık duymalarına rağmen bu mektebin mensup olduğu İmam Sadık’a (a.s) karşı saygı duymaktalar. Belki de buna, kendilerine göre aykırı olan şeylerin İmam Sadık’tan (a.s) olmadığına inanarak açıklık getiriyorlar. Fakat her durumda İmam Sadık’a (a.s) büyük bir saygı duymaktadırlar.

Ahmed Emin’in Görüşü

Asrımızda yaşayan ve asrımızın çok önemli toplumsal kitaplarından olan “Fecru’l-İslam”, “Zuha’l-İslam”,

“Zuhuru’l-İslam” ve “Yevu’l-İslam” kitaplarının yazarı Mısırlı Ahmed Emin de bu Şii düşmanlığı hastalığına tutulmuştur; Şiilik hakkında pek fazla bilgisi olmadığından olacak ki Şia mektebine karşı büyük bir düşmanlık beslemektedir; fakat buna rağmen İmam Sadık’a (a.s) karşı öyle bir saygı duymaktadır ki Ehl-i Sünnet imamlarından hiç birine böyle bir saygı duymamaktadır; onun tüm kitaplarını okuduğum için bunu iyi biliyorum. Hikmette İmam Sadık’tan (a.s) fevkalade sözler naklediyor; ben hatta bir Şii aliminin bile bu sözleri naklettiğini görmedim.

Cahiz’in İtifarı

Bence “Cahiz” bütün bunlardan üstündür. Cahiz hicri ikinci asrın sonlarında ve üçüncü asrın başlarında gerçekten bilgili bir alimdi. Çok büyük bir edebiyatçı olan Cahiz sadece bir edebiyatçı değil, kendi asrının sosyologu ve bir tarihçi olduğu da söylenebilir aynı zamanda. “Kitabu’l-Hayavan” adında hayvan bilimiyle ilgili yazmış olduğu kitap bugün bile Avrupalılar tarafından yararlanılmaktadır. Hatta Cahiz’in “Kitabu’l-Hayavan”ında hayvanları tanımayla ilgili o günün dünyasında -Yunan dünyası vs.- eşsiz olan şeyler bulmuşlar, halbuki o dönemde Yunan bilimi daha İslam alemine girmemişti. Bu görüşler ilk defa Cahiz’in “Kitabu’l-Hayavan”ında geçmiştir.

Cahiz de mutaassıp bir Sünni’dir. Onun bazı Şiilerle öyle tartışmaları var ki bazıları bundan olayı onu nasibi olarak kabul etmişlerdir; fakat ben onun nasibi olup olmadığını söyleyemem (tartışmalarında bir takım sözler söylemiştir). Hemen hemen İmam Sadık’ın (a.s) döneminde yaşamıştır. Belki de çocuk yaşlarında İmam

Sadık'ın (a.s) hayatının son dönemlerini görmüştür; veya İmam Sadık (a.s) ondan bir nesil önce yaşamıştır. Velhasıl, İmam Sadık'ın (a.s) önemine yakın bir zamanda yaşamıştır. Cahiz'in İmam Sadık (a.s) hakkında kullandığı tabir şudur: “İlim ve fikhî dünyayı dolduran Cafer b. Muhammed... Ebu Hanife ve Sufyan-i Surî'nin (Süfyan-i Surî o asrın büyük fakihlerinden ve tasavvufçularından biriydi) onun öğrencilerinden olduğu söylenmektedir.”

Mira Ali Hindî'nin Görüşü

Asrımızda yaşayan ve Sünni olan Mir Ali Hindî de İmam Sadık'ın (a.s) asrı hakkında şöyle diyor: “O dönemde ilmin yayılması, düşüncelerin özgürleşmesine ve bağlardan kurtulmasına neden oldu. Felsefî tartışmalar ⁵³ bütün İslam toplumlarında yaygınlaştı... İslam dünyasında bu fikir ve düşünce hareketine Ali b. Ebutalib'in “Sadık” adıyla meşhur olan torununun önderlik ettiğini unutmamak gerekir. O çok geniş düşünce ufkuна sahip olan bir kişiydi; çok derin düşüncelere sahipti. Kendi zamanının bilimlerine çok fazla önem veriyordu... Gerçekte İslam dünyasında meşhur felsefe medreselerini⁵⁴ inşa eden ilk kişidir odur. Ders halkalarına katılanlar sadece -Ebu Hanife gibi- mezhep imamları değillerdi, geniş çapta aklî bilimler konusunda da öğrencileri vardı onun.

53 - Akla dayanan tartışmalara, felsefî tartışmalar denmektedir.

54 - Dediğimiz gibi, bunlar felsefe derken maksatları aklî bilimlerdir; bunların karşısında ise sadece rivayetlerle uğraşan mühaddisler yer almaktadır.

Ahmed Zeki Salih'in Sözü

Muzaffer'in “İmam Sadık” adlı kitabında “er-Risaletu'l-Mısriyye” dergisinden asrımızda yaşayan Ahmed Zeki Salih'ten şöyle nakletmektedir: Şia'nın ilmî canlılığı bütün İslam fırkalarından daha fazladır. (Bakın asrımızda yaşayanlar da neleri itiraf etmişlerdir). Bu da başlı başına bir konudur. İranlılar bundan kendilerine pay çıkararak, bu İranlıların canlılığıdır diyorlar. Halbuki bu açılım Şia'ya aittir ve o dönemde Şiilerin çoğunluğu da İranlı değildi; aksine gayri İranlıydı; fakat ben şimdi bu konuya girmek istemiyorum.

Bu Mısırlı diyor ki, “Kelam ilmini inceleyen herkes İslam fırkaları arasında Şia fırkalarının en canlı fırka olduğunu anlar. Şia dinî konuları düşünce ve akıl temeli üzerine oturtan ilk İslam mezhebidir; hatta bazıları aklî ilimleri Ali b. Ebutalib'e isnat etmektedirler.” Şia yani İmam Sadık (a.s).

Şia'nın Aklî Bilimlere Önem Verişi

-İmam Sadık (a.s) döneminde aklî bilimlerin de olgunlaştığının- en güzel delili şudur ki, bütün Ehl-i Sünnet kitaplarında, Sahih-i Buharî, Sahih-i Müslim, Cami-i Tirmizi, Sünen-i Ebi Davud ve Sahih-i Nesaî'de bir takım teferruattan başka bir şey yoktur: Abdest hükümleri, namaz hükümleri, oruç hükümleri, hac hükümleri, cihad hükümleri, siret; örneğin Resulullah (s.a.a) falan yolculukta şöyle yapmıştır. Fakat siz Şia'nın hadis kitaplarına baktığınız zaman kitabın ilk konusunun “Akıl ve cehalet” olduğunu görürsünüz. Esasen bu gibi konular Ehl-i Sünnet kitaplarında söz konusu bile değildi. Elbette bunların hepsinin İmam Sadık'tan (a.s)

kaynaklandığını söylemek istemiyorum; kaynağı Emirulmüninin Ali'dir, asıl kökü Resulullah'tır; fakat onlar bu gidişatı sürdürdüler. İmam Sadık (a.s) kendi döneminde bu fırsatı bulunca dedelerinin mirasını koruyup bu mirasları artırdı. “Akıl ve cehalet” kitabından sonra “Tevhid kitabı”yla karşılaşırız. Şia'nın hadis kitaplarında tevhid, Allah'ın sıfatları, Allah Teala'yla ilgili konular, kaza ve kader, cebr ve ihtiyar ve aklî mevzular hakkında yüzlerce, hatta binlerce konuyla karşılaşmaktayız; oysa diğer kitaplarda böyle bir şey söz konusu değildir. İşte bu nedenle, İslam dünyasında felsefî medreseler⁵⁵ -aklî bilimler medresesi- inşa eden ilk kişi İmam Cafer Sadık'ın olduğunu söylemişlerdir.

Cabir b. Hayyam

Son zamanlarda ortaya çıkan bir mesele şudur: İslam tarihinde “Cabir b. Hayyam” isminde bir kişi var; ona “Cabir b. Hayan-i Suffi” diyorlar; o da fevkalade bir kişidir. İbn-i Nedim “el-Fihrist” adlı kitabında⁵⁶ Cabir b. Hayya'dan bahsetmiş ve ona yaklaşık yüz elli kitabı isnat etmiştir ki bu kitapların çoğu aklî bilimlerle ilgilidir; o

55 - Maksat Şia kitaplarındaki aklî hadislerdir.

56 - İbn-i Nedim'in “el-Fihrist” adlı eseri kendi dalında -kitap tanımayla ilgili bir kitaptır- dünyanın en muteber kitaplarından biri sayılmaktadır. Kitap tanıma konusunu öyle bilimsel incelemiştir ki günümüzde Avrupalılar bu kitaba çok önem vermektedirler. İbn-i Nedim hicri dördüncü asırda yaşamıştır. O, bu eserinde İslam dönemi kitaplarla bazı İslam dönemiyle ilgisi olmayan kitapları (kendi dönemindeki kitapları) tanıtmıştır. Esasen bir dahiydi, bir kağıtçı ve kitap satıcısıydı; fakat o kadar bilgiliydi ki insan onun kitabını okuduğu zaman hayrete ediyor. Ben bu kitabın hepsini baştan sona okudum. Kendi döneminde yaygın olan çeşitli hatları, çeşitli dilleri ve yine dillerin köklerini ortaya koymaktadır.

günün deyimiyle Kimya, sanat, eşyaların tabiatlarının özellikleri hakkındadır. Günümüzde onu dünya kimyasının babası olarak adlandırmaktadırlar. Zahiren İbn-i Nedim onun İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) öğrencilerinden olduğunu söylüyor. Yine Sünni olan İbn-i Hallikan⁵⁷ da Cabir b. Hayyan'dan şöyle bahsetmiştir: O, kimyacı ve İmam Cafer Sadık'ın (a.s) öğrencisiydi. Diğerleri de böyle nakletmişlerdir. Cabir b. Hayyam'dan önce bu bilimler İslam dünyasında söz konusu değildi; birden İmam Sadık'ın öğrencilerinden “Cabir b. Hayan” adında biri ortaya çıkıp günümüzde bir çokları bilimsel değer ifade eden çeşitli mevzularda bu kadar risale yazıyor. Cabir b. Hayyan hakkında çok bahsetmişlerdir; asrımızdaki müsteşrikler de çok bahsetmişlerdir; bu Takizade de çok bahsetmiştir. Elbette daha Cabir b. Hayyan hakkında keşfedilmeyen bir çok meçhul nokta var. Şimdi şaşırtıcı olanı Şia'nın kendi kaynaklarında onun adı geçmemiştir; yani Şia'nın rical kitaplarında (İbn-i Nedim Şia olabilir), Şia fakih ve muhaddislerinin kitaplarında bu adamın adı geçmemiştir. İmam Sadık'ın (a.s) dışında hiç kimsenin böyle seçkin bir öğrencisi yoktur.

Hişam b. Hakem

İmam Sadık'ın (a.s) diğer bir öğrencisi Hişam b. Hakem'dir. Hişam b. Hakem insanı hayrete düşüren bir kişidir; kendi döneminin bütün mütekellimlerinden üstün olup hepsine galip gelmiştir. (Ben bunları Ehl-i Sünnet kitaplarına dayanarak söylüyorum). Ebu'l Huzeyl-i Allaf çok güçlü İranlı bir mütekellimdir. Şeblû Nu'man “Tarih-i İlm-i Kelam” kitabında şöyle yazıyor: Hiç kimse Ebu'l -

57 - Kadı İbn-i Hallikan hicri altıncı asırda yaşıyordu.

Huzeyl'le tartışamazdı; onun korktuğu tek kişi Hişam b. Hakem'di. Dönemin dahilerinden sayılan ve günümüzdeki yeni görüşlerle bağdaşan görüşlere sahip olan Nezzam -örneğin renk ve kokunun cisimden müstakil olduğuna inanıyor; yani sanıldığı gibi renk ve koku cismin arazlarından (ilinek) değildir; özellikle koku konusunda, kokunun havada dağılan bir şey olduğuna inanıyordu- Hişam'ın öğrencisiydi (Onun bu görüşü Hişam b. Hekem'den aldığı söylenmektedir). Hişam b. Hekem ise İmam Sadık'ın öğrencilerinden biridir.

Şimdi bütün bunları göz önünde bulundurarak İmam Sadık (a.s) için oluşan ve İmam'ın (a.s) yararlandığı kültürel zemini düşünün. Halbuki böyle bir zemin daha önce hiçbir imam için oluşmamıştı ve ondan sonra da bu ölçüde bir zemin oluşmadı. Sadece az bir miktarda İmam Rıza (a.s) için oluşmuştu. İmam Musa b. Cafer'e gelince, iki defa durum çok kötüleşti, zindan vs. olaylar meydana geldi. Diğer Ehl-i Beyt İmamları da genç yaşta şehit oluyorlar, zehirlenerek dünyadan göçüyorlardı. Onların yaşamasına müsaade etmiyorlardı; aksi durumda ortam bir ölçüye kadar müsaitti. Fakat İmam Sadık (a.s) için her iki şart oluşmuştu; İmam'ın (a.s) hem ömrü uzundu (yaklaşık yetmiş yaşında) ve hem de ortam ve zaman müsaitti. Şimdi bu konu İmam Sadık'la (a.s) İmam Hüseyin'in (a.s) zamanının farklılığını ne kadar ortaya koyuyor? Yani İmam Sadık (a.s), İmam (a.s) Hüseyin'in sahip olmadığı hangi zeminlere sahipti? İmam Hüseyin (a.s) ya hayatının sonuna kadar evde oturup su ve ekmekle idare edip Allah'a ibadet etmeli ve gerçekte mahkum olmalı ya da öldürülmeliydi; fakat İmam Sadık'ın (a.s) şartları ya öldürülmesini ya da inzivaya çekilmesini gerektirmiyordu. İmam Sadık (a.s) ya öldürülmeliydi ya da ortamın müsait

şartlarından edilebilecek en fazla istifadeyi etmeliydi. Sonraki Ehl-i Beyt İmamları (a.s) gelip İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamının değerini açıklamışlardır; fakat biz bu konuyu kavrayamıyoruz. İmam Sadık (a.s) olmasaydı İmam Hüseyin (a.s) de olmazdı; nitekim İmam Hüseyin (a.s) olmasaydı İmam Sadık (a.s) da olmazdı; yani İmam Sadık olmasaydı İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamının değeri de anlaşılmazdı. Fakat buna rağmen İmam Sadık (a.s) hükümet ve hilafete dokunmadı; fakat İmam Sadık'ın (a.s) halifelerle bir araya gelmediğini, gizlice mücadele ettiğini, ortada soğuk bir savaşın söz konusu olduğunu, halifelerin kusurları, yanlışlık ve zulümlerinin İmam Sadık (a.s) aracılığıyla dünyaya yayıldığını herkes biliyor; dolayısıyla Mensur'un İmam (a.s) hakkında acayip bir tabiri var;⁵⁸ diyor ki: Cafer b. Muhammed boğazımda bir kemik gibidir; ne dışarı çıkarabiliyorum ve ne de yutabiliyorum; ne onun hakkında bir belge bulup işini bitirebiliyorum ve ne de ona tahammül edebiliyorum; çünkü gerçekten onun seçmiş olduğu bu tarafsızlık mektebinin bizim aleyhimize olduğunu gerçekten biliyorum; çünkü bu mektepten çıkanların hepsi bize karşıdırlar; fakat onun aleyhine bir

58 - Mensur'un, İmam Sadık'a (a.s) karşı ilginç bir davranışı vardı; bunun nedeni ise İmam Sadık'ın (a.s) kendisiydi. Bazen İmam'a (a.s) sıkı tutuyor ve bazen de rahat tutuyordu. Elbette görünüşte hiçbir zaman İmam'ı (a.s) zindana atmadı; fakat çoğu zaman İmam'ı (a.s) göz altında bulunduruyordu. Bir defasında Kufe'de galiba iki yıl göz altında bulundurdu İmam'ı; yani İmam'a (a.s) bir ev ayırmıştı ve oraya yerleştirdiği görevliler ise İmam'ın (a.s) gidiş-gelişlerini kontrol ediyorlardı. Defalarca İmam'ı (a.s) çağırıp çirkin sözler söyledi, hakaretler etti, öldüreceğim seni, boynunu vuracağım; sen bana karşı propaganda mı yapıyorsun, halkı bana karşı mı ayaklandırıyorsun dedi; seni şöyle yapacağım, böyle yapacağım. Fakat İmam (a.s) ona çok yumuşak bir şekilde cevap verdi.

belge de bulamıyorum. Evet, bu tabir Mensur'undur: Boğazıma kemik takılmış; ne dışarı çıkarabiliyorum ve ne de yutabiliyorum.

İmam Sadık'ın (a.s) Döneminde İlmî Canlanmada Etkin Olan Nedenler

Dedik ki, İmam Sadık'ın (a.s) döneminde fevkalade bir ilmî canlılık vardı ve bu ilmî canlılık inanç savaşının şiddetlenmesine neden oldu; her temiz Müslüman'ın da bu inanç savaşında İslam'ın yararına savaşa katılıp İslam'ı savunması gerekirdi. Ama bu ilmî canlanmada etkili olan sebepler nelerdi? Bu konuda üç etken vardır: o çünkü İslamî ortam yüzde yüz dindar bir ortamdı ve halk dinî saiklara sahipti. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ilme teşviki, Kur'an-ı Kerim'in ilim ve öğrenmeye, düşünme ve akletmeye teşvik ve davetleri bu kıyam, heyecan ve canlılığın temel etkenleriydi. İkinci etken fikrî ve ilmî geçmiş olan çeşitli ırkların İslam dinine girmeleridir. Zemin hazırlayan üçüncü ekten, İslamî dünya vatanlığıydı; yani İslam dini su ve toprak vatanlarıyla mücadele etmiş ve vatana İslam vatanı tabirini kullanıyor, nerede İslam varsa orası vatandır diyordu; işte bu nedenle ırksal taassupların büyük bir bölümü yok olmuştu; öyle ki farklı ırklar kardeşlik hissi içerisinde bir arada yaşıyordu; örneğin öğrenci Horasanlı, hocası Mısırlıydı veya öğrenci Mısırlı ve hocası Horasanlıydı. Ders havzası oluşturuluyor ve hoca olarak ders veren kişi örneğin Nafi veya Abdullah b. Abbas'ın kölesi İkrime gibi barbar bir köleydi. Barbar bir kölenin gelip oturduğunu, daha sonra Iraklı, Suriyeli, Hicazlı, Mısırlı, İranlı ve Hindistanlı kişilerin onun etrafında ders halkası oluşturduğunu görüyordunuz. Bu, böyle bir harekete zemin hazırlamak için çok büyük bir

etkendi. Bundan daha büyüğü, günümüzde gayr-i Müslimlerle, özellikle kitap ehliyle bir arada yaşamak anlamında “Dinî müsamaha ve hoşgörü” denilen şeydir; yani Müslümanlar kitap ehliyle bir aradan yaşamak için onlara tahammül ediyor ve bunu temel inançlarına aykırı bilmiyorlardı. O dönemde kitap ehli, ilim ehliydi. Bunlar İslam toplumuna girdiler ve Müslümanlar bunları hoşgörüyle karşıladılar; daha birinci asırda onların malumatlarını aldılar ve ikinci asırda ise artık bilimsel toplumun başında Müslümanların kendileri yer aldılar. Kitap ehliyle bir arada yaşamak ve onlara karşı hoş görüşlerinden olmak da çok önemli bir etkendi. Elbette bunun kendisinin de kökü hadise dayanmaktadır. Hatta Merhum Meclisî “Biharu’l - Envar”da -Nehcu’l - Belağa’da da vardır- Resulullah’tan (s.a.a) şöyle nakletmektedir: *“Hikmeti müşriktan bile olsa alın.”* (hikmet, doğru bir bilimsel söz anlamındadır) *“Hikmet - yani Kur’an-ı Kerim’de **“Hikmeti dilediğine verir. Hikmet verilen kimseye çok hayır verilmiştir”** şeklinde geçen sağlam ve bilimsel, yerinde söylenen, doğru ve muteber söz anlamındadır- *müminin kaybettiği şeydir*”* cümlesinin de anlamı budur. (Bazı yerlerde *“müşrikin elinde bile olsa”* tabiri kullanılmıştır). “Kaybettiği” tabiri çok harika bir tabirdir. İnsan kendine ait olan bir şeyi kaybedecek olursa gittiği her yerde onu nasıl arar?! Sizin sevdiğiniz pahalı bir yüzüğünüz olur da onu kaybederseniz ihtimal verdiğiniz her yere gidip onu arasınız ve kaybetmiş olduğunuz bu yüzüğü bulmak için bütün köşe ve bucaklara dikkatle bakarsınız. İslam dininin en güzel ve en iftihar kaynağı tabirlerinden biri de budur: “Hikmet müminin kaybettiği şeydir”; onu nerede bulsa, hatta bir müşrikin elinde bile bulsa alır. Yani eğer kaybettiğiniz bir malı bir

müşrikin elinde görürseniz, benim onunla bir alıp vereceğim yok mu dersiniz, yoksa bu mal benimdir mi dersiniz? Emirülmüminin Ali (a.s) şöyle buyuruyor: *“Mümin ilmi müşrikin elinde bir emanet ve kendisini ise onun asıl sahibi bilir de, müşrik ona layık değildir, ona layık olan benim, der.”*

Bazıları kitap ehline karşı hoşgörölü davranma ve onlarla iyi geçinmeyi halifelerin hesabına bırakarak demişlerdir ki: “Halifelerin genişlikleri; onların saraylarında Müslümanların, Hristiyanların, Yahudilerin, Mecusilerin vs. birlikte kaynaşıp birbirlerinden yararlanmasını gerektiriyor.” Fakat bu halifelerin genişliği değil, Resul-i Ekrem’in (s.a.a) emridir. Hatta Corcî Zeydan bile bu meseleyi halifelerin genişliğine mal etmektedir. Seyyid Rezi’nin -Seyyid Rezi taklit mercilerinden üstün bir kişi ve Seyyid Murtaza’nın kardeşidir- kıssasını değinerek kendi asrından yaşayan “Ebu İshak Sabî”⁵⁹ vefat edince onun mehdinde bir kaside okudu:⁶⁰

Gördün mü şu tabutta taşınanın kim olduğunu?!

59 - Ebu İshak Sabî Müslüman değildi; Sabî’ydi (Sabîînlerin inancı hakkında çok şeyler söylenmişti. Bazıları Sabî inancının Mecusilikten kaynaklandığını, fakat Hristiyan bir grup olduğunu söylemişlerdir. Günümüzde bu inancın nereden kaynaklandığı üzerinde çok tartışılan bir mevzudur) ve çok bilgili ve edepli bir kişiydi. Edebiyatçı olduğu için Kur’an edebiyatına çok ilgi duyar ve Kur’an ayetlerinden çok örnekler getirirdi. Ramaza ayında bir şey yemezdi. Kendisine, “Sen Müslüman değilsin; neden bir şey yemiyorsun?” diye sorulunca, “Edep, benimle bir zamanda yaşayan insanlarla uyum içerisinde olmamı gerektiriyor” diyordu.

60 - Bu kasideyi “İbretli Öyküler” kitabında bulabilirsiniz. (c. 2, s. 237)

Bildin mi mahallemizin neden zifiri karanlık olduğunu?!

Dağılan bir dağdı bu....

Bazıları gelip, “Bir seyyid, Resulullah’ın (s.a.a) torunu, büyük bir İslam alimi kafir bir adamı böyle över mi” diye eleştirdiler onu. O da, “Evet” dedi; “Ben onun ilmi için mersiye okudum. Alim bir kişiydi; ben ilminden dolayı ona mersiye okudur (günümüzde biri böyle yapacak olursa şehirde çıkarırlar). Corcî Zeydan bu kıssayı naklettikten sonra şöyle diyor: “Göğüs genişliğini görüyor musunuz; Seyyid Rezi gibi peygamber evladı bir Seyyid o kadar ruhî yüceliği, yüce seyitlik ve ilim makamına rağmen bir kafiri böyle medhediyor.” Daha sonra diyor ki: “Bütün bunlar halifelerden kaynaklanmaktadır; onlar göğsü geniş kişilerdi.” Fakat bu halifelerden kaynaklanmıyor; Nehcu’l - Belağa’yı derleyen Seyyid Rezi, Ali b. Ebutallib’in öğrencisidir. O, dedesi Resulullah (a.s) ve Ali b. Ebutallib’in emrini diğer insanlardan daha iyi biliyordu; hikmet ve ilim nerede olursa saygındır, diyor. Bunlar bu ilmi canlılık ve heyecanı meydana getiren etkenlerdi; ister istemez bu ilmî canlılık İmam Sadık (a.s) için zemin hazırladı.

O halde gerçekte konumuz şu oldu: İmam Sadık’ın (a.s) yönetime geçmesi için zemin hazır olmadı; eğer bu zemin hazırlanacak olsaydı kesinlikle diğer zeminlerden daha iyi olurdu; fakat buna rağmen başka bir zemin hazırlandı ve İmam (a.s) bu zeminden gereğince yararlandı; öyle ki, Sünni’siyle, Şii’siyle İslam dünyasının ilmî hareketlerinin kesinlikle İmam Sadık’tan kaynaklandığı söylenebilir. Bu konu Şii havzaları çok açık bir şekilde ortadadır; Sünni havzaları da İmam Sadık’ın

(a.s) ürünüdür. Çünkü Sünnî havzalarının başında yaklaşık bin sene önce inşa edilen “el-Ezher” yer almaktadır; “el-Ezheri”i de Fatimî Şiiler kurmuşlardır; Ehl-i Sünnet’in diğer havzaları da “el-Ezher” aracılığıyla müteşekkil olmuştur. Bütün bunlar İmam Sadık’ın (a.s) kendi döneminin şartlarından yararlanmasının ürünüdür. Bu konular en azından şöyle bir mesele olarak söz konusudur: İmam Sadık’ın (a.s) bu zemini kaybedip gidip savaşması ve zulümle savaş yolunda öldürülmesi mi daha iyiydi, yoksa bu güzel zeminden yararlanması mı? İslam dini sadece zulümle mücadeleden ibaret değildir; İslam diğer şeyleri de kapsamaktadır aynı zamanda. Dolayısıyla ben bu konuyu sadece bir zemin ve İmam Sadık’ın (a.s) dönemiyle diğer dönemlerin arasındaki bir fark olarak arzettim; İmam Sadık (a.s) bu zeminden istifade etmeseydi şöyle bir soruyla karşılaşırđık: “Ehl-i Beyt İmamları (a.s) hükümet ve hilafeti İslam dinini yaymaktan başka bir amaçla mı istiyorlardı? Neden bu müsait zeminden yararlanmayıp kendilerini ölüme verdiler?”

Bu sorunun cevabı şudur: Zemin müsait olunca Ehl-i Beyt İmamları (a.s) müsait zemini elden vermezlerdi. İmam Rıza (a.s) için de müsait zemin Me’mun’un meclisine girmek ve oradan kendi sesini duyurmak olmuştur. Belki de İmam Rıza (a.s) Me’mun’un yanında iki yıldan fazla kalmadı; fakat İmam Rıza’dan (a.s), Me’mun’la bir dönemde olduğu zamanda nakledilen şeyler hayatının diğer bölümü hakkında nakledilmemiştir.

Allah’ın salat ve selamı Muhammed’e ve onun tertemiz Ehl-i Beyt’inin üzerine olsun.

SORU VE CEVAP

Soru: Cabir b. Hayyan ilmini İmam Sadık'tan (a.s) mı almıştır?

Cevap: Dedğim gibi bu konuların bir bölümü tarihte meçhul kalan şeylerdendir ve bugüne kadar tarih bunu tam olarak açıklığa kavuşturamamıştır. Ancak şu kadarı belli ki Cabir bu dersleri İmam Sadık'tan (a.s) almıştır. Elbette ona güvenmeyip, Cabir b. Hayya'nın dönemi İmam Sadık'ın (a.s) döneminden biraz sonraya rastlamaktadır diyenler de vardır. Cabir'in İmam Sadık'tan (a.s) biraz sonra yaşadığını söyleyenler de onun İmam Sadık'ın (a.s) bazı öğrencilerinin öğrencisi olduğunu söylemekteler. Fakat herhalûkârda yazanlar ve bu meseleye güvenenler onun bu dersleri İmam Sadık'tan (a.s) aldığını söylemişlerdir. Asıl önemli olan bu bilimlerin ondan önce olmayışdır; bu da İmam Sadık'ın (a.s) çeşitli bölümlerde çeşitli öğrencileri olduğunu göstermektedir. Herkesin ruhî ve fikrî kapasitesi bir değildir; nitekim Emirülmüminin Hz.Ali (a.s) Kumeyl b. Ziyad'a, *“Bende öyle fazla ilimler var ki ne yazık ki söyleyecek istidatlı bir kimse bulamıyorum.”*⁶¹ Daha sonra buyuruyor ki: *“Zeki ve kabiliyetli birini bulsam da hokkabaz ve dünyatalep biri olduğunu, dini maddiyat için vesile etmek istediğini görüyorum. Biri de dindar ve iyi kişi olmasına rağmen hamaktır; ilim edinme yeteneği yoktur. Hem ilim edinme*

61 - Nehcu'l - Belağa -Feyz-i Kaşanî-, 139. hikmetli sözler.

*yeteneği ve hem de ahlakî istidadı olan bir kişi
bulamıyorum.”*

İMAM MUSA KÂZİM'IN (A.S)
ŞEHADETİNE NEDEN OLAN
ETKENLER

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd alemlerin Rabbi Allah’a mahsustur; O, bütün varlıkların yaratıcısıdır; salat ve selam Allah’ın kulu, elçisi, habibi ve seçtiği efendimiz, peygamberimiz ve mevlamız Ebi’l Kasım Muhammed’e (s.a.a) ve onun tertemiz ve masum Ehl-i Beyt’ine olsun. Kovulmuş Şeytandan Allah’a sığınırım.

“Siz en sağlam sırat, en büyük yol, Fenâ yurdunun şahitleri ve bekâ yurdunun ise şefaathçilerisiniz.”⁶²

Şu anda yaşamakta olan Hz. Hüccet (İmam Mehdi) - a.f- dışında bütün Ehl-i Beyt İmamları (a.s) şehit olarak ahiret yurduna göçmüşlerdir. Hiçbiri tabii ölümle ve kendi ecelleriyle veya normal bir hastalıkla ölmemişlerdir; bu da onların büyük iftihar kaynaklarından biridir. Birincisi kendileri sürekli Allah yolunda şehadet şerbetini içmeyi arzuluyorlardı; biz bu anlamı kendilerinin bize öğrettikleri ve kendilerinin okudukları dualarda görmekteyiz. Ali (a.s) buyuruyordu ki: “Ben yatakta ölmekten nefret ediyorum. Bin kılıç darbesiyle parçalanmak yatakta yavaşça ölmekten daha iyidir benim için.” Biz de dualarda ve

62 - Camia-i Kebire Ziyareti.

onları ziyaret etmek için okuduğumuz ziyaretlerde onlar için bir fazilet olarak andığımız şeylerden biri de onların şehidler zümresinden olmaları ve dünyadan şehadetle göçmeleridir. Konuşmamın başında okuduğum cümle Camia-i Kebire Ziyaretindendir; buyuruyor ki: “*Siz en sağlam sırat, en büyük yol, Fenâ yurdunun şahitleri ve bekâ yurdunun ise şefaatçilerisiniz.*”

İstilahta, “Şehit” Hz. İmam Hüseyin’in (a.s) lakabıdır ve biz normalde Hazreti “Şehid” lakabıyla anmaktayız: “Hüseyin-i Şehid.” Nitekim İmam Sadık’a (a.s) da, “Cafer-i Sadık” ve İmam Musa b. Cafer’e, “Musa-i Kâzım” lakabıyla hitap etmekteyiz. Şehitler efendisinin lakabı “Hüseyin-i Şehid”dir. Fakat bu, Ehl-i Beyt İmamları (a.s) arasında şehid olan tek kişinin İmam Hüseyin (a.s) olduğu anlamına gelmez. Nitekim örneğin İmam Musa b. Cafer’e “Kâzım” diyorsak, diğer Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) kâzım⁶³ olmadığı anlamına gelmez. Veya İmam Rıza’ya (a.s), “Rıza” diyorsak diğer Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) “rıza” kelimesinin örneği olmadığı ve İmam Cafer-i Sadık’a “sadık” diyorsak diğer İmamların (a.s) - neuzubillah- sadık olmadıkları anlamına gelmez. Aynı şekilde Seyyid-i Şuheda aleyhisselama “Şehid” diyorsak diğer Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) şehid olmadığı anlamına gelmez bu.

Zaman Gereçlerinin Mücadele Şeklinde Etkisi

Burada şöyle bir soruyla karşılaşmaktayız: Neden diğer Ehl-i Beyt İmamları (a.s) şehid oldular. Tarih onların da dönemlerinin zalim yönetimine karşı kıyam edip kılıç çektiklerini göstermiyor. Zahiri yaşamları onların

63 - Kâzım, öfkesini yenen kişi anlamındadır.

metotlarının İmam Hüseyin'in (a.s) metoduyla farklı olduğunu gösteriyor. Pekala, İmam Hüseyin (a.s) şehid oldu; peki İmam Hasan (a.s) neden şehid olsun ki? Neden İmam Seccad (a.s) şehid olsun? Neden İmam Bâkır, İmam Sadık ve İmam Musa Kâzım şehid olsun ki? Aynı şekilde diğer Ehl-i Beyt İmamları (a.s) da. Bu sorunun cevabı şudur: Diğer Ehl-i Beyt İmamlarıyla (a.s) İmam Hüseyin'in (a.s) metodunun bu konuda farklı olduğunu sanmak yanlıştır. Bazıları böyle düşünüyorlar; diyorlar ki: Ehl-i Beyt İmamları (a.s) arasında İmam Hüseyin (a.s) zamanın zulüm sistemiyle savaşılmaya kararlıydı; fakat diğer Ehl-i Beyt İmamları (a.s) savaşıyorlardı; onlar bu açıdan İmam Hüseyin'le (a.s) farklıdır. Böyle düşünecek olursak büyük bir hata işlemiş oluruz. Tarih bunun aksini söylüyor; elimizdeki delil ve belirtiler de buna aykırıdır. Evet, konu **yu** başka bir şekilde değerlendirilecek olursa böyledir. Hiçbir zaman gerçek bir Müslüman'ın, gerçek bir müminin -nerde kaldı, kutlu imamet makamına sahip olan bir kişinin- zamanının zulüm ve sitem sistemiyle uzlaşması ve gerçekten uyuşması, yani kendisini ona uygun kılması imkansızdır; aksine sürekli onlara karşı mücadele eder. Ancak mücadele metotları farklıdır. Bazen açıkça mücadele yapılır, açıkça savaş ilan edilir, kılıçla savaşılr. Bu mücadelenin bir şeklidir. Bazen de mücadele olmasına rağmen, şekli farklıdır. Bu mücadelede de karşı tarafı ezmek, yerden yere vurmak, halkı karşı taraftan sakındırmak, onun batıl üzere olduğunu açıklamak ve toplumu ona karşı yönlendirmek vardır; fakat bu iş kılıçla yapılmaz.

İşte bu nedenle zaman gereçleri mücadele şeklinde etkili olabiliyor. Hiçbir zaman gereçler, bir zaman diliminde zulümle uzlaşmanın câiz oluşunda, başka bir

zamanda ise câiz olmayışında etkisi yoktur. Hayır, zulümle uzlaşmak hiçbir zamanda, hiçbir mekanda ve hiçbir şekilde câiz değildir; fakat mücadele şekli değişebilir. Mücadele açık bir şekilde yapılabileceği gibi gizli ve perde arkasından da yapılabilir. Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) tarihi onların sürekli mücadele halinde olduğunu göstermektedir. Takiyye halinde mücadele diyorlarsa -maksat sessiz kalmak ve hareketsizlik değildir. . “Takiyye” “veka” kökündendir, tıpkı “veka” kökünden olan “takva” kelimesi gibi. Takiyyenin anlamı gizli bir şekilde, örtülü bir şekilde kendini savunmaktır; başka bir tabirle kalkan kullanmak, mümkün olduğu kadar fazla vurmak ve az darbe almaktır; yoksa mücaledeyi bırakmak anlamında değildir; hayır, kesinlikle. İşte bu nedenledir ki bütün Ehl-i Beyt İmamları (a.s) kendi zamanlarında hiçbir zalim halifeyle uzlaşmama ve sürekli mücadele halinde olma iftiharına sahiptirler. Bugün bin üç yüz sene sonra - ve bin üç yüz seneden fazla veya bazı imamlar için biraz daha az: Bi iki yüz elli sene, bin iki yüz altmış sene, bin iki yüz yetmiş sene- Abdulmelik Mervan gibi halifelerin (Abdulmelik Mervan öncesinden Abdulmelik Mervan ve Abdulmelik’in çocukları, amcası çocukları, Abbasoğulları, Mensur-i Devanikî, Ebu’l Abbas Seffah, Harun-i Reşid, Me’mun ve Mütevekil’e kadar) tarihte en kötü isimleri almış kişiler olduğunu görmekteyiz. Olayların apaçık belli olduğu biz Şiiler arasında ve hatta Sünniler arasında bunlar çöplüklere gömülmüşlerdir. Bunları kim çöplüklere gömmüştür acaba? Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) bunlar karşısında direnişleri olmasaydı, onların fısk ve sapışlarını açığa çıkarmasalardı, gasıp ve liyakatsiz olduklarını insanlara hatırlatmasalardı; evet, böyle yapmasalardı bugün Harun’u ve özellikle Me’mun’u kutsal kişi olarak

kabul ederdik. Ehl-i Beyt İmamları (a.s) Me'mun'un iç yüzünü açığa çıkarıp tamamen tanıtmısaydı kesinlikle Me'mun dünyada ilim ve dinin kahramanlarından sayılırdı.

Konumuz İmam Musa b. Cafer'in (a.s) şehadetinin nedenlerini incelemektir. Neden Musa b. Cafer'i (a.s) şehit ettiler acaba? Birincisi Musa b. Cafer'in (a.s) şehid olduğu tarihte şüphe edilmez kesin bir olaydır; bunu hiç kimse inkar etmemiştir. En muteber ve en meşhur rivayetlere göre Musa b. Cafer (a.s) dört yıl zifiri karanlık zindanlarda kalmış ve zindanda da şehid olmuştur. Zindanda İmam Musa b. Cafer'e (a.s) defalarca özür dilemesi ve diliyle itirafta bulunması önerilmiş; fakat İmam (a.s) bunu kabul etmemiştir; tarih metninde böyle geçer.

İmam Musa Kâzım (a.s) Basra Zindanında

İmam Musa Kâzım sadece bir zindana değil, çeşitli zindanlara düşmüştür. İmam'ı (a.s) bir zindandan ötekisine aktarıyorlardı; bunun nedeni ise şuydu: İmam'ı (a.s) hangi zindana götürdülerse bir süre sonra zindancı İmam'ın takipçisi oluyordu. Önce İmam'ı (a.s) Basra zindanına götürdüler. Mensur-i Devanikî'nin torunu olan İsa b. Cafer b. Ebi Cafer Mensur Basra valisiydi. İmam'ı (a.s) ayyaş, şarap içen, şarkı ve dans ehli olan İsa'ya teslim ettiler. Akralarından birinin deyişiyle: Bu abid ve Allah adamını hayatı boyunca duymadığı şeyleri duyduğu bir yere getirdiler. Hicri 178 yılının Zilhicce ayının yedisinde İmam'ı (a.s) Basra zindanına götürdüler; Kurban bayramının yaklaşması nedeniyle bayram ve şenlik günleri olduğu için İmam'ı (a.s) ruhi açıdan kötü bir durumda götürdüler. İmam (a.s) bir süre zindanda kaldı. Yavaş yavaş bu İsa b. Cafer'in kendisi İmam'a karşı sevgi duydu

ve hazretin izleyicilerinden oldu. Şayet o da daha önce Musa b. Cafer'in (a.s) hilafet sisteminin tebliğ ettiği gibi gerçekten hilafet iddiasında bulunan asi bir kişi olduğunu, yani başına riyaset sevdası vurduğunu sanıyordu. Fakat - yakından tanıyınca- onun hiç de öyle olmadığını, aksine manevi bir kişi olduğunu, hilafet meselesi söz konusu idiyse de dünyatalep olduğu için değil, konunun maneviyatı açıdan söz konusu olduğunu gördü. Daha sonra durum değişti. İmam'a (a.s) çok iyi bir oda vermelerini emretti ve resmen İmam'ı (a.s) ağırlıyordu. Harun gizlice, o zindan mahkumunun işini bitirmesini isteyince, ben böyle bir şeyi yapmam cevabını verdi ona. Sonunda kendisi halifeye bir mektup yazarak, bunu benden almalarını söyle; aksi takdirde kendim onu serbest bırakacağım; ben böyle birini bir mahkum olarak yanımda tutamam dedi. Halife'nin amcası oğlu ve Mensur'un torunu olduğu için sözü dinleniyordu elbette.

İmam Musa (a.s) Kazım Çeşitli Zindanlarda

İmam'ı (a.s) Bağdat'a getirip Fazl b. Rabi'a verdiler. Fazl b. Rabi, meşhur kapıcı "Rabi"nin oğludur.⁶⁴ Harun İmam'ı (a.s) ona teslim etti. O da bir süre sonra İmam'a (a.s) ilgi duymaya başladı; İmam'ın (a.s) durumunu değiştirdi ve daha iyi bir ortam hazırladı İmam (a.s) için. Casuslar Harun'a, Musa b. Cafer'in (a.s) Fazl b. Rabi'nin zindanında iyi bir hayat yaşadığını; gerçekte zindan mahkumu değil, bir misafir olduğunu haber verdiler. Bunun üzerine Harun İmam'ı (a.s) ondan alıp Fazl b.

64 - Abbasi halifelerinin "Rabi" isminde bir kapıcıları vardı; "Rabi" önce Mensur'un kapıcısıydı. Mensur'dan sonra da onların sisteminde oldu. Daha sonra oğlu Harun'un sisteminde yer aldı. Onlar sarayın, Abbasi halifelerinin çok güvenilir özel kişileriydiler.

Yahya-i Bermekî'ye verdi. Fazl b. Yahya da bir süre sonra İmam'a (a.s) öyle davrandı. Harun çok öfkелendi; işin içini öğrenmek için casus gönderdi. Onlar da gidip araştırınca durumun söylendiği gibi olduğunu gördüler. Nihayet Harun İmam'ı (a.s) ondan da aldı ve Fazl b. Yahya Harun'un hışmına uğradı. Daha sonra babası Yahya Bermekî, bu İranlı vezir -Allah ona hakkettiği cezayı versin- çocuklarının Harun'un emrini yerine getirmedikleri için onun gözünden düşmemesi amacıyla bir toplantıda aniden Harun'un arkasından hareket ederek başını Harun'un kulağına uzatıp, "Oğlum kusur ettiyse ben şahsen sizin bütün emirlerinizi yerine getirmeye hazırım; oğlum tövbe etti, oğlum şöyledir, böyledir" dedi. Daha sonra Bağdat'a gelerek İmam'ı (a.s) oğlundan teslim alıp Sindi b. Şahik isminde esasen Müslüman bile olmadığı söylenen başka bir zindancıya teslim etti. Sindi b. Şahik'in zindanında İmam (a.s) çok zor anlar yaşadı; İmam (a.s) onun zindanında artık rahat bir gün bile görmedi.

Harun'un İmam'dan (a.s) İsteği

İmam'ın (a.s) zindanda olduğu son günlerde ve şehadetinden yaklaşık bir hafta önce Harun, Yahya Bermekî'yi İmam'ın (a.s) yanına gönderdi ve çok yumuşak bir dille, benim selamımı amcam oğluna ulaştırın ve ona söyleyin ki, sizin suçsuz olduğunuzu anladık; fakat ne yazık ki ben yemin ettim ve yeminimi bozamam. Ben suçlu olduğunuzu itiraf edip benden bağışlanma dilemedikçe sizi serbest bırakmayacağıma dair yemin etmiştim. Kimsenin anlamasına da gerek yok. Benim gelmeme de gerek yok; başkalarının olması da gerekmiyor, Yahya'nın yanında itiraf et; ben yeminimi bozmak istemiyorum; Yahya'nın yanında itiraf et ve özür

diliyorum, ben hata ettim; halife beni affetsin söyle, ben seni serbest bırakayım; daha sonra da yanıma gel, şöyle-böyle yapayım.

Şimdi şu dirençli ruha bakın bir. Neden bunlar “Fena yurdunun şefaatchileri”dirler? Neden bunlar şehid oluyorlar? İman ve inançları yolunda şehid oluyorlardı; imanımızın -zalimle uzlaşmamıza- izin vermediğini göstermek istiyorlardı. İmam’ın (a.s) Yahya’ya verdiği cevap şudur: *“Harun’a de ki benim fazla ömrüm kalmadı, o kadar.”* Bundan bir hafta sonra da İmam’ı (a.s) zehirlediler.

İmam (a.s) Neden Tutuklandı?

Acaba Harun neden İmam’ı (a.s) tutuklamalarını emretti? Çünkü İmam’ın (a.s) toplumsal konumunu kıskanıyordu ve ondan tehlike seziyordu; oysa İmam (a.s) kıyam etme konumunda bile değildi; inkılap yapmak (zahirî inkılap) için en küçük bir girişimde bulunmamıştı; fakat onlar Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) manevi ve itikadî inkılap yaptıklarını teşhis ediyorlardı. Oğlu Emin’i, ondan sonra diğer oğlu Me’mun’u, sonra da diğer oğlu Mutemin’i veliaht etmek isteyince her şehrin ulema ve seçkin kişilerini Mekke’ye davet ediyor ve onlara, bu yıl halife Mekke’ye gelecek ve orada büyük bir kongre düzenleyip herkesten biat alacak, diye haber salıyor. Sonra, bu işe kim engel olabilir diye düşünüyor? Bu işe engel olabilecek tek kişi Musa b. Cafer’dir. O olursa ve insanlar da onu görürlerse, bu işe layık olan tek kişinin kendisi olduğunu düşüneceklerdir. Medine’ye gelince İmam’ı (a.s) tutuklamalarını emrediyor. Yahya Bermekî adamı birine, “Halife’nin bugün-yarın Musa b. Cafer’i yakalamalarını emredeceğini sanıyorum” dedi. Adam,

“Neden?” diye sorunca Yahya dedi ki: “Harun’la birlikte Mescid-i Nebi’de Resulullah’ın (s.a.a) ziyaretine gittik.⁶⁵ Harun’un Resulullah’a (s.a.a) selam verdiği zaman şöyle dediğini gördüm: “Selam olsun sana ey amcamın oğlu -ey Resulullah-. (Resulullah’a (s.a.a) da yalan söyleyebilirmişçesine) Evladın Musa b. Cafer’i tutuklamak zorunda olduğum için sizden özür diliyorum; artık maslahat böyle gerektiriyor; bu işi yapmazsam memlekette fitne çıkar; fitne çıkmaması ve memleketin yüce maslahatları için bu işi yapmak zorundayım; ya Resulullah! Ben sizden özür diliyorum.” Yahya arkadaşına, “Harun’un bugün-yarın İmam’ı tutuklama emrini vereceğini sanıyorum” dedi. Harun’un emriyle cellatları İmam’ın huzuruna gittiler. Tesadüfen İmam (a.s) evde değildi. Peki neredeydi? Resulullah’ın mescidinde. Mescide girdiklerinde İmam (a.s) namaz kılıyordu. İmam Musa b. Cafer’in (a.s) namazını bitirmesine bile fırsat vermediler; İmam’ı (a.s) namaz üzerindeyken çeke çeke Mescid-i Nebi’den çıkardılar. Bunun üzerine İmam (a.s) Resulullah’ın (s.a.a) mezarına bakarak şöyle buyurdu:

65 - Bu bedbaht adamlar gerçekten kalben inanıyorlardı da. Onların inanmadığına inanmayın. Onlar inanmasaydılar bu kadar şaki ve katı kalpli olmazlardı; inandıkları halde bu kadar katı kalpliydiler. İmam Hüseyin’in (a.s) katilleri gibi. İmam (a.s), “Kufeliler nasıldır?” diye sorunca Ferazdak ve diğer birkaç kişi dediler ki, “Kalpleri sizinle ve kılıçları ise sana karşıdır.” Onların kalpleri sizinle, kalben sana inanıyorlar; fakat buna rağmen kalplerine karşı savaşıyorlar; iman ve inançlarına karşı kıyam etmiş, kılıçlarını sana karşı çekmişlerdir. Yazıklar olsun bu insanoğluna! Dünya metası ve makamperestlik onu kendi inancına karşı savaşılmaya sürüklüyor. Onlar gerçekten İslam dinine inanmasaydılar, Resulullah’a (s.a.a) inanmasaydılar, Musa b. Cafer’e inanmasaydılar ve başka bir inanca sahip olsaydılar bu kadar kınanmazlar, Allah katında bu kadar şaki ve azaba maruz kalmazlardı; onlar inanıyorlardı ve inançlarına karşı savaşıyorlardı.

“Selam olsun sana ya Resulullah! Selam olsun sana ey dede! Bak, ümmetin senin evlatlarına neler yapıyorlar?!”

Harun neden bu işi yaptı? Çünkü çocuklarına veliahtlık için biat almak istiyordu. İmam Musa b. Cafer kıyam bile etmemiştir. Kıyam etmemiştir, ama İmam (a.s) farklı bir duruma sahiptir. İmam'ın (a.s) durumu Harun ve çocuklarının gasıp olduğunu ortaya koyuyor.

Me'mun'un Sözü

Me'mun öyle bir şekilde hareket etmiştir ki, tarihçilerden bir çoğu onu Şii bilmektedir; o Şii idi, diyorlar. Bence insan bir şeye inandığı halde inandığı şeye aykırı davranabilir; o Şii idi; Şii ulemasındandı. Me'mun Ehl-i Sünnet ulemasıyla müzakereler yapmıştır; onun bu müzakereleri tarih sayfalarında kaydedilmiştir. Ben hiçbir Şii aliminin böyle mantıklı bir şekilde müzakere ettiğini görmüş değilim. Birkaç yıl önce Türkiyeli Sünni bir kadı “Muhammedoğulları Tarihinde Teşrih ve Muhakeme” adında bir kitap yazmıştı; bu kitap Farsça'ya da çevrildi. Bu kitapta, Me'mun'un Ehl-i Sünnet ulemasıyla Hz. Ali'nin (a.s) Resulullah'tan (s.a.a) hemen sonra o hazretin halifesi oluşu konusunda yaptığı tartışma nakledilmiştir. Bu tartışma o kadar şahane ve bilimsel yapılmıştır ki, insan, Şia ulemasından birinin böyle bilimsel bir tartışma yapmasına çok az tanık olabiliyor. Yazmışlardır ki, bir ara Me'mun, “Bana Şiiliği kimin öğrettiğini biliyor musunuz?” dedi. “Kim öğretti?” diye sorduklarında, “Babam Harun. Ben Şiilik dersini babam Harun'dan öğrendim” karşılığını verdi. Bunun üzerine, “Baban Harun Şia ve Ehl-i Beyt İmamlarına karşı herkesten daha fazla düşmanlık besliyordu” dediler. Me'mun, “Buna rağmen işin gerçeği budur” dedi; “Babamın yaptığı hac

yolculuğunda bir defasında biz de yanındaydık. Ben çocuktum o zaman. Herkes babamı görmeye geliyordu; özellikle ileri gelenler ve halkın meşhurları babamı görmeye mecburdular. Babam gelenlerin önce kendilerini tanıtmalarını, yani kendisinin, babasının, dedesinin ve ecdadının isimlerini söylemelerini emretmişti; böylece onların Kureyş'ten mi, yoksa diğerlerinden mi, ensardansa, Hazreçli mi, Avslı mı olduğunu bilmek istiyordu. Herkes gelince önce kapıcı Harun'un yanına gelip, adı, babasını adı vs. filan olan falanca gelmiştir diyordu. Bir gün kapıcı gelip dedi ki: Gelen kişi, söyle Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebutilib gelmiştir, dedi. Kapıcı bunu söyleyince babam hemen ayağa kalktı ve söyle buyurun, dedi. Daha sonra, söyle binekli gelsin, merkebinden inmesin dedi. Bize de onu karşılamamızı emretti. Biz gittiğimizde ibadet ve takva izleri alında tamamen belirgin olan bir kişiyle karşılaştık. Bu da onun önde gelen abitlerden olduğunu gösteriyordu. Bineğinin üzerinde geliyordu. Babam uzaktan bağırdı: Sizi ant veriyorum; böyle binekli olarak yakına gelin. Babam çok ısrar ettiği için o da sergilerin üzerine biraz binekle geldi. Harun'un emriyle koşup atının üzengisini tutup onu aşağı indirdik. Babam edepli bir şekilde onu kendisinden daha üstte oturttu. Daha sonra soru ve cevaplar başladı:

- Aileniz kaç kişidir?

Verdiği cevapla çok kalabalık bir ailesi olduğu anlaşıldı.

- Geçiminiz nasıldır?

- Geçimimiz böyledir.

- Geliriniz ne kadardır?

- Gelirim şudur.

Sonra da kalkıp gitti. Gitmek isteyince babam bize, “Uğurlayın; peşinden gidin” dedi. Biz de Harun’un emriyle evine kadar peşinden gittik. Bir ara o yavaşça bana, “Sen halife olacaksın. Benim sana bir tavsiyem var: Benim çocuklarıma kötü davranma” dedi.

Biz onun kim olduğunu bilmiyorduk. Geri döndük; ben diğer çocuklardan daha cesaretliydim. Ortalık sakinleşince babama, “Bu kadar saygı gösterdiğin bu adam kimdi?” diye sordum. Babam güldükten sonra, “Gerçeğini istersen işgal ettiğimiz bu makam onlarındır” dedi. Ben, “Sen gerçekten bu söze inanıyor musun?” dedim. Babam, “İnanıyorum” dedi. Ben, “Peki neden onlara bırakmıyorsun onu?” dedim. Bunun üzerine, “Saltanatın kısır olduğunu bilmiyor musun? Çocuğum olan sen bile içinden benim yerimi işgal etmeyi geçirdiğini bilsem üzerinde gözlerinin bulunduğu şeyi bedeninden ayırırım” dedi.

Bu olay böylece geçti. Bir gün Harun bağışta bulunuyordu. Şunun bunun evine büyük miktarda para gönderiyordu; beş bin dinar, dört bin dinar altın veriyordu. Biz, bu durumda bu kadar saygı gösterdiği bu adama göndereceği para da çok fazla olacak dedik. Fakat en az parayı ona gönderdi: İki yüz dinar. Bunun üzerine yine gidip babamdan bunun nedenini sordum. Babam, “Sen bunların bizim rakibimiz olduğunu bilmiyor musun? Siyaset bunların sürekli yoksul olmasını, paraları olmamasını gerektiriyor; çünkü maddi güçleri artarsa bir anda babana karşı yüz bin kılık kalkabilir” dedi.

İmam’ın (a.s) Manevi Etkisi

Buradan Şia’nın İmamlarının (a.s) manevi etkilerinin ne kadar olduğunu kestirebilirsiniz. Onların ne kılıcı vardı,

ne tebligatı; fakat buna rağmen kalplere hakimdiler. Harun'un düzeninin en yakın kişileri arasında Şiiler vardı. Hak ve hakikatin görmezden gelinemeyecek bir çekiciliği vardır. Bu akşam gazetelerden Melik Hüseyin'in, "Ben hatta şoförümün bile gerillalardan yana olduğunu, açımın bile onlardan olduğunu anladım" dediğini okudum. Harun'un veziri Ali b. Yaktin memleketin ikinci kişisi Şii'dir. Fakat inancını gizliyor ve Musa b. Cafer'in hedeflerine hizmet ediyor; fakat görünüşte Harun'dan yanadır. Birkaç defa da hakkında rapor verdiler Harun'a. Fakat İmam Musa b. Cafer (a.s) özel imamet bilgisiyle bunu daha önce anlayıp ona bir takım düsturlar verdi; o da bu düsturlara uyup korundu. Harun'un sisteminde yer alan kişiler arasında akıl almaz bir şekilde İmam'a (a.s) bağlı kişiler vardı; fakat hiçbir zaman İmam'la (a.s) iletişime geçmeye cesaret edemiyorlardı.

Ahvaz şehrinden olan Şii bir İranlı diyor ki: Ben çok ağır vergiler bağladılar; bu vergileri verecek olsaydım yaşam sıkıntısı çekerdim. Tesadüfen Ahvaz valisi görevinden alındı ve yerine başka biri atandı. Ben de onun önceki vergi defterlerine kaydedildiği gibi benden vergi alacak olursa büyük geçim sıkıntısı çekeceğimden endişeleniyordum. Fakat bazı arkadaşlar bana, "Bu vali kalben Şii'dir; sen de Şii'sin zaten" dediler. Fakat ben buna inanmadığım için onun yanına gidip Şii olduğumu söyleyemeye cesaret edemedim. "En iyisi Medine'ye gidip İmam Musa b. Cafer'in (a.s) huzuruna gideyim (o anda İmam (a.s) zindanda değildir); İmam (a.s) onun Şii olduğunu tasdik ederse ondan bir sipariş alayım dedim. İmam'ın (a.s) huzuruna gidince, İmam (a.s) birkaç cümlelik bir mektup yazdı; birkaç emir cümlesi vardı; ama İmam'ın (a.s) kendine bağlı olanlara yazdığı emir

cümlelerindendi. “Müminin bir hacetini reva etmek ve sıkıntısını gidermek Allah katında şöyledir; vesselam” şeklinde bir mektuptu. Mektubu gizlice Ahvaz’a getirdim. Bu mektubu çok gizli bir şekilde ona vermem gerektiğini anlıyordum. Bir akşam evinin kapısına gittim. Kapıcı geldi. “Ona, Musa b. Cafer tarafından bir kişi gelmiş ve sana bir mektubu var söyle” dedim. Mektubu benden aldı; tanıyarak öptü. Daha sonra benim yüzümden, gözlerimden öptü. Beni hemen içeri aldı. Bir çocuk gibi önümde oturdu ve “Sen İmam’ın (a.s) huzurunda mıydın?” dedi. Ben, “Evet” dedim. “Sen bu gözlerinle İmam’ın (a.s) cemalini ziyaret mi ettin?!” dedi. “Evet” dedim. Sona, “Sorunun nedir?” diye sordu. Ben, “Bana böyle ağır bir vergi yazmışlar; bu vergiyi ödeyecek olursam büyük bir geçim sıkıntısı çekerim” dedim. Bunun üzerine geceleyin defterleri getirmelerini emretti ve defterde düzeltme yaptı. Sonra İmam (a.s), “Kim bir mümini sevindirirse şöyle böyledir” şeklinde yazdığı için, “Sana başka bir hizmet de etmeme izin verir misin?” dedi. Ben, “Evet” dedim. Bunun üzerine, “Ben tüm mal varlığımı seninle eşit olarak bölüşmek istiyorum. Nakit paramın yarısını sana vermek istiyorum, diğer malıma da değer bırakacağım; yarısını benden kabul et” dedi. Ben böyle bir sonuçla dışarı çıktım. Daha sonra bir yolculukta gidip durumu İmam’a anlattım. İmam (a.s) tebessüm edip sevindi.

Harun neden korkuyordu? Hakikatin çekiciliğinden korkuyordu. “*İnsanları dilinizden başka bir şeyle (amellerinizle) davet edin.*”⁶⁶ Tebliğ sadece dilli yapılmaz; dille yapılan tebliğin etkisi çok azdır; tebliğ, amelle yapılmalıdır. İmam Musa b. Cafer (a.s) veya saygın babalarıyla ya da onun tertemiz evlatlarıyla karşılaşır bir

66 - Usul-i Kâfî, Sıdk babı ve Vera babı.

süre onlarla bir aradan olan bir kimse esasen hakikati onlarda görüyor; onların gerçekten Allah'ı tanıdıklarını, Allah'tan korktuklarını, gerçekten Allah'a aşık olduklarını, yaptıkları her şeyin Allah için ve hakikat olduğunu görüyordu.

Ehl-i Beyt İmamları (a.s) Arasında Uygulanan İki Sünnet

Bütün Ehl-i Beyt İmamları (a.s) arasında iki apaçık sünnetin uygulandığını görürsünüz. Bunlardan biri ibadet, Allah'tan korkmak ve Allah'a inanmaktır. Onlarda çok mükemmel bir Allah inancı var; Allah korkusundan ağlıyor, titriyorlar. Sanki Allah'ı görüyorlar, kıyameti görüyorlar, cennet ve cehennemi görüyorlar. Musa b. Kâzım (a.s) hakkında şöyle rivayet edilmektedir: *“Uzun secdeler ve kaynayan göz yaşlarıyla sözleşen bir kişi.”*⁶⁷ Kırılmış ateşli bir kalp olmasa ağlamaz insan.

Bütün Ali (a.s) evlatlarında (Masum İmamlarda) görülen ikinci sünnet ise zayıf, mahrum, zavallı ve düşük kimselerle dert ve gönül ortaklığıdır. Esasen onların yanında “insan”ın bambaşka bir değeri vardır. İmam Hasan'ı (a.s) görüyoruz, İmam Hüseyin'i (a.s) görüyoruz, İmam Zeynulabidin, İmam Bâkır, İmam Sadık, İmam Kâzım ve onlardan sonraki imamları görüyoruz; her birinin tarihini incelediğimizde zayıf ve fakir kişilerin elinden tutmak onların bir programı olduğunu, o da emir vererek değil, şahsen bu işle uğraştıklarını, yani bu işi başka birine bırakmadıklarını, kendi yerlerine başkalarının yapmasını istemediklerini görüyoruz. Tabii ki insanları bunları görüyorlardı.

67 - Muntaha'l - Âmal, c. 2, s. 222.

Harun Sisteminin Planları

İmam (a.s) zindanda olduğu müddet içerisinde Harun'un oyunuyla İmam'ın (a.s) haysiyetini azaltmak için bir plan hazırlandı. Çok güzel ve genç bir cariyeye sözde zindanda İmam'a (s.a.a) hizmet etmesi için görevlendirildi. Açıktır ki zindanda, birinin yemek götürmesi, yemek getirmesi, zindan mahkumunun bir isteği olursa ondan istemesi gerekiyor. Çok güzel genç bir cariyeyi bu işle görevlendirdiler. Dediler ki: "Ne de olsa bir erkektir; bir süre de zindanda kalmıştır; ona bakabilir veya en azından onu suçlayabiliriz; dillerinde hiçbir kayıt olmayan bazı kişiler, 'Olur mu canım?! Issız bir oda; bir erkekle genç bir kadın!' söylesinler." Ancak bir ara bu cariyede bir dönüşüm olduğunu, onun da gelip bir seccade açarak ibadetle meşgul olduğunu öğrendiler.⁶⁸ Bu kadının da imam'ın (a.s) safına geçtiğini gördüler. Durumun farklı bir şekle girdiğini Harun'a haber verdiler. Cariyeyi getirdiler; tamamen döndüğünü, bambaşka bir hal aldığını, gökyüzüne ve yere baktığını gördüler. "Olay nedir?" diye sordular. Cariye, "Ben bu adamı gördükten sonra kendimin ne olduğunu anladım; hayatım boyunca çok günahlar işlediğimi, çok hatalar yaptığımı anladım. Şimdi sürekli tövbe halinde olmam gerektiğini düşünüyorum" dedi ve ölünceye kadar da bu halinden vazgeçmedi.

68 - İmam (a.s) zindanda olduğu ve bir işi de olmadığı için orada yapabileceği tek iş ibadetti; o da takat kesecek bir ibadet; olağan üstün bir aşk olmaksızın insanın böyle bir şey yapması mümkün değildir.

Buşr-i Hafî ve İmam Kâzım (a.s)

Buşr-i Hafî'nin kıssasını duymuşsunuzdur.⁶⁹ Bir gün İmam (a.s) Bağdat sokaklarından geçerken bir evden saz, dümbelek ve bağırma sesleri geldiğini duydu; çalıp oynuyorlar, ayaklarını yere dövüyorlardı. O sırada tesadüfen hizmetçi bir kadın belediye görevlileri götürsün diye beraberindeki çöpleri boşaltmak için dışarı çıktı. İmam (a.s) ona, “Bu evin sahibi hür müdür, köle mi?” diye sordu. İlginç bir soruydu. Hizmetçi, “Böyle bir güzel evden bunun anlamıyor musun? Bu Buşr’un evidir; halkın önde gelenlerinden, eşraftan bir kişidir; tabii ki hürdür” dedi. İmam (a.s), “Evet, hürdür; köle olsaydı⁷⁰ evinden bu sesler çıkmazdı” buyurdu. Bundan başka aralarında geçen konuşmayı yazmamışlardır. Sadece şu kadarını yazmışlardır ki, biraz uzadı ve zaman geçti; İmam (a.s) sonra ayrılıp gitti. Buşr çöpü boşaltıp geri dönmek için dışarı çıkan hizmetçinin dönüşü, örneğin normalde bir dakika sürüyorduyse birkaç dakika sürdüğünü fark etti. Yanına giderek, “Neden geciktin?” diye sordu. Hizmetçi, “Bir adam beni söze tuttu” dedi. Buşr; “Ne dedi?” dedi. Hizmetçi, “Benden ilginç bir şey sordu!” dedi. Buşr, “Ne sordu?” dedi. Hizmetçi dedi ki: “Benden bu evin sahibinin hür mü, köle mi olduğunu sordu. Ben de elbette hürdür dedim.” O da, “Evet, hürdür; köle olsaydı evinden bu sesler çıkmazdı” dedi. Buşr, “O adamın belirtisi nedir?” diye sordu. Hizmetçi İmam’ın (a.s) belirtilerini söyleyince onun İmam Musa b. Cafer (a.s) olduğunu anlayarak,

69 - Ehl-i Beyt İmamları (a.s) bir takım güç uygulamaları yapıyorlardı; yani bu iş tabii olarak oluyordu, yoksa gövde gösterisi yapmak istemiyorlardı.

70 - Yani, Allah’ın kulu olsaydı.

“Nereye gitti?” diye sordu. Hizmetçi, “Şu taraftan” dedi. Buşır yalın ayaktı; İmam’ı (a.s) kaybetmekten endişelenerek gidip ayakkabılarını giymeye fırsat bulmadan. yalın ayak sokağa fırladı. (Bu cümle onda inkılap yarattı) Koşarak İmam’ın (a.s) ayaklarına düştü; İmam’a (a.s) “Siz ne dediniz?” diye sordu. İmam (a.s), “Ben bunu söyledim dedi. Buşır İmam’ın (a.s) maksadının ne olduğunu anladı. Bunun üzerine, “Mevlam” dedi; “Şu andan itibaren Allah’ın kulu olmak istiyorum.” Gerçekten de doğru konuştu. O saatten itibaren artık Allah’ın kulu oldu.

Bu haberleri Harun’a ulaştırıyorlardı. İşte bu nedenle Harun tehlike hissediyor ve diyordu ki: “Bunların olmaması gerekir; esasen senin varlığın benim açımdan günahtır.” İmam (a.s), “Ben ne yaptım ki? Hangi kıyımı gerçekleştirdim? Hangi girişimde bulundum?” buyuruyordu. Harun’un buna cevabı yoktu; fakat tüm haliyle, “Esasen senin varlığın günahtır” diyordu. Onlar da buna rağmen hiçbir zaman Şiilerini, mahremlerini ve diğer kişileri aydınlatmakta kusur etmiyorlardı; olayı onlara söylüyor, anlatıyorlardı ve böylece onlar olayın ne olduğunu anlıyorlardı.

Safvan-i Cemal ve Harun

Safvan-i Cemmal’in kıssasını duymuşsunuzdur. Safvan’ın -günümüzün tabiriyle- bir taşımacılık şirketi vardı; o dönemde bu iş daha çok deveyle yapılıyordu. Taşımacılık vesileleri o kadar fazla ve belirgindi ki bazen hilafet sistemi onu yük taşımak için çağırıyordu. Bir gün Harun Mekke’ye yapacağı yolculuk için onun taşımacılık için kiraya verdiği şeyleri istedi. Eşyalarını kiralamak için onunla bir anlaşma yaptı. Fakat Safvan İmam Musa

Kâzım'ın Şiilerinden ve onun ashabındandı. Bir gün İmam'ın (a.s) huzuruna gelerek dedi ki -veya daha önce İmam'a (a.s) demişlerdi-, “Ben böyle bir iş yaptım.” İmam (a.s), “Neden develerini bu zalime kiraya verdin?” buyurdu. Safvan, “Ben develerimi günah yolculuğu için kiraya vermedim ona; hac ve itaat yolculuğu olduğu için kiraya verdim; aksi durumda kiraya vermezdim” dedi. İmam, “Paranı aldın mı?” veya -en azından- “Kiranın gerisi kaldı mı?” diye sordu. Safvan, “Evet, kaldı” dedi. İmam (a.s), “O halde kalbine bir müracaat etsene; develerini ona kiraya verdin; şimdi kalbinden, Harun'un, geri kalan kiranı verecek kadar dünyada kalmasını istiyor musun?” diye sordu. Safvan-i Cemal, “Evet” dedi. İmam (a.s), “Sen bu kadar da olsa zalimin kalmasına razısın ve bu ise günahtır” buyurdu. Safvan dışarı çıktı. Onun Harun'la uzun bir geçmişi vardı. Bir ara Safvan'ın bütün kervanı bir arada sattığını, bu işi bıraktığını haber verdiler. Develeri sattıktan sonra Harun'un yanına gidip, “Biz bu anlaşmayı bozalım; ben bundan böyle bu işi yapmak istemiyorum” dedi. Böylece bir mazeret getirmek istiyordu. Olayı Harun'a bildirdiler. Harun, “Safvan'ı” çağırın dedi. Harun, “Olay nedir?” diye sordu. Safvan, “Ben yaşlandım; artık bu işi yapamayacağım; düşündüm de, bir şey yapacak olsam da başka bir şey yapayım, dedim” cevabını verdi. Harun, haberi öğrenip, “Doğrusunu söyle; neden sattın?” dedi. Safvan, “Doğrusu budur” karşılığını verdi. Harun, “Hayır” dedi, “Ben olayın ne olduğunu biliyorum. Musa b. Cafer senin develeri bana kiraya verdiğini öğrenince sana bu işin din hükümlerine aykırı olduğunu söyledi. İnkâr etme; vallahi senin ailenle uzun yıllar süren geçmişimiz olmasaydı buracıkta seni idam etmelerini emrederdim.”

O halde İmam Musa b. Cafer'in (a.s) şehadetine neden olan etkenler bunlardır. Birincisi: Onların varlığı ve kişilikleri öyle bir şekildeydi ki halifeler onlardan tehlike hissediyorlardı. İkincisi: Tebliğ ediyor, olayları anlatıyorlardı; fakat takiiye ediyorlardı; yani karşı tarafın eline belge vermeyecek bir şekilde davranıyorlardı. Biz takiiye yapmanın gidip uyumak olduğunu sanıyoruz. Dönemin şartları işlerini yapmayı, çaba harcamanın yanı sıra; karşı tarafa da bir belge vermemeyi; karşı tarafa bir bahane vermemeyi veya en azından mümkün olduğu kadar az vermeyi gerektiriyordu. Üçüncüsü: Sahip oldukları bu fevkalade mücadele ve direnme ruhudur. Arz ettiğim gibi, "Sen Yahya'nın huzurunda sadece küçük bir özür dile" dedikleri zaman, "Bizim ömrümüz geçti" buyuruyor.

Başka bir zaman da Harun birini zindana göndererek İmam'dan (a.s) itiraf almak istedi; yine 'Bizim size sevgimiz var, size ilgi duyuyoruz; maslahatlar sizin burada kalmanızı ve Medine'ye gitmemenizi gerektiriyor; aksi durumda bizim de maksadımız sizi zindana atmak değildir. Biz sizin kendi yakınımızda emin bir yerde tutulmanızı emrettik; bizim yemeklerimize alışkın olmayabilirsiniz diye sizin için özel bir aşçı gönderdim; emredin istediğiniz yemeği hazırlasınlar size gibi sözlerden sarf etti. Bu iş için görevlendirdiği kişi kimdir? Bir zaman İmam'ı (a.s) zindanında tutan ve Harun'un yüksek dereceli komutanlarından olan Fazl b. Rabi. Fazl üniformasını giyip silahını kuşanarak zindanda İmam'ı (a.s) görmeye gitti. O sırada İmam (a.s) namaz kılıyordu. Fazl b. Rabi'nin geldiğini fark etti. (şimdi ruhî gücün ne demek olduğuna bakın). Fazl ayakta durmuş halifenin mesajını ulaştırmak için İmam'ın (a.s) namazını bitirmesini bekliyor. İmam (a.s) "es-selamu aleykum ve

rahmetullah-i ve berekatuh” diyerek namazın selamını verir vermez, fırsat vermeden tekrar namaza durdu. Fazl yine bekledi. Yine İmam’ın (a.s) namazı bitti ve “es-selamu aleykum ve rahmetullah-i ve berekatuh” derdemez fırsat vermeden “Allah-u Ekber” söyleyip tekbir getirerek namaza başladı. İmam (a.s) bu hareketi birkaç defa tekrarladı. Fazl, İmam’ın (a.s) kasıtlı olarak bu işi yaptığını gördü. Önce İmam’ın (a.s) peş peşe kılınması gereken dört rekatlık, altı rekatlık veya sekiz rekatlık namaz kıldığını sanıyordu. Fakat daha sonra namazların peş peşe kılınması gerektiğinden değil, İmam’ın (a.s) kendisine itina etmek, onu kabul etmek istemediği ve bu şekilde onu reddetmek istediği için böyle yaptığını gördü. Diğer taraftan görevini de yerine getirmesi gerekiyordu. Daha fazla kalacak olursa Harun’un, sakın gidip zindanda Musa b. Cafer’le (a.s) bir anlaşmaya girişmi olmasın diye kötü zanda bulunmasından endişelendi. Bu defa İmam (a.s) namazın selamını vermeden konuşmaya başladı. İmam (a.s) daha, “es-Selam-u aleykum” demeden o sözünü söylemeye başladı. Belki önce selam verdi. Harun’un söylediği her şeyi söyledi. Harun ona, “Sakın oraya giderken, ‘Emirülmüminin böyle dedi’, demeyesin. Emirülmüminin olarak söyleme; amcan oğlu Harun böle dedi, söyle. O da çok saygılı ve mütevazı bir şekilde, “Amcanız oğlu Harun size selam gönderdi ve dedi ki: Sizin suçsuz olduğunuz anladık; fakat maslahatlar sizin burada kalmanızı, vakti gelinceye kadar şimdilik Medine’ye dönmemenizi gerektiriyor; ben bilhassa özel aşcının gelip emrettiğiniz her yemeği pişirmesini, size istediğiniz yemeği hazırlamasını emrettim.” Yazıyorlar ki, İmam (a.s) buna karşı şu cevabı verdi: “Kendi malım burada değil ki harcamak istediğimde kendi helal

malımdan harcayayım ve aşçı gelsin de ona yemek pişirmesini emredeyim. Ben de benim payım ne kadardır, benim bu aylık hissemi ver, diyecek bir kişi değilim. Ben istekte bulunacak bir insan değilim.⁷¹

İşte böylece halifeler onları hiçbir yolla ve hiçbir şekilde itaate, kendilerine teslim ve tabi olmaya zorlayamayacaklarını görüyorlardı; yoksa halifeler de Ehl-i Beyt İmamlarını (a.s) şehid etmenin kendilerine ne kadar pahalıya mal olacağını biliyorlardı; fakat bir türlü vazgeçemedikleri o zorba siyasetleri açısından yine en kolay yol buydu.

İmam Kâzım (a.s) Nasıl Şehid Edildi?

Arzettiğim gibi İmam'ın (a.s) bulunduğu son zindan Sindî b. Şahik'in zindanıydı. Bir ara onun Müslüman bile olmadığını, gayr-i Müslim bir kişi olduğunu okudum; kendisine verilen emir ne olursa olsun, çok şiddetli bir şekilde uygulayan kimselerdendi. İmam'ı (a.s) karanlık bir zindana atmıştı. Sonra da İmam'ın (a.s) kendi eceliyle ölmüş gibi göstermeye çalıştılar. Yazıyorlar ki Yahya Bermekî, oğlu Fazl'ı beraat ettirmek için Harun'a diğerlerinin yapmadığı işi ben yapacağım diye söz verdi. Sindî'yi görüp bu işi (İmam'ı şehid etmeyi) sen yapacaksın dedi. O da kabul etti. Yahya çok etkili bir zehir hazırlayıp Sindî'ye verdi. O zehri özel bir şekilde hurmaya aktarıp İmam'a (a.s) yedirdiler. Sonra da hemen şahit olmaları için insanları topladılar. Meşhur alimleri, kadıları davet ettiler (yazmışlardır ki adil müminleri, yani halkın güvendiği kişileri, ileri gelenleri davet ettiler). İmam'ı (a.s) da toplantıya getirdiler. Harun dedi ki: "Ey insanlar!

71 - Muntehe'l - Âmal, c. 2, s. 216.

Bakın şu şiiler Musa b. Cafer hakkında nasıl yaygaralar yapıyorlar. Musa b. Cafer zindanda rahatsızdır; Musa b. Cafer şöyledir, böyledir diyorlar. Bakınız o sapasağlamdır.” Harun’un sözü bitince İmam (a.s), “Yalan söylüyor; şu anda zehirlenmiş durumdayım ve iki üç günden fazla ömrüm kalmamış” buyurdu. Burada baltayı taşa vurdular. İşte bu nedenle İmam (a.s) şehid olduktan sonra cenazesini getirip Bağdat köprüsünün yanına koydular. Sürekli halka getirip cenazeyi gösteriyorlardı! Halk görsün ki İmam’ın (a.s) cenazesi salimdir, bir uzvunun kırılmamış, başı kesilmemiş ve boğazı da siyahlaşmamış; demek ki İmam’ı biz öldürmedik; kendi eceliyle öldü demek için bu işi yaptılar. İnsanlara İmam’ın (a.s) kendi eceliyle öldüğünü anlatmak için bedenini üç gün Bağdat köprüsünün yanında tuttular. Elbette İmam’ı (a.s) seven çoktu; fakat ateşin üzerindeki üzerlik konumunda olan şiilerdi.

Gerçekten yürek yakıcı bir olayı aktarmaktalar; yazıyorlar ki, İmam’ın (a.s) izleyicilerinden birkaç kişi İran’dan gelmişlerdi; o da o zamanın zorluk ve sıkıntı dolu yolculuğuyula; İranlı şiiler Bağdat’a gelmeye muvaffak oldukları için hiç olmazsa zindanda olan İmam’ı (a.s) da ziyaret etmeyi çok arzuluyorlardı. Zindan mahkumunu ziyaret etmek bir suç sayılmamalıdır normalde; fakat zindan mahkumunu ziyaret etmeye izin vermiyorlardı. Onlar, rica edelim; belki kabul ederler dediler. Gelip rica ettiler; onlar da tesadüfen kabul ettiler. Peki, dediler. Bugün hallederiz; siz burada bekleyin. O zavallılar da İmam’ı (a.s) göreceklerine ve sonra da biz İmam’ı (a.s) ziyaret etmeye muvaffak olduk, mevlamızı ziyaret ettik, kendisinden falan meseleyi sorduk ve bize böyle cevap verdi diye dönüp kendi şehirlerine gideceklerine emin

oldular. Zindanın kapısında kendilerine görüşme izni verilmesini beklerlerken ansızın zindandan omuzlarında bir cenaze taşıyan dört hamalın dışarı çıktığını gördüler. Görevli, İmamınız budur dedi.

Yüce ve ulu Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur.

İMAM RIZA’NIN (A.S) VELİAHTLIK
MESELESİ

1. Oturum

Bismillahirrahmanirrahim

Bugünkü konumuz tarihi bir konu olup imamet ve hilafet meselesinin kollarındandır. Ve o da İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlık meselesidir; Memun Hazreti Medine'den o günkü Horasan'a (Merv'e) getirip kendi veliahtlığına atadı. Hatta “veliaht” kelimesi de o konuda kullanıldı; yani bu tabir günümüze has değildir; o zamana ait bir kelimedir; ben birkaç yıl önce bu kelimenin ne zaman ortaya çıktığını düşünüyordum; sadr-ı İslam'da yoktu; yani aslında bu kelimenin mevzusu bile yoktu; sözcüğü de kullanılmıyordu; zamanın halifesi kendi hayatında birini kendi yerine halife olarak tanıtır onun için halktan biat alması ilk defa Muaviye döneminde oğlu Yezid için yapıldı; fakat Yezid'e “veliaht” olarak biat edin şeklinde bir tabir kullanılmadı. Sonraki dönemlerde de dikkat ettiğim halde bu tabiri gördüğümü hatırlamıyorum. Fakat burada bu kelimenin kullanıldığını ve süreklide tekrarlandığını görüyorum; dolayısıyla bu tabir tarihle ilgili olduğu için biz de bu tabirle açıklıyoruz; tarih bu

tabirle anlatmıştır; biz de ister istemez bu tabirle söylemek zorundayız.

İmam Hasan'ın (a.s) barışındaki şüphenin bir benzeri burada da var; halbuki görünürde bu ikisi zıt ve birbiriyle çelişkilidir; çünkü İmam Hasan (a.s) hilafeti bıraktı ve tarihin tabiriyle - veya İmam'ın kendi tabiriyle- işi teslim etti; yani işi bırakıp gitti; burada ise olayın aksi söz konusudur; olay bırakmak değil, görünürde teslim almaktır. Burada şöyle bir eleştiri söz konusu olabilir: O halde Ehlibeyt İmamları ne yapsınlar? İş bıraktıklarında eleştiriliyorlar, diğerkleri bırakmak istediğinde onlar teslim alınca da yine eleştiriliyorlar. O halde problem nerededir?

Fakat eleştirenler her ikisinde de ortak bir nokta var diyorlar; o şekilde diğerklerine bırakmak ve bu şekilde bırakmakta olan diğerklerinden kabul etmek arasında ortak nokta vardır; her ikisi de bir nevi uzlaşmadır. O bırakma kesinlikle haksız yere hilafeti ele geçirmiş olan dönemin halifesiyle uzlaşmaktı, bu kabul etmek -veliahtlığı kabul etmek de sonuçta bir nevi uzlaşmadır. Eleştirenler diyorlar ki, orada İmam Hasan (a.s) işi teslim edip bu şekilde uzlaşmamalıydı; ölünceye kadar savaşmalıydı; burada da İmam Rıza (a.s) kabul etmemeliydi; onu kabul etmeye mecbur etseydiler bile ölünceye kadar direnmeliydi. şimdi konunun aydınlığa kavuşması için çok önemli tarihi bir mesele olan veliahtlık meselesini tahlil edeceğiz. Daha önce İmam Hasan'ın (a.s) barışı hakkında belli bir yere kadar bahsetmiştik.

Önce İmam Rıza'nın (a.s) meselesine -veliahtlığı neden ve nasıl kabul ettiğı meselesi- değinmeden tarihi açıdan meselenin kendisini, olayın ne olduğunu incelemek gerekir.

Abbasilerin Alevilere Karşı Davranışları

Me'mun, Abbasi hilafetinin mirasçısıdır. Abbasiler başa geçtiği ilk günden itibaren programı genel olarak Alevilerle mücadele etmek ve onları öldürmektir. Abbasilerin hilafet için Alevilere karşı işledikleri cinayetlerin sayısı Emevilerin cinayetlerinden az değildir; hatta bir bakımdan Abbasilerin cinayetleri daha fazlaydı. Ancak Kerbela faciası nedeniyle -ki bu facianın muhatabı İmam Hüseyin idi- Emeviler konusunda olay zirveye tırmanıyor; yoksa İmam Hüseyin (a.s) ve Kerbela faciasını çıkarsak, bunların diğer Alevilere karşı işledikleri cinayetler Kerbela faciasından az değildir; hatta o cinayetler daha fazlaydı. İkinci Abbasi halifesi olan Mensur Alevilere, İmam Hasan'ın (a.s) evlatlarına karşı neler yaptı, -halbuki ilk başta kendisi onlara biat etmişti- ne kadarını öldürdü ve onları nasıl kötü bir şekilde zindana atıp hapsettirdi; gerçekten insanın tüyleri ürperiyor; bu zavallı seyitlerden bir grubunu bir süre bir zindana götürüp onlara su vermedi, ekmek vermedi; hatta dışarı çıkmalarına , tuvalete gitmelerine bile müsaade etmedi ve bir şekilde onlara işkence yaptı ; onları öldürmek isteyince de, gidin binayı başlarına yıkın dedi.

Mensur'dan sonra gelenler de böyle yaptılar. Me'mun'un kendi döneminde beş-altı imamzade kıyam etti. Mes'udi'nin "Murucu'z - Zeheb"'i ve İbn-i Esir'in "Kamil"inde bütün bunlar nakledilmiştir. Me'mun ve Harun'un döneminde Alevi seyitlerden yedi -sekizi kıyam etmiştir. Demek ki Abbasilerle Aleviler arasındaki kin ve düşmanlık küçük bir konu değildir. Abbasiler hilafete ulaşmak için hiç kimseye acımadılar; bazen bir Abbasi de rakip olsaydı onları hemen ortadan kaldırıyorlardı. Eba Müslim o kadar hizmet etmişti onlara; fakat buna rağmen

biraz tehlike hisseder etmez ortadan kaldırırlar onu. Beramike o kadar hizmet etmişlerdi Harun’a ve o kadar samimiydiler halbuki; Harun’la Beramike’nin samimiyeti tarihte darb-ı misal olmuştur.⁷² Fakat Harun siyasi açıdan çok küçük bir nedenle onları ortadan kaldırıp köklerini kazıdı. Me’mun da kardeşi Emin’le tutuştu; bu iki kardeş birbirlerine karşı savaştılar ve Me’mun zafere ulaşp kardeşini feci bir şekilde öldürdü.

Şimdi böyle bir yapıya sahip olan Me’mun’un İmam Rıza’yı (a.s) Medine’den çağırıp, gidin onu getirin diye emretmesi, İmam’ı (a.s) getirdiklerinde mevzuu ona söyleyip önce, hilafeti benden kabul et demesi⁷³ ve sonunda benim veliahtlığımı kabul etmek zorundasın demesi, hatta İmam’ı tehdit etmesi; hem de çok sert tehditler etmesi tarihin şaşırtıcı olaylarındanr. Onun bu işten hedefi neydi? Cereyan etmekte olan olay neydi? Bu olayı tarihi açıdan tahlil etmek o kadar da kolay değıl.

Corci Zeydan “Tarih-i Temeddün” adlı kitabın dördüncü cildinde bu olaya değinmektedir. Onun bu konuda ileride arzedeceğim özel bir istinbatı vardır; ancak Abbasilerin siyasetlerini hatta kendilerine en yakın olan kişilerden bile gizlediklerini, işte bu nedenle siyasetlerinin sırlarının gizli kaldığını itiraf etmektedir. Örneğin İmam Rıza’nın (a.s) veliahtlık olayının felsefesinin ne olduğu henüz anlaşılmış değıl. Bu olay hilafet düzeni tarafından olağan üstü bir şekilde gizli tutulmuştur.

72 Elbette ben tabir caizse bir çok İranperestler gibi İranlı olmalarından dolayı Beramike’yi savunmak istemiyorum. Onlar da bunun gibiydiler; Beramike de Harun gibi halifelerle ruhi ve insani açıdan en küçük bir farka sahip değıldi

73 - Elbette bu konu bütün tarihler açısından kesin değıldir; fakat bir çok tarihlerde böyle geçer.

İmam Rıza'nın (a.s) Veliahtlık Meselesi ve Tarihî Nakiller

Fakat sonuçta sırlar istendiği gibi gizli kalmıyor. Biz Şiiler açısından bu olayın sırları bir hadde kadar açıktır. Rivayetlerimizde -yani Ehlibeyt İmamlarından (a.s) nakledilen rivayetlerde değil, şia uleması kanalıyla bize ulaşan tarihi nakillerde- Şeyh Mufid “İrşad” adlı kitabında ve -ondan daha fazla- Şeyh Seduk “Uyun-u Ahbar-i Rıza” adlı eserinde özellikle “Uyun-u Ahbar-i Rıza”da İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlık meselesiyle ilgili bir çok noktalar vardır; ben kaynak olarak bu Şii tarihleri ele almadan önce birinci derecede Ehlişünnet kaynaklarından Ebu'l Ferec-i İsfahanî'nin “Mekatilu't - Talibiyyin” adlı kitabına yer vereceğim. Ebu'l Ferec-i İsfahanî İslam sonrası tarihçilerin ileri gelenlerindendir. Ebu Ferec esasen Emevi olup soyu Ümeyyeoğullarına dayanmaktadır; bu konuda bir şüphe yoktur. O, Âl-i Buyeh döneminde yaşamış, İsfahan'da oturduğu için “Ebu'l Ferec-i İsfahani” diye meşhur olmuştur. Bu adam Şii değildir; onun için Şii hislerine dayanarak bu kitabı yazdığı söylenemez; kesinlikle Sünni bir kişidir; yine çok takvalı bir kişi de değildi; dolayısıyla takvası nedeniyle olayın gerçek yüzünden etkilendiği de ileri sürülemez. Ebu'l Ferec “Eğani” kitabının sahibidir. “Ugniye” sözcüğünün çoğulu olan “Eğani” şarkı ve türküler anlamındadır. İslam dünyasında müzik tarihini -ve müzik tarihi münasebetiyle diğer bir çok tarihleri - zahiren büyük boy on sekiz ciltten oluşan bu kitapta toplamıştır. Derler ki, onunla aynı dönemde yaşayan “Sahib b. Ubbad” nereye gitseydi beraberinde bir veya birkaç yük kitap götürüyordu. Fakat Ebu'l Ferec'in kitabı eline geçince “artık kütüphaneye ihtiyacım yok benim” dedi. Bu kitap o kadar kapsamlıdır

ki, yazarı Ebu'l Ferc ve konusu müzik tarihi ve müzisyenler olduğu halde Merhum Meclisi ve Merhum Hacı Şeyh Abbas-i Kummî gibi Şii muhaddisleri sürekli Ebu'l Ferc'in "Eğanî" adlı kitabından nakletmektedirler.

Dedik ki Ebu'l Ferc-i İsfahani'nin İslam Tarihinin muteber kitaplarından sayılan öldürülen Ebutalip oğullarıyla ilgili "Mekatilu't - Talibiyyin" adında bir kitabı var. O, şimdi elimizde olan bu kitabında Alevilerin kıyıamları, şehadetleri, öldürülen Alevi ve Alevi olmayan - elbette çoğunluğu Alevidir- Ebutalib oğullarının tarihini kaydetmiştir. Yazar bu kitabının yaklaşık on sayfasını İmam Rıza'ya (a.s) ayırmış ve İmam'ın veliahtlık olayını nakletmiştir. Bu kitabı incelediğimizde şia ulemasının tarih olarak naklettikleri tarihlerle çok fazla bağdaştığını görmekteyiz; özellikle "Mekatilu't - Talibiyyin" kitabında geçenlerle Şeyh Mufid'in "İrşad" adlı kitabında geçen konular birbirine çok yakındır. -Ben bu iki kitabı karşılaştırdım.- sanki ikisi de bir kitapmış gibi yakınlık var aralarında; Çünkü galiba her ikisinin de tarihi senetleri aynı kaynaklara varmaktaydı. Dolayısıyla bu konuda bizim kaynağımız sadece şia ulemasının sözleri değildir.

Şimdi Me'mun'un hedeflerini inceleyelim; bakalım Me'mun'u bu mevzuu söz konusu etmeye sevkeden etkenler nelerdir? Acaba Me'mun gerçekten işi İmam Rıza'ya bırakmak, kendisi öldüğü veya öldürüldüğü zaman hilafetin Alevi hanedanına ve İmam Rıza'ya (a.s) geçmesini mi istiyordu? Eğer böyle bir inancı vardysa, acaba bu inanç sonuna kadar devam etti mi? Bu durumda Me'mun'un İmam Rıza'yı (a.s) zehirlediğini değil; İmam'ın (a.s) kendi eceliyle öldüğünü söyleyenlerin sözlerini kabullenmemiz gerekiyor. Şia uleması açısından Me'mun'un başından beri iyi niyetli olduğu ve sonuna

kadar da iyi niyetliliğinde kaldığı kabul görmemektedir. Batılılarda da bir çoğunun inancı budur; onlar Me'mun'un gerçekten Şii olduğuna, gerçekten inanan bir kişi olduğuna ve Ali oğullarını sevdiğine inanmamaktadırlar.

Me'mun ve Şiilik

Me'mun halifelerin en bilgilisi ve belki de dünya padişahları arasında en bilgili kişidir. Dünya bilginleri arasında Me'mun'dan daha bilgili, ilim ve bilgiyi ondan daha fazla seven⁷⁴ bir kişi bulunamaz. Me'mun'un ruhen ve fikren Şiiliğe eğilimi olduğunda da şüphe yoktur. Çünkü Me'mun sadece İmam Rıza'nın (a.s) katıldığı ve Şiilerin bulunduğu toplantılarda Şiilikten bahsetmiyor, - Ehlisünnetin bulunduğu toplantılarda da böyleydi. Ehlisünnetin meşhur alimlerinden biri olan İbn-i Abdulberr Şii kitaplarında yer alan bir olayı meşhur kitabında şöyle naklediyor: Bir gün Me'mun Ehlisünnetin Bağdat'taki ileri gelen ulemasından dört kişiye, yarın sabah benim yanıma gelin diye haber salıyor. Sabahleyin erkenden gelip onlara ikramda bulunduktan sonra, ben hilafet konusunda sizinle tartışmak istiyorum, diyor. Bu tartışmanın bir bölümünü Muhammed Takı -Şeriatî- "Hilafet ve velayet" adlı kitabında nakletmiştir. Ben hilafet konusunda Me'mun kadar iyi delil getiren çok az alimi gördüm; Me'mun Emirelmüminin Ali'nin hilafeti konusunda onlarla tartışıp hepsini mağlup etmiştir.

Şii rivayetlerinde geçen bir rivayeti Merhum Şeyh Abbas Kummî de "Muntaha'l- Âmal" adlı kitabında şöyle nakletmektedir: Biri Me'mun'a, "Sen Şiiliği nereden öğrendin?" diye sordu. O da "Babamdan dedi." Me'mun

74 - Alimleri teşvik etmek anlamında değil.

bu sözüyle, "Babam Harun'un da Şiilik eğilimi vardı" demek istiyordu. Daha sonra uzun bir kıssa anlatıp; "Babamın Şiilik eğilimi vardı; Musa b. Cafer'e karşı böyle saygısı duyuyordu; onu böyle seviyordu; şöyleydi, böyleydi; fakat buna rağmen Musa b. Cafer'e karşı düşünülebilecek çok kötü şekilde davranıyordu" dedi. Bir ara babama, "Bu adamı bu kadar sevdiğin halde neden ona böyle davranıyorsun?" diye sordum. Babam, "Saltanat kısırdır" dedi. -Arapça bir darb-ı misaldir- yani saltanat ve padişahlık değil başka şey çoluk çocuk bile tanımaz oğlum! Sen oğlum dahi hilafet konusunda benimle kavgaya kalkırsan gözlerini taşıyan şeyi bedeninden ayırırım.

O halde Me'mun'un Şii eğilimli olduğunda şüphe yoktur; fakat ona "İmamını öldüren Şii" diyorlar. Kufe halkı Şii eğilimli oldukları halde İmam Hüseyin'i (a.s) öldürmediler mi ki?! Ve yine Me'mun'un alim ve ilmi seven bir kişi olduğu da şüphesizdir; İşte bu özelliği bir çok Batılının onun tam bir samimiyet ve tertemiz niyetle veliahtlığı İmam Rıza'ya (a.s) teslim ettiğine, fakat tabii olayların buna engel olduğuna, çünkü İmam Rıza'nın kendi eceliyle öldüğüne ve durumun bu şekilde olumsuzlaştığına inanmalarına neden olmuştur. Fakat elbette bu konu şia uleması açısından doğru değildir; belirtiler de bunun aksini göstermektedir. Olay bu kadar samimi ve ciddi olsaydı veliahtlığı kabul etmede İmam Rıza'nın (a.s) tepkisi böyle olmazdı. Çünkü İmam Rıza'nın (a.s) olayı ciddi olarak algılamadığını görüyoruz.

Şeyh Mufid ve Şeyh Saduk'un Görüşü

Bu konudaki diğer bir görüş ise şudur -Bu görüş uzak bir ihtimal değildir; çünkü Şeyh Mufid ve Şeyh Saduk gibi

kişiler bunu kabul etmiştir- : Me'mun ilk önce bu konuda samimiydi; fakat daha sonra pişman oldu. Tarihte şöyle geçer -Bu konuyu Ebu'l Ferc-i İsfahani de nakletmiştir. Şeyh Saduk ondan daha geniş naklediyor, yine Şeyh Mufid de bun nakletmiştir- : Me'mun bu öneride bulununca dedi ki: Kardeşim Emin beni yanına çağırıncı (Emin halifeydi; Me'mun ise, hükümetin bir bölümü kendisine bırakılmasına rağmen veliahtı de aynı zamanda) ben gitmedim. Daha sonra eli bağılı olarak götürmeleri için bir ordu gönderdi üzerime. Diğer taraftan Horasan etraflarında bir takım kıyamlar vuku bulmuştu; ben bu kıyıamları bastırmak için ordu gönderdim, fakat gönderdiğim ordu yenilgiye uğradı, falan yerde şöyle oldu; yenilgiye uğradık. Sonra ordu komutanlarımın moralinin zayıf olduğunu gördüm; bunun üzerine artık kardeşim karşısında direnme gücüne sahip olmadığımı, beni yakalayıp eli bağılı olarak ona teslim edeceklerine ve çok kötü bir akibete uğrayacağıma emin oldum. Bir gün tövbe edip Rabbimden bağışlanma diledim -konuşmakta olduğu kişiye bir odayı göstererek şöyle dedi:- bu odada su getirmelerini emrettim; önce o suyla kendimi yıkayıp temizledim -bu cümle gusletme anlamında olabileceği gibi normal yıkanma anlamına da gelebilir.- Daha sonra temiz beyaz elbiseler getirmelerini emrettim ve burada ezberlediğim Kur'an ayetlerini okuyup peşinden dört rekat namaz kıldım. Sonra Allah'ın beni koruyup kardeşime karşı galip etmesi durumunda hilafeti gerçek sahiplerine iade etmeyi ahdettim; bu işi halis niyetle ve samimiyetle yaptım. Ondan sonra işimde bir rahatlık ve kurtuluş olduğunu hissettim ve o andan itibaren hiçbir cephede yenilgiye uğramadım; Sistan bölgesine göndermiş olduğum bir grubun onların zafere ulaştığını haber aldım;

kardeşimin üzerine gönderdiğim Tahir b. Hüseyin de zafer kazandı; bu şekilde zafer üstüne zafer elde ettim. Allah'ın duamı bu şekilde kabul ettiğini görünce ben de O'na karşı ahdime vefa etmeye karar verdim.

Şeyh Seduk ve diğerleri olayın böyle olduğunu kabul etmiş, Me'mun'un hedefi başından beri Allah'a karşı yapmış olduğu ahdini yerine getirmektir demişlerdir. Bir ihtimal böyledir.

İkinci İhtimal

Diğer bir ihtimal de şöyledir: Esasen bu olayda Me'mun'un hiçbir seçeneği yoktu. Bu olay Me'mun'un düşüncesi değildi. Bu düşünce Me'mun'un veziri zuriyaseteyn Fazl b. Sehl'e aitti.⁷⁵ Fazl b. Sehl, Me'mun'un

75 - Memun'un Fazl b. Sehl isminde bir veziri vardı. Hasan b. Sehl ve Fazl b. Sehl kardeşler. Bu iki kardeş İranlı ve aslen Mecusî'dirler. Berameke (önceki nesil idiler) zeki, uyanık ve tahsilli olan ve özellikle astronomi bilimi hakkında bilgisi olan Fazl b. Sehl, Berakekilere gelerek onlar tarafından Müslüman oldu. (Bazıları bu iki kardeşin babalarının Müslüman olduğunu söylerken bazıları da onların aslen Mecusî olduklarını ve orada Müslüman olduklarını söylemişlerdir.) Daha sonra ilerleyip Me'mun'un veziri oldu ve bir anda iki makamı elde etti: Birin Me'mun'un veziri olmak (o dönemin veziri günümüzdeki başbakan gibiydi; yani her şey ondan sorulurdu; bakanlar kurulu yoktu; sadece bir kişiydi ve halifeden sonra tüm güçler onun elindeydi) ve diğeri de günümüz tabiriyle genel kurmay başkanı ve ordunun baş komutanıydı. İşte bu nedenle ona "iki makam sahibi" anlamında "Zu'r-riyaseteyn" diyorlardı; hem vezirlik ve hem de genel kurmay başkanlığıydı. Me'mun'un ordusunun hepsi İranlıydı (bu orduda Arap çok azdı); çünkü Me'mun Horasan'daydı; Me'mun'la Emin'in savaşı da Arap'la İranlı savaşıydı. Araplar Emin'in taraftarıydılar; İranlılar ve özellikle Horasanlılar ise (merkez, Horasan'dı) Me'mun'un. Me'mun anne tarafından İranlıdır. Mes'udî hem "Murucu'z - Zeheb"inde ve hem de "et-Tenbih'u - ve'l İşraf" adlı

yanına giderek şöyle dedi: Senin babaların Ali oğullarına karşı hiç de iyi davranmadılar, onlara karşı şöyle böyle yaptılar. Onun için şimdi Ali oğullarının en üstünü olan Ali b. Musa Rıza'yı getirip veliahlığı ona bırakman daha uygundur. Me'mun kalben bu işe razı olmadığı halde Fazl böyle isteyince kabul etmekten başka çaresi kalmadı.

Yine bu olayın Fazl'ın düşüncesi olması ihtimaline göre, Fazl bu işi neden yaptı acaba? Fazl Şii miydi yoksa? Bu işi İmam Rıza'ya (a.s) inancından dolayı mı yaptı? Yoksa o Mecusî inancını sürdürüyor muydu; şimdilik hilafeti Abbasî'lerin elinden çıkarmak ve esasen hilafetle oynamak mı istiyordu? Dolayısıyla İmam Rıza'yla (a.s) da iyi değildi arası. Bu nedenle Fazl'ın planları gerçekleşecek olsaydı onun tehlikesi Me'mun'un hilafetinden daha fazlaydı. Çünkü ne de olsa Me'mun Müslüman bir halifeydi; fakat onlar belki de İran'ı İslam dünyasından ayırıp Mecusîliğe götürmek istiyorlardı.

Bütün bu söylediklerim bir sorudur; tarihin bunlara kesin bir cevap verdiğini söylemek istemiyorum.

Corcî Zeydan'ın Görüşü

Corcî Zeydan bu görüşün Fazl b. Sehl'e ait olduğuna ve yine Fazl b. Sehl'in Şii olup İmam Rıza'ya (a.s) inancından dolayı böyle bir şeyi yaptığına inanıyor. Fakat bu da doğru olmayıp tarihlerle bağdaşmıyor. Eğer gerçekten Fazl b. Sehl o kadar samimi idiyse ve gerçekten Şiileri Sünnilere galip etmek istiyorduyse veliahtlık karşısında İmam Rıza (a.s) öyle bir tepki koymazdı; Şia

eserlerinde -diğerleri de kendi eserlerinde- Me'mun'un annesinin Badkaysli bir kadın olduğunu yazmıştır.

Nihayet Fazl b. Sehl bütün işleri ele geçirdi ve Me'mun'u kendisinden iradesi olmayan bir alet haline getirdi.

rivayetlerinde ve Şia tarihlerinde İmam Rıza'nın (a.s) Fazl b. Sehl'le şiddetli bir muhalefet içerisinde olduğu, hatta Me'mun'dan daha fazla Fazl b. Sehl'le muhalefet içerisinde olduğu, Fazl'ı bir tehlike kabul ettiği geçer; ve bazen Me'mun'a bu adamdan sakın; bu adamla kardeşi çok tehlikelidirler ve Fazl b. Sehl de İmam Rıza'ya (a.s) karşı çok büyük bir düşmanlık ediyordu.

O halde buraya kadar iki ihtimali açıkladık: Birincisi bu iş Me'mun'un düşüncesi idi ve Me'mun da yaptığı adaktan dolayı gerçekten samimiydi; fakat Şeyh Saduk ve diğerlerinin söyledikleri gibi ya daha sonra saptı, ya da bazı müsteşriklerin söyledikleri gibi sonuna kadar samimiyetini sürdürdü. İkincisi, onun Şii ve samimi olduğunu savunan bazılarının dediği gibi bu düşünce Me'mun'dan değil, Fazl b. Sehl'dendi; diğer bazıları da Fazl'ın çok tehlikeli kötü bir amacı olduğunu söylüyorlar.

Üçüncü İhtimal

a- İranlıların Oyunu Almak

Diğer ihtimal bunun Me'mun'un kendi düşüncesi olmasıdır; Me'mun başından beri samimi değildi ve siyaset gereği böyle bir işe girişti. Öyleyse nedir bu siyaset? Bazıları, İranlıları çekmek için böyle yaptığını söylüyorlar; çünkü İranlılar Şii ve Ali (a.s) oğullarına eğilimliydi. Tâ başından beri Abbasilere karşı kıyam edince “Muhammed'in Ehl-i Beyt'inin rızası” sloganıyla kıyam ettiler. Dolayısıyla tarihte geçtiği üzere -hadis kaynaklı değil- “Rıza” lakabını Me'mun verdi İmam Rıza'ya (a.s). Yani İmam Rıza'yı (a.s) kendine veliaht olarak atayınca, bundan böyle İmam'ı “Rıza” diye çağırın,

dedi. Me'mun bu hareketiyle İranlıların yaklaşık doksan sene önceki "Muhammed'in Ehl-i Beyt'inin rızası" sloganıyla ettikleri kıyamın anısını yaşatmak istiyordu. Demek istiyordu ki, bakın! Ben sizin seksen doksan yıllık isteğinizi yaşıyorum; sizin istediğiniz kişiyi getirdim işte; içinden ise, "Şimdilik bunların gönlünü alalım; daha sonra İmam Rıza'nın bir çaresine bakarız" diyordu. Şu da var ki, Me'mun yirmi sekiz yaşında, otuz yaşına varmamış bir gençti. İmam Rıza (a.s) ise yaklaşık elli yaşındaydı. (Şeyh Saduk ve diğerlerinin dediğine göre yaklaşık kırk yedi yaşındaydı; bu görüşün doğruluk payı daha fazladır.) Görüldüğü kadarıyla bu adamın veliahtlığının bana bir zararı dokunmaz. O benden en az yirmi yaş daha büyüktür. Birkaç yıl yaşasa bile sonuçta o benden önce ölecektir.

Dolayısıyla, bir görüş de İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlık planının Me'mun'un siyaseti olduğudur; bu fikir Me'mun'un kendi düşüncesi idi; Me'mun bu girişimle siyasi bir hedefe ulaşmayı amaçlıyordu ve o da İranlıları yatıştırmak ve onların gönlünü almaktı.

b- Alevilerin Kıyıamlarını Yatıştırmak

Bazıları Me'mu'un bu siyaseti için başka bir neden göstermişlerdir ve o da Alevilerin kıyıamlarını yatıştırmaktır. Aleviler bir sorun olmuşlardı; birkaç yılda bir -ve bazen de her yıl- memleketin bir köşesinden kıyam başlatılıyor ve bu kıyamın başını da bir Alevi çekiyordu. Me'mun Alevilerin gönlünü alıp yatıştırmak veya halk karşısında onlara bahane vermemek için yaptı bu işi. Alevilerin başını getirip kendi düzenine sokunca kesinlikle onlar da, "Demek ki bizim de bu hilafette bir payımız var; o halde biz de gidelim oraya" diyeceklerdi. Nitekim

Me'mun onlardan birçoğunu kendisine göre büyük günahlar işlemiş olmalarına rağmen bağışladı; örneğin İmam Rıza'nın (a.s) kardeşi Zeyd-i Nar'ı affetti. Me'mun kendi içinden, Bunları razı edip kıyıamları engelleyeyim, dedi. Gerçekte ise Alevilerin yatışması için hilafette onlara da bir pay vermek, sonra da diğer insanları onların etrafından dağıtmak istedi; yani böylece Alevileri etkisiz hale getirmek istedi; Aleviler de “Biz halifeye karşı kıyam etmek istiyoruz” diye nereye gitselerdi, halk “Sizin de hilafette payınız var; şimdi İmam Rıza veliahttır; dolayısıyla siz İmam Rıza'ya karşı kıyam etmek istiyorsunuz” diyeceklerdi.

c- İmam Rıza'yı (a.s) Etkisiz Hale Getirmek

İmam Rıza'yı (a.s) veliahtlığa geçirmek düşüncesinin Me'mun'un kendi düşüncesi olduğunu ve bu işin siyasi amaçlarla yapıldığını doğrulayan üçüncü ihtimal İmam Rıza'yı (a.s) etkisiz hale getirmektir. Rivayetlerimizde şöyle geçer: İmam Rıza (a.s) bir gün Me'mun'a, “Senin hedefin budur” buyurdu. Sistemi eleştiren ve sisteme ters düşen kişileri etkisiz hale getirmenin yollarından biri de o sistemde ona bir makam vermektir; bu durumda, insanlar rahatsız olurlarsa, onlar insanların bu rahatsızlığından kendi hedefleri için yararlanamazlar; hatta rahatsız olan insanlar onlara karşı tahrik olurlar. Halk, hilafet Ali (a.s) evlatlarıdır; onlar halife olacak olurlarsa dünya gülistana dönüşür; adalet şöyle uygulanır söylüyordu. Me'mun halkın daha sonra, “Değişen bir şey olmadı, durum değişmedi” söylemesi için veya “Bunlar hilafete geçmedikleri için böyle konuşuyorlar; fakat kendileri hilafete geçecek olsalar susar ve konuşmazlar” diye Ali

(a.s) oğullarını suçlamak için İmam'ı (a.s) veliahtlık makamına getirdi.

Tarih açısından, İmam Rıza'yı (a.s) veliahtlık makamına getirmek düşüncesinin kime ait olduğu anlamak çok zordur: Bu iş Me'mun'un mu düşüncesidir, Fazl'ın mı? Fazl'ın düşüncesi idiyse sebebi neydi? Ve eğer Me'mun'un kendi fikri idiyse hangi sebeple böyle bir işe girişmişti? Bunu iyi niyetle mi yapmıştı acaba? İyi niyetle yaptıysa sonra bu niyetinden vazgeçti mi? İyi niyetle yapmadıysa hangi siyaseti izliyordu? Tarih açısından bunlar şüpheli şeylerdir. Elbette bunların bir çoğunun bir takım nedenleri vardır; fakat yüzde yüz kesindir söyleyebileceğimiz bir delil yoktur; belki Şeyh Saduk ve diğerlerinin görüşleri de doğru olabilir. Me'mun'un ilk başta samimi olduğunu, fakat daha sonra pişman olduğunu söylemek Şia'nın mizacıyla bağdaşmayabilir; nitekim diğer insanlarda da böyledir durum. -Bir zorlukla karşılaştıklarında hakka dönmeye karar verirler; fakat sıkıntıdan kurtulunca aldıkları kararı unuturlar-: **“Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız Allah’a hâlis kılarak O’na yalvarırlar. Fakat (Allâh) onları salimen karaya çıkarınca hemen (O’na) ortak koşarlar.”**⁷⁶ Kur'an-ı Kerim insanları denizin dalgasına tutuldukları zaman çok samimi ve halis olurlar; fakat karaya çıkınca unuturlar. Me'mun da dalgaya tutulunca böyle bir nezirde bulundu; ilk başta nezrini yerine getirmeye kararlıydı; fakat yavaş yavaş unutuverdi ve onun tam aksi yönüne döndü.

Bence konuyu İmam Rıza (a.s) açısından incelememiz daha uygun olacak. Konuyu bu açıdan inceleyecek olursak, özellikle tarihin kesin olaylarını göz önünde

76 - Ankebut, 65.

bulundurursak bence Me'mun'la ilgili net olmayan bir çok şey açıklık kazanacaktır.

Tarihin Kesin Olayları

1- İmam Rıza'nın (a.s) Medine'den Merv'e Getirilişi

Tarihte vuku bulan kesin olaylardan biri İmam Rıza'nın (a.s) Medine'den Merv'e getirilişidir. Bu hareket İmam'la (a.s) konuşularak ve İmam'ın (a.s) görüşü alınarak yapılmamıştı. Hatta bir kişi bile Medine'de İmam Rıza'ya (a.s) “Sizi neden çağırıyoruz?” diye daha önce mektup yazıldığını veya o hazretle görüşüldüğünü, daha sonra İmam'ın (a.s) da bu davet nedeniyle ve belli bir şey için Merv'e gittiğini yazmamıştır. Me'mun açık bir neden belirtmeksizin İmam'ı (a.s) Merv'e çağırttı. Meseleyi ilk defa Merv'de İmam Rıza'ya (a.s) açtı. Sadece İmam Rıza'yı (a.s) değil; Ebutaliboğullarından büyük bir grubu hiçbir seçenek hakkında sahip olmaksızın göz altında Merv'e getirmelerini emretti. Hatta İmam Rıza'yı (a.s) belli bir güzergâhtan getirmelerini, kendilerinden korktukları için Şii merkezlerinden geçirmemelerini emretti. İmam'ı (a.s) Kufe güzergâhından getirmemelerini, Basra, Huzistan ve Fars güzergâhından Nişabur'a getirmelerini tembihledi. Güzergâhı belirtmişti. Bu iş için görevlendirilen kişiler de İmam Rıza'ya (a.s) karşı çok fazla kin ve düşmanlık besleyen kişilerdi. İlginç olan şu ki, bu iş için görevlendirilen “Celudî” veya “Culdî” adındaki komutan (zahiren Araptır) Me'mun'a öyle sadık ve İmam'a (a.s) öyle muhalifti ki, Me'mun Merv'de meseleyi gündeme getirince “Ben bu işe karşıyım” dedi. Me'mun her ne kadar, “Kes sesini” dediyse o, “Ben karşıyım” dedi.

Onunla diğer iki kişi bu nedenle zindana atıldılar ve daha sonra da bu sebeple öldürüldüler. Şöyle ki: Bir gün Me'mun bunları yanına çağırttı. O sırada İmam Rıza (a.s) ve aralarında Zu'r-Riyaseteyn Fazl b. Sehl de bulunan bir grup da oradaydı. Me'mun tekrar görüşlerini belirtmelerini istedi; fakat yine açık bir şekilde, biz kesinlikle karşıyız bu işe dediler ve sert bir cevap verdiler Me'mun'a. Birincisinin boynunu vurduktan sonra ikincisini çağırttı. Fakat o da direnince onun da boynunu vurdu. Sıra "Celudî"ye ulaştı.⁷⁷ İmam Rıza (a.s) Me'mun'un yanında oturmuştu. Yavaşça ona, "Bunu bırak" dedi. Fakat Celudî, "Ey müminlerin emiri! Senden bir ricam var. Allah aşkına! Bu adamın benim hakkımdaki sözünü kabul etme" dedi. Me'mun, "Senin bu yeminini kabul ediyorum; kesinlikle onun senin hakkındaki sözünü kabul etmeyeceğim" dedi (Celudî, bağışlanması için İmam'ın (a.s) kendisine aracılık ettiğini bilmiyordu) ve oracıkta boynunu vurdular. Herhalukârda İmam Rıza'yı (a.s) bu şekilde getirdiler Merv'e. Ebutaliboğullarının hepsini bir yere, İmam Rıza'yı (a.s) da başka bir yere yerleştirdiler ve orada göz altında tuttular. Me'mun bu meseleyi orada

77 - Celudî'nin çok kötü bir geçmişi de vardı; şöyle ki: Medine'de kıyam eden ve daha sonra mağlup olan bir Alevi'nin kıyamında Harun Celudî'ye Medine'ye gidip Ebutaliboğullarının bütün mallarını yağmalamasını, hatta kadınlarının bile ziynetlerini bırakmamasını ve üzerlerindeki elbiseler dışında diğer elbiselerini de almasını emretti. Celudî İmam'ın (a.s) evine geldi. İmam (a.s) kapıyı keserek, içeri bırakmam dedi. Celudî, ben şahsen içeri girip kadınların üzerinden birden fazla bütün elbiseleri almakla görevliyim dedi. İmam (a.s) istediğin her şeyi ben getiririm sana, fakat içeri girmene müsaade etmem buyurdu. Ne kadar ısrar ettiyse de İmam (a.s) izin vermedi. Daha sonra İmam (a.s) kadınlara neyiniz varsa ona verin, çekip gitsin buyurdu. O da kadınların elbiselerini, hatta küpe ve bileziklerini alıp gitti.

İmam'a (a.s) açtı. Tarih açısından kesin olan olaylardan biri budur.

2- İmam Rıza'nın (a.s) Sakınması

Bu konunun Medine'de İmam Rıza'ya (a.s) açıklanmadığı gibi Merv'de açıklanınca da İmam (a.s) şiddetli bir şekilde kabul etmekten sakındı. Ebu Ferec-i İsfahanî "Mekatilu't - Tablibiyyin" adlı kitabında şöyle yazmıştır. Me'mun, Fazl b. Sehl ve Hasan b. Sehl'i İmam Rıza'nın (a.s) yanına gönderdi. Onlar veliahtlık meselesini gündeme getirdiler. Fakat İmam (a.s) kabul etmekten sakınıyordu. Sonunda, sen ne diyorsun?! dediler; bunu kabul etmekte seçenek hakkına sahip değilsin. Kabul etmeyecek olursan burada boynunu vurmakla görevliyiz biz. (Şia uleması da çeşitli yerlerde bunu nakletmişlerdir). Fakat İmam (a.s) yine kabul etmeyince Me'mun'un yanına geri döndüler. İkinci defa Me'mun'un kendisi gelip İmam'la (a.s) müzakere etti ve yine İmam'ı (a.s) öldürmekle tehdit etti. Hatta bir defasında, "Neden kabul etmiyorsun?!"⁷⁸ Deden Ali b. Ebutalib şuraya katılmadı mı ki?!" dedi. Me'mun, bu iş siz Ehl-i Beyt'in sünnetiyle de çelişmiyor demek istiyor. Yani Ali (a.s) altı kişilik şuraya

78 - Onlar da kalplerde bulunan şeyi ve İmam Rıza'nın (a.s) neden kabul etmediğini biliyorlardı. Evet, İmam Rıza (a.s) kabul etmiyordu; İmam (a.s) daha sonra Me'mun'a, "Sen kimin malını - kime- veriyorsun?!" buyurdu. Me'mun'un kimin malını -kime- verdiği soruyor İmam (a.s) ve ondan bu makamı kabul etmenin onu imzalamak anlamına geldiğini çok iyi biliyor. İmam Rıza'nın (a.s) hilafeti Allah Teala tarafından kendine verilen bir hak biliyorsa, Me'mun'a, "Sen beni kendine veliaht edemezsin. Sen hilafeti bana bırakıp gitmeli, ben şimdiye hakkım yoktu; hilafet senin hakkındı; ben bırakıyorum, sen kabul et, demelisin" söylemeliydi. Halifeyi halkın seçmesi gerekiyorduyse yine de bu konu Me'mun'u ilgilendirmezdi.

gelip halife seçimine katılması şu anlamına geliyordu: Ali o an için Allah Teala'nın kendisine verdiği haktan vazgeçip halkın durum ve şartları ne olduğunu, hilafetin kendisine bırakılıp bırakılmayacağına görmek için mevcut şartlara teslim oldu. O halde şura hilafeti baban Ali'ye bırakacak olsaydı kabul edecekti; bu durumda sen de kabul etmelisin. İmam Rıza (a.s) sonunda kabul etmediği durumunda öldürülmekle tehdit edilince kabul etmek zorunda kaldı. Burada şöyle bir soru söz konusu oluyor: Acaba İmam'ın (a.s) veliahtlığı kabul etmemesi öldürülmeye değer miydi? Acaba bu iş Yezid'in İmam Hüseyin'den (a.s) almak istediği biat gibi miydi, yoksa onunla bir benzerliği yok muydu?

Bu sorunun cevabını ileride inceleyeceğiz inşallah.

3- İmam Rıza'nın (a.s) Şartı

Tarihin kesin olaylarından biri de İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlık için bir şart koşmuş olması ve bu şartı da kabul ettirmesidir. İmam'ın (a.s) koştugu şart şuydu: “Ben veliahtlığı hiçbir şeye karışmamak ve hiçbir işin sorumluluğunu üzerime almamak şartıyla kabul ediyorum.” İmam (a.s) gerçekte Me'mun'un yaptığı işlerin sorumluluğunu kabullenmemek istiyor ve günümüzdekilerin tabiriyle muhalefet tavrını, onlarla bağdaşmadıklarını ve iş birliği yapamayacakları tutumunu korumak istiyordu ve korudu da. (Elbette Me'mun bu şartı kabul etti.) Dolayısıyla İmam Rıza (a.s) bayram namazına bile katılmıyordu; tâ ki o meşhur olay vuku buldu: Me'mun, İmam Rıza'dan (a.s) bayram namazını kıldırmasını rica etti. İmam (a.s), bu bizim anlaşmamıza aykırıdır, buyurdu. Me'mun, siz hiçbir işi kabul etmediğiniz için halk arkamızdan konuşuyor; namazı

kıldırmayı kabul etmelisiniz dedi. Bunun üzerine İmam (a.s), peki olsun; bu namazı kıldırmayı kabul ediyorum, buyurdu. Öyle bir şekilde kabul etti ki Me'mun ve Fazl da pişman oldular buna ve İmam oraya varırsa inkılap olur, dediler. Bunun üzerine gelip İmam'ın yolunu kestiler ve İmam'ı (a.s) geri çevirerek şehirden çıkmasını engellediler.

4- Veliahtlık Meselesinden Sonra İmam'ın (a.s) Tutumu

Tarihin kesin olaylarından bir diğeri de Sünni'siyle, Şii'siyle herkesin naklettiği, yine Ebu'l Ferec-i İsfahanî'nin kitabında kaydettiği ve bizim de rivayetlerimizde geçen veliahtlık meselesinden sonra İmam'ın (a.s) tutumudur. Özellikle Me'mun'un düzenlediği veliahtlık toplantısında İmam Rıza'nın (a.s) okuduğu hutbe gerçekten çok ilginçtir. Bence İmam (a.s) - herkesin naklettiği- bu bir buçuk satırlık hutbeyle kendi durumuna açıklık getirmiştir. Bir hutbe okuyor; bu hutbede ne Me'mun'un ismini ağzına alıyor ve ne de ona en küçük bir teşekkür ediyor. Halbuki normalde onun adını anıp en azından bir teşekkür etmesi gerekiyor.

Ebu'l Ferec diyor ki: Nihayet bir gün belirleyip o günde halkın gelip İmam Rıza'ya (a.s) biat etmesi gerekir dediler. İnsanlar da geldiler. Me'mun kendi yanında İmam Rıza (a.s) için yer hazırladı. Gelip İmam'a (a.s) biat etmesini emrettiği ilk kişi oğlu Abbas b. Me'mun'du. Gelen ikinci kişi Alevi seyitlerinden bir kişiydi. Daha sonra bir Abbasî ve bir Alevînin gelerek İmam'a (a.s) biat etmesini emretti; onların her birine de çok miktar da hediyeler veriyordu; onlar da hediyelerini alıp gidiyorlardı. Biat etmeye geldiklerinde İmam (a.s) elini

özel bir şekilde uzattı halka. Me'mun, elini uzat da biat etsinler dedi. Fakat İmam (a.s), "Hayır; dedem Resulullah (s.a.a) da böyle biat ediyordu, elini böyle uzatıyor ve halk da ellerini onun eline bırakıyorlardı" buyurdu. Sonra hatipler, şairler, -mevcut şartlara tabi olan kişiler- gelip hitabe ve şiir okumaya, İmam Rıza (a.s) ve Me'mun'un methinde konuşmaya, şiir okumaya, onları övmeye başladılar. Daha sonra Me'mun, İmam Rıza'ya (a.s), "Ayağa kalk halk için konuşma yap" dedi. Kesinlikle Me'mun İmam'ın (a.s) bu konuşmada kendisini ve hilafetini teyit edecek bir şey söylemesini bekliyordu. Fakat İmam (a.s) her şeyden önce Allah'a hamd ve senâ ile başladı...⁷⁹

79 - (Bu konuşmanın son birkaç dakikası ne yazık ki kaydedilmemiştir.)

2. Oturum

Bismillahirrahmanirrahim

Konumuz, İmam Rıza'nın (a.s) Me'mun'un veliahdı olması meselesidir. Bir önceki toplantıda bu hususta tarih açısından bir takım kesin konuların olduğu gibi bir takım şüpheli konuların da olduğunu ve hatta Corci Zeydan gibi tarihçilerin, Abbasoğullarının gizleme siyasetini izlediklerini ve siyasî sırlarının ifşa edilmesine pek müsaade etmediklerini, dolayısıyla tarihte meçhul noktaların kaldığını vurguladıklarını söylemiştik. Şurası kesindir ki birincisi veliahtlık meselesi İmam Rıza (a.s) tarafından başlatılmadı; yani bu iş için İmam (a.s) tarafından bir girişim yapılmadı; bu iş Me'mun tarafından başlatıldı; ayrıca Me'mun tarafından başlatılan bu iş bir öneri şeklinde İmam'a sunulmamış ve İmam'da kendisine sunulan bir öneriyi kabul etmemiştir; olay böyle seyretmemiştir. Bu olayın akışı şöyledir: bir grubu kimsenin haberi olmadan Horasan'dan -eski Horasan'dan, Merv'den, Maverai- Nehreyn'den; bugün Rusya topraklarından sayılan bölgeden; Me'mun o zaman orada

yaşıyordu- gizlice Medine'ye gönderip başta İmam Rıza (a.s) olmak üzere Haşimoğullarından bir grubu Merve götürüyorlar. İrade ve istek söz konusu değildir. Hatta İmam Rıza'yı (a.s) götürecekleri güzergah bile önceden belirtilmiş, Şia'nın az bulunduğu veya hiç bulunmadığı ilçe ve yollardan götürülmesi, imam'ın (a.s) Şii şehirlerden götürülmemesi özellikle vurgulanmıştı. Bu grubu Merv'e getirdikleri zaman İmam Rıza'yı (a.s) tek başına bir yere ve diğerlerini de başka yere yerleştiriyorlar ve bu konu ilk olarak orada gündeme getiriliyor ve Me'mun, veliahtlığı kabul etmesini öneriyor İmam Rıza'ya (a.s). Me'mun önce ben hilafeti bırakmak istiyorum diyor. (elbette bu mevzu kesin değil.) Herhalukarda, ya önce hilafeti önerdi ve daha sonra, hilafeti kabul etmiyorsan o halde veliahtlığı kabul et dedi veya ilk baştan veliahtlığı önerdi; İmam Rıza (a.s) ise ciddi bir şekilde bundan sakındı. Şimdi İmam (a.s) hangi mantıkla sakındı? Me'mun'un kendisinden isteğini neden kabul etmek istemedi? Elbette yüzde yüz kesin bir olay olarak söyleyemeyiz bunları; fakat bizden nakledilen rivayetlerde -bu cümleden "Uyun-u Ahbar-i Rıza"da- Me'mun, ben kendimi hilafetten azledip yerime seni atayıp sana biat etmek istiyorum deyince İmam(a.s) " Bu hilafet ya senin hakkındır yada hakkın değil; eğer gerçekten senin hakkınsa, sen bu konuda hak sahibiysen ve bu hilafet ilahi bir hilafetse, bu durumda Allah'ın sana ihtisas ettiği böyle bir elbiseyi başkasına vermeye hakkın yoktur; ve eğer hilafet senin hakkın değilse, yine onu başka birine veremezsin. Senin olmayan bir şeyi başka birine nasıl veresin ki?! Yani eğer hilafet senin hakkın değilse, sen de Yezid'in oğlu Muaviye gibi onun kendi hakkın olmadığını ilan etmeli ve ister istemez onun gibi

sen de babalarını eleştirmelisin. Yezid oğlu Muaviye “Babalarım bu elbiseyi haksız olarak giydiler ve ben de bu elbiseyi bir süre haksız yere üzerime giydim; onun için ben gidiyorum;” dedi. Sen’de böyle yapmalısın. “Ben hilafeti başka birine bırakıyorum” dememelisin. Me’mun bu sözleri duyunca hemen konuşma şeklini değiştirerek, “siz bunu kabul etmeye mecbursunuz” dedi.

Daha sonra Me’mun, İmam’ı (a.s) tehdit etti ve tehdidinde istidlali zorbalıkla karıştırdı.⁸⁰ Hem delil ve hem de tehdit içerikli bir cümle kullandı. Me’mun’un bu sözü şöyleydi: “Ceddin Ali b. Ebutalib şuraya katıldı (altı kişilik şuraya) ve zamanın halifesi Ömer tehdit ederek, “Şuradakiler üç gün içersinde karar vermelidirler; karar vermezlerse veya bazıları çoğunluğun kararını kabul etmezse Ebu Talha-i Ensari onların boynunu vurmakla görevlendirilmiştir.” Dedi. Me’mun bu sözyle şunu söylemek istiyordu: “Şimdi sen de Ali b. Ubutalib’in durumundasın. Ben ise Ömer’in durumundayım. Sen ceddin Ali’yi izleyerek bu işe katıl.” Bu sözde şu anlam da yatmaktadır: Ceddin Ali hilafeti kendi hakkı bildiği halde neden şuraya katıldı? Ali’nin şuraya katılması, gelip hilafeti şuna mı, yoksa buna mı verelim diye görüş alış-verişinde bulunmak anlamındadır. Bu da ceddin Ali b. Ebutalib’in bu konuda taviz verdiğini, gevşek davrandığını gösterir; çünkü o direnmemiş, “Şura da ne oluyor?!” dememiştir. “Hilafet benim hakkımdır; hepiniz çekilirseniz çekilin ki kendim halife olayım, aksi durumunda ben şuraya katılmam,” demedi. Şuraya katılması, kesin

80 Me’mun gerçekten bilgili bir kişiydi; hadisi biliyor, tarihi biliyor, mantık ve edebiyatı biliyor, felsefeyi biliyor ve belki tıp ve astronomiden de biraz bilgisi vardı; esasen ulemadan sayılırdı; sultan ve halifeler arasında belki de dünyada eşsiz bir kişiydi.

hakkından vazgeçip kendini şuradakilerden etmesi anlamına geliyor. Şimdi burada senin durumda Ali b. Ebutali'in durumu gibidir. Olayın istidlal yönü böyleydi. Tehdit yönü ise şöyledir: Ömer, hareketleri hemen hemen senet sayılan bir halifeydi. Me'mun, demek istiyor ki ben sert bir karar verirsem toplum benden kabul eder; o, ikinci halifenin kararını vermiştir der; ikinci halife, Müslümanların maslahatı şuradır; kim buna aykırı hareket ederse boynunu vurun dedi. Ben de halife olduğum için böyle bir emir verip Ali b. Musa'nın (a.s) veliahtlığı kabul etmesi uygundur derim; buna karşı gelirse halife olmam hasebiyle boynunu vururum. Me'mun bu şekilde tehdit karışımı bir istidlalde bulundu. O halde tarihin kesin olaylarından biri İmam Rıza'nın (a.s) Me'mun'un veliahtlığını kabullenmekten sakınması, fakat daha sonra tehditle kabullenmek zorunda kaldığıdır.

Kesin konulardan olan üçüncü mesele ise İmam Rıza'nın (a.s) başından beri Me'mun'a işlere karışmamayı şart koşmasıdır; yani bilfiil hükümet sisteminde yer almamayı şart koşmasıdır; ister ismi veliahtlık olsun, ister benim adımla para bastırsınlar, ister benim adıma hutbe okusunlar; her durumda bilfiil işlerine beni karıştırma; benim üzerime bir iş yükleme; ne yargı ve kadılık işlerine karışırım, ne atama ve azletme ve ne de başka bir şeye müdahale ederim!⁸¹ O teşrifat töreninde de İmam(a.s) öyle bir şekilde davrandı ki Me'mun'un hükümetiyle bir ilişkisi olmadığını ortaya koydu. Veliahtlığının birinci günü okuduğu o hutbe bence çok ilginç ve değerlidir. Me'mun o büyük toplantıyı kurup devlet erkani, ordu komutanlarını ve diğer ricallerini davet ediyor. Tüm davet

81 - Gerçekte İmam Me'mun'un hükümet erkanından olup onun hükümetiyle ilişkilenecek istemiyordu.

edilenler o dönemde belirtilen bir nişane olan yeşil elbiselerle⁸² gelip toplantıya katıldılar. Gelip veliaht unvanıyla İma Rıza'ya biat etmesini emrettiği ilk kişi, galiba daha önce veliaht olan veya veliahtlık adayı olan oğlu Abbas b. Me'mun'du; daha sonra diğerleri de bir bir gelerek biat ettiler. Sonra Şairlerle hatipler gelerek çok güzel şiirler söyleyip hutbeler okudular. Daha sonra İmam'ın da bir hutbe okuması istendi. İmam (a.s) ayağa kalkıp sadece bir buçuk satırlık bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında kullandığı cümleler gerçekte onların bütün bu işlerine yönelik eleştirilerdi. Bu cümlelerin anlamı şöyledir: “Bizim (Ehlibeyt ve imamların) siz insanlar üzerinde emir sahibi olma hakkımız var.” Bu sözün anlamı şudur: Bu hak esasen bizimdir ve Me'mun'un bize vereceği bir şey değildir. “Sizin de bizim üzerimizde hakkınız var. (ibaret tam olarak aklımda değil.)⁸³ Sizin hakkınız bizim sizi idare etmemizdir. Siz bizim hakkımızı bize verdiğinizde -yani bizi halife olarak tanıdığınızda- sizin hakkınızda vazifemizi yapmamız bize farz olur vesselam.” İmam'ın (a.s) konuşması iki şeyden ibarettir: “Bizim bir hakkımız var ve o da hilafettir; sizin de halifenin kendilerini idare etmesi gereken insanlar olarak

82 - Neden yeşil elbise acaba? Bazıları bunun Fazl b. Sehl'in düşüncesi olduğunu söylemekte. Çünkü Abbasilerin nişaneleri aslında siyah elbiseydi. Fakat Fazl o günden itibaren herkesin yeşil elbiseyle gelmesini emretti; yine bu harekette Zertüşlük düşüncesi yattığı ve yeşil rengin Mecusilerin nişanesi olduğunu söylemektedirler. Fakat ben bu sözün ne kadar gerçeklik payı olduğunu bilmiyorum.

83 - (Biharu'l - Envar, c:49, s.146'da şöyle geçer: “Resulullah'tan (s.a.a)dolayı bizim sizin üzerinde hakkımız vardır ve sizin de bizim üzerimizde hakkınız vardır. Siz bizim hakkımızı yerine getirecek olursanız bize de sizin hakkınızı yerine getirmek farz olur.”)

bir hakkınız var; siz bizim hakkımızı vermelisiniz; siz bizim hakkımızı verdiğiniz takdirde; bizim de size karşı yapmamız gereken vazifemiz olacaktır; biz de vazifemizi o zaman yaparız.” Ne Me’mun’a teşekkür etti ve ne de başka bir şey söyledi. İmam’ın sözlerinin anlamı veliahtlık toplantısının ortamına aykırıdır. Daha sonra da bu olay bu şekilde devam ediyor. İma Rıza (a.s) hiçbir şeye karışmaya yanaşmayan tabir caizse teşrifat gereği bir veliahttır; müdahale etmek zorunda bırakıldığı bazı durumlarda da Me’mun’u amacına ulaştırmayacak bir şekilde davranıyor. Tıpkı bayram namazı olayı gibi. Me’mun İmam’a adam gönderiyor. İmam (a.s) “Ben hiçbir şeye karışmayacağıma dair seninle anlaşmıştım.” Diyor. Me’mun, “sen hiçbir şeye karışmayınca insanlar beni suçluyor; bunun bir zararı yoktur” deyince İmam (a.s), “Bu işi yapacak olursam bugün yaygın olan şekliyle değil, ceddimin yaptığı şekilde yapacağım” buyuruyor. Me’mun , “olsun “ diyor. İmam (a.s) evden dışarı çıkınca şehirde öyle bir gürültü çıkıyor ki gelip yolun yarısından geri çeviriyorlar İmam’ı.

Dolayısıyla, şurası kesindir ki İmam Rıza (a.s) Merv’e zorla götürülmüş ve veliahtlık unvanı ona zorla yüklenmiştir; İmam’ı ölümle tehdit etmişlerdir, o da bu tehditten sonra hiçbir işe bilfiil müdahale etmeme şartıyla kabul etmek zorunda kalmış ve sonra da hiçbir şeye müdahale etmemiş, kendilerini onlardan ve onların da kendilerinden olmadığını ortaya koyacak bir şekilde hareket etmiştir.

Şüpheli Meseleler

Fakat arzettiğimiz bu konular şüphelidir. Burada şüpheli olaylar fazladır. Burada Ulema ve tarihçilerin

içtihatları çelişmektedir. Esasen bu veliahtlık meselesi neydi? Nasıl oldu ki Me'mun İmam'ı (a.s) veliahtlık için Medine'den getirtip hilafeti ona bırakmak ve Abbasogullarından çıkarıp Alevilere vermeye karar verdi. Bu düşünce kendisine mi aitti, yoksa Serahs'lı Zu'r-Riyaseteyn Fazl b. Sehl'e mi? Bu düşünceyi çok güçlü bir vezir olan ve yaklaşık tümü İranlı olan Me'mun'un ordusu kendi emrinde olan ve istediği her şeyi yaptıрма etme gücüne sahip olan o mu Me'mun'a yaptırmıştı? Yaptırdıysa; o neden bu işi yaptı? Bazıları -elbette bu ihtimal çok zayıftır; "Corci Zeydan" ve "İdvard Bravn" gibi kişiler bu ihtimali kabul etmişlerdir- diyorlar ki, esasen Fazl b. Sehl Şii idi ve bu konuda iyi niyetli olup hilafeti gerçekten Alevilere geçirmek istiyordu. Bu varsayım doğru ise İmam Rıza (a.s) Fazl b. Sehl'le işbirliği yapması gerekirdi; çünkü hilafetin Alevilere geçmesi için ortam tamamen hazırlanmış olurdu; hatta, kendisini ölümle tehdit etmemeleri için "Ben kabul etmiyorum" ve kabul ettikten sonra da "Bu iş sadece teşrifat gereği olmalıdır; ben hiçbir şeye karışmayacağım" dememelidir; aksine gerçekten kabul etmeli ve bilfiil işlere müdahale edip Me'mun'u pratikte hilafetten almalıydı.

Elbette burada şöyle bir sorunla karşılaşırız. İmam Rıza(a.s) ve Fazl b. Sehl'in işbirliğiyle Me'mun'u hilafetten indirmenin mümkün olduğunu kabul etsek bile hilafetin diğer işlerinin yolunda olduğu söylenemez. Çünkü Horasan İslam topraklarının sadece bir bölümüydü; Rey sınırına ulaşıncı,oradan itibaren, yani daha önce hilafet merkezi olan Irak ve yine Hicaz, Yemen, Mısır ve Suriye'nin durumu farklıydı; onlar İran ve Horasan halkının eğilimlerine tabi değillerdi; tam aksine onların zıt eğilimleri vardı, yani olayın bu şekilde olduğunu ve

mümkün olduğunu kabul etsek bile, İmam Rıza(a.s) Horasan'da halife olsaydı Bağdat halkı onun karşısında sert bir şekilde dururdu. Nitekim İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlık haberi Bağdat'a ulaşınca ve Bağdat'taki Abbasiler Me'mun'un böyle bir işe girdiğini öğrenince hemen Me'mun'un Bağdat'taki temsilcisini azledip Abbasiler'den İbrahim b. Şukke adında birine biat ettiler - halbuki bu adamın hiçbir salahiyeti de yoktu- ve isyanlarını ilan edip “Biz kesinlikle Alevilerin sultasına girmeyiz; dedelerimiz yüzyıl boyu zahmet çektiler, meşakkatlere katlandılar; şimdi birden bire hilafeti alıp Alevilere mi verelim?” dediler. Bağdat kıyam ederdi; onun peşinden diğer yerler de kıyam ederdi. Fakat bu bir varsayımdır; kaldı ki bu varsayımın aslı bile doğru değildir; yani Zu'r-Riyaseteyn Fazl b. Sehl'in Şii olduğu , ihlasla ve İmam Rıza'ya (a.s) karşı sevgisinden dolayı böyle bir şey yaptığı doğru değil. Birincisi bu düşüncenin onun olduğu şüphelidir. İkincisi, bu onun düşüncesi olsa bile, onun Şii eğilimli olduğu da çok şüphelidir. Yeni Müslüman olan Fazl b. Sehl büyük ihtimalle bu yolla İran'ı İslam öncesi haline döndürmek istiyordu,⁸⁴ İranlıların şimdi kabul etmeyeceklerini , çünkü gerçekten Müslüman olup İslam dinine inandıklarını ve İslam'la mücadele ismi söz konusu edilince kendisiyle muhalefet edeceklerini biliyordu. Onun için önce uygun bir kişi tarafından Abbasi halifesini ortadan kaldırmak, şimdilik İmam Rıza'yı (a.s) iş başına geçirmek ve daha sonra dışarıdan onu da Abbasilerin muhalefeti sıkıntısıyla karşıkarşıya bırakıp içeriden de kendisi İran'ı İslam öncesi

84 - Dediğimiz gibi bunların hiçbiri kesin değil, tarihi şüphelerdendir; fakat bazı rivayetler böyle nakletmektedir.

haline, Zertüslüğe döndürmek için zemin hazırlamayı planladı.

Bu varsayım doğru olursa, burada İmam Rıza'nın vazifesi daha büyük bir tehlikeyi ortadan kaldırmak için Me'mun 'la işbirliği yapmaktır; yani Fazl b. Sehl'in islan için tehlikesi Me'mun'un tehlikesinden yüz kat daha büyüktür; çünkü ne olursa olsun Me'mun sonuçta Müslüman bir halifedir.

Burada şunu da hatırlatmak gerekir ki, biz Ehlibeyt İmamlarına (a.s) karşı olan veya onları şehid eden bütün halifeleri bir gözde görüp, "Yezid b. Muaviye'yle Me'mun arasında ne fark var?" dememeliyiz. Bunlar arasında yerden göğe kadar fark var. Me'mun kendi tabakasinda, yani halife ve sultanlar tabakasinda hem ilmi açıdan hem de diğer açılardan, yani güzel siyaseti, kendi tabakasındaki diğerlerine nispet adalet ve zulmü, güzel idaresi, halka yararlı oluşu açısından halife ve sultanların en iyisidir. Çok bilinçli ve aydın biriydi. Bugün kendisiyle övündüğümüz büyük islami medeniyet işte bu Harun ve Me'mun tarafından oluşturulmuştur; yani onlar geniş bir ufka; derin bir bakış açısına ve olağan üstü bir bilince sahiplerdi; onların yapmış olduğu bir çok işler bugün İslam aleminin iftihar kaynağıdır. "Padişahlık kırsıdır" meselesi ve Me'mun'un padişahlık ve saltanat için kendi inancına karşı kıyam etmesi ve inandığı bir imamı zehirlemesi bir konu ve diğer özellikleri de başka bir konudur.

Herhalukarda veliahtlık meselesi eğer gerçekten Fazl b. Seh'in önerisi idiye ve Fazl b. Sehl de belirtilerin ortaya koyduğu gibi kötü niyetli idiye; bu durumda İmam Me'mun'un tarafını tutmalıydı. Bizim rivayetlerimiz İmam Rıza'nın (a.s) Me'mun'a oranla Fazl b. Sehl'le

Me'mun arasında ihtilaf çıktığında İmam'ın Me'mun'un tarafını tuttuğunu teyit etmektedir. Rivayetlerimizde şöyle geçer: Fazl b. Sehl ve Hişam b. İbrahim adında başka bir kişi İmam Rıza'nın (a.s) yanına gelerek, "Hilafet sizin hakkınızdır; bunların hepsi gasıptır; siz rıza gösterin biz Me'mun'u öldürelim, sonra resmen siz halife olun" dediler. Fakat İmam (a.s) sert bir şekilde onları kendisinden uzaklaştırdı. Daha sonra onlar hatalarını anlayarak hemen Me'mun'a koşup dediler ki: Biz Ali b. Musa'nın yanındaydık, size karşı niyetini anlamak için imtihan amacıyla bu meseleyi söz konusu ettik; fakat onun iyi niyetli olduğunu gördük. Ona, gel bizimle işbirliği yap ki Me'mun'u öldürelim dedik. Fakat o bizi kendisinden uzaklaştırdı. Daha sonra İmam Rıza (a.s) Me'mun'la görüştüğünde -Me'mun'un da daha önce olaydan haberi vardı- olayı gündeme getirip, bunlar bu amaçla geldiler yalan söylüyorlar; niyetlerinde gayet ciddiydiler buyurdu. İmam daha sonra Me'mun'a "Bunlardan sakın" buyurdu.

Bu rivayetlere göre Ali b. Musa Rıza (a.s) Fazl b. Sehl'i Me'mun'dan daha tehlikeli biliyordu. İmam'ın veliahtlık meselesinin Fazl b. Sehl'in düşüncesi olduğu varsayımına göre,⁸⁵ İmam Rıza (a.s) bu adam tarafından gündeme getirilen veliahtlığı tehlikeli bilip "işin içinde kötü bir amaç var; bunlar İran'ı Müslümanlıktan Mecusiliğe döndürmek için beni alet etmek amacıyla geldiler" buyurdu.

Dolayısıyla biz varsayım üzerinde konuşuyoruz. Eğer veliahtlık konusu Fazl'ın düşüncesiye ve bazı Avrupalı tarihçilerin dediği gibi o gerçekten Şii ise, bu durumda

85 - Ya kendisi yada babası yeni Müslüman olmuştu; kaldı ki Bermekiler tarafından Müslüman olmuştu ve İslam'ı da siyasi amaçlı bir İslam'dı. Çünkü bir Zertüşt Müslüman halifinin veziri olamazdı.

İmam Rıza'nın (a.s) Me'mun'a karşı Fazl'la işbirliği yapması gerekirdi ve tam aksine eğer işin içinde bu Zerdüştlük düşüncesi vardiysa İmam (a.s) onları ortadan kaldırmak için Me'mun'la işbirliği yapmalıydı. Rivayetlerimiz bu ikinci şıkkı daha fazla teyit etmektedir; yani bu düşüncenin Fazl b. Sehl'le ait olmasa bile, İmam Rıza'nın (a.s) Fazl'la arasının iyi olmadığı ve Me'mun'u Fazl'ın tehlikesinden sakındırdığı rivayetlerimiz açısından kesindir.

Diğer varsayım ise bu konunun Fazl'ın değil, Me'mun'un kendi düşüncesi olduğudur. Eğer bu mesele Me'mun'un kendi düşüncesi idiyse, o halde Me'mun neden bu işi yaptı? İyi niyetli miydi, yoksa kötü bir amacı mı vardı? Eğer iyi niyetli idiyse, iyi niyetliliği sonuna kadar devam etti mi, yoksa daha sonra bu niyeti değişti mi? Me'mun'un iyi niyetli olduğu ve sonuna kadar da böyle devam ettiği söylenemez. Kesinlikle böyle değildi. En fazla, ilk önce iyi niyetli olduğu, fakat daha sonra görüşünü değiştirdiği söylenebilir. Dediğim gibi Şeyh Seduk ve galiba Şeyh Mufid de bu görüşteydi. Şeyh Seduk "Uyun-u Ahbari'r- Rıza" adlı kitabında Me'mun'un ilk başta iyi niyetli olduğu görüşündedir. Diyor ki, Me'mun gerçekten nezretmişti; kardeşi Emin'le yaşadığı şiddetli sıkıntıda, Allah kendisini Emin'e galip ederse hilafeti ehline döndürmeyi nezretmişti. İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlığı kabul etmekten sakınmasının nedeni ise onun bir anlık duygularının etkisi altında kalıp daha sonra pişman olacağını biliyordu. Elbette ulemanın büyük çoğunluğu Şeyh Saduk ve diğerlerinin bu görüşünü kabul etmemekte ve Me'mun'un başından beri iyi niyetli olmadığına, işin içinde siyasi bir hilenin söz konusu olduğuna inanmaktalar. Acaba Memun'un başından beri

tasarladığı bu siyasî hile neydi? Bu vesileyle Alevi kıyıamlarını mı yatıştırmak istiyordu? Yoksa bu yolla İmam Rıza'yı (a.s) mı lekelemek istiyordu? Çünkü sistemden kenara çekilen kişiler sürekli tenkit eden ve sistemi onaylamayan kişiler olarak kenarda durmaktaydılar. Me'mun, İmam'ı (a.s) sisteme sokmak ve daha sonra halkın ondan rahatsız olmasını sağlamak istedi. Nitekim siyasetlerde genellikle böyle yapılır; halk arasında saygın olan faal bir eleştiriciyi halkın gözünden düşürmek için onu bir makama getirir ve daha sonra işinde bozukluk yaparlar; ona umut bağlayan herkesin ondan sırt çevirmesi için bir taraftan ona makam verip, diğer taraftan işlerini bozarlar. Rivayetlerimizde şöyle geçer: İmam Rıza (a.s) konuşmalarının birinde Me'mun'a şöyle buyurdu: “ Ben senin bu vesileyle beni halkın gözünden düşürmek istediğini biliyorum.” Bunun üzerine Me'mun öfkelenerek, “Neler diyorsun sen?! Neden bize bu nispetleri veriyorsun?!” dedi.

Varsayımların İncelenmesi

Bu varsayımlar arasında, bir varsayıma göre elbette İmam Rıza'nın (a.s) vazifesi iyi bir işbirliği yapmaktı ve o da Fazl'ın Şii olduğu ve veliahtlık konusunun onun düşüncesi olduğudur. Bu varsayıma göre, İmam Rıza'nın (a.s) neden veliahtlığı kabul ettiği eleştirilemez; bu durumda eleştirilmesi gereken konu neden ciddi bir işbirliğinde bulunmadığı olmalıdır. Fakat biz buradan olayın bu şekilde olmadığını anlamalıyız. Biz bir Şii olarak değil, tarafsız bir kişi olarak diyoruz ki: İmam Rıza (a.s) ya din adamıydı ya dünya. Eğer din adamı idiyse - hilafetin Abbasilerden Alevilere intikali için- böyle bir zeminin oluştuğunu görünce Fazl ile işbirliği yapmalıydı;

eğer dünya adamı idiyse yine onunla işbirliği yapmalıydı. İmam (a.s) işbirliği yapmayıp onu kendisinden uzaklaştırdığına göre bu varsayım doğru değildir. Ancak veliahtlığın Zu'r-Riyaseteyn'in düşüncesi olduğu ve onun İslam'a karşı kıyam etmek istediği varsayımına göre, İmam Rıza'nın (a.s) hareketi yüz de yüz doğrudur. Yani İmam (a.s) iki şer arasında küçük olanı seçip o küçük şer (Me'mun'la işbirliği) konusunda ise mümkün olan en azıyla yetinmiştir. Problem daha fazla bu işin Me'mun'un düşüncesi olduğunu söylememiz durumunda söz konusudur. Bu durumda bazı kişiler şöyle diyebilir: Me'mun İmam Rıza'yı (a.s) işbirliğine davet edince ve kafasında kötü bir plan tasarlayınca İmam'ın vazifesi direnmekti; Me'mun, "seni öldürürüm" deseydi bile, "öldür" demeliydi, İmam Rıza (a.s) direnmeli, başından beri ölmeye hazır olmalı, ölme pahasına olsa bile kesinlikle o zahiri, teşrifati ve yakışmayan veliahtlığı kabul etmemeliydi. İşte burada, İmam'ın bu işi kabul etmesi mi gerekirdi, yoksa kabul etmemesi mi gerekir. Bu şer'î bir konudur. Şunu biliyoruz ki kendimizi ölüme vermek, yani ölümümüze neden olacak bir şeyi yapmak bazen caizdir; ancak bu, ölmenin yaşamaktan daha etkili olması durumunda söz konusudur; yani kişinin ölmesi mi, yoksa falan büyük günahı üstlenmesi mi gerekir şartlarında söz konusudur; tıpkı İmam Hüseyin'in olayında olduğu gibi. İmam Hüseyin'den (a.s) Yezid için biat istiyorlardı ve Muaviye veliahtlık meselesini ilk kez söz konusu ediyordu. İmam Hüseyin (a.s) öldürülmeyi bu biate tercih etti; ayrıca İmam Hüseyin'in (a.s) içinde bulunduğu şartlarda İslam dünyasının bir uyanışa ve canı pahasına olsa bile bir iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya ihtiyacı vardı; İmam Hüseyin (a.s) bu işi

yaptı ve bundan bir takım sonuçlar da aldı. Ama acaba İmam Rıza'nın da şartları böyle miydi? Yani iki yol ağzında yer alan İmam Rıza'nın da şartları böyle miydi? Yani iki yol ağzında yer alan İmam Rıza'nın (a.s) da gerçekten kendini ölüme vermesi caiz miydi? Bazen insan öyle bir yere varır ki istemese de onu öldürürler; aynen İmam'ın (a.s) zehirlenmesi gibi; elbette İmam'ın zehirlendiği şia rivayetleri açısından kesin bir olaydır; fakat tarih açısından kesin değildir. Bir çok tarihçi -hatta Mes'udi gibi Şii tarihçiler-⁸⁶ İmam Rıza'nın (a.s) kendi eceliyle öldüğüne, öldürülmediğine inanmaktalar. Şia arasında meşhur olan İmam'ın (a.s) Me'mun tarafından zehirlenerek öldürüldüğü görüşüne göre, insan bazen elinde olmadan öldürülmesine neden olan bir takım şartlarda yer alır; fakat bazen de şartlar gereği ikisinden birini seçme zorunda kalır; ya öldürülmek ya da o işi seçmek zorunda bırakılır. Sonunda herkes ölecektir söylemeyin. Ben bu akşam kesin olarak öleceğimi bildiğim halde şimdi ölmekle falan işi yapmak arasında serbest bırakılsam, bu durumda, "Nasıl olsa akşam öleceğim; şu birkaç saatin ne değeri var?" söyleyebilir miyim? Hayır; yine ben yaşayabileceğim şu birkaç saat içersinde hayatıma kendi elimle son verme tarafını seçmenin böyle bir değeri olup olmadığını hesaplamalıyım. İmam Rıza (a.s) iki işten birini seçme konusunda serbest bırakılıyor. Ya -benim tabirimle kendisine yapışmayan- böyle bir veliahtlığı kabul edecek, ya da öldürülecek ve daha sonra tarih gelip onu mahkum edecek. Bence kesinlikle birincisini seçmelidir. Neden mi onu seçmelidir?! Çünkü günah olan sırf Me'mun gibi

86 - Ulemeden bir çoklarına göre Mes'udî Şii bir tarihçidir.

biriyle işbirliği yapmak değil, asıl önemli olan işbirliğinin şekli önemlidir.

Ehlibeyt İmamları (a.s) Açısından Halifelerle İşbirliği

Biliyoruz ki Abbasi halifelerinin döneminde, Ehlibeyt İmamlarının (a.s) halifelere karşı o kadar şiddetli muhalefetlerine -ve insanları onlarla işbirliği yapmaktan sakındırmalarına rağmen bazı yerlerde bazı İslamî hedefler için onlarla işbirliği yapmaya izin veriyor ve hatta teşvik de ediyorlardı. -İmam Musa b. Cafer'in Şiilerinden olan-Safvan-i Cemmâl hac seferi için develerini Harun'a kiraya veriyor. İmam Musa b. Cafer'in huzuruna gelince İmam (a.s) ona, "Bir şey dışında senin her şeyin çok güzeldir" buyuruyor. Safvan, "O şey nedir?" diye sorunca, İmam (a.s), "Neden develerini Harun'a kiraya verdin?" buyuruyor. Safvan, "Ben kötü bir iş yapmadım ki; hac seferi içindi; kötü bir iş için değildi" diyor. İmam (a.s), "Hac seferi içinde olsa böyle bir şey yapmaman gerekirdi. Kesinlikle kirasından bir kısmı kaldı ve onu daha sonra alacaksın değil mi?" buyurdu. Safvan, "Evet" karşılığını verdi. İmam (a.s), "ve kesinlikle sana şimdi Harun'un ölmesini ister misin? Diye sorsalar onun borcunu verdikten sonra ölmesini ve onun bu kadar yaşamasını istersin değil mi?" buyurdu. Safvan, "Evet" dedi. İmam (a.s), "Zalimin bu kadar bile yaşamasını istemek günahıdır." Buyurdu. İmam'ın samimi Şiilerinden olan, ama Harun'la uzun bir geçmişi olan Safvan hemen giderek bu işte kullandığı her şeyini bir arada sattı. (Safvan'ın işi taşımacılıktı). Bunun üzerine Safvan'ın bütün develerini ve taşımacılıkta kullandığı her şeyi bir arada sattığını haber verdiler Harun'a. Harun onu çağırıp "neden bu işi

yaptın?” diye sordu. Safvan, “Artık yaşlandım; çalışamaz oldum. Çocuklarımı iyi yönetemiyorum. Artık bu işi tamamen bırakmaya karar verdim” dedi. Harun, “Gerçeği söyle” dedi Safvan, “Budur” dedi. Harun çok zekiymiş, “Olayın ne olduğunu ben söyleyeyim mi?” dedi; “Ben öyle sanıyorum ki, sen benimle bu muamele anlaşmasını yaptıktan sonra Musa b. Cafer sana bir işarette bulundu.” Safvan, “Hayır, öyle değil” dedi. Harun, “Boşuna inkar etme” dedi; “Seninle olan geçmişim olmasaydı buracıkta boynunu vurmalarını emrederdim.” Halifelerle işbirliği yapmayı bu kadar yasaklayan ve ondan sakındıran Ehlibeyt İmamları(a.s) eğer birinin halifelerle işbirliği yapması İslam toplumunun yararına olursa, zulüm ve sitemleri, kötülükleri azaltırsa; yani -sadece teyit ve işbirliği olan Safvan’ın yaptığı gibi değil- kendi hedef ve amacı doğrultusunda hareket ederse, bu işbirliğini caiz bilmektedirler. Bazen bir gidip zulüm sistemindeki bir makamdan güzel ve iyi bir şekilde istifade etmek için o makamı işgal eder. İşte fıkımız buna müsaade eder; -Resulullah (s.a.a),- İmamlarımız ve Kur’an-ı Kerim de buna izin verir.

İmam Rıza’nın (a.s) İstidlali

Bazıları, “bunlar arasında ismimiz bu kadar geçmektedir? Diye eleştirdiler İmam Rıza’yı (a.s). İmam (a.s), “Acaba Peygamberler mi daha yücedir vasileri mi?” diye sordu. “Peygamberler” dediler. İmam (a.s), “Müşrik bir padişah mı daha kötüdür, fasık bir Müslüman padişah mı? Diye sordu. “Müşrik bir padişah” dediler. İmam (a.s) “işbirliği yapmayı kendisi istenen kişi mi daha üstündür yoksa işbirliği kendisine zorla tahmil edilen kişi mi?” diye sordu. “İşbirliği yapmayı kendisi istenen kişi” dediler.

Bunun üzerine İmam (a.s), şöyle buyurdu: “Yusuf-i Sıddık Peygamberdir; Mısır azizi ise kafir ve müşrik bir kişiydi. Yusuf’un kendisi **“Beni yeryüzünün hazinelerine sorumlu kıl; ben bilgili bir koruyucuyum.”**⁸⁷ dedi; Çünkü Yusuf bir makamı işgal edip o makamdaki iyi bir şekilde istifade etmek istiyordu; kaldı ki Mısır azizi kafir bir kişiydi; Me’mun ise fasık bir Müslüman’dı; Yusuf Peygamberdi. Ben ise Peygamberin vasisiyim; Yusuf’un kendisi işbirliği önerdi; oysa beni işbirliğine mecbur ettiler. Sırf bu işi yapmak eleştirilemez. Sadece işbirliğini yapan ve varlığı sadece onların yararına olan Safvan b.Cemmal’i sert bir şekilde engelleyip, “Neden develerini Haruna kiraya verdin?” söyleyen Musa b. Cafer kendisiyle gizlice görüşen, şia olduğu halde Şiiliğini gizleyen Ali b. Yaktin’i, “Sen kesinlikle bu sistemde olmalısın; ama Şiiliğini gizle; kimse senin Şia olduğunu anlamasın; onlar gibi abdest al, onlar gibi namaz kıl; Şii olduğunu sıkı bir şekilde gizle; fakat bir iş yapabilmek için onların sisteminde ol” diye teşvik ediyor.

İşte her mantık bu işe izin vermektedir. Bir gidişat sahibi olan herkes elemanlarına kendi gidişatını koruyarak ve hedefi karşı tarafa değil, kendi gidişatı için iş yapmak olması şartıyla -düşman sistemine girmeye-, yani sistem onları kendi hedefi için kullanmadan onların kendi hedefleri için sistemden yararlanmasına izin verir. Bu ikisinin şekli farklıdır; biri sistemin bir parçasıdır; gücü sistemin menfaatleri için harcanır, diğeri ise sistemin bir parçasıdır, fakat sistemin gücünü kendisinin sahip olduğu inanç ve hedefinin menfaati ve çıkarları doğrultusunda kullanır. Bence, biri bu kadar bile olmaması gerekir derse, bu sebepsiz bir taassuptur. Bütün Ehlibeyt imamları

87 - Yusuf, 55.

böyledirler; bir taraftan Emevi ve Abbasi halifeleri düzeniyle işbirliği yapmaktan sert bir şekilde sakındırır ve bazılarına, “biz yapmayacak olursak başkaları yapacaktır” diye mazeret getirenlere, “kimse yapmasın; bu, mazeret sayılmaz; kimse yapmazsa onların işi felç olur” diyor, diğer taraftan da Emevi veya Abbasi halifeleri düzeninde bulunarak gerçekte düzenden kendi hedefleri için yararlanan kişileri teşvik ediyorlardı; hem de ne biçim! Aynen Ali b. Yaktin ve İsmail b. Bezi gibi kişilerin övgü ve methindeki rivayetler insanı hayrete düşürmektedir; bu rivayetler bu gibi kişileri birinci sınıf evliyalar sırasında tanıtmaktadırlar. Bu rivayetleri Şeyh Ensari “Mekasib” adlı kitabının “Zalimin velayeti” bölümünde nakletmiştir.

Zalimin Velayeti

Fıkıhta “zalimin velayeti” diye bir mesele var; yani zalim biri tarafından bir makamı kabul etmek. Zalim biri tarafından bir makama geçmeyi kabullenmek hadd-i zatında haramdır; fakat fakihler, hadd-i zatında haram olduğuna göre bazı durumlarda müstehap ve bazı durumlarda da farzdır diyorlar. Yazmışlardır ki: iyiliği emredip kötülükten sakındırmak -iyiliği emredip kötülükten sakındırmak gerçekte hizmettir.- bir zalim tarafından bir makamı üstlenmeye bağlı olursa, o makamı kabullenmek farz olur. Mantık da bunu kabullenmektedir; çünkü böyle bir makamı kabul edecek olursanız hedefiniz doğrultusunda da iş yapıp hizmet edebilir, gücünüzü takviye edip düşman gücünü zayıflatabilirsiniz. Ben, diğer gidişat sahiplerinin, maddiyatçı, komünist ve materyalistlerin düşmandan ve kendilerine zıt olan kimseden böyle bir makamı kabul etmeyi reddedeceklerini

sanmıyorum. Kesinlikle derler ki, “kabul et, fakat kendi işini gör.”

İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlığı kabul ettiği zaman içerisinde onların yararına bir iş yapılmadığını, aksine İmam'ın (a.s) yararına iş yapıldığını görmekteyiz. Saflar daha fazla belirlendi; ayrıca İmam (a.s) veliahtlık makamında gayr-i resmi bir şekilde kendi ilmi şahsiyetini öyle bir ispatladı ki, bunu başka zaman başaramazlardı. Ehlibeyt İmamları (a.s) arasında İmam Rıza (a.s) ve İmam Ali (a.s) -ve İmam Sadık da (a.s) başka bir yönde İmam Sadık (a.s) -kadar hiçbir İmam'ın ilmi şahsiyeti ortaya konmamıştır; Emirülmüminin Ali (a.s) şu dört beş yıllık hilafeti döneminde birçok hutbe ve istidlaller bırakmıştır geriye; İmam Sadık Abbasilerle Emevilerin savaş içerisinde olduğu fırsattan istifade ederek dört bin talebesi olan ders havzası oluşturmuştur; İmam Rıza (a.s) o kısa veliahtlık dönemi sırasında, Me'mun'un ilimseverlik özelliği ile, Me'mun'un teşkil ettiği acayip toplantılara çağırdığı maddecilerden tutun Hristiyanlar, Yahudiler, Mecusiler, Sabiler, Budailer ve bütün mezheplerin ulemasına kadar herkesi toplandığı toplantılara getirilir; onlarla sohbet ederdi; ve gerçekten İmam (a.s) o toplantılarda hem kendinin ilmi şahsiyetini ortaya koydu ve hem de İslam için hizmet etti; gerçekte veliahtlık makamından gayr-i resmi bir yarar elde etti; o makamları kabul etmediği gibi onlardan böyle bir şekilde yararlanmayı da başardı.

SORU VE CEVAP

Soru: Muaviye Yezid'i kendisi için veliaht seçince buna herkes muhalefet etti; fakat bu muhalefet Yezid fasit bir kişi olduğu için değil, aslında veliahtlık ilkesine muhalefet edilmekteydi. Öyleyse Me'mun'un döneminde neden İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlığı bu sorunla karşılaşmadı.

Cevap: Birincisi “ veliahtlık ilkesiyle muhalefet edilmekteydi” sözü doğru değil; çünkü pek de muhalefet edilmemekteydi; yani o dönemde insanlar bu konunun doğuracağı tehlikelere dikkat etmemişlerdi; sadece az bir grup bunun farkındaydı ve bu İslam dünyasında ilk olarak vuku bulan bir bidatti. İmam Hüseyin'in ((a.s)) o şiddetli tepkisinin nedeni de bu hareketin itibarsız, bidat ve haram olduğunu ortaya koymaktı ve bunu tüm açıklığıyla ortaya koydu da. Sonraki dönemlerde bu konu artık dini yönünü kaybetmiş ve desteği zor kullanmak olan İslam öncesi veliahtlıkların şeklini almıştı ve artık İslami bir boyuta sahip değildi; İmam Rıza'nın veliahtlığı kabullenmeye muhalefet etmesinin nedenlerinden biri de buydu işte. İmam'ın (a.s) buyruklarında - “veliahtlık” ünvanının yanlış bir unvan olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü “veliahtlık” “hak benimdir ve ben falancayı kendi yerime seçiyorum” anlamındadır. İmam'ın, Me'mun'a “Bu senin mi malın başkasının mı? Başkasının malı ise onu verme hakkına sahip değilsin” şeklindeki buyruğu veliahtlığı da kapsamına almaktadır.

Soru: Şöyle bir varsayım yapılmıştır: Fazl b. Sehl gerçekten Şii idiyse İmam'ın veliahtlık konusunda onunla işbirliği yapıp Me'mun'u hilafetten indirmesi gerekirdi. Burada şöyle bir soru söz konusu oluyor: bu durumda İmam Rıza'nın (a.s) bir süre Me'mun'un amellerini onaylaması gerekirdi. Oysa İmam Ali'nin (a.s) davranışını göz önünde bulundurarak zalimin yaptığı işi hiçbir oranda onaylamak caiz değildir.

Cevap: Bu eleştiri varid değil. Çünkü dediniz ki: Fazl b. Sehl Şia idiyse İmam Rıza (a.s) bir süre Me'mun'un işlerini onaylamalıydı; oysa bu iş caiz değil; nitekim Hz. Ali (a.s) de Muaviye'nin hükümetini onaylamamıştır.

İmam Rıza'nın (a.s) Me'mun'a karşı durumuyla Hz. Ali'nin (a.s) Muaviye'ye karşı durumu arasında çok büyük bir fark var. Hz. Ali (a.s) onaylaması şu anlamdaydı: Muaviye bir naip ve onun tarafından atanan bir kişi olarak iş yapmalı, Muaviye gibi bir zalim Ali b. Ebutalib tarafından atanan bir naip olarak görev yapmalıydı. Fakat İmam Rıza'nın (a.s) durumu farklıydı; İmam (a.s) bir süre Me'mun'un işlerine karışmamalı, onun yolu üzerinde engel oluşturmamalıydı. Genel olarak hem mantıken ve hem şer'an bir fesadın meydana gelmesinde etkili olmayı istemekle var olan bir fesadı kaldırmak istemek arasında fark vardır. (Her birine karşı farklı bir vazifemiz vardır.) Buna bir örnek vereyim. Bazen suyun bahçemize gelip bir hasar oluşturması için musluğu açıyorum. Burada ben bahçenizin gördüğü hasarda etkili olduğum için bahçenizden sorumluyum. Bazen de sokaktan geçerken musluğun açıldığını ve suyun duvarınızın temeline ulaştığını görüyorum. Burada ahlaken musluğu kapatarak size hizmet etmektir vazifem. Fakat ben bu ahlaki vazifemi yerine getirmiyorum ve siz zarar görüyorsunuz.

Burada bu iş bana farz değildir. Bu örneği vermekten amacım, bir işin insanın kendi eliyle ve onun vasıtasıyla yapılmasıyla başka birinin yapması ve insanın vazifesinin onu ortadan kaldırmak olduğu arasında çok fark olduğunu vurgulamaktır. Muaviye'nin üstü Ali'ydi (a.s); yani Muaviye'nin bulunduğu makamda bırakılması Ali'nin (a.s) Muaviye'yi kendi eli, kendi amili olarak kabul etmesi anlamındaydı; fakat İmam Rıza (a.s) tarafından Me'mun'u o makamda bırakılması (sizin dediğinize göre) İmam'ın (a.s) bir süre Me'mun'un karşısında sessiz kalması anlamındadır. Bu ikisi birbirinden tamamen farklı iki vazifedir. İmam Rıza'nın (a.s) bir süre Fazl b. Sehl'le işbirliği yapması veya sizin tabirinizce -"Me'mun'u- kendi yerinde bırakması; Me'mun karşısında bir süre sessiz kalması anlamındadır. Daha büyük bir maslahat için, daha iyi bir fırsatı kullanmak için bir süre beklemenin bir sakıncası yoktur. Ayrıca Muaviye olayında, mesele sadece İmam'ın, Muaviye'nin bir gün hükümet sürmesine razı olmayışı değildir. (Elbette bu da onun bir meselesidir. Nitekim buyurmuştur ki: Ben zalimin bir gün bile hükümet etmesine razı olmam) Burada olayın aksini teşkil eden ayrı bir mesele daha var; yani eğer İmam Muaviye'yi kendi makamında bırakacak olsaydı o günden güne güçlenir ve kendi hedefinden de vazgeçmezdi. Fakat burada varsayım Me'mun 'un günden güne zayıflaması ve kendisinin ise güçlenmesi için beklemesi söz konusudur. O halde bu ikisini mukayese etmek doğru değildir.

Soru: Sorum İmam Rıza'nın (a.s) zehirlenmesi olayıyla ilgilidir. Konuşmanızda, İmam Rıza'nın(a.s) zehirlendiği kesin değildir dediniz. Fakat gerçek şu ki gün geçtikçe hilafetin İmam Rıza'nın (a.s) hakkı olduğu daha iyi anlaşılıyordu; işte bu yüzden Me'mun İmam Rıza'yı

(a.s) zehirlemek zorunda kaldı. Bunun için getirilen delil İmam Rıza'nın (a.s) 52 yaşında dünyadan göçmüş olmasıdır. Bütün sağlık kurallarını gözetken, bizim gibi ifrat ve tefrit yapmayan bir imamın 52 yaşında kendi eceliyle ölmüş olması uzak bir ihtimaldir. Yine meşhur “Bizden -İmamlardan- katledilmeden veya zehirlenmeden ölecek olan bir kimse yoktur” hadisi de bu yöndedir. Dolayısıyla şia tarihi açısından bu konu kesindir. “Murucu’z - Zeheb” kitabının sahibi (Mes’udi) bu konuda yanılmışsa, bu, İmam Rıza'nın (a.s) zehirlenmediğini söylemek için bir delil teşkil etmez. Şia tarihçilerinin büyük çoğunluğuna göre İmam Rıza (a.s) kesinlikle zehirlenerek şehid edilmiştir.

Cevap: Ben İmam Rıza'nın (a.s) zehirlenmediğini söylemedim. Ben de belirtilere dayanarak bu görüşü teyit etmekteyim. Belirtiler İmam Rıza'yı (a.s) zehirlediklerini ortaya koymaktadır; bunun asıl nedenlerinden biri de Abbasilerin Bağdat'ta kıyam etmesiydi. Me'mun, Horasan'dan Bağdat'a giderken İmam Rıza'yı zehirledi. Yolda sürekli -Bağdat'ın durumunu- kendisine raporluyorlardı. Ona Bağdat'ın kıyam ettiğini haber verdiler. Me'mun İma Rıza'yı (a.) veliahtlıktan azledemeyeceğini, o halde de gitmenin de çok zor olduğunu gördü. Oraya gitmek için zemin hazırlayıp Abbasilere, “iş bitti” demek için İmam'ı zehirledi. Söylenen, kabul edilebilecek de olan ve tarihle de bağdaşan asıl neden budur; yani Me'mun Bağdat'a gitmenin imkansız olduğunu, veliahtlığın devamının da mümkün olmadığını gördü. (halbuki Me'mun daha gençti; yaklaşık 28 yaşındaydı; İmam Rıza (a.s) ise 55 yaşındaydı. İmam Rıza (a.s) da başından beri Me'mun'a, “Ben senden daha yaşlıyım ve senden önce öleceğim”

demmişti) Bu vaziyette Bağdat’a gidecek olsaydı da Bağdat’ın teslim olması imkansızdı; çok kanlı bir savaş olurdu. Durumunu tehlikeli gördü. İşte bu nedenle hem Fazl’ı ve hem de İmam Rıza’yı (a.s) ortadan kaldırmaya karar verdi. Fazl’ı Serah hamamında ortadan kaldırdı. Elbette şu kadarı biliniyordu ki, Fazl hamama gitmişti. Bir grup kılıçla onu param parça etti ve daha sonra, “Bazı kişiler ona kin besliyordu” dediler (Tesadüfen onun teyzesi oğullarından biri de katiller arasındaydı) ve kanını karıştırdılar; fakat zahiren bu da Me’mun’un işiydi. Onun haddinden fazla güç kazandığını ve rahatsızlığına neden olduğunu görünce, onu ortadan kaldırdı. Daha sonra Serahs’ten Tus’a geldiler. Sürekli Bağdat’la ilgili raporlar da geliyordu. İmam Rıza (a.s) ve Alevi bir veliahtla Bağdat’a giremeyeceğini görünce, İmam’ı da orada öldürdü. Bazen bizim açımızdan kesin olan bir şeyi söylüyoruz; Şia rivaeytleri açısından Me’mun’un İmam Rıza’yı zehirlediğinde şüphe yoktur; fakat bazı tarihçilere göre böyle değildir; Örneğin Avrupalı tarihçi bunu kabul etmiyor; o, tarihi belgeleri inceleyip şöyle diyor: Tarihte “böyle söylenmiştir” şeklinde yazılmıştır. Bu olayı kaleme alan Sünni tarihçilerin çoğu İmam’ın Tus’a gelerek orada hastalanarak vefat ettiğini ve bir rivayete göre de zehirlendiğini yazmışlardır. İşte bu nedenle ben bu konuda Şii olmayan bir mantıkla da konuşmak istedim; yoksa bütün belirtiler İmam’ın zehirlendiğini ortaya koymaktadır.

İMAM HASAN ASKERİ (A.S)
HAKKINDA

Bismillahirrahmanirrahim

İmam Hasan Askeri aleyhisselamın veladet gecesı bayram gecesıdır; on birinci imamın veladet gecesıdır; bu geceyi hepimizin zamanın imamı olan velimiz Hz. Mehdi'ye (a.f) tebrik etmesi gerekir. Tabii ki saygılarımızı da sunmamız icabeder. İmam Hasan Askeri (a.s) -sürekli baskı altında olan- Ehlibeyt İmamlarındandır. Ehlibeyt İmamlarının (a.s) dönemi İmam Mehdi'nin (a.f) dönemine yaklaştıkça işleri daha da zorlaşıyordu. İmam Hasan Askeri (a.s) o dönemde hilafet merkezi olan Samırra'da idi. (Abbasî halifesi) "Mu'tasım"ın döneminden itibaren hilafet merkezi Bağdat'tan Samırra'ya intikal etti. Bir süre orada olduktan sonra tekrar Bağdat'a götürüldü. Bunun sebebi ise; Mu'tasım'ın askerlerinin halka çok zulmetmesi üzerine halkın askerlerin zulmünü Mu'tasım'a şikayet etmesiydi. Mu'tasım da ilk önce kulak ardı ettiyse de, nihayet kabul ederek ordusunu halktan uzaklaştırmak için hilafet merkezini Samırra'ya intikal etmek zorunda kaldı.

İmam Askerî ve İmam Hâdi (a.s) Samırra'da kalmaya mecbur edilmiş, "Asker" veya "Askerî" denilen mahallede, yani ordusunun bulunduğu ve gerçekte kışla olan yerde bir eve yerleştirilerek göz altında tutulmuştur.

İmam Askerî (a.s) yirmi sekiz yaşında şehadet şerbetini içmiştir (değerli babası ise ırk iki yaşında şehid edilmiştir). İmamet süresi altı yıldır. Tarihte kaydedildiği üzere, bu altı yıl boyunca ya zindanda olmuş ya da halkla görüşmesi yasaklanmıştır. İnsanlarla görüşmekte serbest değildi; bazen gidip geldiklerinde veya İmam'ı (a.s) çağırdıklarında da göz altında tutuluyordu. Acayip bir durumdu. Bildiğiniz gibi Ehlibeyt İmamlarının her birinde sanki bir özellik diğer imamlardan daha fazla tecelli etmişti. Hacı Nasıruddin on iki mısralık beytinde, on iki imamın her birini diğerlerinden daha belirgin olan bir sıfatla tavsif etmiştir. İmam Hasan Askerî (a.s) azametli, heybetli, hoş görünlü ve seçkin bir yapıya sahipti; yani esasen onun çehresinde öyle bir azamet, heybet ve yücelik vardı ki, kendisini gören herkes, konuşmadan ve onun ilminin seviyesini anlamadan simasının etkisi altında kalıyordu. Konuştukları zaman ve dalgalı bir deniz gibi konuşmaya başladığında artık herkes kendine düşeni anlıyordu. Bu olay bir çok rivayette apaçık bir şekilde ortaya koyulmuştur. Hatta düşmanları o hazreti sıkı bir şekilde göz altında bulundurup, bazen zindana götördükleri zamanlarda bile o hazretle karşılaştıklarında, apayrı bir hale giriyor, karşısında huzu etmekten kendilerini alamıyorlardı. Bu alanda Muhaddis Kummî "Envaru'l Behiyye" adlı kitabında, el-Mu'temid-u Alallah'ın vezirinin oğlu Ahmed b. Ubeydullah b. Hakan kanalıyla babasından kendisinin de şahit olduğu insanı hayrete düşüren olağan üstü bir olayı naklediyor; ama (ne yazık ki) şimdi bu olayı anlatmaya vaktimiz müsait değil.

İmam'ın (a.s) bu kadar sıkı bir şekilde göz altında bulundurulmasının nedeni, ümmetin Mehdi'sinin onun soyundan geleceğinin herkes tarafından bilinmesiydi.

Tıpkı Firavun'un İsrail oğullarına yaptığı gibi; İsrail oğullarından dünyaya gelecek olan birinin Firavunun ve Firavunların saltanatını yerle bir edeceğini duyduğu için İsrail oğullarının erkek çocuklarının öldürerek kız çocuklarını bırakıyordu. İsrail oğullarının evlerine giderek hamile olan kadınları söz altında bulundurmaları için bir grup kadını görevlendirmişti. Hilafet düzeni de İmam Hasan Askerî'ye (a.s) karşı aynen böyle yapıyordu. Ne güzel diyor Mevlana:

“Hamle bordi su-i der bendan-i gayb
Tâ bebendi rah ber merdani-i gayb”

(Hamle ettin gayb alemiyle bağlantılı olanlar üzerine
Gayb alemiyle bağlantılı olanların yolunu kesmek
için)

Bu aptal adam, bu haberin doğru olması durumunda Allah'ın iradesini engelleyemeyeceğini düşünemiyordu bile! Arada bir İmam'ın evini teftiş etmeleri için adamlar gönderiyordu; özellikle de İmam (a.s) şehit edildikten sonra; çünkü bazen İmam Mehdi'nin (a.s) dünyaya geldiğini duyuyordu. O hazretin nasıl dünyaya geldiğini de duymuşsunuzdur. Allah Teala bu kutsal kişinin doğumunu gizlemiş, dünyaya geldiği halde çok az kişi bundan haberdar olmuştur. İmam Mehdi (a.f) altı yaşındayken değerli babasını kaybetmiştir. Çocukken özel Şiiler geldiklerinde İmam Askerî (a.s) Hz. Mehdi'yi (a.f) onlara gösteriyordu; fakat halkın genelinin ondan haberi yoktu; ancak İmam Hasan Askerî'nin (a.s) bir oğlu olduğu ve onu gizlediği haberi her tarafa yayılmıştı. Bazen bu çocuğu bulup öldürerek ortadan kaldırmak için İmam'ın (a.s)

evine adamlar gönderiyorlardı. Fakat Allah bir işin olmasını irade ettikten sonra kul onu engelleyebilir miydi ki?! Yani bir yerde Allah kesin takdirini ettikten sonra artık insan orada bir şey yapamaz. İmam Askerî'nin (a.s) şehadetinden sonra ve yine şehadetine yakın bir zamanda devlet görevlileri İmam'ın (a.s) evine baskın yaparak teftiş için casus kadınlar göndererek bütün kadınları ve cariyeleri göz altında bulundurdular. Hamile olması ihtimaliyle kadınlardan birini götürüp bir yıl kadar tuttukten sonra yanıldıklarını ve böyle bir şeyin olmadığını anladılar.

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) annesi Cedde lakabıyla meşhur olan Hudeys'tir. İmam Mehdi'nin (a.s) büyük annesi olduğu için ona "Cedde" diyorlardı. Tarihte, torunları nedeniyle meşhur oldukları için "Cedde" denilen diğer kadınlar da vardır. Örneğin, Şah Abbas'ın büyük annesi de bu lakaba sahiptir. İsfahan şehrinde iki okulun ismi de "Cedde"dir. Torunuyla meşhur olan kadın ister istemez "Cedde" adıyla meşhur olur. Bu değerli kadın da "Cedde" adıyla meşhur oldu. Fakat sadece büyük annesi olması nedeniyle meşhur olmamıştır; bu kadın yüce bir makam ve azamete, büyük bir kişiliğe sahipti. Merhum Muhaddis Kummî "Envar-ul Behiyye" adlı kitabında şöyle yazıyor: İmam Hasan Askerî'den sonra bu değerli kadın Şia'nın sığınağıydı. Kesinlikle o dönemde -İmam Hasan Askerî (a.s) yirmi sekiz yaşında şehid olduğuna göre- elli - altmış yaşları arasında bir kadındı. Öyle yüce ve değerli bir kadındı ki, Şiiler herhangi bir sorunla karşılaşacak olsalardı bu kadına müracaat ediyorlardı.

Adamın biri diyor ki, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) halası ve İmam Cevad'ın (a.s) kızı Hakime hatun'un huzuruna giderek akaid, inançlarımız, imamet ve diğer

konular hakkında konuştum. Hakime hatun inançlarını söyledi. İmam Hasan Askerî'ye (a.s) ulaşınca şimdi benim imamım, şimdi gizli ve saklı olan onun oğludur, buyurdu. Bunun üzerine, onun saklı olduğu bu zamanda bir sorunumuz olursa kime müracaat edelim? diye sordum. Hakime hatun, Cedde'ye müracaat edin, dedi. Ben, hayret! Dedim. İmam şehid olunca bir kadına mı vasiyet etti?! dedim. Bunun üzerine, İmam Askerî, Hüseyin b. Ali gibi davrandı, dedi. İmam Hüseyin'in gerçek vasisi Ali b. Hüseyin'di; ancak vasiyetlerinin bir çoğunu kız kardeşi Zeyneb'e yapmadı mı? İmam Hasan Askerî de aynen böyle yaptı; onun vasisi saklı olan bu oğlu olduğu halde, benim vasim odur diyemediği için görünürde bu değerli kadını kendine vasi tanıtmıştır.

İlahi! Senin en yüce, en değerli ve en cömert ismin hürmetine...

Allah'ım! Bizi İslam ve Kur'an'ın kadrini bilen, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kadrini bilen kişilerden eyle. Bizi Ehlibeyt'in (a.s) kadir ve kıymetini bilenlerden kıl. Seni tanımanın ve öz sevginin nurlarını kalbimize ısıldat. Peygamberin ve Ehlibeyt'inin (a.s) muhabbetini ve onları tanımanın nurlarını gönlümüze yerleştir. Ölülerimizi kendi lütuf, rahmet ve mağfiretinin kapsamına al.

8

GENEL ADALET

Bismillahirrahmanirrahim.

Hamd alemlerin Rabbi ve bütün varlıkları yaratan Allah'a mahsustur; salat ve selam Allah'ın kulu, elçisi, habibi, seçtiği, sırrının koruyucusu ve risaletinin tebliğcisi efendimiz, peygamberimiz, mevlamız Ebu'l-Kasım Muhammed'e (Allah'ın salat ve selamı ona ve Ehlibeyt'ine olsun) ve onun tertemiz ve masum Ehlibeyt'ine olsun.

Euzubillahi min'eş - şeytani'r - racim.

“Allâh sizden, inanıp iyi işler yapanlara va'detmiştir: Onlardan öncekileri nasıl hükümran kıldıysa, onları da yer yüzünde hükümran kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine sağlamlaştıracak ve korkularının ardından kendilerini (tam) bir güvene erdirecektir. Bana kulluk edecekler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmayacaklar. Ama kim(ler) bundan sonra da nankörlük ederse işte onlar, yoldan çıkanlardır.” Nur, 55.

Allah Teala tarafından insanlara gönderilen bütün ilahî peygamberler, iki ana hedefi izlemişlerdir. Biri Allah'la kullar arasında bağlantı kurmak; başka bir tabirle, insanın “la ilahe illellah” kelimesinde özetlenen Allah'tan başka

herhangi bir varlığa tapmasını önemektir. Allah Teala tarafından gönderilen yüce peygamberlerin ikinci hedefi ise, bireyler arasında, kişilerin birbirleriyle adalet, barış, safa, yardımlaşma, bağışta bulunma, şefkat ve diğerlerine hizmet üzerine iyi ve güzel ilişkiler kurmasıdır.

Kur'an-ı Kerim, bu iki konuyu apaçık bir şekilde peygamberlerin hedefi olarak belirtmektedir. Birinci hedef hakkında, Resul-i Ekrem'le (s.a.a) ilgili olarak şöyle buyuruyor: **“Ey peygamber, biz seni şâhid, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Ve izniyle, Allah’a davetçi ve aydınlatıcı bir lamba olarak gönderdik.”** Ahzab, 45 - 46.

İkinci hedef hakkında ise şöyle buyuruyor: **“Andolsun biz elçilerimizi açık kanıtlarla gönderdik ve onlarla beraber Kitabı ve (adâlet) ölçü(sün)ü indirdik ki insanlar adâleti yerine getsinler. Ve kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlara birçok yararlar bulunan demiri indirdik ki Allâh, kimin (ondan yararlanarak) gaybda (görmediği halde) kendisine ve elçilerine yardım edeceğini bilsin, (ortaya çıkarsın). Şüphesiz Allâh kuvvetlidir, dâimâ üstündür.”** Hadid, 25.

Bakın Kur'an-ı Kerim ne kadar sarîh bir şekilde peygamberlerin inayetini, hatta peygamberlerin insanlar arasında adaleti oluşturmak için risalet ve görevlerini beyan etmektedir. Bu ayette de, biz elçilerimizi apaçık delillerle gönderdik, onlarla ölçüyle birlikte kitap ve emirler, yani adilane kanun ve kurallar gönderdik'diyor; niçin mi? İnsanlara adaletle davranmaları ve adalet ilkesinin tüm insanlar arasında yerleşmesi için. Dolayısıyla, adaletin hakim olması meselesi, o da beşer kıstaslarıyla, tüm peygamberlerin temel ve asıl hedefidir; yani gönderilen peygamberlerin bir işi, vazifesi, bir görevi

ve risaleti var idiyse o da Kur'an-ı Kerim'in nasslarıyla adaleti uygulamaktı. Burada değinmem gereken diğer bir konu da şudur: Acaba adalet meselesi, o da -nisbî, bireysel ve kişisel adalet değil- genel ve umumî adalet, yani bu dünyada beşer için bu zulümler, sitemler, ayrımlar, savaşlar, nefretler, kinler, kan dökmeler, sömürüler ve bunların gereği olan yalanlar, nifaklar, hileler ve nihayet beşeriyetteki bütün bu fesatlardan bir eserin kalmayacağı bir günün doğması anlamında bir adalet. Acaba insanoğlu böyle bir günü görecek mi? Acaba beşeriyet gelecekte böyle bir dönem, böyle bir gün ve böyle bir asra tanık olacak mı? Yoksa bu hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir hayal ve arzu mudur?! Veya hatta dini bir eğilimi olan bir kişi bile kalkıp diyecek ki: -elbette bu konu Şia dışındakilerde geçerlidir- Ben genel adaleti inkar etmiyorum ben dünyanın zulümle dolmasına taraftar değilim; ancak ben şuna inanıyorum ki bu dünya o kadar alçak ve düşük, o kadar karanlık ve zulmettir ki hiçbir zaman dünyada genel ve gelecek adalet, gerçek sulh ve safa, hakiki insanlığın hakim olmayacağına, bir gün beşer fertlerinin gerçekten bir arada insanî bir şekilde yaşamayacaklarına inanıyorum; dünya zulüm ve karanlık yurdudur; tüm zulümler ahirette telafi edilecek; adalet sadece ahirete aittir.

Gayr-i Müslimlerin ve diğer dinlerin arasında böyle bir düşünce vardır. İslam inançlarının temel imtiyazlarından biri de -özellikle Şia'nın İslam'a bakış açısıyla- şudur: Karamsar olmayın; zulüm ve haksızlık dönemi, savaş ve kavga dönemi, ihtilaf dönemi, ahlakî fesad dönemi; karanlık ve zulmet dönemi geçici bir dönemdir ve sonunda nuraniyet ve adalet hakim olacaktır. Bu talim diğer dinlerde olsa bile, kesinlikle Şia

mektebinde olduğu açıklıkta hiçbir yerde yoktur. Bu dünyada beşeriyetin geleceğı zulmün gidiş ve adaletin gelişidir; eğer insan ilk önce Kur'an-ı Kerim'e dikkat edecek olursa, Kur'an'ın bu konuyu teyit edip vurguladığını, geleceğı müjdeleyip dünyanın geleceğini aydın bildiğini görür. Bu konuda bir çok ayet vardır; sözümün başında okuduğum şu ayet onlardan biridir: **“Allâh sizden, inanıp iyi işler yapanlara va'detmiştir: Onlardan öncekileri nasıl hükümler kıldıysa, onları da yer yüzünde hükümler kılacak ve kendileri için seçip beğendiğı dinlerini kendilerine sağlamlaştıracak ve korkularının ardından kendilerini (tam) bir güvene erdirecektir. Bana kulluk edecekler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmayacaklar.”**

İman edenlere ve amelleri iyi ve salih olan kişilere, dünyanın sonunun onların elinde olacağını, sonunda dünyaya ilahî dinin, maneviyetin ve "la ilahe illellah"ın hakim olacağını, maddeciliğin, maddeperestliğin ve bencilliklerin son bulacağını, dünyanın sonunun güvenlik ve emniyet olacağını müjdelemektedir: **“Ve korkularının ardından kendilerini (tam) bir güvene erdirecektir.”** Dünyanın sonu tüm mertebeleriyle tevhiddir.

Dolayısıyla, Kur'an-ı Kerim'den şu iki nokta anlaşılmaktadır: Biri peygamberlerin temel hedefleri iki şeydir: Tevhid ve adaletin uygulanması. Birincisi, insanın Allah'la ilişkisiyle ilgilidir; ikincisi ise insanların birbirleriyle ilişkileri hakkındadır. İkinci konu ise, adalet meselesi sadece bir arzu ve hayal değildir; dünyanın kendisine doğru gittiğı bir gerçektir; yani, ilahi bir sünnettir; Allah sonunda adaleti dünyaya hakim kılacak ve bu dünyaya asırlar boyu -ne kadar olduğunu bilemiyoruz; belki milyonlarca ve belki de yüz milyonlarca yıl- beşer

hüküm sürececek; ancak mükemmel bir beşer ve gerçek bir insan olan beşer, aralarında günümüzdeki zulüm ve sitemlerden bir eser bile olmayacak beşerler hüküm süreceklər.

Ben -bugün-, dünyada genel adaletin hakim olacağı konusunu, özellikle onun şu yönünü işleyeceğim size: Dünyaya genel adaletin hakim olacağını iddia eden İslam'ın, bu iddiası neye dayanmaktadır? Bunu açıklamak için daha önce üç konuyu açıklamamız gerekiyor: Birincisi şu ki, esasen adalet nedir? İkincisi, acaba beşerin fitrat ve yapısında adalete eğilim var mı, yoksa esasen beşerin fitratında adalete eğilim yok mudur; adalet ne zaman insana verildiyse veya verileceği zaman zorla mı uygulanmış veya uygulanacaktır yoksa, beşerin kendi rıza ve isteğiyle adaleti kabullenmesi imkansız mıdır? Üçüncüsü; acaba adaletin gerçekleşmesi mümkün müdür, yoksa böyle bir şey düşünülemez mi ve eğer gerçekleşmesi mümkünse nasıl gerçekleşecek?

Adaletin Tanımı

Birinci konu olan adaletin tanımı üzerinde durmaya şayet pek fazla gerek yoktur. Beşer fertleri az-çok zulüm ve ayırım yapmanın ne olduğunu bilmekteler; adalet zulüm ve ayırımcılığın karşı noktasıdır; başka bir ifadeyle: Beşer fertleri dünyada kendilerinin yaratılışları hasebiyle, yaptıkları faaliyetler ve sergiledikleri yetenek ve hazırlıkları dolayısıyla bir takım haklar kazanmaktalar; adalet, insanların yaratılışları, iş ve faaliyetleri sebebiyle elde ettikleri hak veya hakların ona verilmesidir; adalet, kişinin hakkettiği şeyin ona verilmeyip ondan alınması olan zulmün ve yine eşit şartlarda olan iki kişiden birinin bir bağıştan mahrum edilmesi ve diğerine verilmesi olan

ayrımın karşı noktasıdır. Fakat buna rağmen eski Yunan filozoflarından tutun Avrupa dönemlerine kadar eskiden beri esasen adalet diye bir kavramın varlığını inkar eden kişiler vardı ve günümüzde de vardır. Onlar diyorlar ki, esasen adaletin bir anlamı yoktur; adalet zorbalıkla eşittir; adalet mevcut kanunun hükmettiği şeydir; mevcut kanun ise zorbalığın beşere yaptırımında bulunduğu şeydir; o halde sonuçta adaletin günümüzde zorbalık tayin etmektedir. Ben bu konu hakkında konuşmak istemiyorum; aksi durumda bahsetmek istediğim konuları söz konusu edemeyeceğim. Biz bunu kabul etmiyoruz; adalet bir gerçektir; çünkü hak da bir gerçektir. Hakkın gerçekliğinin kaynağı nedir diyeceksiniz belki. Hakkın bir gerçek oluşunun kaynağı yaratılıştır. Yaratılışın bir gerçeği olduğu için yaratılış düzeninde her varlık da bir liyakat ve hakka sahiptir. İnsan kendi iş ve çabası gereğince, bir takım haklar kazanmıştır, adalet ve hak sahiplerine haklarını vermek olduğu için anlam kazanmaktadır. Bunun aksine söylenenler boş ve temelsiz sözlerdir.

Adaleti Sevmek Fıtrî Bir Durum mudur?

İkinci konu olan adaletin fıtrattan olup olmadığı konusuna daha fazla değinmek gerekiyor; şöyle ki: Acaba beşerin içinde adalete eğilim var mıdır? Beşer fıtrat ve yaratılışı gereğince mi adaleti sevmektedir, yani cismî ve ruhî yapısı dışında onları sevmek için bir delile sahip midir? Örneğin, siz bu değerli toplantıya katılıyorsunuz; bu güzel yazıları ve ortada yer alan şu “lâ ilahe illallah”ı, sağ tarafta “Muhammed Resulullah” ve sol tarafta “Aliyyen veliyullah” yazılmış olduğunu görüyorsunuz. Hz. Zehra’nın (s.a) belirtisi olarak bir yıldız ve diğer on iki masumun ismini görüyorsunuz. Yine Resulullah (s.a.a) ve

Emirulmüminin Ali'nin (a.s) buyruğunu ve İmam Hüseyin'in (a.s) buyruğunu görüyorsunuz. Her birinin özel bir belirtisi olan güzel fayansları görüyorsunuz; bundan zevk alıyorsunuz, hoşlanıyorsunuz; neden? Sizi hoşlanmaya kim mecbur etti? Tabii ki hiç kimse mecbur etmemiştir. Aksine güzel olduğu için hoşlanmışsınızdır. Bir güzellikle karşılaşıldığında onu övmek etmek her insanın fitratına yerleştirilmiştir. Bunun için bir kanun çıkarmaya veya insana zor uygulanmasına gerek yoktur. Bu insanın içinde vardır zaten. Bu gibi şeylere, beşere has olan içgüdüsel duygular denilmektedir. İlmi sevmek ve diğer bir çok şeyler insanın içinde vardır. Acaba, adalete eğilim, yani adil olmaya eğilim, insanın kendisinin bir menfaati olmasa bile diğerlerinin adil olmasını istemek ve başka bir tabirle, beşerin ve toplumun adil olmasına eğilim göstermek, insanın adaletten elde edebileceği her türlü menfaatin dışında, beşerin sevdiği ve istediği şeylerdendir. İnsanın içinde böyle bir şey var mıdır acaba, yoksa insanoğlu böyle bir şeye fitraten sahip değil midir?

Niche ve Makiyovel'in Görüşü

Bazıları esasen insanın içinde böyle bir gücün olmadığına inanıyorlar. Avrupa filozoflarının çoğu böyle düşünüyorlar ve sonunda dünyayı yakan da bu filozofların görüşüdür. Onlar diyorlar ki: Adaleti zavallı insanları çıkarmışlardır. Zavallı ve zayıf insanlar güçlü kişilerin karşısında yer alınca, onlara karşı koyacak güce sahip olmadıkları için geldiler adalet terimini yaratarak, “adalet iyidir; insan adil olmalıdır” dediler. Bunların tümü boş laftır; bunun delili ise şu ki, adalet taraftarı olan bu adamın kendisi güç ve kuvvet sahibi olursa, o da aynen o zorbanın yaptığını yapar. Meşhur Alman filozofu Niche şöyle diyor:

“Zayıf ve güçsüz kişilerin adaletten bahsedip adalet taraftarlığı yaptıklarını görünce çoğu zaman gülmekten kendimi alamıyorum; bunların güçleri olmadığı için adaletin lafını ettiklerini görerek diyorum ki: Ey zavallı! Eğer senin de bir gücün olsaydı asla böyle söylemezdir.” (Bu filozof diyor ki:) Aslında beşerin adalete iman ve inancı yoktur.

Adaletin, insanın fitratında olan bir şey olduğuna inanmayanlar da iki grupturlar. Bir grubu, beşer adaletin bir arzu olarak hatta peşine bile gitmemelidir; güç ve kuvvet peşine gitmelidir; adalet boş bir laftır; onu arzu bile etmeyin; esasen peşine de gitmeyin; sadece güç ve kuvvet peşine gidin ve bizim bu tabirimizle bağdaşan bir misal getirerek özetle, “İki düğüm boynuz bir metre kuyruktan daha iyidir” (güç boynuz ve adalet ise kuyruktur); boynuz bul, adalet de ne oluyor?!! Güç ve kuvvet peşinde koş. Niche ve Makyavel böyle kişilerdendirler.

Bertrand Russel’in Görüşü

Diğer bir grup ise bu şekilde düşünmüyor; onlar diyorlar ki: Hayır! Adaletin peşine gitmek gerek; fakat adaleti sevdiğimiz için değil; aksine kişinin menfaatleri adalette olduğu için. Bertrand Russel böyle bir düşünceye sahiptir ve bu düşünceyle insan sever olduğunu da iddia etmektedir. Felsefesi böyle icap ettiği için çaresiz bunun dışında bir şey söyleyemez. Diyor ki: İnsan, tabiatı gereğince menfaatperest yaratılmıştır ve bu sözün bir ikincisi yoktur. O halde adaletin uygulanması için ne yapmak gerekir? Beşer, ey beşer! Adaleti sev” mi diyelim? Bunu zorla yaptırmak olmaz ki; beşerin içinde adalet sevgisi yoksa nasıl zorla “adaleti sev” diyebiliriz ki?! Ama başka bir şey de yapabiliriz; şöyle ki, beşerin

akıl, ilim ve bilgisini güçlendirdikten sonra diyelim ki, ey beşer! Asaleti olan temel şeyin menfaat olduğu ve senin kişisel menfaatperestlik dışında bir yola sevkedilmeyeceğin doğrudur; fakat kişinin menfaati, toplumda adaletin uygulanmasındadır. Eğer toplumda adalet olmazsa kişinin menfaati de temin olmaz. Sen tabiatın gereğince komşuna zulmetmek istiyorsan da, ama sen zulmedecek olursan o da sana zulmedecektir ve sen daha fazla bir menfaate ulaşacağına daha az bir menfaat göreceksin; o halde kafanı çalıştır ve enine boyuna düşün: o zaman senin kişisel menfaatinin de adalette olduğunu göreceksin.

Bunlar alemde adaletin hakim olmasından yanalar; fakat adalet görüşüne ulaşmanın yolunun düşünce ve ilmi güçlendirmek, yani kişinin menfaatinin toplumun adaletinde olduğunu beşere anlatmakta biliyorlar.

Bu Görüşe Tenkit

Bunun da bilimsel olmayan bir teori olduğu açıktır; çünkü sadece faza gücü olmayan kişiler için geçerlidir. Benim hakkımda doğru olabilir. Zayıf bir kişi olan ben, komşularımdan korkunca ve komşularımın da benim kadar güçlü olduğunu görünce komşumun gücünden korkarak adil oluyorum. Ama komşumdan hiç korkmayacak bir güce sahip olup onu ezecek olursam karşımda duracak bir gücün almadığını kesin olarak bildiğim zaman nasıl adil olabilirim? Benim ilmim nasıl adil edebilir beni?! Siz diyorsunuz ki, beşer menfaatperettir ve ilim ise, kendi menfaatin için adil ol diyor; karşımda bir güç gördüğüm zaman böyledir; ya karşımda bir güç görmezsem nasıl adil olayım?! Dolayısıyla Rassel'in felsefesi –onun tüm insanseverlik sloganlarının tam aksine- zayıflardan hiç

korkusu olmayan birinci derecede güçlü olanlara istedikleri kadar zulmetme hakkı vermektedir.

Marksizm'in Görüşü

Bu arada ikinci gruptan sayılabilecek üçüncü bir grup daha var. Bu grup diyor ki: Adalet gerçekleştirilebilir; fakat insan kanalıyla değil; insan adaleti gerçekleştiremez; bu iş, insanın yapabileceği bir iş değil; bu işe ne insanı gerçekten tüm varlığıyla adaletsever yetiştirmek mümkündür, ne de beşerin ilim ve aklının, menfaatini adalette görece kadar güçlendirmek imkanı vardır; adaleti makine ilahından istemek gerekir; adaleti iktisadi araçlardan dilemelidir ve daha doğru bir tabirle: Adaleti istemek gerekir; sizi ilgilendiremez, siz adaletin peşine gidemezsiniz; kendinin adalet sever olacağını sanıyorsan, bu yalandır; sen kesinlikle adaletsever değilsin; aklının seni bir gün adalete yönlendireceğini sanıyorsan, bu da yalandır; fakat makine kendiliğinden insanı adalete doğru çeker; iktisat ve üretim araçlarının değişimleri -ve kendi yanlarından yaptıkları ve bir çoğu yanlış çıkan bir hesaplama sermayedarlık dünyasına ve sermayedarlık dünyası da kendiliğinden sosyalistlik dünyasına varmaktadır; sosyalistlik dünyasında ise istesenez de, istemesenez de tabiatıyla, zorunlu olarak ve icbar hükmüyle adalet ve eşitlik makinası oluşturulur. Sen adaleti uygulama etkeni değilsin; dolayısıyla gelip de, “Acaba aklım beni adalete götürecek mi?” “Acaba gördüğüm terbiye beni adalete ulaştıracak mı?” diye hesap yapamazsın. Bu sözler yalandır, diyor.

İslam'ın Görüşü

Üçüncü görüş -ve bir açıdan da dördüncü görüş şöyledir. Bunların tümü beşer fıtratı ve tabiatına karşı bir nevi karamsarlıktır. Günümüz beşerinin adaletten kaçtığını görüyorsak, bu onun kemale ulaşmadığını gösterir. Beşerin içinde adalet vardır. Beşer iyi bir eğitim alırsa, mükemmel bir eğiticinin eli altında yetişirse, sonunda gerçekten adaletsever olur; gerçekten toplumun adaletini kendi kişisel çıkarlarına tercih eder ve güzelliği sevdiği gibi adaleti sever; hatta adaletin kendisi de bir güzelliiktir; fakat hissedilen türden değil, dönüşülür türden bir güzelliiktir. Sonra da onun için delil getirerek derler ki: Din mektebi olan bizim mektebimizde bunun delili vardır: Siz diyorsunuz ki, “Beşer yaratılışı hasebiyle adaletsever değildir ve zor kullanarak adaleti ona tahmil etmek gerekir;” veya diyorsunuz ki, “Beşer çıkarlarını adalette bulacağı bir akıl seviyesine ulaşması gerekir” veya “üretim araçlarının mükemmelleşmesi kendiliğinden adaleti gerçekleştirmektedir.” Oysa biz, kişilerin menfaat ve çıkarları icap etmediği halde adaletli ve adalet sever olduklarına, kendi kişisel çıkarlarının aksine adaleti amaç, hedef ve arzu edinen ve hatta adaleti bir maşuk kadar sevip kendilerini adalete feda eden örnekler göstereceğiz. Bunlar geçmiş asırlarda mükemmel beşerlerin örnekleridir; bu örnekler beşerin onlar gibi olması için adalet yoluna yönlendirilebileceğini, onlar gibi olmasa da onların küçük bir örneği olabileceğini göstermişlerdir. Ali b. Ebutilib, bu felsefenin tümünü çürüten bir örnektir; Ali ve Ali'nin eli altında yetişenler ve bütün dönemlerde olan çok sayıda beşer fertleri bu örneklerdendir. Biz Ali'yi örnek gösterince bazıları onun müstesna bir kişi olduğunu sanabilirler. Hayır; öyle değildir. Günümüzde bile

gerçekten adaleti seven, içleri şiddetle adaletle kenetlenen kişiler vardır. Gelecek dönemlerin beşeri de böyle olacaktır.

Bir çok beşer fertleri Hz. Mehdi'nin (a.s) zuhuru konusunun dünyanın sapması ve beşerin topukları üzerinde gerisin geriye dönmesiyle eşit olduğunu sanmaktadırlar. Oysa olay tam aksinedir; bu düşünce dinden elde ettiğimiz bütün belirti ve delillerin hükmüyle beşerin ilmi, ahlaki ve fikri inceliğidir. İmam Mehdi'nin (a.f) zuhuru ve genel adalet mevzusunu bize bildirene bu din bunları da bildirmiştir. Usul-i Kafi'de geçen bir hadiste, o hazret zuhur ettiğinde, Allah Teala'nın elini (güç ve kudretini) beşer fertlerinin başına çekeceği ve böylece insanların akıllarını artıracaklarını, düşünce ve amellerinin fazlalaşacağı Hz. Mehdi (a.f) zuhur edince artık dünyada kurtla kuzu olmayacağı, hatta kurtların birlikte barış içinde yaşayacağı geçmektedir. Hangi kurtlar? Diyeceksiniz. Acaba çöllerde yaşayan kurtlar mı? Yoksa beşer kurtları mı? Yani artık kurtta kurtluk özelliği kalmayacak ve kurttan kurtluk tabiatı alınacaktır.

Hz. Mehdi'nin (a.f) döneminin çok sayıdaki belirtilerinden bir bölümünü okumadan önce size bir noktayı açıklayayım:

Hz. Mehdi'nin (a.f) Ömrü

Bir çokları, Hz. Mehdi (a.f) mevzusu söz konusu olunca diyorlar ki: “Bir insan bin iki yüz yıl yaşayabilir mi?! Bu tabiat kanununa aykırıdır.” Bunlar, bu dünyadaki diğer şeylerin normal tabiat kanunlarıyla -yani günümüz beşerinin bildiği kanunlarla- yüzde yüz bağdaştığını sanıyorlar. Esasen canlı varlıkların -bitki ve hayvanların- genel hayatlarında ve yaşam tarihlerinde vuku bulan

büyük değişimler, normal olmayan değişimlerdir. Yeryüzünden bağlanan ilk nutfe biyoloji bilimi kurallarıyla bağdaşılıyor mu? Yeryüzünde ilk hayatın meydana gelişi hangi tabiat kanunuyla bağdaşılıyor? Günümüzün bilimsel farızalarına göre, yerin ömründen kırk milyarda yıl geçmektedir. Milyarlarca yıl önce, yeryüzü hiçbir canlının yaşaması mümkün olmayan bir ateş parçasıydı. Bilimsel tahminlere göre yeryüzünde ilk canlının yaşaması milyarlarca yıl öncesine dayanmaktadır. Günümüz bilimi de, canlı bir varlık sürekli canlı bir varlıktan meydana gelir diyor ve canlı bir varlığın cansız bir varlıktan meydana geldiğini gösteremez. Bilim, yeryüzüne gelen ilk canlının, yani o ilk büyük değişimin, yeryüzünden bağlanan o hayat nutfesinin nasıl bağlandığını yanıtlayamıyor.

Daha sonra diyorlar ki: ilk hayat nutfesi ve meydana gelen ilk hücre tekamül bulur; belli bir merhaleye ulaştınca bitkisel ve hayvani olmak üzere ikiye ayrılır; bazı bölümler diğerlerinin zıttı ve tamamlayıcısı olan bitkisel bölümün bir özelliği, hayvani bölümün ise ayrı bir özelliği vardır ve bu gerçekten şaşırtıcıdır: Eğer bitki olmazsa hayvan da olmaz; hayvan olmazsa bitki de olmaz; özellikle hayvandaki gazları alıp verme açısından. Bilim, yaşamda gerçekleşen bu büyük değişimin nasıl gerçekleştiğini henüz çözememiştir. Bitkisel bölümün nasıl meydana geldiğini, hayvani bölümün nasıl oluştuğunu ve yine insanın meydana gelişindeki diğer merhaleleri, böyle bir akıl, düşünce ve iradeye sahip olan, böyle bir güç sahibi bir varlığın meydana gelişini şu ana kadar izah edebilmiş midir bilim?!

Vahyin kendisi normal bir şey midir ki?! Bir insanın tabiat ötesinden emir alacak bir seviyeye ulaşmasından

ibaret olan vahyin kendisi önem bakımından bir insanın bin üç yıl yaşamasından az mıdır? Esasen normal ve doğal bir şeydir; insan oğlunun günümüzde aradığı ve belki de tabii bir kanunu da olan bir şeydir. Günümüz beşeri, -bazı ilaç ve formüllerle- insan hayatını uzatabilmek için bir vesile yapmaya çalışıyor. İnsanın yüz veya yüz elli veya iki yüz sene ya da beş yüz sene yaşamasının tabiat kanunu olduğunu söyleyemez. Evet; insan vücudunun hücreleri belli bir süre yaşar; fakat bu, sınırlı şartlar altında doğrudur. Belki bir gün, küçük bir vesileyle beşerin hayatını beş yüz sene veya daha fazla uzatacak çok küçük bir vesile keşfedilebilir. Bu, insanın şüphe edeceği bir şey değildir. Bu, yaşam dünyasında gerçekleşen en bayağı şeydir.

Allah Teala sürekli, dünyanın durumu belli merhalelere ulaşınca, gayıptan bir el çıkarak ansızın bir değişim yaptığını ve tabiat kanunuyla kesinlikle hesaplanmayacak bir durumun çıktığını göstermiştir. Dolayısıyla, bu konu insanın üzerinde düşünmesi gereken veya -euzubillah- hakkında şek ve şüpheyi düşeceği bir konu değildir. Din dünyası, insanın gözünü açmak ve insan düşüncesini normal cereyanların sınırlanmasından çıkarmak içindir.

O dönemde -ilim, akıl, ahlak ve toplum döneminde- neler olacaktır acaba; onlardan bir bölümünü örnek olarak açıklıyorum.

Hız. Mehdi'nin (a.f) Döneminin Özellikleri

Şia ve Sünni alimleri bu sözün mütevatir olarak Resulullah'tan (s.a.a) nakledildiğinde ittifak etmişlerdir. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) *"Dünyanın ömründen bir günden fazla kalmasa bile evlatlarımdan bir kişi kıyam edinceye*

kadar Allah Teala o günü uzatacaktır” diye buyurduğunda hiç kimse şüphe etmez. Burada demek istenen şudur: Dünyanın ömründen ancak bir gün kaldığı farzedilse bile bu kesinlikle gerçekleşecektir; bu Allah’ın kesin hükmüdür. Bu rivayeti hem Ehl-i Sünnet ve hem de Şia nakletmiştir; bunda şüphe yoktur.

Bazı arkadaşlar, Şeyh Halilurrahman’ın⁸⁸ Hicaz’dan sürekli Hz. Mehdi’nin (a.f) zuhuru hakkında konuşma yaptığını görünce, onun Şia olmadığı halde nasıl Hz. Mehdi’nin (a.f) zuhurunu beklediğine şaşırıyorlardı. Bizim çoğumuz belki de alışkanlık ve coğrafya bölgesi gereğince bunu olduğunu söylüyoruz; fakat o inanarak söylüyor. Ben, bu konunun Şia ve Sünni’si olmadığını, Ehl-i Sünnet’in de bu konuda çok şeyler söylediğini söylüyordum.

Şimdi bakın Resulullah (s.a.a) o günü nasıl açıklayarak insan oğlunun kemal dönemi olarak tanıtıyor: *“Mehdi, ümmetim arasında şiddetli ihtilaf ve depremler olduğu zaman gelecektir.”* (Depremlerden maksat, yer altındaki maddelerden kaynaklanan şey değildir.) Esasen insan tarafından yer yerinden oynamakta ve yerin yok olma tehlikesi insanoğlunu tehdit etmektedir. *“Yeryüzü zulüm ve haksızlıkla dolup taşıdığı gibi adalet ve eşitlikle dolacaktır. Ondan hemen göklerdekilere ve hem de yerdekilere razı olacaklar ve -bu zulümlerin şerrini bizden giderdiğin için- elhamdulillah söyleyecekler. Serveti doğru bir şekilde bölüştürecektir.”* Bunun üzerine, *“Ya Resulullah! Serveti doğru bir şekilde bölüştürecektir, sözünden neyi kastediyorsunuz?”* diye sorduklarında. *“Adaletle ve eşit bir şekilde bölüştürecektir”* buyurdu.

88 - Hüseyniye-i İrşad tarafından davet edilen Kur’an karilerinden biridir.

*“Allah, Muhammed’in ümmetinin kalbini zenginlikle dolduracak ve adaleti onları kapsayacaktır.”*⁸⁹ Yani, zenginliğin sadece maddi zenginlik olduğunu sanmayın, kalpler zenginleşecek fakirlikler, ihtiyaçlar, miskinlikler, zavallılıklar, kinler, hasetler, hepsini kalpten çıkaracaktır. “Ve Allah’ın adaleti onları kapsayacaktır.”

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Nehcu’l - Belağa’da şöyle buyuruyor:

“Sonunda savaş diz boyu yücelir; dişlerini gösterir; dokuz aylık gebe kadınlar gibi memeleri dolar; verdiği süt önce tatlı gelir, fakat sonu acıdır.” Hz. Mehdi’nin (a.f) zuhurundan önce dünyada kargaşa çıkacağını, çok korkunç ve tehlikeli savaşların baş göstereceğini öngörüyor. Buyuruyor ki, savaş kendi ayakları üzerinde duracak, yırtıcı bir hayvan gibi dişlerini gösterecek; göğüslerdeki süt kendini gösterecek; yani savaş ateşini yakanlar bu savaş göğsünün iyi süt verdiğini, yani kendi yararlarına olduğunu görecekler, fakat bu savaşın kendi zararlarına sonuçlanacağını bilmeyecekler. Sağımı çok tatlı, fakat sonu çok acı olacaktır.

“Bilin ki yarın, bilmediğiniz, ummadığınız olaylar gelip çatacak; o yarın da uzak değil; tez gelecek.” yani bilin ki, yarın dünya tahmin etmediğiniz, tanımadığınız ve bilmediğiniz şeylere hamile kalacak; fakat bilin ki böyle bir şey vuku bulacak ve yarın onu kendisiyle birlikte getirecektir. *“Buyruk sahibi, onların kötülük yapanlarını sorguya çekecektir.”* O ilahi buyruk sahibinin yapacağı ilk iş, valilerini ve amirlerini cezalandıracak, yardımcılarını ıslah edecek ve böylece dünya ıslah olacaktır. *“Yeryüzü, ciğerinde ne varsa dışarı atacak;”* yani içindeki her meyveyi, madenleri ve aklınıza gelen her türlü hazineyi

89 - A’lamu’l - Verâ, s. 401.

dışarı çıkaracak; bugüne kadar esirgediği her şeyi dışarı atacaktır. *“Anahtarlarını ona sunacak.”* Yeryüzü tüm varlığıyla teslim olan bir köle gibi gelip anahtarlarını ona teslim edecektir. (Bütün bunlar birer tabirdir) Yani artık doğada onun tarafından keşfedilmeyen bir sır kalmayacak, tabiatta o dönemde ortaya çıkmayan bir meçhul kalmayacak. *“O da adalet neymiş, adaletle hükmetmek nasılmış, size gösterecek;”* Yani işte o zaman size gerçek adaletin ne olduğunu, bütün bu insan hakları ve özgürlük yönündeki iddialarının yalan olduğunu, dem vurdukları sulh ve barışın yalan ve nifak olduğunu, “buğday gösterip, arpa satmak”tan ibaret olduğunu ortaya koyacaktır. *“Kitabın, sünnetin ölmüş hükümlerini diriltecek.”* Terk edilen ve görüşüşte ölen ve ortadan kaldırılan Kitab ve sünnet kanunlarını diriltecektir. Ve yine buyurmuştur ki: *“Kâim kıyam edince adaletle hükmedecek.”*

İmamlarımızın her birinin bir lakabı vardır; örneğin Emirulmüminin: Ali-i Murtaza. İmam Hasan: Hasan-ı Mücteba. İmam Hüseyin: Seyyid-i Şüheda ve diğer imamlar: Seccad, Bâkır Sadık, Kâzım, Rıza, Taki, Naki, Zekî, Askerî. İmam Mehdi'nin (a.f) de kendine has bir lakabı var; bu lakap “kıyam” kavramından alınmış, dünyada kıyam edecek kişi anlamındadır: “Kâim.” Esasen biz İmam Mehdi'yi (a.f) kıyam ve adaletiyle tanıyoruz. Her imam bir sıfatıyla tanınır. İmam Mehdi (a.f) ise kıyam ve adaletiyle tanınmaktadır.

“Onun döneminde zulüm yok olacaktır. Yollarda emniyet olacaktır.” Kara, deniz ve hava yollarında emniyet olacak; çünkü bu emniyetsizliklerin kaynağı rahatsızlık ve adaletsizliklerdir. Adalet hakim olunca; insanoğlunun fitratı adalet fitratı olduğu için

emniyetsizliğin söz konusu olması için bir delil kalmayacaktır. *“Yeryüzü tüm bereketlerini çıkaracak ve sizden bir kişi sadakalarını vermek ve iyiliklerini yapmak için bir yer bulamayacak... Bu konuda Allah Teala şöyle buyurmaktadır: “Akibet muttakilerindir.”* O dönemde insanların neden rahatsız olacaklarını biliyor musunuz? İnsanlar bir sadaka vermek, bir yardımda bulunmak isteseler, bunun için bir kişi bulamayacaklardır; yeryüzünde bir tek müstahak ve bir fakir bulunmayacaktır.

Tevhid hakkında buyuruyor ki: *“Allah’ı bir bilecekler ve hiç bir şeyi O’na ortak koşmayacaklar.”* Emniyet hakkında ise, *“Güçsüz bir yaşlı kadın en küçük bir rahatsızlık ve eziyete maruz kalmadan dünyanın doğusundan batısına gidecek”*⁹⁰

Adalet hakkında, gerçek anlamda sulh ve barış hakkında, tam anlamıyla özgürlük ve emniyet, çok miktardaki servet ve bereketler hakkında, servetin adilane bir şekilde bölüştürülmesi, araç-gereçlerin bolluğu, meyve ve koyunların fazlalığı, fesadın olmayacağı hakkında söylenenler çoktur; artık şarap içilmeyecek; zina olmayacak, insanlar yalan konuşmaktan nefret edecekler, dedikodu yapmak ve gıybet etmekten, iftira etmekten, zulüm ve sitem etmekten nefret edecekler. Bunlar hangi felsefeye göre olacaktır? Daha önce de dediğim gibi İslam “Beşerin sonucu adalettir” buyuruyor. Fakat sonunda gelecek olan adaletin, sadece insanoğlunun düşüncesinin, “Benim menfaatim diğerlerinin çıkarlarını korumaktadır” sonucuna varmasından kaynaklandığını söylemiyor. Hayır; o dönemde insanoğlu için adalet sevimli ve bir mabud gibidir; yani ruhu incelecek, eğitimi tamamlanacak; bu ise iman, Allah’a tapma, Allah’ı tanıma

90 - Nehcu’l - Belaga, 138. hutbe.

ve Kur'an hükümeti üzerine evrensel adil bir hükümet kurulmadıkça gerçekleşmez; ve biz Müslümanlar Batı dünyasındaki bu kadar karamsarlıklara rağmen insanoğlunun geleceğine iyimser bakmakla övünmekteyiz.

Russel “Yeni ümitler” adlı eserinde diyor ki: Bugün artık bilginlerin çoğu beşeriyetten ümitlerini kesmiş, ilmin yüksek bir aşamaya ulaştığına ve beşerin yakında ilim vasıtasıyla yok olacağına inanmaktadırlar. Örneğin bunlardan biri olan Einsten’dir. Einsten insanoğlunun kendisinin kazdığı mezara bir adım mesafesi olduğuna inanmaktadır. Ona göre insanoğlu öyle bir hadde varmıştır ki bir düğmeye basmak yeryüzünün yok olmasına neden olacaktır. Gerçekten de biz Allah’a ve gaybi yardıma inanmayacak olursak; Kur’an-ı Kerim’in insanoğlunun geleceğiyle ilgili vermiş olduğu güven olmasaydı; yani eğer sadece günümüz dünyasının zahirlerine bakacak olursak onlar haklıdır. Her gün daha tahrip edici, daha yıkıcı, daha güçlü ve daha korkunç şeyler çıkmaktadır. Yaklaşık yirmi sene öncesinden, atom bombasının Hiroşima’ya düştüğü günden itibaren günümüze kadar insanoğlunun sanayi alanında tahrip gücü kaç kat artmıştır bir bakın? Öyle bir merhaleye ulaşmıştır ki, günümüz dünyasında ne galip gelen var ve ne de mağlup düşen diyorlar. Üçüncü dünya savaşı gerçekleşecek olursa Amerika’nın mı, Rusya’nın mı, yoksa Çin’in mi galip geleceği mevzu bahis değildir. Üçüncü dünya savaşı gerçekleşecek olursa mağlup düşecek olan yeryüzü ve insanoğludur; ama hiç kimse galip değildir.

Oysa biz diyoruz ki, insanoğlu ve yeryüzünün başına bu gibi şeyler daha önce de gelmişti. Allah’ın eli bütün ellerin üstündedir: **“Siz ateşten bir çukurun kenarında**

bulunuyordunuz, (Allâh) sizi ondan kurtardı.”⁹¹ Bize demişlerdir ki, “*En üstün amel zuhuru beklemektir.*”⁹² Bu iyimserlik ve genel zuhur ve kurtuluşu beklemenin fazileti her şeyden fazladır. Neden mi? Çünkü bu çok yüksek seviyede bir imandır.

Allah’ım! Bizi Hz. Mehdi’yi (a.f) gerçek bekleyenlerden eyle.

Allah’ım! Onun hak hükümetini görmeye liyakatini bizlere nasip eyle.

Allah’ım, biz senden İslam ve ehline izzet bağışlayacağın; nifak ve ehlini zelil edeceğin onurlu bir devletin tahakkuk bulmasını istiyoruz. Öyle bir devlet ki, bizi o devlette, itaatine davet edenlerden ve hidayet yolunun öncülerinden kılasın.

Allah’ın rahmeti Muhammed’e ve onun tertemiz Ehl-i Beyt’inin üzerine olsun.

91 - Âl-i İmran, 103.

92 - Biharu’l - Envar, c. 52, s. 122.

-2-

VAADEDİLEN MEHDİ (A.S)

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd alemlerin Rabbi Allah’a hastır; bütün mahlukların yaratıcısıdır. Salat ve selam Allah’ın kulu, elçisi, habibi, seçtiği, sırrının koruyucusu ve risaletlerinin tebliğcisi efendimiz, peygamberimiz, mevlamız Ebi’l-Kasım Muhammed’e -Allah’ın salat ve selamı ona ve Ehl-i Beyti’nin üzerine olsun- ve onun tertemiz ve masum Ehl-i Beyt’ine olsun. Kovulmuş şeytandan ona sığınırım.

“Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri halife kıldığı gibi onları da yeryüzüne halife kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm’ı) kendilerine sağlamlaştıracak ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar.”⁹³

Geçen hafta bu toplantıda Hz. Hüccet b. Hasan’ın -Hz. Mehdi- (a.f) mübarek veladeti münasebetiyle “Genel Adalet” başlığı altında yaptığımız konuşmanın ardından bu toplantıdaki konuşmamızı da Hz. Mehdi’ye (a.s)

93 - Nur, 55.

ayırıyoruz. Bu akşamki konuşmamız daha çok tarih ağırlıklı olacak; yani bu akşam İslam tarihinin vaad edilen Hz. Mehdi (a.f) hakkındaki kesin konularından bir kısmına değinmek istiyorum.

Bu konuda pek fazla bilgisi olmayan bazı kişiler - özellikle Şia Mektebi inanç esaslarını kabul etmeyen ve bazı kitaplarda bazı şeyleri okuyan kimseler- Mehdilik inancının Hz. Mehdi'nin (a.f) veladet dönemi olan hicretin üçüncü yılının ikinci yarısında ortaya çıktığını sanmaktadırlar. Bu akşam ben bu konunun net ve açık bir şekilde veya icmalen ve genel olarak esasen nereden ve nasıl başladığını açıklamak istiyorum.

Kur'an ve Resulullah'ın (s.a.a) Sünnetinde Mehdilik İnancı

Birincisi; bu konu Kur'an-ı Kerim'de apaçık bir şekilde genel bir müjde olarak yer almıştır; yani Kur'an-ı Kerim'i inceleyen bir kişi, Kur'an-ı Kerim'in Hz. Mehdi'nin (a.f) varlığına dayandırılan sonucu, bir çok ayette gelecekte kesin olarak gerçekleşecek bir konu olarak zikrettiğini görür. Örneğin, **“Andolsun Tevrât'tan sonra Zebûr'da da: “Yeryüzüne mutlaka iyi kullarım vâris olacak (bu yer onların eline geçecek)” diye yazmıştık”**⁹⁴ ayeti bunun açık bir örneğidir. Burada bir bölge, bir mahalle ve şehirden söz edilmiyor; düşünce çok daha geniştir; bütün yeryüzünden bahsediliyor: Yeryüzü sürekli güç sahipleri, zalimler ve zorbaların elinde olmayacaktır; bu geçici bir durumdur. Gelecekte yeryüzüne iyi ve salih kişiler hakim olacaklardır. Bu ayetin anlamında en küçük bir şüphe yoktur.

94 - Enbiya, 105.

Yine kutlu İslam dini insanoğlunun genel dini olacak, bu din karşısında bütün dinler yok olacak, ortadan kalkacaktır. Bu konu Kur'an-ı Kerim'de Hz. Mehdi'nin (a.f) varlığının etki ve sonuçlarından biri olarak geçmektedir: **“O, Elçisini hidâyet ve hak dinle gönderdi ki, (Allah’a) ortak koşanlar hoşlanmasa da o (hak di)ni, bütün dinlere üstün kılsın.”**⁹⁵ Yani peygamberin dünyadaki bütün insanların bu dine uyması için gönderdiği vurgulanıyor. Bu konuda diğer ayetlerde vardır; fakat konumuz bu husustaki ayetler üzerine olmadığı için işaretle yetiniyoruz.

Kur'an-ı Kerim ayetleri dışında Resulullah'tan (s.a.a) nakledilen hadisler de vardır. Resul-i Ekrem (s.a.a) bu konuda neler buyurmuştur acaba? Hz. Mehdi'yle (a.f) ilgili rivayetler sadece Şii rivayetleri olsaydı bazı şüpheli kişilerin, “Vaad edilen Mehdi konusunun gerçeklik payı olsaydı Resulullah (s.a.a) buna değinirdi ve Resulullah (s.a.a) da buna değinmiş olsaydı sadece siz Şiiler değil, diğer İslam fırkaları da rivayet ederlerdi” şeklinde şüphe etmesi doğaldır. Bu şüphenin cevabı apaçık bellidir: Vaad edilen Mehdi ile ilgili rivayetleri sadece Şiiler rivayet etmemişlerdir; bu konuda Ehl-i Sünnet'in rivayetleri Şii rivayetlerinden fazla değilse, az da değildir kesinlikle. Bu konuda yazılmış olan kitapları inceleyecek olursanız bu gerçeğe siz de şahit olursunuz. Kum şehrinde olduğumuz yıllarda bu konuda iki kitap yazıldı. Biri Ayetullah Sadr'ın (Allah makamını yüceltsin) Arapça yazmış olduğu “el-Mehdi”ın kitabıydı; sanırım bu kitap basıldı da. Bu kitapta Ayetullah Sadr'ın naklettiği bütün rivayetler Ehl-i Sünnet rivayetleridir. İnsan bunları okuyunca vaad edilen Mehdi

95 - Tevbe, 33; Saf, 61.

konusunun Ehl-i Sünnet rivayetlerinde Şii rivayetlerinden az olmadığını, aksine daha çok gündeme getirildiğini görüyor. Bu konuda yazılan diğer kitap, Ayetullah Burucerdî'nin emriyle Farsça yazılan “Muntehabu'l - Eser” kitabıdır. Bu kitabı şimdi Kum şehrinde bulunan Kum-İlmiye Havzası'nın seçkin alimlerinden Aga Mirza Lütfullah Sâfî (Gulpayganî) Ayetullah Burucerdî'nin kılavuzluğuyla yazmıştır; yani kitapla ilgili genel hatları, proje ve yazım şeklini Ayetullah Burucerdî belirlemiş, bu büyük alim de ardından gidip yazmıştır. Bu kitabı da incelediğinizde özellikle Ehl-i Beytin sünnettinden çeşitli tabirlerle bir çok rivayet olduğunu göreceksiniz. Yine bu konuyla ilgili ayetlere değinmek istemediğim gibi bu husustaki rivayetlere de değinmek istemiyorum. Ben İslam dininde vaad edilen Mehdi'yi daha farklı bir açıdan incelemek istiyorum. Şöyle ki, acaba Mehdilik inancı İslam tarihinde nasıl bir etki bırakmıştır? İslam tarihini incelediğimiz zaman bu konuda Resul-i Ekrem (s.a.a) veya Emirülmüminin Ali'den (a.s) nakledilen rivayetler dışında hicretin birinci asrının ikinci yarısından, vaad edilen Mehdi hakkındaki rivayetler İslam tarihinde bir takım olayların çıkmasına neden olmuştur. Böyle bir müjde ve böyle bir söz Resul-i Ekrem'in (s.a.a) buyruklarında geçtiği için zaman zaman kötüye kullanılmıştır; bu da Müslümanların bu haberi Resulullah'tan (s.a.a) duyduklarını ve peygamberlerinden kaynaklanıp yayıldığını göstermektedir; aksi durumda bunu kötüye kullanmazlardı.

Hz. Ali'nin (a.s) Buyruğu

Bu konuda ilk tarihi olaya değinmeden önce Emirülmüminin Ali'nin (a.s) bazı buyruklarını

nakledeyim. -Bu buyruklar Nehcu'l - Belaga'da kaydedilmiştir; ben Rahmetli Ayetullah-i Uzma Burucerdî'den bu buyrukların mütevatir olduğunu duydum; yani sadece Nehcu'l - Belağa değil, mütevatir senetleri de vardır.

Emirulmüminin Ali (a.s) Kumeyl b. Ziyad-i Nahaî ile aralarında geçen konuşmayı Kumeyl şöyle anlatıyor. Bir gece Ali (a.s) elimi tutarak (galiba Kufe'de oluyor bu olay) beni kendisiyle birlikte çöle götürdü. Çöle ulaşınca derin bir nefes çekti; kalbinin derinliklerinden bir "ahh" çekti;⁹⁶ sonra dertlerini söylemeye başladı; o meşhur taksimi gündeme getirdi: *"İnsanlar üç kısımdır: Rabb'e mensup bilgin, kurtuluş yolunda bilgi öğrenen, bunlardan başkaları pisliğe bulanmış sineklerdir"*⁹⁷ Sonra, "Ey Kumeyl! Ben bildiklerimi söylemek için liyakatli bir kişi bulamıyorum" diye yalnızlıktan dolayı şikayette bulundu. "Bazı kişiler iyi insanlar olmalarına rağmen aptaldırlar. Bazıları zeki ve uyanık olmalarına rağmen dinsizdirler; dini dünyaya ulaşmak için bir vesile olarak kullanırlar". İmam (a.s) insanları kısımlara bölüp yalnızlıktan yakındı: "Ey Kumeyl! Ben yalnızlık hissediyorum; ben yalnızım. Kalbimdeki sıraları aktarmak için layık ve ehil bir kişi bulamıyorum". Sonunda da "Yeryüzü hiçbir zaman boş kalmayacaktır" diyor: *"Allah'ım, evet; yeryüzü, Allah için apaçık delildir kıyam edecek olan hüccetten boş kalmaz; ama meydanda olur, bilinir, tanınır, yahut hikmete mebnî korkar görünür, gizlenir. Allah'ın hüccetlerinin, Allah'ın apaçık delillerinin batıl olmaması için hüküm budur, böyledir... Allah delillerini, onlara bezeyenlere*

96 - Nehcu'l - Belağa, hikmetli sözler: 147.

97 - Nehcu'l - Belağa, hikmetli sözler.

ismarlayıncaya, kendi benzerlerinin gönüllerine ekinceye dek onlarla korur.” Evet, İmam (a.s), buna rağmen yeryüzü hiçbir zaman Allah’ın hüccetinden boş kalmaz; sürekli yeryüzünde Allah’ın açık ve besbelli veya gözlerden gizli ve gayıp bir hücceti vardır.

Muhtar’ın Kıyamı ve Mehdilik İnancı

İslam tarihinde Mehdilik inancının etkisini Muhtar’ın İmam Hüseyin’in (a.s) katillerinden intikam alışında görmekteyiz. Muhtar’ın çok siyasetçi bir kişi olduğundan ve izlediği metot da dindar bir kişinin metodundan ziyade siyasetçi bir kişinin siyaseti olduğundan şüphe yoktur. Elbette Muhtar’ın iyi veya kötü bir kişi olduğunu söylemek istemiyorum. Bunu anlatmak istemiyorum. Muhtar konunun Şehitler efendisi İmam Hüseyin’in (a.s) katillerinden intikam almak olduğunu ve bunun çok iyi bir zemin olduğunu, fakat halkın kendisinin önderliğinde bu işe yanaşmayacaklarını biliyordu. Şayet (bir rivayete göre) bu konuda İmam Zeynulabidin’le (a.s) de bağlantıya geçmiş ve İmam (a.s) kabul etmemiştir. Bunun üzerine Resulullah’tan (s.a.a) nakledilen rivayetlerde de, “*Onun ismi benim isimdir*” şeklinde geçtiği ve Muhammed b. Hanefiyye’nin ismi de “Muhammed” olduğu için Emirülmüminin Ali’nin (a.s) oğlu ve şehitler efendisi İmam Hüseyin’in (a.s) kardeşi Muhammed b. Hanefiyye hakkında Resul-i Ekrem’in (s.a.a) bildirdiği vaad edilen Mehdilik meselesini gündeme getirdi; dedi ki: Ey insanlar! Ben zamanın imamı ve Resulullah’ın (s.a.a) bildirdiği Mehdi’nin naibiyim.⁹⁸ Muhtar bir süre İmam Mehdi’nin

98 - Şuna da dikkat edilmesi gerekir ki, sadr-ı İslam’dan günümüze kadar İmam Mehdi’nin (a.f) ne zaman zuhur edeceği hiçbir

naibi adına siyasi bir oyun oynadı. Şimdi acaba Muhammed b. Hanefiyye'nin kendisi de vaad edilen Mehdi olduğunu kabul ediyor muydu? Bazıları İmam Hüseyin'in (a.s) katillerinden intikam alabilmek için kendisi de bunu kabul ediyordu söylüyorlar; fakat bu kesin değildir. Fakat Muhtar'ın Muhammed b. Hanefiyye'yi vaad edilen Mehdi olarak tanıttığında şüphe yoktur; işte buradan da daha sonra Keysanilik mezhebi ortaya çıktı. Muhammed b. Hanefiyye de ölünce, "Vaad edilen Mehdi yeryüzünü adalet ve eşitlikle doldurmadıkça ölmez, öyleyse Muhammed b. Hanefiyye ölmemiş, Razva dağında gaybete çekilmiştir" dediler.

Zuhrî'nin Sözü

İslam tarihinde başka bir olay daha var. Aslen Emevî bir tarihçi olan, Şiilikle de bir ilişkisi olmayan Ebu Ferec-i İsfahanî "Mekatilu't - Talibiyyin" adlı kitabında şöyle yazıyor: Zuhrî,⁹⁹ Zeyd b. Ali b. Hüseyin'in¹⁰⁰ şahadet

zaman belirtilmemiştir. Elbette kimin ve kimlerin oğlu olduğu gibi bazı özellikleri belirtilmiştir. Fakat Resulullah'ın (s.a.a) "Evlatlarımdan olan Mehdi kesinlikle zuhur edecektir" şeklindeki rivayetlerde onun ne zaman zuhur edeceğine dair hiçbir belirti yoktur.

99 - Zuhrî Ehl-i Sünnet'tendir. Zuhrî ve Şa'bî tabindendirler. Yani Resulullah'ın (s.a.a) kendisini değil, ashabını gören kimselerdendirler. Aynı zamanda kendi zamanlarının ileri gelenlerinden ve büyük alimlerindendirler.

100 - Bildiğiniz gibi İmam Zeynulabidin'in (a.s) "Zeyd" adında bir oğlu var. Zeyd kıyam ederek şehid oldu. Zeyd'in iyi veya kötü birisi olup olmadığı konusunda bir takım şeyler söylenmiştir; fakat Şia rivayetlerinden anlaşıldığı kadarıyla Masum İmamlarımız (a.s) Zeyd'i övmüşlerdir. "Kafî"nin rivayetinde İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: "Allah'a andolsun Zeyd şehid olarak dünyadan göçtü." Şimdi Yemen'de bulunan Zeydî Şiilerin hepsi veya çoğu onu İmam Zeynulabidin'den (a.s) sonra imam bilmektedirler. Her halûkârda

haberini duyunca, “Bu Ehl-i Beyt neden bu kadar acele ediyorlar ki; oysa bir gün Mehdi onlardan zuhur edecektir?” dedi. Demek ki Resulullah’ın (s.a.a) evlatlarından olan vaad edilen Mehdi o kadar kesindi ki, Zeyd’in şehid olduğunu haber verdiklerinde Zuhrî hemen Zeyd’in kıyam ettiğini düşünüp diyor ki: “Şu peygamber çocukları neden acele ediyorlar ki?! Neden erken kıyam ediyorlar?! Bunlar şimdi kıyam etmemelidirler; bunların vaad edilen Mehdi’si kıyam edecektir.” Benim Zuhrî’nin itirazının yerinde olup olmadığıyla bir işim yoktur; gerçi Zuhrî’nin itirazı yersizdir. Ancak asıl dikkat çekmek istediğim nokta Zuhrî’nin şu sözüdür: Bir gün Resulullah’ın (s.a.a) Ehl-i Beyt’inden bir kişi kıyam edecek ve onun kıyamı da başarılı ve kurtarıcı olacaktır.

“Nefs-i Zekiye”nin Kıyamı ve Mehdilik İnancı

İmam Hasan’ın (a.s) kendisiyle aynı ismi taşıyan Hasan isminde bir oğlu var. Kendisiyle aynı ismi taşıdığı için ona “İkinci Hasan” anlamında “Hasan-ı Musella”, Hasan b. Hasan denilmekteydi. İkinci Hasan Eba Abdullah Hüseyin’in (a.s) kızıyla evlenmiştir. İmam Hüseyin’in (a.s) kızı Fatıma, Hasan-ı Musenna’nın eşidir. Hasan-ı Musenna ve Fatıma bint-i Hüseyin’in “Abdullah” adında bir oğlu olmuştur. “Abdullah” hem anne tarafından ve hem de baba tarafından Emirülmüminin Ali ve Fatıma-ı Zehra’ya ulaştığı ve çok halis bir kişi olduğu için ona “Abdullah-i Mahz” diyorlardı; yani Abdullah hem baba tarafından ve hem anne tarafından soyu Ali ve Fatıma’ya

kendisi iyi bir kişiydi; takvalı ve zahit bir kişiydi. Rivayetlerimize göre Zeyd’in kıyamı imamet için değil, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak içindi. Dolayısıyla bizim açımızdan Zeyd iyi ve saygın bir kişiydi.

ulaştığı için halis bir Alevî ve halis bir Fatimî'dir. Abdullah-ı Mahz'ın Muhammed ve İbrahim isminde oğulları vardır. Bunların dönemi Emevilerin hilafetinin sonlarına, yani yaklaşık hicrî 130 yıllarına tesadüf etmektedir. Çok saygın bir kişi olan Muhammed b. Abdullah-i Mahz "Nefs-i Zekiyye" diye meşhurdur. Emevilerin son dönemlerinde İmam Hasan'ın soyundan gelen seyitler kıyam ettiler (çok geniş bir konudur bu). Hatta Abbasiler bile Muhammed b. Abdullah-i Mahz'a biat ettiler. İmam Sadık'ı (a.s) da bir toplantıya davet edip ona, "Biz kıyam etmek istiyoruz ve hepimiz Muhammed b. Abdullah-i Mahz'a biat etmeye niyetliyiz. Siz Hüseyinî seyitler de biat edin" dediler. İmam Sadık (a.s), "Bu kıyamdan sizin hedefiniz nedir? Muhammed iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak için kıyam etmek istiyorsa ben de onun yanındayım ve onu onaylıyorum. Fakat ümmetin Mehdi'si olarak kıyam etmek istiyorsa yanılıyor. Bu ümmetin Mehdi'si o değil, başka biridir; bu durumda ben kesinlikle onu onaylamam" buyurdu. Belki konuyu Muhammed b. Abdullah'ın kendisi de biraz karıştırmıştı; çünkü onun adı Resulullah'ın (s.a.a) adı olduğu gibi omzunda da bir ben vardı;¹⁰¹ halk "Yoksa bu ben onun bu ümmetin Mehdi'si olduğunu mu gösteriyor!" diyorlardı. Ona biat edenlerin çoğu ümmetin Mehdi'si diye biat ettiler. Demek ki Mehdilik konusu Müslümanlar arasında o kadar kesindi ki, biri kıyam etseydi ve biraz da iyi bir kişi olsaydı, "İşte bu Resulullah'ın (s.a.a) buyurduğu Mehdi'dir" diyorlardı. Eğer Resulullah (s.a.a) buyurmamış olsaydı kesinlikle böyle olmazdı.

101 - Resulullah'ın (s.a.a) omzunda nübüvvet mührü dedikleri bir ben vardı.

Abbasî Halifesi Mensur'un Hilesi

Hatta Abbasî halifelerinden birinin adının Mehdi olduğunu görüyoruz; Mensur'un oğlu olan üçüncü Abbasî halifesi yani. İlk Abbasî halifesi Seffak'tır; ikincisi Mensur ve üçüncüsü ise Mensur'un oğlu Mehdi Abbasî'dir. Tarihçiler ve bu cümleden "Darmester" şöyle yazmışlardır: Mensur siyasî amaçta kullanmak için kasıtlı olarak oğluna "Mehdi" adını verdi; böylece insanlardan bir grubunu aldatıp "Beklediğiniz Mehdi benim oğlumdur" demek istedi. Dolayısıyla "Mekatilu't - Talibiyyin" ve diğerleri yazmışlardır ki Mensur bazen özel arkadaşlarıyla bir araya geldiği zaman -bunun yalan olduğunu itiraf ediyordu-. Bir defasında yakınlarından olan Müslim b. Kuteybe ile karşılaştığında, "Şu Muhammed b. Abdullah-i Mahz ne diyor?" dedi. Müslim, "Ben bu ümmetin Mehdi'siyim" diyor dedi. Bunun üzerine Mensur, "Yanılıyor; ne o ümmetin Mehdi'sidir ve ne de benim oğlum" dedi. Fakat bazen de diğerleriyle karşılaştığında, "Ümmetin Mehdi'si o değil, benim oğlumdur" diyordu. Evet; dedim ki biat edenlerin çoğu bu adla biat ediyorlardı. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) Mehdi hakkında o kadar rivayet edilmiş ve halka ulaşmıştı ki insanlar bu konuda daha fazla bilgi edinmek için tam olarak incelemiyorlardı; bu da onların yanılmalarına neden oluyordu; hemen bunun ümmetin Mehdi'si olduğuna inanıyorlardı.

Muhammed b. İclan ve Mensur-i Abbasî

Yine İslam tarihinde vuku bulan diğer olaylara da tanık olmaktadır; bu cümleden: Medine fakihlerinden "Muhammed b. İclan" adında biri gidip Muhammed b.

Abdullah-i Mahz'a biat etti. Başta onları himaye eden Abbasîler hilafet meselesi gündeme gelince hilafeti ele geçirdiler ve sonra da İmam Hasan'ın (a.s) soyunan gelen seyitleri öldürdüler. Mensur bu fakih adamı yanına çağırdı; araştırdıktan sonra biat ettiği anlaşılmca onun ellerini kesmelerini emretti ve "Benim düşmanıma biat eden bu elin kesilmesi gerekir" dedi. Diyorlar ki, bunun üzerine Medine fakihleri araya girip, "Ey halife!" dediler, "Onun bir suçu yoktur. O fakih ve rivayet konusunda alim bir kişidir; bu adam Muhammed b. Abdullah'ı Mahz'ın ümmetin Mehdi'si olduğunu sandığı için ona biat etmiştir; yoksa size düşmanlık etmek niyetinde değildir."

İşte böylece İslam tarihinde, vaad edilen Mehdilik meselesinin çok kesin bir şey olduğunu görmekteyiz. Dönem ilerledikçe İslam tarihinde vaad edilen Mehdi'nin zuhuru inancına dayanan bir takım olaylarla karşılaşmaktayız. Ehl-i Beyt İmamlarından (a.s) bir çokları şehid oldukları zaman bir gurup, "Belki de ölmemiş, gaybete çekilmiştir; belki de o ümmetin Mehdisidir" diyordu. İmam Musa Kâzım (a.s) hakkında böyle olmuştur; hatta İmam Muhammed Bâkır (a.s) ve zahiren İmam Sadık (a.s) ve Ehl-i Beyt İmamlarından (a.s) diğer bazıları hakkında da vardır bu.

İmam Cafer-i Sadık'ın İsmail adında bir oğlu var; İsmailiye fırkası bu İsmail'e mensuptur. İsmail İmam hayattayken vefat etti. İmam İslamil'i çok seviyordu. İsmail vefat ettikten sonra gusül verip kefenledikleri zaman İmam Sadık (a.s) özellikle İsmail'in başının üzerine gelerek ashabını çağırdı; İsmail'in yüzünü açarak onlara gösterip "Bu benim oğlum İsmail'dir; -gördüğünüz gibi- ölmüştür; yarın onun ümmetin Mehdi'si olduğunu ve

gaybete çekildiğini iddia etmeyesiniz sakın. Cenazesine ve yüzüne bakın, tanıyın ve sonra tanıklık edin” buyurdu.

Bütün bunlar Müslümanlar arasında Mehdilik zemini o kadar kesindi ki hiç kimse şüphe etmiyordu. Araştırdığım kadarıyla İbn-i Haldun’un dönemine kadar İslam ulemasından hatta bir kişi bile Mehdi’yle (a.f) ilgili hadislerin temelsiz ve uydurma olduğunu söylememiştir; herkes bu hadisleri kabul etmiştir. Bir takım ihtilaflar var idiyse de teferruat ve ayrıntılarda vardı, Mehdi’nin şu mu, yoksa bu mu? İmam Hasan Askerî’nin (a.s) oğlu mu, değil mi, İmam Hasan’ın (a.s) mı, yoksa İmam Hüseyin’in (a.s) oğullarından mı olduğu konusundaydı. Fakat bu ümmetin bir Mehdi’si olduğunda ve onun Resulullah’ın (s.a.a) evlatlarından, Hz. Zehra’nın (s.a) oğullarından olduğunda, dünya zulüm ve sitemle dolduğu gibi, onu adalet ve eşitlikle dolduracağında hiç şüphe yoktu.

Di’bel’in Sözü

Di’bel-i Huzaî, İmam Rıza’nın (a.s) huzuruna gelerek meşhur şiirini okuyor:

Ey Fatıma! Hüseyin’in boşluğu ağır geldiyse sana
Fırat suyu kıyısında susuz öldürüldüğü içindir

Hz. Fatıma-ı Zehra’ya (s.a) hitap ederek evlatlarının başına gelen musibetleri teker teker anlatıyor. Di’bel’in bu şiiri Arapça okunmuş olan en güzel kasidelerden ve bu alanda dile getirilen en iyi mersiyeledendir. İmam Rıza (a.s) çok ağlıyordu. Di’bel bu şiirinde Zehra evlatlarının mezarlarını teker teker dile getiriyor; “Fahh”taki mezarları, “Kufan”daki mezarları anıyor, Muhammed b. Abdullah-i Mahz’ın ve kardeşinin şehadetine değiniyor,

Zeyd b. Ali b. Hüseyin'in şehadetine, şehidler efendisi İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetine ve Musa b. Cafer'in şehadetine değiniyor: "Bağdat'ta da Nefs-i Zekiyye'nin mezarı var." Di'bel buraya varınca diyorlar ki, İmam Rıza (a.s) ona, "*Bir şiir de ben söyleyeyim ekle*" buyurdu, "*Tus'da da bir mezar var ki, eyvah başına gelecek musibetlere.*" Bunun üzerine Di'bel, "Ey Mevlam! Bu mezarı ben tanımıyorum" diye arz edince İmam (a.s), "*Bu da benim mezarımdır*" buyurdu.

Di'bel bu şiirlerinin bir yerinde bu konuya işaret etmektedir. Bu şiirde Di'bel gerçekleşmesinde şüphe olmayan bir İmam'ın zuhuruna kadar bütün bu olayların vuku bulacağını vurguluyor.

Yine burada aktarmaya gerek görmediğim bunun dışında bir çok tarihî örnekler vardır. Bu örnekleri aktarmamın nedeni sadr-ı İslam ve Resulullah'ın (s.a.a) döneminden itibaren vaad edilen Mehdi meselesinin Müslümanlar arasında kesin konu olduğunu ve hicretin birinci asrının ikinci yarısında bir çok olaylara sebebiyet verdiğini anlatmak içindi.

Ehl-i Sünnet Dünyasında Mehdilik İnancı

Bu konunun Şia'ya has olmadığını anlamak istiyorsanız¹⁰² araştırıp bakalım, sadece Şiiler mi yoğun bir şekilde Mehdilik iddiasında bulunmuşlardır ve Ehl-i Sünnet'te hiç Mehdilik iddiasında bulunan olmamış mıdır? Baktığımızda görüyoruz ki Ehl-i Sünnet'te de çok sayıda Mehdilik iddiasında bulunanlar olmuştur. Bunlardan bir

102 - Elbette Şia'ya has olan Mehdilik inancını Ehl-i Sünnet'in hepsi kabul etmemektedir; bu özelliklerle onlardan sadece bazıları kabul etmektedirler.

son asırda Sudan’da ortaya çıkan ve orada son zamanlara kadar hayatını sürdüren bir topluluk oluşturan Mehdi-i Sudanî veya Mutehhid-i Sudanî’dir. Esasen bu adam Mehlik iddiasıyla zuhur etmiştir. Yani o Sünni bölgesinde Mehlik inancı o kadar yaygındı ki; bu inancın varlığı uydurma bir Mehdi’nin ortaya çıkması için bile zemin hazırlamıştır. Diğer İslam ülkelerinde de Mehlik iddiasında bulunan çok insanlar olmuştur. Örneğin Hindistan ve Pakistan’da Kadiyaniler Mehlik iddiasıyla zuhur etmişlerdir. Rivayetlerimizde de çok sayıdaki Deccallara oranla Mehlik iddiasında bulunan yalancıların çıkıp bir takım iddialarda bulunacakları vurgulanmıştır.

Hafız’ın Beyanı

Ben şimdi Hafız’ın gerçekten Şii mi Sünnî mi olduğunu bilmiyorum; hiç kimsenin de Hafız’ın kesin olarak Şii mi, Sünnî mi olduğunu söyleyebileceğini sanmıyorum. Fakat Hafızın da şiirlerinde -bu konuya işaret edildiğini görmekteyiz-. Bunlardan sadece ikisini şu an hatırlıyorum; birinde diyordu ki:

Nerede Deccal gözlü mülhit sofi
Söyle kahrol, yetiştirdi dinin direği Mehdi

Diğeri de şu güzel şiiridir:

Müjde ey gönül Mesih canlı geliyor
Ki hoş nefeslerinden kokusu geliyor
Gamdan, dertten etme feryat, etme figan
Fal açtım ben -Mevla- imdadımıza geliyor
Vadinin ateşinden güvendeyim, bu yeter

Musa buraya ateş meşalesi için geliyor
Kimse bilmez maksudun menzili nerde
Maksuttan ancak zil sesi geliyor.
Gülistanın bülbülünden ne soruyorsun sen
Bir kafesten gelen figanı duyuyorum ben

Mehdilik inancının tarihi incelemesi böyledir. Şimdi Hz. Mehdi'nin döneminden sonra nice yalancı Mehdiler çıkacaktır; bu da başlı başına bir konudur; ben burada bu konuya da girmek istemiyorum. Burada sözümü üç konuyla bitirmek istiyorum.

Dünya zulüm ve haksızlıkla dolduktan sonra genel adaletin ortaya çıkması şu meseleyi ortaya koymaktadır: Bazı kişiler bu konuya dayanarak her türlü ıslahata ve düzeltmeye karşıdır. Onlar diyorlar ki, dünyada ani bir inkılap olması, her yerin adalet ve eşitlikle dolması için dünyanın zulüm ve haksızlıkla dolması gerekir. Bu konuyu dile getirmeseler bile içlerinden karşıdır. Birinin küçük bir düzeltme girişiminde bulunduğunu görseler rahatsız olurlar. Bir toplumda, insanların dine yöneldiklerini görürlerse gerçekten üzülür, böyle bir şey olmaması gerekir, Hz. Mehdi'nin (a.f) gelmesi için durum günden güne kötüleşmelidir; halkın dine yönelmesi için bir girişimde bulunacak olursak Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhuruna ihanet etmiş ve zuhurunu geciktirmiş oluruz derler.

Acaba gerçekten böyle mi olması gerekir? Konunun iyice anlaşılması için mevzuyla ilgili biraz bilgi vereyim size.

Hz. Mehdi'nin (a.f) Kıyamının Mahiyeti

Dünyada vuku bulan bazı olayların sadece patlama özelliği vardır; örneğin vücudunuzdan bir çıban çıkar; bu çıban patlama seviyesine varıncaya kadar büyümeli ve sonunda da patlamalıdır. Dolayısıyla bu çıbanın patlamasını engelleyen her iş kötüdür; bu çıbanın üzerine bir ilaç sürmek istesiniz de çıbanın en kısa zamanda patlamasını sağlayacak bir ilaç sürmelisiniz. Bazı siyasi ve sosyal sistemleri beğenen bazı felsefeler de patlama anlamında inkılap yanlısıdır. Onlara göre patlamayı engelleyen her şey kötüdür. İşte bu nedenle bazı toplumsal sistem ve metotlar genel olarak toplumsal ıslahatlara karşıdır. Diyorlar ki: Neden ıslahat yapıyorsunuz? Islahat yapmayın; bırakın bozukluklar arttıkça artsın, ukde ve kinler fazlalaşsın; rahatsızlık ve zulümler artsın, işler gittikçe bozulsun; bozukluk üzerine bozukluk gelsin ki; herşey birden alt-üst olsun ve inkılap gerçekleşsin.

Burada fıkımızın açık bir durumu vardır. Acaba bir Müslüman olarak Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhuru hakkına böyle mi düşünmemiz mi gerekiyor? Bırakın günahlar artsın; durumlar bozulsun dememiz mi gerekiyor? O halde iyiliği emretmemiz ve kötülükten sakındırmamamız, çocuklarımızı terbiye etmememiz gerekiyor; hatta kendimiz de Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhurunda payımız olması için neuzubillah namaz kılmamamız, oruç tutmamamız ve hiçbir vazifemizi yerine getirmememiz gerekiyor. Diğerlerini de namazı ve orucu bırakmaya, zekat vermemeye, hacca gitmemeye teşvik etmemiz, zuhur şartları oluşması için bütün bunları bırakmamız gerekiyor!! Hayır; kesinlikle İslam dininin kesin ilkesine aykırıdır bu; yani Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhuru beklemek üzerimizden hiçbir mükellefiyeti kaldırmaz; ne kişisel ve

ne de toplumsal mükellefiyeti kaldırmaz. Şia dünyasında - bu düşünce ve inanç bir açıdan Şia'ya hastır- Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhurunu beklemek üzerimizden en küçük bir mükellefiyeti kaldırır diyen bir alim bulamazsınız; Şia'da böyleyken Ehl-i Sünnet'te de kesinlikle mümkün değildir. İmam Mehdi'nin (a.f) zuhurunu beklemek üzerimizden hiçbir mükellefiyeti kaldırmaz. Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhuruyla ilgili bir yorum böyledir.

Diğer bir yorum ise yetişme meselesi söz konusudur, patlak vermek değil; bir meyve gibi tekamül yolundadır. Meyvenin bir zamanı var; nitekim çıbanın da bir zamanı vardır. Fakat çıbanın patlamak için bir zamanı vardır; meyvenin ise yetkin olmak için belli bir zamanı vardır. Yani tekamül gidişatını sürdürüp toplanma merhalesine ulaşmalıdır. Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhur meselesi bir çıbanın patlamasına benzemekten ziyade bir meyvenin yetişmesine benzemektedir; yani İmam (a.f) şimdiye kadar zuhur etmediyse sadece günah azaldığı için değildir; dünya da bu kabiliyet merhalesine ulaşmadığı içindir; dolayısıyla Şii rivayetlerinde çok yerde üç yüz otuz üç kişilik azınlık olduğu zaman İmam'ın (a.f) zuhur edeceğini görmekteyiz. Daha o üç yüz otuz üç kişilik azınlık -veya daha az yada çok- oluşmamıştır; yani zama o kadar ilerlemelidir ki bir açıdan fesat zirveye ulaşmalı, bir açıdan da hükümeti oluşturmak, onun emri ve bayrağı altında dünyayı yönetmek isteyenler ortaya çıkmalıdır. Daha dünyada böyle liyâkatli kişiler oluşmamıştır. Evet, "Bozulmadıkça düzelmeyecek." Fakat bozulmalar da kendi aralarında farklıdırlar. Sürekli dünyada bozulma olmakta, bozulmanın peşinden de düzeltmeler yapılmaktadır. Sonra bu düzeltme bozulmaya dönüşmektedir; fakat bu bozulma öncekinden düşük bir

çapta değil, ondan daha büyük bir çapta oluşmaktadır. Daha sonra o bozukluk düzelmeye dönüşmektedir; fakat bu düzelme de önceki düzelmeden daha geniş bir çapta olmaktadır. Peşinden o düzelme de daha geniş bir çapta bozulmaya dönüşür. Yani o düzelmeden sonra bu bozulma, o düzelmeden bile üstündür. Dolayısıyla insanoğlunun toplumsal hareketi salyangozumsudur diyorlar, yani yükselme halinde olan bir devir hareketidir. Beşer toplumu devir yapmakla birlikte, bu devir ufuki bir alanda değil, yukarı doğru hareket eden bir devirdir. Evet; sürekli düzelmeler bozulmalara meyil etmekte; fakat bu bozulma, bozulma olmasıyla birlikte daha yukarı çapta gerçekleşmektedir. Şüphesiz günümüzde dünyamız bocuk ve dağınık bir dünyadır; öyle bir dünyadır ki günümüzde kontrolü birinci derecede yöneticilerin elinden de çıkmıştır. Fakat bu dünya çapında bir bozukluktur; bunun bir köyde gerçekleşen bozukluk arasında yerden gökyüzüne kadar fark vardır; bir köydeki düzeltmeyle de yerden gökyüzüne kadar fark vardır; bir şehirdeki düzeltmeyle de çok farklıdır.

Dolayısıyla, biz bir anda hem bozulmaya ve hem de düzelmeye doğru hareket etmekteyiz. Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhuruna doğru hareket ederken, düzelmeden bozulmaya doğru hareket etmemiz gerektiği için bir anda hem bozulmaya, hem de düzelmeye doğru hareket etmekteyiz; çünkü düzelmelerden sonra oluşan bozulma daha büyük çapta bir bozulmadır. Günümüzde insanlar arasındaki düşünceler yüz sene önce var mıydı; -kaldı ki beş yüz sene öncesinde bakmak gerekir bir de-?! Bugün aydınlar diyorlar ki: Günümüz insanının bedbahtlıklardan kurtuluşunun tek yolu cihanşümul bir hükümetin

kurulmasına bağılıdır. Halbuki eskiden böyle bir düşünce insanın aklından bile geçmezdi.

O halde biz bozulmaya doğru hareket etmekle birlikte düzelmeye doğru da hareket etmekteyiz, dolayısıyla İslam dini hiçbir zaman mükellefiyetlerini yerine getirmemeyi emretmez. Aksi durumda haramları yapın, çocuklarınızı terbiye etmeyin; bırakın fesat artsın diye emrederdi; siz namaz kılıp oruç tuttuğunuz, iyiliği emrettiğiniz, kitap yazıp vaaz verdiğiniz, tebliği ettiğiniz, tebliğ seviyenizi yükseltmeye çalıştığınız ve ıslahat yapmaya giriştiğiniz için Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhurunu geciktirmektesiniz demeliydi. Hayır, bozulmalar Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhurnu yakınlaştırdığı gibi bu düzeltmeler de o hazretin zuhurunu yakınlaştırmaktadır. Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhurunu beklemek kesinlikle bizi, "İmam'ın zuhurunu bekliyorsak filanca teklif -ister küçük olsun, ister büyük- üzerimizden düşüyor" kuruntusuna düşürmemelidir; Hz. Mehdi'yi (a.f) beklemek üzerimizden hiçbir mükellefiyeti kaldırmaz.

Burada anlatılması gereken diğer şeylerde var aslında; fakat vaktimiz yaver olmadı ve artık yavaş yavaş konuşmamı bitirmek ve son sözleri tamamlamak zorundayım.

"Mehdilik İnancı" Büyük Bir Evrensel Felsefe

Hz. Mehdi (a.f) konusunda düşüncenizi İslam metninde geçen şeylerle uzlaştırmaya çalışın. Genellikle biz bunu ukde ve intikama kapılan bir kişinin çocuğumsu arzusu haline getirmişiz. Sanki Hz. Mehdi (a.f) sadece gelip örneğin biz İranlıları veya Şiileri saadete ulaştırması için Allah Teala'nın kendisine izin vermesini bekliyor; o da bizim gibi Şiilikle bir ilişkisi olmayan Şiileri! Hayır bu büyük bir evrensel felsefedir; çünkü İslam dini evrensel

bir dindir; çünkü gerçek anlamda Şiilik evrensel bir şeydir. Bizim bunu büyük bir evrensel felsefe olarak algılamamız gerekir. Kur'an-ı Kerim, **“Andolsun Tevrât'tan sonra Zebûr'da da: “Yeryüzüne mutlaka iyi kullarım vâris olacak (bu yer onların eline geçecek)” diye yazmıştık”**¹⁰³ buyururken şu bölge, bu bölge, şu kavimden, bu ırktan değil, yeryüzünden bahsedilmektedir. Birincisi dünyanın gelecekte yok olmayacağına dair ümit vermektedir. Şunu sürekli söylemişimdir ki bugün Avrupa'da şu düşünce ortaya çıkmıştır: İnsanoğlu medeniyette öyle bir merhaleye ulaşmıştır ki kendi eliyle kazdığı mezarla arasında bir adım mesafesi var. Zahiri kurallara göre de böyledir; fakat din ilkeleri diyor ki bize: İnsanoğlunun saadetli yaşamı gelecektedir; günümüzdeki yaşam geçicidir. İkincisi, o dönem akıl ve adalet dönemidir. Her insanın üç genel döneme sahip olduğunu görmekteyiz: Oynama ve çocukça düşüncelerin hakim olduğu çocukluk dönemi; şehvet ve öfkenin hakim olduğu gençlik dönemi; pişkinlik ve tecrübelerinden yararlanma dönemi olan yaşlılık ve kişinin aklının zirveye ulaştığı dönem. Yaşlılık dönemi duygu ve hislerden uzaklaşmak ve aklın hükümet dönemidir. Beşer toplumu da böyledir. Beşer toplumu üç dönemden geçmelidir. Biri efsaneler dönemi ve Kur'an-ı Kerim'in tabiriyle cahiliye dönemi. İkincisi, ilim ve bilgi dönemi; fakat ilim ve gençlik, yani şehvet ve öfkenin hakimiyet dönemi. Sahi bizim asrımız hangi ekseninde dönmektedir? Dakik bir şekilde inceleyecek olursak dönemimizin öfke veya şehvet eksenine sahip olduğunu görmekteyiz. Bizim asrımız her şeyden çok bomba (öfke) dönemidir; minijup (şehvet) dönemidir.

103 - Enbiyâ, 105.

Acaba efsanelerin hakim olmadığı, öfke, şehvet, bomba ve minijupun hakimiyet sürmediği, gerçekten marifet, adalet, barış, insanlık ve maneviyatın hakim olduğu bir dönem gelmeyecek mi? Böyle bir dönemin gelmeyeceği nasıl düşünülebilir?! Allah Teala bu alemi yaratıp insanoğlunu varlıkların en üstünü olarak yarattıktan sonra insanoğlu buluş döneminde ulaşmadan aniden bütün insanları alt-üst etmesi mümkün müdür hiç?!

O halde Mehdilik inancı çok büyük bir felsefedir. Bakın İslam dini ne kadar yüce kavramlara sahiptir! Mübarek Ramazan ayına yaklaşmaktayız; Ramazan ayının gecelerinde İftitah duasını okuma fırsatı bulacaksınız. Bu duanın son bölümlerinin büyük bir kısmı Hz. Mehdi'yle (a.f) ilgilidir; ben de Allah Teala'tan onları niyaz ediyorum; benim de duam budur:

“Allah’ım, biz senden İslam ve ehline izzet bağışlayacağın; nifak ve ehlini zelil edeceğin onurlu bir devletin tahakkuk bulmasını istiyoruz. Öyle bir devlet ki, bizi o devlette, itaatine davet edenlerden ve hidayet yolunun öncülerinden kılasın, onun vesilesiyle dünya ve ahiret kerametini bize ihsan edesin.”

Allah’ım! Bizi dünya ve ahirette kendi rahmetinin kapsamına aldığı kimselerden kıl.

Allah’ım! Kutlu zatın ve saygın velilerinin hakikatinin hürmetine bu büyük arzuya lâayık olanlardan eyle.